

Reetta Karjalainen

Saamen kielet pääomana
monikielisellä Skábmagovat-
elokuvasfestivaalilla

Reetta Karjalainen

Saamen kielet pääomana
monikielisellä Skábmagovat-
elokuvafestivaalilla

Esitetään Jyväskylän yliopiston humanistisen tiedekunnan suostumuksella
julkisesti tarkastettavaksi yliopiston vanhassa juhlasalissa S212
toukokuun 29. päivänä 2015 kello 12.

Academic dissertation to be publicly discussed, by permission of
the Faculty of Humanities of the University of Jyväskylä,
in building Seminarium, auditorium S212, on May 29, 2015 at 12 o'clock noon.

UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

JYVÄSKYLÄ 2015

Saamen kielet pääomana
monikielisellä Skábmagovat-
elokuvafestivaalilla

JYVÄSKYLÄ STUDIES IN HUMANITIES 254

Reetta Karjalainen

Saamen kielet pääomana
monikielisellä Skábmagovat-
elokuvafestivaalilla

UNIVERSITY OF JYVÄSKYLÄ

JYVÄSKYLÄ 2015

Editors

Sari Pietikäinen

Department of Languages, University of Jyväskylä

Pekka Olsbo, Ville Korhokangas

Publishing Unit, University Library of Jyväskylä

Jyväskylä Studies in Humanities

Editorial Board

Editor in Chief Heikki Hanka, Department of Art and Culture Studies, University of Jyväskylä

Petri Karonen, Department of History and Ethnology, University of Jyväskylä

Paula Kalaja, Department of Languages, University of Jyväskylä

Petri Toiviainen, Department of Music, University of Jyväskylä

Tarja Nikula, Centre for Applied Language Studies, University of Jyväskylä

Raimo Salokangas, Department of Communication, University of Jyväskylä

URN:ISBN:978-951-39-6209-8

ISBN 978-951-39-6209-8 (PDF)

ISSN 1459-4331

ISBN 978-951-39-6208-1 (nid.)

ISSN 1459-4323

Copyright © 2015, by University of Jyväskylä

Jyväskylä University Printing House, Jyväskylä 2015

ABSTRACT

Karjalainen, Reetta

Sámi languages as capital at the multilingual Skábmagovat Film Festival.

Jyväskylä: University of Jyväskylä, 2015, 232 p.

(Jyväskylä Studies in Humanities

ISSN 1459-4323; 254)

ISBN 978-951-39-6208-1 (nid.)

ISBN 978-951-39-6209-8 (PDF)

This study examines the value and function of the Sámi languages used in Finland at Skábmagovat, an international indigenous people's film festival. It joins the branch of analytical sociolinguistic and discourse research that conceptualizes language as a set of resources. Individuals symbolic capital can be commodified in the niche markets, such as the one in which Skábmagovat positions itself, created by the new economy. Within these markets, the multilingual capital of linguistic minorities gains new values and functions. The value of the Sámi languages in the context of the Skábmagovat Film Festival and in the funding of film productions is examined by looking at the language practices of the festival and the language ideologies of the festival organizers and staff.

The data have been collected during the Skábmagovat festivals in 2010 and 2011, held in Inari, which is within in the Finnish Sámi area. The data consist of interviews with festival staff, seminar speeches, audio recordings of various festival events such as panel discussions and film presentations, the festival website, and the 2010 and 2011 festival programs as well as field notes and photographs.

The findings suggest that the multilingual capital of individuals with the ethnic status of Sámi is the best capital to commodify within the festival context. The monolingual language ideology of the nation-state may prevent the use of Sámi languages in the film productions. Indigenous people's funding agencies may be more effective channels to get funding. The smaller Sámi languages from the area, Skolt Sámi and Aanaar Sámi, had almost no presence at the festival events. Finnish was used for efficiency between festival workers when information needed to be imparted quickly, but it was also a resource used in the translation of speech events and in some presentations of films. Skábmagovat lacks an official written language policy, which leaves, to a great extent, decisions regarding language practices to the workers. Moreover, the study and the results show that combining the concept of language ideologies with the theoretical constellation of language practices is a successful way to contribute to knowledge about the possibilities for linguistic minorities in the era of the new economy as well as to the discursive construction of the value of these languages.

Keywords: multilingualism, minority languages, discourse studies, language ideologies, language practices, symbolic capital, nexus analysis

Author's address Reetta Karjalainen
Department of Languages
P.O. Box 35
40014 University of Jyväskylä, Finland
reetta.l.karjalainen@jyu.fi

Supervisors Sari Pietikäinen
Professor
Department of Languages/Discourse Studies
University of Jyväskylä, Finland

Anna Solin
Senior lecturer, Docent
Department of Modern Languages
University of Helsinki, Finland

Reviewers Veli-Pekka Lehtola
Professor
Giellagas Institute
University of Oulu, Finland

Taru Nordlund
Professor
Department of Finnish, Finno-Ugrian and
Scandinavian Studies
University of Helsinki, Finland

Opponents Veli-Pekka Lehtola
Professor
Giellagas Institute
University of Oulu, Finland

ESIPUHE

Kirjoitan tätä esipuhetta osuvasti työväen juhlapäivänä eli vappuna. Väitöstutkimuksen tekeminen on ollut pitkä oppimisprosessi ja suurimmaksi osaksi täytettyä työtä, vaikka itse tutkimus kuvaa juhlaa, Skábmagovat-elokuvafestivaalia. Nyt kun tutkimus valmistuu, on syytä juhlaan. On myös aika kiittää kaikkia niitä, jotka ovat tehneet tutkimisen mahdolliseksi.

Suurimmat kiitokset tämän työn olemassaolosta menevät kannustaville ohjaajilleni Sari Pietikäiselle ja Anna Solinille. Sari on investoinut tähän projektiin lukemattomia työtunteja ja neuvonut, opettanut, ohjannut, patistanut ja kaikin tavoin vienyt eteenpäin itse tutkimusta ja kehittymistäni tutkijana. Sarin ohjaustavan ansiosta olen oppinut etsimään ratkaisuja ja vastauksia työn ongelmiin itse. Sari on myös konkreettisesti varmistanut rahoitusta tälle tutkimukselle sen valmistumiseen uskoen. On suuri kunnia ja etuoikeus olla Sarin kaltaisen visionäärin työtoveri ja ehtymättömän energiapakkauksen ohjattava. Kiitos!

Toinen ohjaajani Anna Solin ansaitsee myös suuret kiitokset asiantuntevista kommentistaan ja työtä suuresti eteenpäin vievästä ohjauksesta. Anna on aina jaksanut perehtyä teksteihini perusteellisesti, mikä on auttanut suuresti käsitteiden viidakossa kulkemisessa ja myös kirjoitusasun ja ilmausten viilaamisessa.

Työni esitarkastajia professori Taru Nordlundia ja professori Veli-Pekka Lehtolaa kiitän rohkaisevista kommentista ja korjausehdotuksista, jotka auttoivat suuresti työn loppuunsaattamisessa ja kielenhuollossa. Veli-Pekka Lehtolalle kuuluu kiitos myös siitä, että hän on toiminut esikuvanani saamentutkimuksen alalla ja on lupautunut vastaväittäjäkseni.

On ollut ilo tehdä töitä näinä vuosina Jyväskylän yliopiston kielten laitoksen dynaamisessa ilmapiirissä etevien kollegojen kanssa. Kiitoksen ansaitsee laitoksen johtaja Anne Pitkänen-Huhta joustavuudesta ja rahoituksen järjestämisestä, ja Annea edeltävä johtaja Bertold Fuchs samoista syistä. Taloudellisina tukijoina tälle tutkimukselle ovat olleet myös Suomalainen Konkordia-liitto ja Ellen ja Artturi Nyyssösen säätiö, joita kiitän saamistani apurahoista.

Lähimpiä työkavereitani kielten laitoksella ovat soveltavan kielitieteen oppiaineessa työskentelevät ”tiedetädit” ja diskurssintutkijat sekä tietysti muut kielten laitoksen jatko-opiskelijat. Kiitokset teille kaikille! Hannele Dufvalle suuret kiitokset kaikesta tiedon ja taidon jakamisesta, kannustuksesta ja tietenkin suosituksista. Kiitokset Niina Liljalle ja Simo Määtälle työkaveruudesta ja hauskoista keskusteluista. Minna Sunille kuuluvat erityiskiitokset, sillä Minnan kanssa olemme kiertäneet muutakin kuin Jyväsjärveä ja muun muassa nähneet kukkivan magnoliapuun.

Sydämelliset ja mielettömän suuret kiitokset Anu Karjalaiselle ja Kati Dlaskelle, jotka ovat olleet matkassa mukana alusta saakka. Anun etätyökaveruus Skyphen kautta työn alkuvuosina on ollut erittäin tärkeää ja Anu on kannustanut ystävänä valmistumisensa jälkeenkin. Kati on ollut korvaamaton tuki

sekä "subject of aspiration" tutkijantaitojensa myötä. Sarah Comptonille myös suuret kiitokset ystävydestä ja kaikesta tuesta työssä.

Kiitokset kuuluvat myös jatko-opiskelijakavereilleni, nykyisille tohtoreille Elina Westiselle, Elina Tergujeffille, Samu Kytölälle ja Elina Tapiolle. Kiitän myös Katja Huutokaria, Sini Lemmettyä ja Minna Tiaista jatko-opintojen aikaisesta kavereudesta. Diskurssintutkijoista Sanna Lehtosen tsemppaus ja apu on ollut hyvin tärkeää. Kiitokset ansaitsevat myös Maiju Strömmer, Aija Virtanen ja Saija Peuronen. Vertaistuesta haluan kiittää myös inarinsaamenkielen tutkijaa Annika Pasasta, jonka kanssa saimme työmme valmiiksi samaan aikaan. Kiitos ja onnea Annika!

Olen saanut työskennellä kahdessa Sari Pietikäisen johtamassa ja Suomen Akatemian rahoittamassa projektissa väitöstutkimuksen aikana. Pohjoinen monikielisyys ja Perifeerinen monikielisyys -projekteissa olen nauttinut monen mahtavan henkilön työtoveruudesta. Kiitokset myös NordForskin rahoittaman 3M Identities in Motion -tutkijaverkoston myötä tutuksi tulleille tutkijoille.

During my graduate studies I have also had the privilege to work at the University of Toronto with Professor Monica Heller, whose work on linguistic minorities and expertise in all the aspects of academic work are truly inspirational. I also had the chance to meet other scholars and friends who I really admire. Of these people I especially want to thank Dr. Lindsay Bell and Dr. Mireille McLaughlin for their support.

Tätä kirjaa tehdessäni minulle on selkiytynyt se, kuinka pieni, innostunut ja asialleen omistautunut joukko voi saada ihmeitä aikaiseksi. Olen saanut nauttia Skåbmagovat-elokuvafestivaalilla upeista elämyksistä vuosi vuoden jälkeen, ja tuntenut aina itseni tervetulleeksi vieraaksi festivaalilla. Siis suuri kiitos Skåbmagovat-festivaalin koko henkilökunnalle! Olette saaneet työnteon tuntuun aina välillä juhlalta. Kiitos myös Giellagas-instituutissa työskenteleville ja kaikille saamelaisille ystävilleni mielenkiintoisista saamelaisuutta ja saamen kieliä koskevista keskusteluista.

Eija Hjeltille suuret kiitokset ystävydestä ja siitä, että minulla on ollut koitoisa ja viihtyisiä majapaikka myös Jyväskylässä ollessani.

Lopuksi haluan tietysti kiittää kotijoukkojani. Kiitokset äidilleni Liisalle ja isälleni Sepolle siitä, että he ovat kannustaneet lapsiaan yhä pidemmälle opinnoissa. Kiitokset isälle myös avusta asumisratkaisuihin. Ilman äitiäni tämän työn tekeminen ja toisella paikkakunnalla aina toisinaan asuminen ei olisi ollut mahdollista, ja äidin henkinen, taloudellinen ja konkreettinen apu esimerkiksi lastenhoidossa on ollut korvaamatonta. Siskojeni Maijaa, Vilmaa ja Idaa haluan kiittää siskoudesta, tsemppauksesta sekä tuskailuni kuuntelemisesta, kun työ ei välillä ole edennyt. Nyt sitä ei enää tarvitse kuunnella!

Rakkaimmat kiitokseni Helmille ja Matille kodista ja elämän ihanuudesta.

Kuopiossa vapunpäivänä 2015,

Reetta Karjalainen

KUVIOT

KUVIO 1	Neksusanalyysin sosiaalista toimintaa jäsentävät tekijät.	85
---------	--	----

KUVAT

KUVA 1	Revontuliteatterin juonto.	111
KUVA 2	Lumiteatterin sisäänkäynti.	112
KUVA 3	Internetsivujen kielivalikko.	114
KUVA 4	Paneelikeskustelu hotelli Kultahovissa 2011.	119
KUVA 5	Keskustelutilaisuus meneillään Siida-museon auditoriossa vuonna 2010.	121
KUVA 6	Kolttakinin juliste.	129

TAULUKOT

TAULUKKO 1	Haastateltavien toimenkuvat, etnisiteetti ja sukupolvi	97
TAULUKKO 2	Haastateltavien kieliresurssit.	98
TAULUKKO 3	Aineisto ja siinä käytettävät kielet.	105
TAULUKKO 4	Yleisökategoriat.	146

SISÄLLYS

ABSTRACT

ESIPUHE

KUVIOT, KUVAT JA TAULUKOT

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	13
1.1	Tutkimuksen tausta ja tarkoitus.....	13
1.2	Teoreettinen tausta, aineisto ja menetelmät.....	15
1.3	Tutkimuksen rakenne tiivistettynä.....	18
2	SAAMELAINEN SKÁBMAGOVAT-ELOKUVAFESTIVAALI.....	20
2.1	Saamelaiset alkuperäiskansojen yhteisöissä.....	21
2.1.1	Saamelaiset ja Saamenmaa.....	21
2.1.2	Alkuperäiskansojen yhteisöihin liittyminen.....	23
2.1.3	Saamentutkimus, kolonisaatio ja dekolonisaatio.....	25
2.2	Saamen kielet.....	29
2.2.1	Saamen kielet Suomessa.....	29
2.2.2	Kansallisvaltio ja saamen kielet.....	34
2.3	Skábmagovat-elokuvafestivaali.....	38
2.3.1	Elokuvafestivaalien tutkimuksesta.....	38
2.3.2	Saamelaisen elokuvan lyhyt historia.....	41
2.3.3	Skábmagovat-elokuvafestivaalin historiaa ja toimintakonsepti.....	43
2.4	Yhteenveto.....	47
3	KIELI TUOTTEISTETTAVANA RESURSSINA JA PÄÄOMANA UUDEN TALOUDEN MARKKINOILLA.....	49
3.1	Kieli resurssina ja käytänteinä.....	50
3.1.1	Kieli joustavana resurssina.....	50
3.1.2	Kielikäytännöt.....	51
3.1.3	Monikieliset repertuaarit ja liikkuvat resurssit.....	53
3.2	Kieli tuotteistettavana resurssina.....	56
3.2.1	Pride- ja profit-diskurssit.....	56
3.2.2	Kieli pääomana ja kielten markkinat.....	58
3.2.3	Pääoma uuden talouden markkinoilla.....	61
3.3	Yhteenveto.....	65
4	KIELI-IDEOLOGIAT KIELENKÄYTTÄJIEN NÄKEMYKSINÄ KIELESTÄ.....	67
4.1	Kieli-ideologian käsite.....	67
4.2	Kieli-ideologioiden tutkimuksen painotuksia.....	71
4.2.1	Kansallisvaltio ja monolingvistinen kieli-ideologia.....	71

	4.2.2	Autenttisuuteen kytkeytyvät kieli-ideologiat.....	74
	4.2.3	Vähemmistökielten merkitystä korostavat kieli-ideologiat....	78
	4.3	Yhteenvedo.....	80
5		TUTKIMUSMETODOLOGIA JA TUTKIMUSPROSESSI	81
	5.1	Tutkimuskysymykset.....	82
	5.2	Neksusanalyysi tutkimuksen metodisena viitekehystenä.....	83
	5.3	Etnografia neksusanalyysin osana	89
	5.4	Kenttätöyt ja aineiston keruu	92
	5.4.1	Haastattelu ja haastateltavat.....	94
	5.4.2	Analyysiprosessi	98
	5.4.2.1	Kartoittaminen	99
	5.4.2.2	Navigointivaihe ja muokkaaminen.....	100
	5.4.3	Analyysin luotettavuus ja työn eettiset lähtökohdat	102
6		SKÁBMAGOVAT-ELOKUVAFESTIVAALIN KIELIKÄYTÄNTEET.....	104
	6.1	Kielikäytänteiden tarkastelua	104
	6.1.1	Festivaalineksuksen pääasialliset kieliresurssit.....	104
	6.2	Genre kielikäytänteitä järjestävänä resurssina	107
	6.2.1	Aineiston genret	107
	6.2.1.1	Juonnot ja Revontuliteatterin juhlatilaisuudet	109
	6.2.1.2	Festivaalin käsiohjelmat ja internetsivut.....	113
	6.2.1.3	Seminaari Sámi films onto the screen	117
	6.2.1.4	Paneelikeskustelu Sámi film, marginal or treasure?	118
	6.2.1.5	Alkuperäiskansojen keskustelutilaisuudet.....	119
	6.2.1.6	Kutsuvierastilaisuus	121
	6.3	Saamen kielet festivaalin autenttisuutta lisäävänä resurssina	123
	6.3.1	Pohjoissaame instrumentaalisisena ja emblemaattisisena resurssina	123
	6.3.2	Pohjoissaame teksteissä ja puhetilanteissa	124
	6.3.3	Inarinsaame ja koltansaame kielikäytänteissä.....	127
	6.4	Suomi, paikallinen resurssi	130
	6.5	Englanti, kansainvälisen alkuperäiskansojen yhteisön kieli	133
	6.6	Yhteenvedo	134
7		KIELI-IDEOLOGIAT SKÁBMAGOVAT- ELOKUVAFESTIVAALILLA	137
	7.1	Festivaalin työntekijöiden kieli-ideologioita	138
	7.1.1	Festivaalin kielihierarkia.....	138
	7.1.2	Yleisökategoriat kielikäytänteiden taustalla	143
	7.1.3	Kielet juonnoissa	150
	7.2	Kieli-ideologiat tuotantojen rahoituksessa	154
	7.2.1	Pohjoissaame elokuvien kielenä	154
	7.2.2	Erottumisen pääoma tuotannoissa	160
	7.3	Saamen kielet autenttisuuden merkkeinä.....	166
	7.3.1	Kielet ja autenttisuus	166

7.3.2	Festivaalin, ohjelmiston ja työntekijöiden autenttisuus	170
7.4	Dekolonisaatioon kytkeytyvät kieli-ideologiat	174
7.4.1	Pohjoissaame ja englantia dekolonisaatiotavoitteissa	174
7.4.2	Pienemmät saamen kielet ja dekolonisaatiotavoitteet.....	181
7.5	Yhteenveto	184
8	TULOKSIA JA POHDINTAA	186
8.1	Tutkimuksen päätuloksia	186
8.2	Etnisyys ja saamen kieli yhdessä parhaiten tuotteistettavissa	189
8.3	Aineiston ja metodien arviointia	191
8.4	Tulosten hyödyntäminen ja jatkotutkimus.....	194
	SUMMARY	198
	LÄHTEET	203
LIITE 1	AINEISTOTAULUKKO.....	223
LIITE 2	TAUSTATIETOLOMAKE JA SUOSTUMUS TUTKIMUKSEEN	225
LIITE 3	HAASTATTELUKYSYMYKSET	228
LIITE 4	<i>SÁMI FILMS ONTO THE SCREEN</i> -SEMINAARIN PUHEENVUOROT	230
LIITE 5	LITTEROINTIMERKIT	231
LIITE 6	FILMOGRAFIA.....	232

1 JOHDANTO

1.1 Tutkimuksen tausta ja tarkoitus

Väitöstutkimukseni aiheena ovat saamen kielet saamelaisella alkuperäiskansojen elokuvafestivaalilla. Tämän kertominen arkikeskustelussa täällä saamelaisalueelta katsottuna etelässä herättää yleensä kiinnostuneita kysymyksiä. Missä tuollainen festivaali on, ja mitä alkuperäiskansoja siellä vierailee? Minkälaisia elokuvia siellä esitetään ja mitä kieliä siellä puhutaan? Tästä keskustelu usein liikkuu puhekuppanin tuntemiin saamelaisasioita käsitteleviin tv-ohjelmiin (uutislähetys *Ođđasat*, *Märät säpikkäät* ja monen harmikseen muistama *Pulttibois*), ja siihen faktaan, että Inarissa on kokonaista kolme virallista saamen kieltä, pohjoissaame, inarinsaame ja koltansaame. Siinä vaiheessa kun mainitsen festivaalilla olevan lumesta rakennetun elokuvateatterin, jossa elokuvia katsotaan paljaan taivaan alla porontaljoilla istuen, on puhekuppani yleensä jo varaamassa lippuja seuraavalle Skábmagovat-festivaalille.

Skábmagovat-elokuvafestivaalin saamelaisesta kulttuurista, pohjoisen luonnosta ja kaamoksesta ammentavaa eksoottisuutta ja elämyksellisyyttä voidaan luonnehtia festivaalin erottumisen pääomaksi. Tämä pääoma ei ole kärsinyt minkäänlaista inflaatiota festivaalin kävijämäärien perusteella, eikä tutkijankaan mielessä niiden 10 vuoden aikana, joina olen festivaalilla vierailut. Joka vuosi järjestettävä tapahtuma on aina erilainen, ja se muuttuu ja kehittyy. Mukana ovat kuitenkin festivaalin tavaramerkeiksi muodostuneet monikulttuurisuus ja mahdollisuus tavata filmintekijöitä, vahva sitoumus alkuperäiskansojen emansipaatioon ja tapahtuman järjestäjien innostus elokuvaa kohtaan. Tutkijana, festivaalin vieraana ja talkoolaisena on ollut mielenkiintoista seurata festivaalin kehityksen rinnalla samanaikaista saamelaisen elokuvan huimaa kehitystä. Tuo kehitys mahdollistaa sen, että meillä on valtavirran tuotantojen lisäksi mahdollisuus nähdä valkokankaalla alkuperäiskansojen kertomuksia ja tulkintoja maailmasta.

Skábmagovat-alkuperäiskansojen elokuvafestivaali tuo esille saamelaisten ja muiden alkuperäiskansojen elokuva- ja tv-tuotantoja. Festivaalia on järjestetty

vuodesta 1999 alkaen Inarissa aina tammikuun loppupuolella. Saamelaisen kulttuurikeskus Sajoksen ja saamelaismuseumo Siidan lisäksi elokuvia katsotaan lumesta rakennetussa Revontuliteatterissa. Festivaalin yleisössä on Inarin kylän asukkaita, muualta saamelaisalueelta ja Suomesta tulleita sekä kansainvälisiä vieraita. Elokuvanäytösten lisäksi festivaalilla järjestetään keskustelutilaisuuksia, elokuva-ammattilaisten seminaareja ja muita oheistapahtumia, joissa alkuperäiskansojen elokuvamaailman tähdet kertovat työstään yleisölle.

Skábmagovien vakiinnuttaminen osaksi kansainvälistä festivaalikaltraa on vaatinut vuosien pitkäjänteistä työtä alkuperäiskansojen elokuvan parissa. Tässä työssä festivaalin järjestäjät ovat olleet avainasemassa. Järjestäjät toimivat erilaisissa elokuvaverkostoissa, valitsevat esitettävän ohjelmiston ja hakevat rahoitusta tapahtumalle. He myös tekevät monenlaisia vuosittaista festivaalia koskevia päätöksiä: ketkä kutsutaan alkuperäiskansavieraiksi, mitä oheistapahtumia järjestetään, ja mitä kieliä eri tilanteissa käytetään. Monikielisessä ympäristössä valintoja tehdään jatkuvasti esimerkiksi tulkkauskielistä, juontokielistä ja tekstityksen suhteen. Tavot käyttää eri kieliä muodostavat kerrostuneita ja muuttuvia käytänteitä, jotka ovat yhteydessä moneen paikalliseen, kansalliseen ja kansainväliseen kontekstiin. Kielikäytänteiden tarkastelu lisää ymmärrystä siitä, kuinka eri kielten arvo käyttäjilleen määrittyy, ja millaisessa hierarkkisessa asemassa kielet toisiinsa nähden ovat monikielisessä ympäristössä.

Kielten asema ja arvo käyttäjälleen on muutakin kuin viestinnän välineenä toimiminen. Jonkun kielen, murteen, puhutavan tai genren taitaminen voi avata ovia esimerkiksi työelämässä. Alkuperäiskansayhteisöissä vähemmistökielen puhuminen on usein merkityksellistä paitsi henkilön identiteetin, myös erilaisen yhteisössä toimimisen mahdollisuuksien kannalta. Tutkimuksessa käytetäänkin ajatusta symbolisesta pääomasta, jota jokaisella festivaalin toimijalla on (Bourdieu 1991). Tämä pääoma muodostuu eri kielistä ja muista henkilön festivaalityössä hyödynnettävistä tiedoista ja taidoista, ja henkilön ominaisuuksista, kuten etnisestä statuksesta. Vähemmistökieliin liittyvän pääoman arvo muuttuu, kun median, populaarikulttuurin ja matkailun innovaatiot tai saamelaisten itsehallintoon liittyvät työpaikat luovat uusia mahdollisuuksia vähemmistökielten käyttämiselle. Vähemmistökielten ja etnisen statuksen arvostus etenkin nuorten keskuudessa nousee, kun kielet ovat laajemmin esillä ja niillä toimitaan festivaalin kaltaisissa konteksteissa. Pääoma voi myös olla alueellisuuden kytkeytyvää, ja markkinoinnissa alueellisten erityispiirteiden arvostaminen ja niiden toimiminen tuotteen lisäarvona nostavat myös alueellisten kielten arvoa (vrt. esim. Heller 2003; McLaughlin 2010).

Tässä tutkimuksessa seurataan kieliä koskevia käytänteitä ja saamen kielten arvon rakentumista käyttäjilleen festivaalin eri tilanteissa. Käytänteiden syitä ja seurauksia tarkastellaan myös suhteessa laajempiin vähemmistökieliä koskeviin historiallisiin, poliittisiin ja taloudellisiin prosesseihin. Historialliset prosessit ovat muuttaneet saamen kielten arvoa suomalaisessa yhteiskunnassa vuosikymmenten kuluessa. Erilaiset Suomen kansallisvaltion syntymisen aikaan ajoittuvat ideologiat siirsivät saamen kielet pohjoisten yhteisöjen käyttökielistä marginaaliin, pois kansalliskielten tieltä. Tämän kehityksen seuraukse-

na monilla saamelaisilla ei ole ollut mahdollisuutta oppia saamen kieltä kotikielenään tai opiskella sillä koulussa vielä 1970-luvullakaan. Nykyisin erityisesti puhujamäärältään pienempien saamen kielten asemaa pyritään parantamaan monenlaisten revitalisaatiohankkeiden avulla, mutta suurimmankin saamen kielen, eli pohjoissaamen, yhteiskunnallisessa asemassa on vielä parannettavaa.

Poliittiset prosessit tässä yhteydessä tarkoittavat saamelaisia ja saamen kieliä koskevia lakeja tai lakiehdotuksia ja ovat osa alkuperäiskansojen kansainvälistä liikehdintää, jossa kolonialististen valta-asetelmien purkamisen on keskeisellä sijalla. Taloudelliset prosessit puolestaan liittyvät vähemmistökielten roolin muuttumiseen palveluammatteihin painottuvilla markkinoilla. Elokuva festivaali Skábmagovia koskeva tutkimus liikkuu siis monella tasolla festivaalin ruohonjuuritason toiminnasta kansallisvaltion kielellisiin kipupisteisiin ja globalisaation aikaansaamiin talouden muutoksiin saakka.

1.2 Teoreettinen tausta, aineisto ja menetelmät

Tutkimuksen tavoitteena on selvittää saamen kielten arvoa Skábmagovat-festivaalilla kielikäytänteitä ja kieli-ideoita tarkastelemalla. Kieli-ideologiat ovat yhteisön valtasuhteita valottavia näkemyksiä ja käsityksiä kielestä. Teoreettisessa kehyksessä on hyödynnetty myös monitieteistä saamentutkimusta ja monet keskeisistä käsitteistä, kuten saamelainen, saamen kielet, alkuperäiskansat ja dekolonisaatio määritellään saamentutkimuksen avulla (vrt. Lehtola 1997; Kuokkanen 2007; Smith L. T. 1999). Tämän työn kannalta erityisen mielenkiintoisia ovat sellaiset aikaisemmat tutkimukset tai tutkimusprojektit, joissa on pohdittu sitä, millä tavoin vähemmistökielten rooli ja asema muuttuvat viimeaikaisten talouden muutosten seurauksena. Tämä muutos on vaikuttanut esimerkiksi siten, että vähemmistökieliä käytetään yhä enemmän erilaisissa töissä ja tapahtumissa.

Tämä tutkimus on osa laajempaa Perifeerinen monikielisyys -projektia, jossa on tutkittu saamen kieliä, iiriä, kymriä ja korsikan kieltä osana monikielisiä yhteisöjä (Pietikäinen & Kelly-Holmes 2013). Tutkimuksessa on pureuduttu esimerkiksi siihen, miten kielellinen autenttisuus rakentuu, ja miten näitä suhteellisen pienen puhujamäärän omaavia kieliä voidaan käyttää esimerkiksi matkailussa¹. Projektin piirissä vähemmistökieliä tutkitaan myös esimerkiksi opetusta, tiedotusvälineitä, kansainvälistä markkinointia, internetin kielivalintoja tai populaarikulttuurin ilmiöitä tarkastelevissa tutkimuksissa.

Aikaisemmassa sosiolingvistiksessä ja diskurssitutkimuksessa on linja, jossa tarkastellaan kieltä pääomana ja osana talouden prosesseja. Yhdeksi tavaksi tarkastella näitä prosesseja on kehitetty kirjalliseen klassikkoon viittaavan sanaleikin sisältävä jako pride- ja profit-diskursseihin. Nämä tarkoittavat selkeästä kahta näkökulmaa, joiden kautta vähemmistökielistä yhteiskunnallisissa keskusteluissa puhutaan. Ylpeyden ja hyödyn näkökulmat pyrkivät havainnol-

¹ www.peripheralmultilingualism.fi

listamaan sitä, että 60-luvulta vielä 90-luvulle vähemmistökielistä puhuttiin ennen kaikkea identiteettiä liittyvissä asioissa tai poliittisissa ja lainsäädännöllisissä yhteyksissä. Monien alkuperäiskansojen taisteluja kielellisistä oikeuksistaan, kuten omakielisestä opetuksesta, on käyty näinä vuosina. Viimeisen parinkymmenen vuoden aikana näkökulma on siirtynyt yhä enemmän talouden alueelle, ja vähemmistökielistä on alettu puhumaan markkinoinnin termein tuotteena tai tuotteen lisäarvona (Heller & Duchêne 2012). Monet vähemmistökielet ovat nyt kilpailtua ja tavoiteltua pääomaa, joka ei ole kaikkien ulottuvilla, ja josta ollaan valmiita maksamaan esimerkiksi koulutuksessa tai osana jotakin materiaalista tuotetta tai matkailuelämystä.

Tuon esiin analyysissa Skábmagovien keskeisten toimijoiden kieliä koskevia näkemyksiä ja kokemuksia kieli-ideologian käsitteen avulla. Kielten valinnalla monikielisessä kontekstissa voidaan rakentaa erilaisia henkilön identiteettiä tai ryhmän arvostukseen liittyviä seikkoja. Kielten valinta myös heijastaa kieliin liitettyjä uskomuksia, käsityksiä ja näkemyksiä kielestä. Nämä näkemykset voivat festivaalilla liittyä esimerkiksi siihen, missä tilanteessa äidinkielen saamen puhuja on auktoriteetti, mikä kieli sopii inarinsaamelaisien elokuvien juontoon, ja mitkä ovat festivaalin viralliset kielet. Totutut tavat ajatella kielistä ja niiden rajoista ja kielten puhujiin liitetyt erilaiset uskomukset ja stereotyyppit ilmenevät jokapäiväisissä arkikäsitteissä. Nämä arkikäsitteet vaikuttavat myös laajemmalle yhteiskunnalliselle tasolle ja erilaisiin kieliä koskeviin linjauksiin, kuten opetukseen ja lainsäädäntöön. Kieliin liittyviä, toisinaan piilossa olevia näkemyksiä pyritään tuomaan esille kieli-ideologioita tarkastelemalla. Vähemmistökielilyhteisöissä ihmiset ovat kuitenkin usein myös tietoisia erilaisista kieliin liittyvistä ideologisista painotuksista.

Kieli-ideologioiden tutkimus avaa kunkin festivaalilla käytettävän kielen arvoa ja asemaa festivaalin kielihierarkiassa. Se avaa myös ymmärrystä eri kielten puhujien mahdollisuuksista työskennellä yhteisössä. Kieli-ideologiat kertovat myös ristiriidoista ja kompromisseista, joita monikielisessä yhteisössä joudutaan tekemään. Tarkastelun kohteena on esimerkiksi pienempien saamen kielten, inarin- ja koltansaamen rooli festivaalin toiminnassa ja kielten omistajuuteen liittyvät monisyiset seikat, kuten eri saamelaisryhmien välinen dynamiikka. Saamelaisien lingua franca pohjoissaame on kiinnostavassa asemassa erityisesti tapahtuman saamelaiseen autenttisuuteen ja kolonialististen asetelmien purkamiseen liittyvissä kysymyksissä ja osana saamelaiselokuvien rahoitushakemuksia. Tutkimuksessa tulevat esille myös pohjoissaamen äidinkieliin ja uusiin puhujiin liitetyt merkitykset, samoin kuin englantia koskevat ja alkuperäiskansojen verkostoihin liittyvät kieli-ideologiat. Tutkimuksessa käsitellään myös valtakieli suomen jännitteistä asemaa festivaalilyhteisössä. Tutkimuksen tavoitteisiin kuuluu myös selvittää, minkälainen kielellinen ja muu symbolinen pääoma on parhaiten tuotteistettavissa niillä pienillä kuluttajaryhmillä suunnatuille markkinoilla, joihin festivaali ja saamelainen elokuva tällä hetkellä kuuluvat.

Tutkimuksen aineisto on kerätty kenttätöissä Skábmagovat-festivaalilla vuosina 2010 ja 2011. Aineisto on etnografiselle, eli laajasti ymmärrettyä kult-

tuuria kuvaavalle tutkimukselle ominaisesti monipuolista. Keräsin aineiston observoimalla, eli osallistuvan havainnoinnin menetelmää käyttäen. Tämä tarkoitti sitä, että kirjoitin kenttätyöpäiväkirjaa, otin valokuvia ja tallensin festivaalin eri puhetilanteita, kuten juontoja, elokuvarahoitusta koskevan seminaarin ja kutsuvierastilaisuuden. Aineistona on käytetty myös festivaalin kirjallista viestintää varten tuotettua materiaalia, kuten festivaalin internetsivuja ja käsiohjelmia. Keräämällä monimuotoista materiaalia pyrin saamaan kattavan kuvan festivaalin erilaisia kielikäytänteitä sisältävästä sosiaalisesta toiminnasta.

Aineistoa on kerätty myös haastattelumetodilla. Kieli-ideologioita, eli näkemyksiä kielestä tarkastellaan erityisesti festivaalin järjestäjien parissa tekemiäni viiden haastattelun avulla. Haastateltavat valittiin sillä perusteella, että heidän työtehtävänsä festivaalilla on keskeinen ja siihen liittyy kieliä koskevien päätösten tekemistä. Kieli-ideologioiden tarkastelussa käytetään myös Skábmagovilla vuonna 2010 järjestetyn saamelaisen elokuvan rahoitusta koskevan seminaarin puheenvuoroja, joissa saamelaiset ohjaajat ja elokuvia rahoittavien tahojen edustajat kertoivat kokemuksistaan.

Tutkimuksen analyysimetodiksi on valittu diskurssintutkimusta ja etnografiaa yhdistävä neksusanalyysi (Scollon & Scollon 2004). Neksusanalyysi tutkii aikaa ja paikkaan sijoittunutta toimintaa ruohonjuuritasolla ja toiminnan kytköksiä laajempiin makrotason prosesseihin. Analyysi ei tämän vuoksi rajoitu vain aineiston yksittäisiin teksteihin tai festivaalin tilanteiden kielenkäyttöön, vaan neksusanalyysin periaatteiden mukaisesti pyrin yhdistämään analyysiin laajempia kytköksiä ja kieliä koskevia yhteiskunnallisia prosesseja. Neksusanalyysissa huomioidaan tutkittavaan sosiaaliseen toimintaan liittyvä historiallinen kehitys ja monikerroksiset kontekstit laajemmin kuin pelkän diskurssianalyysin tarjoaman analyysikehikon avulla. Tällaisiin monikerroksisiin konteksteihin kuuluvat esimerkiksi Inarin saamelaisinstituutiot kielikäytänteineen.

Neksusanalyysissa aineiston tarkastelu keskitetään erilaisiin risteymiin, eli neksuksiin. Neksuksissa tulevat yhteen erilaiset sosiaaliset toimijat, kielelliset ja muut semioottiset resurssit, sekä vuorovaikutusta jäsentävä genre (vrt. Pietikäinen 2013; Scollon & Scollon 2004). Genrellä tarkoitetaan kielellisen ja sosiaalisen toiminnan tunnistettavaa yhteenliittymää, kuten juontoa tai seminaaripuhetta. Laajana neksuksena tässä tutkimuksessa on Skábmagovat-festivaali, jonka toiminta on jäsentynyt pienempiin neksuksiin. Nämä edustavat tutkimuksessa festivaalin eri tilanteiden kielikäytänteitä. Analyysiä ohjaavat myös neksusanalyysia jäsentävät tekijät, joista tähän tutkimukseen on valittu mukaan toimijoiden elämänhistorian käsite, kieli-ideologiat ja genre. Neksusanalyysin keskiössä on siis sosiaalinen toiminta, joka kytkeytyy useisiin konteksteihin ja laajempiin kieliä koskeviin kehityskuluihin.

Tutkimus liittyy osaksi sosiolingvististä ja diskurssintutkimusta, jossa kieliä tarkastellaan resursseina ja erilaisten käytänteiden kimppuina (vrt. Blommaert 2005: 24-27; Dufva ym. 2011b; Pietikäinen 2012, 2013). Etnografiaa ja diskurssintutkimusta hyödyntävää tutkimusta saamen kielistä tarvitaan sen vuoksi, että kielellisen pääoman arvo on merkittävä tekijä toimeentulon mahdollisuuksissa eriarvoisessa yhteiskunnassa (vrt. Blommaert 2010; Bourdieu 1991;

Heller 2011; Pietikäinen & Kelly-Holmes 2013). Pääoman arvon tutkiminen festivaalikontekstissa esimerkiksi selvittää, mihin kieliin ja taitoihin saamelaisalueella kulttuuriossa työskentelevän henkilön on hyvä satsata, tai mitä kansainvälisyys saamelaiselta elokuvasta edellyttää.

1.3 Tutkimuksen rakenne tiivistettynä

Tutkimuksessa on 8 päälukua. Johdannosta siirrytään tutkimuksen teoriataustaan, jossa käydään läpi tutkimukseen valitut saamentutkimukselliset ja sosiolingvistiset ja diskurssintutkimukselliset lähtökohdat.

Luvussa 2 tarkastellaan saamentutkimuksen lähtökohtia. Luku alkaa saamelaiskäsitteen määrittelyn ja sen perusteiden käsittelyllä, ja jatkuu tutkimuksen kannalta olennaisen alkuperäiskansa-käsitteen merkityksen tarkasteluun. Lisäksi kerron jälkikolonialistisesta teoriasta ja dekolonisaatiosta. Luku 2 painottuu saamen kieliä koskevien kehityskulkujen kuvaamiseen kansallisvaltio Suomessa, ja esittelee lyhyesti tutkimuksessa keskeiset saamen kielet, eli pohjoissaamen, inarinsaamen ja koltansaamen. Tästä edetään elokuvafestivaalien tutkimuksen katsauksen kautta itse tutkimuksen kontekstiin, eli Skábmagovat-elokuvafestivaalin toiminnan ja konseptin esittelyyn.

Luvussa 3 perehdytään tutkimuksessa hyödynnettyihin sosiolingvistiikan ja diskurssintutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin, joissa kieltä tarkastellaan joustavana resurssina. Nämä lähtökohdat painottavat kielen ja monikielisyyden sosiaaliseen toimintaan kytkeytyvää luonnetta. Luvussa 3 esitellään myös työssä keskeinen kielikäytänteitä koskeva teoreettinen näkökulma ja kielikäytänteiden kytkeytyminen vähemmistökieliä koskeviin taloudellisiin prosesseihin. Luvussa esitellään myös Bourdieun (esim. 1977; 1991) kehittämä näkemys erilaisista resursseista henkilön pääomana. Luku etenee kuvaamaan diskursiivista siirtymää, jossa vähemmistökieliä koskevat kysymykset siirtyvät etnisen identiteetin ja kielellisten oikeuksien alueelta yhä enenevässä määrin talouden alueelle.

Luvussa 4 pureudutaan tutkimuksessa keskeiseen kieli-ideologian käsitteeseen. Käsite määritellään aukaisemalla aiemman tutkimuksen tapoja kuvata ja nimetä kieli-ideologioita. Nostan esiin kolme aiemman tutkimuksen jäsentämää kieli-ideologiaa: monolingvistisen kieli-ideologian, autenttisuuteen kytkeytyvät kieli-ideologiat ja vähemmistökielten merkitystä korostavat, dekolonialismiin kytkeytyvät kieli-ideologiat. Kieli-ideologian käsite auttaa tässä tutkimuksessa hahmottamaan festivaalin toimijoiden käsityksiä ja kokemuksia festivaalilla käytettävistä kielistä sekä saamen kielten arvosta elokuvatuotannoissa.

Tutkimusmetodologiaa ja tutkimusprosessia kuvataan luvussa 5. Tutkimuskysymysten esittelyn kautta siirrytään tarkastelemaan neksusanalyysia tutkimuksen metodologisena viitekehyksenä. Tutkimus kytetään myös neksusanalyysin kautta etnografiseen tutkimusperinteeseen. Kenttätöiden, aineiston ja haastateltavien esittely on luvussa 5 myös taulukkojen muodossa ja tarkempi

taulukko aineistosta on tutkimuksen liitteenä. Luvussa syvennyttään myös analyysiprosessiin neksusanalyttisen analyysimallin mukaisesti.

Tutkimuksen analyysiluvut muodostuvat luvuista 6 ja 7. Analyysi on rakennettu siten, että luvussa 6 keskitytään tarkastelemaan Skábmagovat-elokuvafestivaalin kielikäytänteitä. Luku tarjoaakin lukijalle ikään kuin kartan, jonka avulla Skábmagovat-festivaalin eri tilaisuuksissa voi suunnistaa. Kielenvalintaa analysoidaan aineiston eri tilanteiden kielikäytänteissä, ja samalla pohditaan festivaalin eri kielten merkityksiä, arvoa ja käytettävyyttä.

Luku 7 keskittyy kieli-ideologioihin. Luvussa analysoin festivaalin toimijoiden kieli-ideologisia näkemyksiä, ja aineistona tässä käytän haastatteluja ja seminaarin *Sámi films onto the screen* puheenvuoroja. Nostan aineistolähtöisesti esiin ne identifioimani kieli-ideologiat, jotka vaikuttavat tulkintani mukaan festivaalin kielellisten resurssien arvoon ja saamen kielten arvoon elokuvien rahoituksissa. Luku tarkastelee ensin Skábmagovat-festivaalin kielikäytänteitä ohjaavien työntekijöiden kieli-ideologioita ja samalla eritellään tapahtuman erilaisia yleisökategorioita. Tästä siirrytään pohtimaan kieli-ideologioita, jotka vaikuttavat elokuvien tuotannoissa. Tämän jälkeen tarkastellaan festivaaliin, tuotantoihin ja saamen kielten autenttisuuteen kytkeytyviä kieli-ideologioita, ja lopuksi niitä kieli-ideologisia näkemyksiä, jotka liittyvät dekolonisaatiotavoitteisiin.

Viimeisessä pääluvussa 8 reflektoidaan tutkimuksen keskeisimpiä tuloksia ja arvioidaan tutkimuksen teoreettista taustaa, käsitteitä ja metodologiaa koskevia valintoja ja niiden hyödyntämistä. Johtopäätöksissä arvioidaan myös tutkimuksen tulosten luotettavuutta ja esitetään käytännön ehdotuksia tulosten hyödyntämiselle. Lopuksi kerron niistä jatkotutkimusmahdollisuuksista ja -tarpeista, joita tämä tutkimus nostaa esiin.

2 SAAMELAINEN SKÁBMAGOVAT- ELOKUVAFESTIVAALI

Tämän tutkimuksen kohteena on Suomessa järjestettävä saamelainen alkuperäiskansojen elokuvafestivaali Skábmagovat. Luvussa avataan saamelaisuuteen ja alkuperäiskansoihin liittyviä määritelmiä ja kerrotaan saamelaisiin ja saamen kieliin liittyvistä laeista ja muista asioista. Luku käsittelee myös niitä historiallisia tapahtumia, joiden kautta saamen kielet ja saamelaisuus asetettiin aikoinaan hyvinvointiyhteiskunnan marginaaliin. Myöhemmin erilaisilla toimenpiteillä, kuten lakiperusteisella itsehallinnolla, saamelaiskäräjien perustamisella ja saamen kielilaeilla pyrittiin purkamaan edes osittain epätasa-arvoisia valta-asetelmia. Saamelaiset on erilaisten kansanhenkeä rakentavien ryhmäytämisprosessien myötä alettu käsittämään kansana. 1960-luvulta lähtien voidaan puhua saamelaisrenessanssista, jonka myötä saamelaisstatuksen arvo on hiljalleen alkanut nousta.

Saamelaiset ovat myös aktiivisesti hakeutuneet alkuperäiskansojen kansainväliseen yhteisöön. Tätä kautta ovat avautuneet poliittisen toiminnan ja kulttuurityön uudet kontekstit. Vaikka alkuperäiskansojen poliittista toimintaa kansainvälisissä elimissä voidaan tarkastella kriittisesti ja kyseenalaistaa toiminnan mahdollisuuksia ratkaista monia kolonisaation aikaansaamia ongelmia, ainakin kulttuurityössä verkostot ja laaja toimintaympäristö ovat osoittautuneet arvokkaiksi. Elokuvafestivaalit ovat keskeisiä yhteen tulemisen ja ideoiden jakamisen paikkoja elokuvatyössä, ja ne ovat poikineet monenlaista yhteistyötä eri mantereiden alkuperäiskansojen kesken. Alkuperäiskansat järjestävät tuotantotapaamisia ja elokuva-alan kansainvälistä koulutusta nuorille, ja saamelaisen elokuvatyöt ovat saaneet verkostojen myötä laajaa kansainvälistä näkyvyyttä, kun niitä on esitetty esimerkiksi Toronton suurella imagineNATIVE -festivaalilla.

Elokuvalalla saamelaiset olivat ensin sivujuoni valtaväestön Lappi-aiheisissa seikkailuissa Suomi-Filmin kulta-aikaan (Lehtola J. 2000). Sitten saamelaisen oma elokuvatyö sai alkunsa saamelaisen teatterin kehittyessä. Saamelaisen tuotantojen aiheet ovat liikkuneet poliittisista henkilökohtaisiin ja kokeellisiin aiheisiin. Skábmagovat-elokuvafestivaali on ollut keskeisessä roo-

lissa jo vuodesta 1999 saamelaisten elokuvien, lyhytelokuvien, dokumenttien ja animaatioiden esittäjänä, ja monet ohjaajat haluavat työnsä ensi-illan juuri Skábmagoville. Skábmagovat-festivaali on ollut uranuurtaja siinäkin mielessä, että festivaalilla näytettiin saamen kielisiä lastenohjelmia jo silloin, kun niitä ei esitetty Suomen televisiossa.

2.1 Saamelaiset alkuperäiskansojen yhteisöissä

2.1.1 Saamelaiset ja Saamenmaa

Saamelaisille alkuperäiskansana turvattiin vuonna 1995 Suomen perustuslaissa kotiseutualueellaan omaa kieltään ja kulttuuriaan koskeva kulttuuri-itsehallinto. Hallinnon toimeenpanosta vastaa Saamelaiskäräjät, jonka jäsenet saamelaiset valitsevat vaaleilla keskuudestaan, ja josta säädetään saamelaiskäräjistä annetussa laissa (1995/974). Suomessa ja muissa Pohjoismaissa saamelaisuuden määritelmä perustuu sekä henkilön omaan subjektiiviseen näkemykseen omasta saamelaisuudestaan että saamelaisuuden objektiiviseen määritelmään lainsäädännössä. Subjektiivinen määritelmä merkitsee sitä, että henkilö itse määrittelee, pitääkö hän itseään saamelaisena. Objektiivisen määritelmän ensisijainen kriteeri puolestaan on kieli, kuten alla olevassa laissa saamelaiskäräjistä säädetään (laki saamelaiskäräjistä 1995: 974).

Lain pykälässä 3 esitetään saamelaismääritelmä, jonka mukaan saamelaisella tarkoitetaan henkilöä, joka pitää itseään saamelaisena edellyttäen:

- 1) että hän itse tai ainakin yksi hänen vanhemmistaan tai isovanhemmistaan on opinut saamen kielen ensimmäisenä kielenään; tai
- 2) että hän on sellaisen henkilön jälkeläinen, joka on merkitty tunturi-, metsä- tai kalastajalappalaiseksi maa-, veronkanto- tai henkikirjassa; taikka
- 3) että ainakin yksi hänen vanhemmistaan on merkitty tai olisi voitu merkitä äänioikeutetuksi saamelaisvaltuuskunnan tai saamelaiskäräjien vaaleissa. (Laki saamelaiskäräjistä 1995/974, § 3)

Ensimmäinen saamelaismääritelmän kriteeri on kieliperusteinen ja onkin merkille pantavaa, että kieli on tärkeässä ideologisessa roolissa saamelaisuuden määrittelyssä, ja lainkäyttö ohjaa etnistä identifioitumista kielten tasolla. Isovanhempien tai vanhempien tai henkilön itsensä ensimmäisenä kielenä opittu kieli on saamelaisstatusta hakevalle arvokas resurssi. Historiallisista prosesseista johtuen monet saamelaisista ovat kuitenkin kokeneet kielenvaihdoksen joitakin sukupolvia sitten (Aikio 1988) ja tämä voi hankaloittaa saamelaiskäräjälueteloon hakeutumista (kielen merkityksestä henkilön saamelaisuutta arvioitaessa ks. tarkemmin Sarivaara 2012: 50-57). Saamelaiskäräjälain pykälän 3 momentti 2 on aiheuttanut ristiriitoja, ja saamelaiskäräjät on ehdottanut paluuta kieleen perustuvaan saamelaismääritelmään. Lisäksi on ehdotettu saamelaiskäräjälain uudistamista siten, että saamelaiskäräjien luetteloon hakeutuvalla henkilöllä

tulisi olla yhteys elävään saamelaisyhteisöön. Tässä tapauksessa saamelaisuuden kriteeriksi ei riittäisi se, että henkilö on ns. lappalaisrekisteriin merkityn henkilön jälkeläinen. Perustuslakivaliokunta päätti kuitenkin vuoden 2015 alussa säilyttää nykyisen saamelaismääritelmän.

Saamelaisuus on siis jännitteinen konsepti, ja saamelaisstatus nykyisin kilpailtu kategoria. Vaikka saamelaiset ovat monikielistä ja monikulttuurista kansaa monen valtion alueella, puhutaan saamelaisista yhtenä kansana, ja yhtenäisyyttä on luotu ja ylläpidetään monin tavoin. Kuten kansallisvaltioissa aikoinaan, myös saamelaiset ovat valjastaneet kansalliset symbolit käyttöön yhtenäisyyden nimissä. Saamelaiset ovat valinneet kansallislaulunsa, luoneet yhteisen lipun ja päättäneet viettää kansallispäiväänsä 6. helmikuuta. Symbolien ja kansallisten instituutioiden luomisen lisäksi saamelaiset ovat etnopolitiikkaa tehdessään halunneet tuoda saamelaiset kansadiskurssiin. Kansaksi hahmottuminen mahdollistaa erojen esittämisen yhtäläisyytenä, yhteisen saamelaisen kokemusmaailman jakamisen ja yksittäisten käytänteiden yleistämisen (Valkonen 2009: 134). Yhtenäistämisprosessien taustalla vaikuttavat myös dekolonisaatiopyrkimykset, joilla tarkoitetaan sellaista saamen kansan tunnustamista, että se oikeuttaa itsehallintoon (Valkonen 2009: 202).

Yhtenäistämisyhtymysten ja kansa-käsitteen sisällä saamelaisuus muodostuu kuitenkin useista erilaisista ryhmistä. Saamelaisuuden voikin nykyisin ymmärtää usean erilaisen kulttuurisen ja kielellisen ryhmän yläkäsitteenä. Saamelaiskäsitteen alle mahtuvat esimerkiksi niin pohjois- kuin inarinsaamelaiset, kolttasaamelaiset, eteläsaamelaiset, merisaamelaiset kuin ulkosaamelaisetkin. Saamelainen yläkäsitteen sisällä omaksi ryhmäkseen voidaan ymmärtää myös suomalaiset, jotka ovat opiskelleet inarinsaamen kielen ja assimiloitumassa kulttuuriin (Rasmus 2010: 68–69; ks. myös Olthuis ym. 2013).

Saamelaisten itsehallinnollinen asema Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa on melko vakiintunut, ja tilanne perustuu saamelaisten määrätietoiseen työhön kulttuurinsa ja oikeuksiensa hyväksi. Saamelaisuus on nykyisin haluttu status, josta ollaan valmiita kilpailemaan (Lehtola & Länsman 2012: 13). Myönteiseen kehitykseen ovat poliittisten kysymysten esille tuomisen lisäksi vaikuttaneet myös teknologian kehitys ja mahdollisuudet, joita se on avannut erilaiselle ylijärjestykselle verkottumiselle, sekä erilaisen saamelaisen kulttuuri- ja populaarikulttuurityön näkyvyys kansallisessa mediassa. Populaarikulttuuri ja erilaiset matkailutapahtumat ovat vähemmistökielten hyödyntämiselle suotuisia alueita, ja niiden myötä myös pienemmät saamen kielet ovat tulleet enemmän esille (vrt. Moriarty 2014b, 2011a, 2011b, 2009; Kelly-Holmes & Pietikäinen 2014).

Saamelaiset asuvat nykyisin neljän eri valtion alueella. Laskennalliset arviot saamelaisten määrästä vaihtelevat jonkin verran. Suomessa arvioidaan asuvan noin 9000–10 000 saamelaista, Norjassa 45 000–50 000 saamelaista, Ruotsissa 15 000–20 000 ja Venäjällä 2000 saamelaista. Yhteensä saamelaisia arvioidaan olevan noin 70 000–82 000 (Seurujärvi-Kari 2011: 13–14). On huomattava, että tavat arvioida saamelaisten lukumäärää perustuvat henkilön omaan subjektiiviseen ilmoitukseen. Saamelaisten voimakkaan sulauttamisen historian

arvioidaan vaikuttavan yhä tänäkin päivänä ja aiheuttavan assimiloitumista valtaväestöön (Minde 2003: 133-134; Sarivaara 2012: 27).

Suomessa saamelaisten kotiseutualue on saamelaiskäräjistä annetussa laissa määritelty saamelaisten kulttuurillinen ja kielellinen autonominen alue, joka kattaa Enontekiön, Utsjoen ja Inarin kunnat sekä Sodankylän pohjoisosassa sijaitsevan Lapin paliskunnan alueen. Saamelaisista noin 60 % asuu nykyisin perinteisen kotiseutualueen ulkopuolella. Saamenmaa eli Sápmi puolestaan on yhdistelmä erilaisia ja eri perustein koottuja määritelmiä ja alueita, joista jotkut ovat hallinnollisia, toiset kielellisiä ja jotkut elinkeinoin, erityisesti poronhoitoon sidottuja määritelmiä (Seurujärvi-Kari 2011: 17-18). Saamenmaaksi voidaan yleisellä tasolla hahmottaa se alue, jossa asuu saamelaisia, jossa on saamea puhuvia henkilöitä ja historiallista sekä modernia saamelaista kulttuuria. Perinteisesti alue ymmärretään ulottuvaksi Keski-Norjasta ja Keski-Ruotsista Suomen Lappiin ja sieltä Venäjän puolelle Kuolan niemimaalle. Nykyiseen Sápmi-käsitteeseen voisi lisätä myös Pohjoismaiden suuret kaupungit, erityisesti pääkaupungit, joissa asuu ja erilaista saamelaiseen kieleen ja kulttuuriin liittyvää työtä edistää suuri joukko saamelaisia (Seurujärvi-Kari 2011).

2.1.2 Alkuperäiskansojen yhteisöihin liittyminen

Valtaväestö ja saamelaiset ovat tavoitteitaan edistäessään historian kuluessa ryhmyttäneet saamelaiset omaksi ryhmäkseen. Saamelaiset ovat kuitenkin yhteisönä läpikäyneet myös prosesseja, joiden myötä heistä on tullut kansainvälisesti tunnustettu, toimiva subjekti (Seurujärvi-Kari 2000b: 199-201; Valkonen 2009: 18). Näiden prosessien myötä saamelaiset on alettu käsitteellistämään kansana ja myöhemmin alkuperäiskansana. Skábmagovat-elokuvafestivaalin yhtenä tärkeänä ominaisuutena on paikantuminen kansainväliseen alkuperäiskansojen verkostoon ja dekolonisaation tavoitteisiin.

Saamelaiset ovat Euroopan unionin ainoa alkuperäiskansaksi tunnustettu kansa ja Suomen perustuslaissa saamelaiset määritellään alkuperäiskansaksi, jolla on oma kieli ja kulttuuri. Vaikka ILO:n määritelmässä alkuperäiskansoista viitataan maan valloittamisen aikaan ja valtiorajojen muodostamisen aikaan, eli kaukaisiin tapahtumiin, on alkuperäiskansakäsite oikeudellispoliittisena käsitteenä suunniteltu turvaamaan postmodernissa ajassa elävien alkuperäiskansojen oikeuksia. Saamelaisille alkuperäiskansojen yhteisöön liittyminen on ollut merkittävä ja uusia mahdollisuuksia tarjoava toimintaympäristö (Valkonen 2009: 139). Alkuperäiskansakäsitteen myötä ja kansainväliseen alkuperäiskansojen verkostoon liittymällä saamelaiset ovat siirtyneet paikallisesta toiminnasta maailmanlaajuiseen yhteisöön, ja lokaalista toimintaympäristöstä globaaleihin verkostoihin (Seurujärvi-Kari 2000b: 201-203; Valkonen 2009: 137).

Alkuperäiskansojen asemaa ja oikeuksia on alettu ajaa kansainvälisessä politiikassa yhä näkyvämmiin vuodesta 1989 lähtien, ILO-sopimuksen myötä, jolloin myös eroa alkuperäiskansojen ja muiden vähemmistöjen välillä selkiytettiin. Käsitteenä alkuperäiskansa on luotu kansainvälisiä sopimuksia silmällä pitäen, sillä on tarvittu globaalissa mittakaavassa sovellettava käsite, jonka avulla katetaan laaja ja kirjava joukko erilaisia ryhmiä (Seurujärvi-Kari 2011: 10-

11). Alkuperäisyys ei ole yhtenäinen ideologia, ohjelma tai liikehdintä, eikä se ole eristetty muista ideologioista tai järjestäytymisestä esimerkiksi kielten säilyttämisen hyväksi (Patrick 2012: 30). Alkuperäiskansat -ryhmän nimitys on monikollinen (eng. *indigenous peoples*), sillä globaalissa alkuperäiskansojen yhteisössä on hyvin monenlaisia erilaisia ryhmiä (Hughes 2012: 19).

Kansainvälisen työjärjestön (*International Labour Organisation, ILO*) vuoden 1989 sopimusta numero 169 pidetään yhtenä tärkeimmistä alkuperäiskansoja koskevista yleissopimuksista. Suomi ei ole ratifioinut tätä sopimusta. Sopimuksessa alkuperäiskansat määritellään sellaisiksi kansoiksi, jotka eroavat selvästi maan muista väestöryhmistä sosiaalisten, kulttuuristen ja taloudellisten olojensa puolesta. Lisäksi alkuperäiskansojen määritellään säilyttäneen kokonaan tai osittain omat sosiaaliset, taloudelliset, kulttuuriset ja poliittiset instituutiotensa. Sopimus myös edellyttää valtioiden ryhtyvän erityistoimenpiteisiin muun muassa alkuperäiskansojen kielten ja kulttuurin suojelemiseksi. Kuitenkin sen rajaaminen, ketä tai mitä ryhmiä voidaan katsoa alkuperäiskansaan kuuluvaksi, on ollut toisinaan ongelmallista.

Nykyisin alkuperäiskansat elävät kaikkialla maailmassa ja yli 90 valtiossa (Seurujärvi-Kari 2011: 12). Skábmagovilla vierailleita alkuperäiskansoja ovat esimerkiksi Kanadan inuiitit, jotkut ryhmät Pohjois-, Keski- ja Etelä-Amerikan intiaaneista sekä Australian aboriginaalit, Uuden-Seelannin maorit ja jotkin Venäjän alueen alkuperäiskansoista. Kansainvälisistä verkostoista ensimmäinen oli *World Council of Indigenous Peoples (WCIP)*, joka perustettiin vuonna 1975 (Minde 2000: 232-233). Tämän jälkeen perustettiin vielä useita erillisiä tärkeitä yhteistyöjärjestöjä, joista monet saavuttivat neuvoa-antavan aseman YK:ssa 1970-luvun lopulla. Pysyvä alkuperäiskansojen asioita ajava foorumi YK:n perustettiin vuonna 2002. (Seurujärvi-Kari 2011: 40-41). Alkuperäiskansojen yhteisöön liittymällä saamelaiset ovat saavuttaneet globaalit toimintamahdollisuudet monilla eri yhteiskunnallisilla elämänalueilla kansainvälisistä järjestöistä, kuten YK:sta, muihin yhteisöihin ja erilaisiin taide-, populaarikulttuuri- ja rahoitusorganisaatioihin. Esimerkiksi elokuva- ja televisiotuotantoalalla tehdään paljon kansainvälistä yhteistyötä eri alkuperäiskansojen kesken.

Alkuperäiskansakäsite on nykyisin suhteellisen vakiintunut ja pitää sisälleen erilaisia oikeuksia ja identiteettejä. Yksi valtaväestöstä erottava tärkeä piirre alkuperäiskansoilla ovat olleet tai ovat yhä erilaiset ja valtaväestöstä poikkeavat kielikäytänteet (Kelly-Holmes & Pietikäinen 2014: 522; Patrick 2012: 28). Kielikäytänteet ovat ohjanneet tapoja, joiden avulla on toimittu yhteisössä ja käyty kauppaa tai kommunikoitu muiden ryhmien kanssa. Kulttuuristen ja uskonnollisten tapojen muutokset, valtaväestön instituutioiden kuten koululaitoksen vakiinnuttaminen alkuperäiskansojen yhteisöissä, modernin yhteiskunnan innovaatiot ja toimintaverkostojen laajeneminen ovat kaikki muokanneet ja muokkaavat kielikäytänteitä alkuperäiskansojen keskuudessa (McCarty & Nicholas 2012). Teknologian kehittyminen on luonut alkuperäiskansoille uudenlaisia kielikäytänteitä, ja tuonut käytänteisiin uusia kieliä, sanoja ja kieliä koskevia ideologioita.

Myös uusi talous (ks. luku 3.2.1), ja sen luomat palveluammatteihin keskittyvät työmahdollisuudet vaikuttavat siihen, mitä kieliä ja minkälaisia kielten yhdistelmiä milläkin alueella käytetään (Duchêne & Heller 2012a: 369). Kanadan alkuperäiskansoja tutkiva Patrick kirjoittaa kielten merkityksestä alkuperäiskansojen paikalliselle, kansalliselle ja globaalille kehitykselle seuraavasti:

As Indigenous identities develop on a global scale and Indigenous engagements with nation-states continue, the role of language in maintaining local identities and in accessing and participating in discourses of power, social transformation and resistance becomes crucial. (Patrick 2012: 28)

Patrickin mukaan liikuttaessa sekä globaalilla, kansallisella että paikallisella tasolla kielen merkitys kasvaa identiteettien rakentamistyössä ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen mahdollisuuksissa. Eräät ryhmät, kuten saamelaiset, vaativat ja ovat saaneet ainakin nimellisen itsemääräämisoikeuden kieltään ja kulttuuriin koskevista asioista kansallisvaltioiden sisällä. Alkuperäiskansojen perinteinen kulttuurinen, kielellinen ja hengellinen pääoma on aika ajoin ollut joko arvostettua ja haluttua, tai demonisoitua, stigmatisoitua ja kiellettyä (Patrick 2012). Tämän pääoman arvo on nousussa, kun matkailu ja erilaiset kulttuuriperintöön liittyvät tapahtumat yleistyvät (vrt. McLaughlin 2013).

2.1.3 Saamentutkimus, kolonisaatio ja dekolonisaatio

Sosiolingvistisen ja diskurssitutkimuksen lisäksi tämän tutkimuksen teoreettisessa viitekehityksessä on hyödynnetty saamentutkimusta. Saamentutkimus on nykyisin vakiintunut oppiaine, jota voi Suomessa opiskella Helsingin ja Oulun yliopistoissa ja Lapin yliopistossa. Saamentutkimuksesta ja saamelaisista kiinnostuneille on tarjolla laajalti kirjallisuutta, sillä saamelaiset kiinnostivat historiankirjoittajia jo hyvin varhain. Ensimmäinen saamelaisia koskeva monografia, Johannes Schefferuksen *Lapponia*, kirjoitettiin jo vuonna 1673 (Lehtola 1997: 14). Kirjallista materiaalia saamelaisista on sittemmin tuotettu runsaasti. Osa materiaalista kuuluu niin sanottuun lappologian perinteeseen, jossa tarkasteltiin saamelaisia ulkoapäin, välillä hyvinkin kyseenalaisia rotuopillisia teesejä kehitellen (Sajantila 2011: 122 – 123).

Termillä lappologia ja saamelaistutkimus viitataan sellaisiin tieteellisiin käytäntöihin, joissa saamelaisia tarkasteltiin ”toiseuden” näkökulmasta, ja joilla on kolonialistinen historia (Mustonen 2012: 255). Lappologia tieteenä ohitti saamelaisten oman oikeuden kulttuuriinsa ja kieliinsä. Saamelainen todellisuus määriteltiin saamelaisyhteisön ulkopuolelta, valtaväestön toimesta. Tutkimusperinteeseen vaikutti voimakkaasti kansallisvaltioideologia, sillä yksi kansa, yksi kieli -ajattelu muunsi vähemmistöt valtaväestöjen näkökulmasta ”toisiksi”. Lappologian viitekehityksestä on siirrytty erilaisten polkujen kautta monimuotoiseen saamentutkimukseen. Saamentutkimuksen piirissä korostetaan saamelaisten oman, kulttuurin sisältä tehtävän tutkimuksen merkitystä, mutta toisaalta myös ei-saamelainen henkilö voi tehdä saamentutkimusta. Saamentutkimus voidaankin määritellä tutkimukseksi, jonka piirissä käsitellään saamelaisille

tärkeitä asioita, ja jota tehdään tieteen vaatimusten ja eettisten periaatteiden mukaisesti.

Saamentutkimus on monitieteistä laatuaan. Suomessa saamentutkimusta on viime vuosina tehty muun muassa yhteiskuntatieteissä ja politiikan tutkimuksessa (esim. Länsman 2004; Pääkkönen 2008, Sarivaara 2012; Valkonen 2009); historian tutkimuksessa (Lehtola 1994, 1997, 2012, 2013a; Nyyssönen 2012, 2013) kielitieteessä (Olthuis 2007, 2013; Pasanen 2005, Valtonen 2014), arkeologiassa (Carpelan 1994; Halinen 1999, 2011), oikeustieteessä (Joonas 2012), kirjallisuuden tutkimuksessa (Hirvonen 1999) musiikkitieteessä (Jouste 2011) sekä jälkikolonialisen alkuperäiskansojen tutkimuksen alueella (Seurujärvi-Kari 2012).

Ketkä sitten kuuluvat saamelaisyhteisöön, jota tutkimuksen tulisi hyödyttää ja millä perusteella saamelaiset voidaan määritellä omaksi etniseksi kategoriakseen? Osallistuuko tutkija kolonialismin perinteisiin vetämällä rajoja saamelaisten ja suomalaisten välille? Joillakin tieteenaloilla etniset kysymykset eivät ole olleet suosiossa viime vuosikymmeninä, koska etnisyys on liitetty sellaisen tiedon tuottamiseen, joka on rakentunut nationalistisista lähtökohdista ja toimii alkuperäiskansojen alistamisen välineenä (Halinen 2011: 134; Heller 2011: 37). Lisäksi nykyisessä sosiolingvivistisessä tutkimuksessa, jossa tarkastellaan erilaisia nationalistisesta ideologiasta lähtöisin olevia yhteiskunnan epätasa-arvoisuuksia, halutaan painottaa, että kielet ja niiden nimitykset ovat osa valankäytön prosesseja (ks. esim. Blommaert 2005; Irvine & Gal 2000; Pennycook 2007, 2010).

Saamentutkimuksessa keskeisiä teemoja ovat kolonisaatio ja sen valtaasetelmien purkamisen, eli dekolonisaatio, joka kytkeytyy jälkikolonialiseen teoriaan. Jälkikolonialistinen teoria on saamen- ja alkuperäiskansatutkimuksessa hyödynnetty tapa tarkastella vallan rakenteita diskurssitutkimuksen ohella, ja sen avulla pyritään epätasa-arvoisten asetelmien ja vääristymien näkyväksi tekemiseen ja oikaisemiseen (Kuokkanen 2007; Smith L. T. 1999). Jälkikolonialismi on yhteiskuntakriittinen teoria, joka tarkastelee kriittisesti meneillään olevia dekolonisaatiopyrkimyksiä ja kolonialismin jälkeistä aikaa, mutta myös itse kolonisaation aikaa (Kuortti 2007: 11-12).

Jälkikolonialisen teorian yksi keskeisimpiä teoksia on Edward Saidin vuonna 1978 ilmestynyt kirja *Orientalism*. Kirjassa esitetään niitä tapoja, joilla länsimaisen kolonialistisen historian kirjoituksen ja muun tiedon tuottamisen avulla on eksotisoitu siirtomaita ja näin luotu vääristynyt ja yksipuolinen kuva orientin ihmisistä ja heidän kulttuureistaan (Said 2011). Orientalismi on siten puhetapa, jolla tuotetaan sellaista todellisuutta, jossa länsimaisen kulttuurin hegemonia perustuu muiden kulttuurien järjestelmälliseen hallintaan toiseuttamisen mekanismien avulla (Said 2011). Orientalismin mekanismien avulla legitimisoidaan valtaapitävien ryhmien (me) tuottama tieto, ja toisia ovat muut, usein vähemmistökieliset ryhmät. Jälkikolonialistisen teorian ja dekolonisaation tavoitteena on irtautua kolonialistisista käytännöistä kaikilla yhteiskunnan eri osa-alueilla, ja alkuperäiskansojen oman itsemääräämisoikeuden saavuttaminen heidän asuttamillaan alueilla (Kuokkanen 2000, 2007, 2011; Smith L. T. 1999, 2005).

Alkuperäiskansojen tutkijat ja myös monet saamentutkimuksen piirissä työskentelevät ovat alkuperäiskansaliikkeen innoittamina liittyneet länsimaisen kulttuurin etnosentristä hegemoniaa vastaan esitettyyn kritiikkiin. Alkuperäiskansojen tutkijat ovat oman tutkimuksen avulla muuttaneet tutkimuksen objektit subjekteiksi (Seurujärvi-Kari 2012). Maoritutkija Linda Tuhiwai Smithin teos *Decolonizing methodologies: Research and Indigenous Peoples* vuodelta 1999 on erityisesti innoittanut alkuperäiskansoista lähtöisin olevia tutkijoita eri puolilla maailmaa tarkastelemaan länsimaista tutkimusta yhä kriittisemmin, ja siirtämään tarkastelun painopisteen alkuperäiskansojen omaan näkökulmaan ja maailmankatsomukseen.

Alkuperäiskansojen historiaa ja nykyhetkeä yhdistäväksi tekijäksi määrittellen usein kolonialististen prosessien vaikutus heidän perinteisillä asuinseuduillaan. Kolonialismilla (latinan sanasta *colonia*, siirtokunta tai asutus) tarkoitetaan jonkun valtion alueiden haltuunottoa ja hallinnoimista omien alueiden ulkopuolella, tai uudisasutuksen levittäytymistä alkuperäisväestön alueelle ja alueiden haltuunottoa (Kuortti 2007: 11-12). Kolonialismi liittyy aina jollakin tavalla ryhmien väliseen kilpailutilanteeseen, sosiaaliseen epätasa-arvoon ja diskursiiviseen vallankäyttöön, jolla valtaapitävä ryhmä pyrkii saavuttamaan edullisemman aseman yhteiskunnassa.

Historiaa on kirjoitettu alkuperäiskansojen alueille myöhemmin tulleiden uudisasukkaiden ja valloittajien toimesta, mikä on muuttanut näkökulman yksipuoliseksi ja jättänyt alkuperäiskansojen infrastruktuurit ja omat tarinat sivuun tai ainakin valtaväestön tulkittaviksi. Skábmagovat-elokuvafestivaali pyrkii osaltaan näiden valta-asetelmien ja esittämisen tapojen purkamiseen, eli dekolonisoimaan kolonialistisia käytänteitä. Olen tutkimuksessani kiinnostunut dekolonisaatiotavoitteiden mukaisista kolonialististen käytänteiden purkamisesta Skábmagovat-festivaalin kielikäytännöissä. Ymmärrän alkuperäiskansakäsitteen diskursiivisena rakennelmana, poliittisena kategoriana ja käsitteellisenä innovaationa, joka on relevantti tutkimalleni yhteisölle ja niille merkityksille, joita festivaalin toimijat kielille antavat.

Saamelaiset ovat tunteneet kolonialismin vaikutukset valtaväestön uudisasukkaiden levittäytyessä yhä pohjoisemmaksi ja rajojen muokkaantuessa poliittisten prosessien ja sotien vuoksi. Myös kansallisvaltioiden synty vaikutti laajalti saamelaiseen elämänmuotoon ja kulttuuriin. Kolonialistisiin käytänteisiin voidaan lukea myös assimilaatio, jossa saamelaiset on pyritty sulauttamaan osaksi valtaväestöä kielen, materiaalsen ja hengellisen kulttuurin sekä infrastruktuurien osalta (Lehtola 1997: 44-45). Saamelaisten oikeuksista on keskusteltu vilkkaasti jo viime vuosisadan alusta lähtien ja kolonialististen käytänteiden purkamisen vaatimukset voimistuivat 1960-luvulta lähtien (Lehtola 2013a: 54).

Alkuperäiskansojen dekolonisaatiopyrkimykset ja vaatimukset ovat usein samankaltaisia ja niihin kuuluvat itsemääräämisoikeus tai autonomia ja omistusoikeus kulttuuriperintöön, maahan ja vesialueisiin sekä luonnonvaroihin (Patrick 2012: 31). Kenties laajin alkuperäiskansojen oikeuksia koskeva kysymys ovat oikeudet maa-alueisiin, joilla alkuperäiskansat ovat perinteisesti eläneet, ja jotka on valloitettu valtaväestön omistukseen kolonisaatioprosessien myötä.

Kaisa Korpijaakko on väitöskirjassaan (1989) tarkastellut saamelaisten maanomistusoikeutta Ruotsi-Suomessa, ja todistanut, että saamelaiset omistivat maansa samoin kuin talonpojat aikoinaan. Myöhemmin nämä saamelaisten oikeudet kuitenkin kumottiin, ja suuri osa maa-alueista päätyi valtion hallintaan.

Saamelaisen kulttuurin professori Veli-Pekka Lehtola kirjoittaa kirjassaan *Saamelaiset suomalaiset - kohtaamisia 1896-1953* (2012), että kolonialismi ei ole ollut identtistä joka mantereella. Lehtolan mukaan Australian, Yhdysvaltojen tai Uuden-Seelannin alkuperäiskansojen historiaan sovellettua kolonialismin käsitettä ei voi ongelmitta tuoda Saamenmaahan sovellettavaksi (Lehtola 2012: 16). Vähemmistöpolitiikassa ja sen historiassa on runsaasti eroja Pohjoismaiden sisälläkin. Norjassa vaikutti voimakas assimilaatiopolitiikka viime vuosisadan alussa ja Ruotsinkin saamelaisten segregatiopolitiittisessa kohtelussa voidaan puhua kolonisaatiosta, mutta saamelaisten kohtelua itsenäistyneessä Suomessa on vaikeampaa panna täysin kolonialismin nimilapun alle (ks. myös luku 4.2.1 kieli-ideologioista). Tähän on monia syitä. Yksi tärkeimmistä on saamelaisten suhteellinen näkymättömyys suomalaisessa julkisessa tilassa ja keskustelussa, joka on pitänyt saamelaisten oman historiantulkinnan ja tutkimukset piilossa (Kuokkanen 2007: 151-152).

Tulkintojen saamelaisten kolonialisoinnista Suomessa on esitetty myös eriävän siltä osin, katsotaanko prosesseja valtaväestön vai saamelaisten perspektiivistä (Nyyssönen 2013). Usein käytetty tapa hahmottaa eri ryhmien välisiä kehityskulkuja on esittää Suomi saamelaisia koloniasoivana valtiona ja saamentutkimuksessa tämä näkökulma on usein esillä (Nyyssönen 2013: 113). Toinen usein esitetty näkemys lähihistorian kehityskuluista on se, että Suomessa saamelaiskysymykset työnnettiin syrjään korostettaessa hyvinvointiyhteiskunnan ja suomalaisten yhtenäisyyttä ja yhteisiä, tasapäisiä tarpeita. Kaikenlainen positiivinen eriarvoisuus tukimuotoineen oli tuossa mentaalisisessä ja ideologisessa ilmapiirissä ei-toivottua. Saamelaiskysymys ikään kuin ”unohdettiin” vuosikymmeniksi.

Saamelaisten itsehallinnon toteuttamista ja länsimaisen mallin mukaisten infrastruktuurien omaksumista tarkasteleva Rauna Kuokkanen on kritisoinut saamelaisten sodan jälkeistä integraatiota Pohjoismaiseen hyvinvointijärjestelmään (ks. saamelaisten itsehallinnosta esim. Kuokkanen 2011, 2009). Integraation myötä saamelaiset eivät kärsi köyhyydestä ja sosiaalisista ongelmista samassa mittakaavassa kuin esimerkiksi Yhdysvaltojen, Kanadan tai Australian alkuperäiskansat, jotka kuitenkin elävät niin sanotuissa ensimmäisen maailman maissa. Integraatiolla on kuitenkin käänköpuolensa, ja sen negatiivisena ilmentymänä Kuokkanen näkee esimerkiksi hyvinvointivaltioideologian ja alkuperäiskansojen kollektiivisen oikeuskäsityksen yhteensopimattomuuden. Saamelaisten yhteisöllisyys on Kuokkasen mukaan kärsinyt yhdistämisestä hyvinvointivaltion individualismia ja tasavertaisuutta korostavaan ideologiaan, jossa huomioidaan henkilön yksilölliset oikeudet, mutta ei oikeuksia valtaväestöstä erillisenä alkuperäiskansana (Kuokkanen 2008: 5).

Suomalaisten ja saamelaisten yhteiseloa ja sen vaikutuksia Lapin paikallisiin kielikäytänteisiin tutkittaessa tulee karttaa liian yksioikoisia tulkintoja ja

sellaisia teorioita kolonisaation puolesta tai sitä vastaan, jotka eivät tunnusta pohjoisen kieliin liittyvää monikerroksisuutta ja historiallista monikulttuurisuutta (Lehtola 2012: 17). Kuitenkin, kuten Lehtola, näen kolonialismin käsitteen hyödyllisenä saamelaisten ja valtaväestön suhteiden tarkastelemisessa. Tässä työssä kolonialismi ja dekolonisaatio toimivat käsitteinä, jotka palvelevat kielikäytänteiden ja kieli-ideologioiden analyysissä ja kielenvalintaan osaltaan selittävinä käsitteinä. Monet Skábmagovat-elokuvafestivaalin kieliä koskevat ratkaisut avautuvat tulkintani mukaan osittain suhteessa dekolonisaation tavoitteisiin, ja ne saavat voimansa siitä kertomuksesta, jossa Suomi on kolonialistinen vallankäyttäjä.

Dekolonisaatio pyrkii kolonialismin rakenteiden näkyväksi tekemiseen ja niiden purkamiseen. Saamelaiset ovat joidenkin tutkijoiden mukaan edelleen valtioiden sisällä tapahtuvien kolonisaatioprosessien kohteina, joista yhtenä esimerkkinä on koululaitos ja Suomen kielipolitiikka (Kuokkanen 2007: 144). Saamentutkimus ja alkuperäiskansojen tutkimus tarvitseekin yhä enemmän saamelaisten omaa ääntä ja mahdollisuuksia tutkimukseen ryhmän sisältä päin (Lehtola 2012: 457). Saamentutkimuksen on nähty olevan suuntautumassa kohti uutta tulkintakehystä, jossa saamelaisten oma tutkimus nousee tutkimuksen keskiöön muillakin kuin historian alalla, esimerkiksi ympäristö-, kulttuurin- ja kielentutkimuksessa (Mustonen 2012: 254). Uuden tulkintakehyksen pohjana on jälkikolonialistinen tutkimusote dekolonisaatiotavoitteineen.

Jälkikolonialistisia teorioita on kritisoitu erityisesti alkuperäiskansojen essentialisoinnista ja vallankäytöstä, jossa muodostetaan ja vakiinnutetaan erilaisia ryhmiä (Nyyssönen 2013: 115). Sanna Valkosen mukaan jälkikoloniaalinen kritiikki on tärkeää, mutta toisaalta on hyvä muistaa, että myös saamelaiset ovat osa kansallisvaltioidensa kuviteltuja kansakuntia (Valkonen 2009: 204; ks. myös Anderson 2007: 111-112, 115).

2.2 Saamen kielet

2.2.1 Saamen kielet Suomessa

Tässä alaluvussa esittelen Suomessa käytettävät saamen kielet. Saamen kielet ovat Euroopan alkuperäiskieliä ja itämerensuomalaisten kielten (kuten suomi ja viro) etäsukukieliä. Kielistä käytetään myös yhteistä nimitystä saamelaiskielet (Saarikivi 2011). Tässä tutkimuksessa saamenkielistä käytetään paitsi eri kielten nimiä, myös yhteistä termiä vähemmistökielet, sillä termillä korostetaan tutkimuksen keskittymistä saamen kieliä ja kielivähemmistöjä koskeviin kysymyksiin. Termi alkuperäiskansan kieli puolestaan korostaa poliittisia kysymyksiä, kuten maa-oikeuksiin liittyviä näkökulmia (Tuulentie 2001: 17, 107). Saamen kieliä puhutaan saamelaisten perinteisellä asuinalueella Saamenmaalla ja ne kuuluvat suomalais-ugrilaiseen kielikuntaan. Kielitieteessä erotetaan läntiset ja itäiset saamen kielet, ja perinteisesti laskennallisesti on erotettu 10 erillistä saamen kieltä. Kieliä ei siis pidetä yhden kielen variantteina (Saarikivi 2011: 78).

Kaikki yhdeksän saamen kieltä, joilla on yhä puhujia, luokitellaan uhanalaisiksi kieliksi (ks. tarkemmin Olthuis ym. 2013: 23–24; Seurujärvi-Kari 2011: 20). Suomessa puhuttuihin vähemmistökieliin kuuluvat suurin saamenkielistä eli pohjoissaame, jolla on yhteensä noin 17 000 puhujaa Suomessa, Ruotsissa ja Norjassa. Muut Suomen saamen kielet ovat inarinsaame, jolla on noin 350 puhujaa ja koltansaame, jota puhuu noin 300 henkilöä Suomessa ja Venäjällä (Olthuis ym. 2013: 23). Saamelaisia ja valtakielisiä paikannimiä väitöskirjassaan tarkastellut Valtonen (2014) kiteyttää Suomessa puhuttujen saamen kielten vaikutteet eri valtakielistä seuraavasti: pohjoissaameen vaikuttavat skandinaaviset kielet ja suomen kieli, inarinsaame on saanut vaikutteita ennen kaikkea suomen kielestä ja koltansaame venäjältä sekä karjalan kielestä (Valtonen 2014: 11).

Pohjoissaame (davvisámegiella) on saamelaisten yhteinen lingua franca ja laajimmin käytetty ja puhuttu kieli. Varhaisimmat pohjoissaameksi kirjoitetut tekstit juontavat juurensa 1720-luvulle, ja kieltä kirjoitettiin vaihtelevin tavoin pitkin Pohjois-Kalottia. Yhtenäisen ortografian kieli sai vuonna 1979 (Hirvonen 1999: 59–60). Pohjoissaamea käytetään kaikilla yhteiskunnan toiminta-alueilla. Kielen käyttöalueita ovat koulutus, hallinto, tiede, tiedotusvälineet ja populaarikulttuuri. Esimerkiksi Suomen, Ruotsin ja Norjan yhteistuotantoa oleva, vuonna 2001 lähetykset aloittanut television uutislähetys *Ođđasat* on pohjoissaamenkielinen. Kieli on elinvoimaisin ydinalueellaan Tenojokilaaksossa ja Norjan puolella Kautokeidon ja Karasjoen alueilla, joissa sen käyttö on jopa lisääntynyt viimeisten kymmenen vuoden kuluessa erityisesti nuorten käyttökieleksi (Saarikivi 2011: 87). Pohjoissaamea puhuvat pohjoissaamelaiset luokitellaan myös omaksi etniseksi ryhmäkseen, joka on saamelaisryhmistä suurin, ja joiden elinkeinona on leimallisesti pidetty suurimuotoista poronhoitoa (Lehtola 1997).

Inarinsaame (anarâškielâ) on Inarin järven ympäristön viiden kylän, Ivalon, Inarin, Kaamasen, Partakon ja Nellimin kylissä puhuttava kieli, jolla enimmäkseen on ollut ehkä noin 1000 puhujaa (Olthuis 2003: 567). Inarinsaame kuuluu itäsaamelaisiin kieliin. Ensimmäiset inarinsaamenkieliset kirjat, E.W. Borgin kääntämät aapinen ja katekismus, ilmestyivät vuonna 1859. Kieli luokitellaan hyvin uhanalaiseksi Unescon kielten uhanalaisuusmääritelmien mukaan (Unesco Interactive Atlas), ja kielirevitalisaatiotyötä on tehty etenkin 1980-luvulta saakka (Olthuis 2003: 569).

Keskeinen rooli inarinsaamen ja koltansaamen elvytyksessä on ollut kielipesätoiminnalla, joka on alun perin maoreilta opittu tapa elvyttää uhanalaista kieltä. Kielipesämetodi revitalisaatiotoimenpiteenä tähtää siihen, että lasten on sen jälkeen mahdollista jatkaa kouluun opiskelemaan kielipesän kielellä, eli kielipesän voi nähdä niin sanotun kielensäilyttäjäketjun alkupäänä (Olthuis 2003: 571). Kielipesät ovat toimineet vuodesta 1997, ja niitä on tällä hetkellä kolme, tosin tällä hetkellä kielipesiä nimitetään saamenkielisiksi ryhmäperhepäiväkohteiksi. Kielipesät toimivat siten, että saamen kieltä vielä taitamattomat lapset sijoitetaan päiväkotimaiseen ympäristöön, joka on täysin saamenkielinen.

Inarinsaamen kehitykselle merkittävä revitalisaatiohanke on CASLE -projekti (*the Complementary Aanaar Saami Language Education*), jota on johtanut

Marja-Liisa Olthuis. Projektin monimuotoisessa ohjelmassa, johon kuului myös kielipesätoimintaa, käytettiin muun muassa mestari-kisälli -mallia. Mallissa vanhemmat inarinsaamea ensimmäisenä kielenä puhuvat henkilöt eli kielimestarit toimivat kielen erikoisasantuntijoina ja sen välittäjinä kisälleinä toimiville aikuisopiskelijoille. Aikuisopiskelijat valittiin ohjelmaan sillä perusteella, että he edustivat useita keskeisiä ja puhujayhteisön kannalta merkittäviä ammattialoja. Aikuisopiskelijoiden ei kuitenkaan tarvinnut olla etnisiteiltään inarinsaamelaisia, sillä inarinsaamelaiden joukko ei ole määrällisesti suuri. CASLE-projektin avulla luotiin kokonainen sukupolvi uusia inarinsaamenpuhujia (projektista tarkemmin Olthuis ym. 2013). Oulun yliopiston Giellagas-instituutti ja Saamelaisalueen koulutuskeskus järjestävät inarinsaamen kursseja. Ylioppilastutkinnon pohjois- ja inarinsaamenkokeen on voinut suorittaa vuodesta 1998 alkaen.

Koltansaame (sää'mkiöll) kuuluu saamenkielten itäiseen ryhmään ja sitä puhutaan Suomessa, Venäjällä ja Norjassa (Hirvonen 1999: 56). Kolttien asuttaminen toisen maailmansodan jälkeen Suomen alueelle ja alkuperäiskansoja koskevat toimenpiteet Neuvostoliitossa vaikuttivat koltankieleen ja kulttuuriin negatiivisesti (Feist 2010: 22, 27). Saamen kieliä koskevien asenteiden ja yhteiskunnallisen ilmapiirin muuttuminen revitalisaatiota suosivaksi muutti myös koltansaamen arvoa puhujiensa pääomana, vaikka kieli onkin yhä vahvasti uhanalainen. Kolttien kulttuuria kuvaillaan usein eroavaksi muusta saamelaisesta kulttuurista ja myös suomalaisesta kulttuurista sen vuoksi, että kolttakulttuurin vaikutteet tulevat osaltaan vahvasti ortodoksisesta uskonnosta ja karjalais-venäläisestä kulttuurista (Lehtola 1997: 67).

Korhosen, Moshnikoffin ja Sammallahden kirjoittama *”Koltansaamen opas”* ilmestyi vuonna 1973 ja oppaassa oli ensimmäisen kerran julkisesti esillä koltansaamen kirjakielen ortografia. Uusi painos on ilmestynyt Sammallahden ja Moshnikoffin toimittamana vuonna 1991. Koltansaamea on voinut opiskella Inarin kunnan Sevettijärvellä vuodesta 1972 lähtien, ja Nellimissä 1980-luvulta alkaen (Moshnikoff J. & S. 2006: 2). Keväällä 2005 oli ensimmäisen kerran mahdollista suorittaa koltansaamessa ylioppilastutkinnon vieraan kielen lyhyen oppimäärän koe. Myös koltansaamella on ollut kielipesätoimintaa. Koltansaamen kielen tilanne näytti vielä muutama vuosi sitten synkähköltä, mutta tilanne on korjaantunut jonkin verran. Saamelaisalueen koulutuskeskuksessa on järjestetty koltansaamen kielen ja kulttuurin koulutusta vuodesta 2012 ja Oulun yliopiston Giellagas-instituutissa alkoivat koltansaamen yliopistotason perusopinnot vuoden 2015 alussa.

Revitalisaatiohankkeet ovat parantaneet saamen kielten asemaa Suomessa, ja revitalisaatiota koskevissa tutkimuksissa painotetaan usein tietyn etnisen ryhmän kulttuurin ja kielen säilyttämisen ja elvyttämisen tähdellisyyttä. Näiden tutkimusten voi nähdä osittain olevan jännitteisiä joidenkin sosiolingvististen tutkimusten kanssa, joissa kieltä tarkastellaan käytänteinä ja resurssien kokonaisuutena ja valtiota diskursiivisesti rakentuneena yhteisönä. Olthuis (2013) pohtii kielen, äidinkielen ja etnisen identiteetin käsitteiden sekä postmodernin nykytutkimuksen ristiriitoja kirjassaan inarinsaamen elvytykseen tähtäävästä CAS-

LE-projektista. Hän painottaa näkökantaa, jossa ei problematisoida sitä, miten ja millä perustein etninen identiteetti, valtio tai kieli konstruktiona rakentuu diskursiivisesti, vaan tutkijan kiinnostus kiinnittyy siihen, minkälaisissa olosuhteissa etnisiteetti tai vähemmistökieli voi olla henkilölle positiivisen voimaantumisen lähde ja vahvuus (Olthuis ym. 2013: 182-183). Olthuis lisää, että tutkimuksissa, joissa kielen ja etnisiteettien rajoja tai äidinkieli(t)en merkitystä on pyritty kyseenalaistamaan, on usein ohitettu alkuperäiskansojen omat näkemykset kielistään. Lingvistinen antropologi Alexandra Jaffe toteaa:

Even though we can analytically deconstruct foundational myths and ideologies related to languages and identities as bounded, isomorphic entities, it does not mean that these ways of conceptualizing language are not meaningful to people as they go about constructing a minority identity in the contemporary world. It is also the case that these concepts of language are very widespread, and structure national and international language policy in ways that are consequential for minority and Indigenous language movements. (Jaffe 2011: 221-222)

Jaffen mukaan sosiolingvistisessä tutkimuksessa voidaan osoittaa kieliä ja erilaisia kielenkäyttäjryhmiä muotoilevien rajojen rakentamista edesauttaneiden myyttien ja ideologioiden olemassaolo. Kuitenkin Jaffe painottaa, että kielen näiden prosessien muovaamana käsitteenä on merkityksellinen vähemmistöjen identiteetin rakentamiselle. Koska käsitykset kielistä ja niiden välisistä rajoista ovat myös luonnollistuneet yhteiskunnassa, ovat ne niin tärkeitä kielipolitiikan muokkaajia, ettei niiden merkitystä voi ohittaa. Toisaalta saamen kielten emansipaatioprosesseissa voi nähdä samanlaisia kehityskulkuja kuin kansalliskielten asemaa 1800-luvun Suomessa rakennettaessa, joten kolonialistiseksi ymmärrettyjä myyttejä ja ideologioita esimerkiksi valtiottoman kansan kansalliskieliä rakennettaessa voidaan uusintaa erilaisissa prosesseissa. Nämä ideologiset prosessit voivat olla jännitteisiä.

Tämän tutkimuksen lähtökohtana ovat ne saamentutkimuksen ja alkuperäiskansatutkimuksen piirissä tehdyt aikaisemmat tutkimukset ja teoretisoinnit, joissa etnisyyttä nähdään ihmisen identiteetin osana ja subjektiivisena kokemuksena, jatkuvasti muuttavana prosessina ja aikaan ja paikkaan kytkeytyvänä. Etnisyys on myös henkilön subjektiivista ymmärrystä johonkin ryhmään kuulumisesta. Käsitän erilaiset etniset ryhmät kulttuuristen piirteiden, historian, politiikan, uskonnon tai muun sosiaalisen jakoperusteen ja lainsäädännön muodostamina kategorioina. Analyysissä hyödynnetään haastateltavien esille tuomia ja heidän identiteeteilleen merkityksellisiä seikkoja käyttämällä etnisiä kategorioita saamelainen ja suomalainen tai kielivähemmistö ja valtaväestö. Käytän myös eri kielimuotojen nimityksiä, kuten inarinsaame tai suomi, ja jaoteluja, kuten äidinkielen tai uusi puhuja.

Suomessa puhuttujen saamen kielten puhujamääräerot ovat suuria ja sen vuoksi myös eri saamen kieliä koskevat käytänteet ovat erilaisia. Joillekin saamen kieli voi olla päivittäisessä kommunikaatiossa ja tiedotusvälineiden seuraamisessa hyödynnetty resurssi, joillekin kotikieli ja toisille opiskelukieli aikuisiällä. Saamen kielten määrittely seuraa sitä normistoa, joka kussakin määrittely-yhteydessä on ajankohtainen. Saamen kielet luokitellaan muun muassa

Euroopan alkuperäiskieliksi, uhanalaisiksi kieliksi, Suomen virallisiksi vähemmistökieliksi tai kuntien viralliseksi kieleksi (Pietikäinen 2010b: 11). Määrittelyt kantavat mukanaan erilaisia ideologisia näkemyksiä ja uskomuksia. Ideologisiin näkemyksiin viitataan myös silloin, kun kieltä sanotaan pieneksi, suureksi, uhanalaiseksi, elvytettäväksi tai muulla kielen eläväksi organismiksi personoivalla nimityksellä (ks. esim. Halonen 2012).

Suomessa ja Norjassa saamen kieli sai nimellisesti laissa turvatus aseman vuoden 1992 alussa, jolloin saamelaislapset saivat Suomessa mahdollisuuden käydä peruskoulun omalla kielellään (Puuronen 2012: 236). Saamelaisten kotiseutualueen kunnilla on saamen kielten suhteen erityisiä velvollisuuksia, jotka eritellään kielilaissa vuodelta 2003. Esimerkiksi kaikissa Saamelaisalueen viranomaistahoissa asioidessaan pitää henkilön pystyä käyttämään halutessaan saamen kieltä. Tämä tarkoittaa sitä, että tarvittaessa viranomaisten on järjestettävä paikalle tulkki. Saamelaisalueella työskentelevät virkamiehet tai heidän työntekijänsä voivat myös saada palkallista virkavapautta virkatehtäviensä hoitamisessa tarpeellisen saamen kielen taidon hankkimista varten (Saamen kielilaki 2003, luku 5 § 25). Muissa organisaatioissa ja liikelaitoksissa kuin viranomaistahoissa velvoitetta huolehtia henkilökunnan saamenkielentaidosta tai kääntämisestä ei ole. Tämä asettaa järjestöt, yhteisöt ja muut saamelaisten kotiseutualueella toimivat ei-julkishallinnon piirissä olevat tahot erilaiseen asemaan kuin hallinnolliset tahot, koska esimerkiksi kääntämiseen ei sitouteta lakisääteisesti. Niinpä erilaiset monikieliset Saamenmaalla nykyisin toimivat järjestöt, yritykset ja tapahtumat ovat oivallisia paikkoja ruohonjuuritason kielikäytänteiden ja kieli-ideologioiden tarkastelemiseen.

Mikrotason kielisuunnittelulla (*micro-level language planning*) tarkoitetaan yksilö- tai kansalaistoimintatasolta tapahtuvaa toimintaa, joka vaikuttaa kielten välisiin suhteisiin ja hierarkioihin lisäten vähemmistökielten käyttöä ja niiden arvoa (Moriarty & Pietikäinen 2011). Ruohonjuuritason aloitteet ja toimijat (*grass-root initiatives*) voivat toimia tärkeinä vähemmistökielten merkityksen ja aseman muuttajina (vrt. Moriarty ja Pietikäinen 2011; Lenihan 2013). Kielen suunnittelu tapahtuu tuolloin yleensä alhaalta ylöspäin (*bottom-up*), jolloin kielenkäyttäjien linjaukset leviävät myös ylemmille tahoille. Facebook ja muut sosiaalisen median sovellukset ovat esimerkki siitä, kuinka suunnittelua tehdään sovelluksen käyttäjien tasolla (Lenihan 2013). Ruohonjuuritasolla kielen säätely tapahtuu siis muualla kuin perinteisissä institutionaalisissa konteksteissa, kuten lainsäädännössä tai koulussa. Mikrotason vähemmistökieliin liittyvälle säätelylle suotuisia paikkoja vaikuttavat olevan uusien tekniikkaan perustuvien sovellusten lisäksi verrattain uudet globaalit mediaan ja populaarikulttuuriin liittyvät alueet, kuten räp-musiikki tai komedia, joiden genret ja kielikäytänteet ovat hybridisiä (ks. esim. Pietikäinen & Dlaske 2013; Moriarty & Pietikäinen 2011: 3-4; Westinen 2014).

Virallisesti saamen kielistä Suomessa päätetään kuitenkin ylemmällä tasolla lainsäädännössä. Saamen kielistä on säädetty kielilaissa vuodelta 2003, § 1:

”Tämän lain tarkoituksena on osaltaan turvata perustuslaissa säädetty saamelaisten oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan.

Tässä laissa säädetään saamelaisten oikeudesta käyttää omaa kieltään tuomioistuimissa ja muussa viranomaisessa sekä julkisen vallan velvollisuuksista toteuttaa ja edistää saamelaisten kielellisiä oikeuksia.

Tavoitteena on, että saamelaisten oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja hyvään hallintoon taataan kielestä riippumatta sekä että saamelaisten kielelliset oikeudet toteutetaan ilman, että niihin tarvitsee erikseen vedota.” (Saamen kielilaki 2003/1086).

Saamen kielen käyttäminen nähdään siis lainsäätäjän puolelta oikeutena kansallisvaltiossa, ja kansallisvaltiolla on velvollisuuksia saamenkielisiä kohtaan. Lain avulla kielikäytänteet ja niiden julkiset käyttöalueet pyritään standardisoimaan. Saamenkieliä koskevat diskurssit eli merkityksellistämisen näkökulmat ovatkin liikkuneet usein juuri lainkäytön ja kielellisten oikeuksien sekä identiteettipolitiikan alueella. Lakiin kirjattu kieliasioiden järjestämistä koskeva tavoite on, että saamenkieliset palvelut olisivat saamenkielisten ulottuvilla, ja oikeus oman kielen käyttöön toteutuisi. Laki ei ole toteutunut ongelmitta. Ongelmat liittyvät esimerkiksi saamenkielisen päivähoidon ja opetuksen resursseihin. Saamen kielen opetuksen määrä on huomattavasti suurempi kuin saamenkielisen opetuksen määrä, mikä johtuu ainakin yläkoulun ja lukion oppimateriaali- ja henkilöstöpulasta. Erityisen hankala tilanne on varsinaisten saamelaisalueiden ulkopuolella (Aikio-Puoskari 2006: 42; Puuronen 2012: 237).

Myös sosiaaliturvaa koskevissa asioissa saamen kieliä koskeva lainsäädäntö ei aina toimi. Saamelaisten eläkeläisten sosiaaliturvaa tutkinut Miettunen huomioi (2012: 31-32), että sosiaalista turvaa hyödyntääkseen saamea puhuvat, mutta monikieliset eläkeläiset kokevat tarvitsevansa tietynlaista suomea, joka on arkikielestä poikkeavaa viranomaiskieltä. Monet Miettusen haastateltavista valitsivat suomen asiointikielekseen sen vuoksi, etteivät luottaneet siihen, että saamenkielellä tulisi ymmärretyksi viranomaisissa tai sitten kielikäytännön taustalla oli tottumus suomen käyttöön. Tämänkaltaiset valtakielisiä suosivat ja sosiaalisten rakenteiden ylläpitämät kielihierarkiat ovat yleisiä kielilaeista huolimatta, ja ne pohjaavat historiallisiin kieliä koskeviin prosesseihin ja kertovat kielten arvon verrattain hitaasti tapahtuvasta muutoksesta.

2.2.2 Kansallisvaltio ja saamen kielet

Suomen ja ruotsin kielten asema standardisoituina kansalliskielinä Suomessa, ja niihin kytkeytyvät saamen kielten kehityskulut ovat pitkällisten kansallisvaltion syntymisen aikaan ajoitettavien prosessien tulosta. Kansallisvaltioiden kiihkeimmän rakentamisen aika ja kielen standardisointi Suomessa ulottuvat 1800-luvun keskivaiheilta 1900-luvun alkuun. Suomen syntyvaiheisiin liittyvät erilaiset kielten ja puhujien välisten erojen määrittelytoimenpiteet ovat jättäneet jälkeensä kompleksisen historian. Määrittelyt synnyttivät vähemmistöjä, sillä kulttuurista ja kielellistä monimuotoisuutta ei ollut mahdollista pyyhkiä pois koulutuksella tai lainsäädännöllä. Tavat määritellä ja luokitella kieliä vaikuttavat yhä kieliä koskeviin käytänteisiin yhteiskuntaa läpäisevästi eri aloilla koulutuksesta lainsäädäntöön, ja ihmisten henkilökohtaisiin mielipiteisiin saakka.

Suomen monikielisyyden historia on sikäli poikkeuksellinen, että täällä syntyvää valtiota rakennettiin infrastruktuurin osalta kahdella kielellä, suomeksi ja ruotsiksi. Suomen kielen kehityksen vaikuttaneen suomalaiskansallisen liikkeen vahvin vaikutus voidaan ajoittaa vuosiin 1860-1894 (Vahtola 2003). Noihin aikoihin pyrittiin standardisoimaan kehittyvä suomi, ja kuten yleensä kieltä kehitettäessä standardisointivaiheen pyrkimyksenä on luoda kirjakieli, jota voidaan käyttää mahdollisimman monella yhteiskunnallisella alueella (Nordlund 2004: 290). Kansallisvaltioita rakennettaessa oli oleellista pystyä myös määrittelemään, mistä joku kieli alkaa ja mihin se päättyy, ja ketä sen puhujat ovat (vrt. Heller 2007). Näitä määritelmiä on tehty esimerkiksi murrepiirteiden isoglossien kartoittamisen avulla, jolloin kielellisten piirteiden levinneisyysrajat ovat muodostaneet murrealueet ja niiden puhujaryhmät (Lauerma 2004; Heller 2009: 104).

Suomen kirjakieli on syntynyt 1800-luvulla erilaisten murteiden yhdistelmästä, eli ennen kuin kansallisvaltio Suomea varsinaisesti oli olemassa. Suomen kirjakielten historiassa näitä vaiheita on kuvattu ”murteiden taisteluksi”, vaikka itse murteita oli yhdistelty jo Agricolan ajoista saakka. Kirjakielen synnyttäminen edellytti monipolvisia pitkään kestäneitä prosesseja. Valintaa tehtiin eri murteiden välillä, monen vaikuttajan toimesta, ja suomen kieli mm. haluttiin kohottaa ”alkuperäiseen puhtauteensa” ja luoda yhtenäinen ja rikas kieli kielioppineen ja ortografioineen, jossa säännöttömiä ja virheellisiä muotoja ei ilmenisi (Lauerma 2004: 136-137; 143; 159). Yhtenäinen suomen kirjakieli alkoi hahmottua 1840-luvulla.

Suomessa 1800-luvulla suomalaiskansallinen ohjelma tuli tieteen ja filosofian parissa määräväksi, ja aatetta edustavia pääpuolueita olivat fennomaanit ja liberaalit (Vahtola 2003: 234; ks. tarkempi esitys vuosien 1860-1907 poliittisesta toiminnasta Suomessa Vahtola 2003: 233-246). Fennomaanien edustamassa suomalaiskansallisessa ohjelmassa suomen kielen ajateltiin edustavan kansallishenkeä. Esimerkiksi kansallisuusaattemme isänä tunnetun fennomaanin eli suomenmielisen J.V. Snellmanin filosofis-tieteellisessä ja poliittisessä ohjelmassa korostettiin ilmiöitä, joiden ajateltiin ilmentävän suomalaisuutta. Ohjelman mukaan esimerkiksi kansallinen suomenkielinen oppikouluohjelma oli oleellista rakentaa, jotta rahvas sivistyisi ja yhteiskunta muuttuisi. Fennomaanien kuuluisa ideologinen motto kuului ”yksi kieli, yksi mieli”. Kansakunnan tuli ilmaista itseään omalla kielellään, eikä Snellmanin mukaan ruotsilla voinut mitenkään ilmaista leimallisesti suomalaista sivistystä, tiedettä ja taidetta, mutta oli myös niitä, joiden mielestä aitoa sivistystä pystyttiin ilmaisemaan vaan eurooppalaisella valtakielellä ruotsiksi (Herlin 2004: 275; Vahtola 2003: 223). Liberaalit pitivät valtiollisia ja yhteiskunnallisia uudistuksia kielikysymystä tärkeämpänä, ja he ajoivat ruotsin kielen vankan historiallisen aseman tunnustavaa ”kaksi kieltä, yksi mieli” -kielipolitiikkaa. Väittely sivistyksen ja tieteen kielivalinnoista jäi kuitenkin oppineiden keskeiseksi Suomen valtion ollessa kehkeytyvässä.

Suomalaisuus sen nykyisessä merkityksessä muotoutui erityisesti 1850-luvun paikkeilla ja yhdistyi aatematriisiltaan eurooppalaiseen nationalismiin. Yksi tärkeä piirre suomalaisessa nationalismissa olivat yhdysiteet ja kiinnostus

veljes- tai sukukansoiksi hahmotettujen kansojen elämään, ja näiden parissa kielisukulaisuuksista ja kulttuurisista erityispiirteistä tehtävät tutkimukset, joita esimerkiksi M.A. Castrén ja Elias Lönnrot tekivät 1840-luvulta lähtien Karjalaan. Snellmanin myöhempien kirjoitusten mukaan suomenkielisen sivistyneistön sivistyksen pintasilaus oli ohutta, kun taas aito potentiaali löytyi Lönnrotin Kalevala-työn edustamista kansan syvistä riveistä (Herlin 2004: 275-276). Suomen kirjakielen kehittyminen ja kielenvalinta nationalismin hengessä muotoutuvan uuden valtion valtakieleksi oli pitkä prosessi. Siinä näyttelivät tärkeää osaa aikakauden poliittiset valtasuhteet Ruotsin ja Venäjän välillä, nationalismin ja liberalismien aatteet ja ihanteet, yliopistojen ja muiden instituutioiden totut käytänteet ja niiden hidas purkaminen, ja rahvaan ja sivistyneistön välinen syvä kuilu.

Mielenkiintoiseksi syntyvässä kansallisvaltio Suomessa muodostui ruotsin kielen suhteellisen vakaa ja arvostusta nauttiva asema vähemmistökielistatuksesta huolimatta. Ruotsi tosin sai myös kaksikielisen maan kansalliskielen arvonimen. Muut vähemmistökielet Suomessa, kuten saamen kielet, jäivät marginaaliseen asemaan. Ruotsin kielen asema Venäjän vallankin aikana oli vahva, koska virkamiehet sekä kulttuurialan, talouden ja politiikan eliitti puhuivat ruotsia ja heidän suomen taitonsa oli rajoittunut. Ruotsi oli siten vahvasti auktoriteettiin yhdistyvä kieli. Kuitenkin kansallismielisyyden kasvattaessa vaikutusvaltaansa monet ruotsinkielisetkin perheet vaihtoivat kielikäytänteensä suomenkieliseksi vapaaehtoisesti (ks. esim. Lindgren ym. 2011).

Suomen kieli valtasi tilaa hiljalleen viranomaisissa myös Venäjän hallinnon myötävaikutuksella 1800-luvun lopulla. 1900-luvun alun kielikeskustelujen mainingeissa luotiin nuoren Suomen valtion perustuslakiin käsite kansalliskieli ja synnytettiin kahden virallisen kansalliskielen, suomen- ja ruotsinkielinen valtio, jossa Ahvenanmaa oli erityisasemassa täysin ruotsinkielisenä alueena (Hult & Pietikäinen 2014: 4). Modernisoituvan Suomen infrastruktuureja, koululaitosta ja tiedotusvälineitä alettiin kehittää kahdella kielellä, ja aikojen saatossa Suomesta tulikin eräänlainen kaksikielisyyden mallimaa. Suomen alueella puhutut saamen kielet jäivät näissä prosesseissa lähes kokonaan huomiotta, vaikka niiden status alueellisina käyttökielinä oli vielä vahva, sillä pohjoiset yhteisöt olivat vuosisatojen ajan olleet monikielisiä.

Saamen kielillä oli vahva yhteiskunnallinen asema arkipäivän käyttökielinä ja kirkon, koulun ja kaupankäynnin hyväksytyinä kielinä Pohjois-Kalotin eri puhujayhteisöissä vielä 1800-luvun puolivälissä. Tämän jälkeen saamen kielen asema pohjoisten yhteisöjen kommunikaatiovälineenä alkoi murtua (Aikio 1988; Aikio-Puoskari 2002; Hirvonen 1999). Suomessa koululaitos, tiedotusvälineet ja kulttuurielämä muuttuivat lähes yksinomaan suomenkielisiksi vähemmistökielten jäädessä syrjään. Kansallisvaltioiden assimilaatioprosessit ovat muovanneet saamenkielten historiaa, ja kielten käyttöä on rajoitettu erilaisin hallinnollisin toimenpitein 1960-luvulle saakka (Saarikivi 2011: 86). Suomessa saamen kielten asema näytti hyvältä vielä 1900-luvun alkuvuosina. Vaikka koululaitoksen suhtautuminen saamenkieliin ei ollut erityisen suopeaa, kirkko piti äidinkielistä opetusta tärkeänä (Lehtola 2012: 82).

Evakko aika toi suomalaiset tavat ja suomen kielen lähemmäs saamelaisten elämää (Lehtola 1994). Sodan jälkeen Lapin jälleenrakentamisen aikaan valtaväestöltä omaksuttiin uusia tapoja ja taloja ja teitä rakennettiin suomalaisen mallin mukaisesti. Sotien jälkeen saamen kielen asema alkoi heikentyä ja tehostunut koululaitos pohjoisen asuntoloineen suosi suomen kieltä (Lehtola 2012: 409). Suurin saamelaisten suomalaistaja olikin koululaitos, jonka piiriin joutuneet oppivelvollisuusikäiset lapset omaksuivat suomen kielen ja suomalaisen topeliäänisen maailmankuvan (Lehtola 2012: 411). Pohjoisen kouluissa käytettiin kansallisvaltio Suomen virallisia kansalliskieliä, eli opetettiin suomeksi ja ruotsia pakollisena vieraana kielenä. Esimerkiksi inarinsaamen puhuminen hävisi kiihdyvällä tahdilla 1950-luvulta lähtien kansakoulun myötä, kun kiertokoulusysteemi lakkautettiin. Koulujen asuntoloissa puhuttiin ainoastaan suomea ja saamenkielten puhuminen saattoi olla jopa kiellettyä ja siitä saatettiin rangaista (Olthuis 2003: 569). Lasten oli vaikeaa palata asuntola-ajan jälkeen kodin piiriin, sillä saamelaisuutta kitkettiin paitsi kielen osalta, myös tapoja ja asenteita muokkaamalla, ja ennen hyödyllinen saamen kieli olikin nyt jotain häpeällistä ja kiellettyä. Kotona opitut kielet näyttivät hyödyttömiltä ja vanhanaikaisilta ja voidaankin puhua saamen kielten stigmatisoitumisesta (Pietikäinen 2010b: 10).

Kehityskulkujen myötä saamen kielet muuttuivat yhteisöjen käyttökielistä arvottomiksi resursseiksi ja syntyi kokonaisia sukupolvia, jotka eivät oppineet saamen kieltä koulussa tai kotona (Aikio 1988: 7-8). Suomen käyttö yleisty, sillä se näyttäytyi nykyaikaisena ja hyödyllisenä kielenä, jolloin saamen kielten arvo laski saamelaisten itsensä silmissä. Uuden ajan kynnyksellä sotien jälkeen saamelaiset vanhemmat halusivat lastensa menestyvän ja kokivat suomen kielen välttämättömäksi modernissa yhteiskunnassa selviämiseen. Asuntolasukupolvi ei halunnut omille lapsilleen samankaltaista kokemusta alemmuudesta ja alkoi sen vuoksi käyttää suomea myös kotikielenä. Kehityksessä ilmenee myös hyödyn näkökulma kieleen: saamelaiset vanhemmat, jotka halusivat lastensa menestyvän maailmassa, valitsivat kodin käyttökieleksi valtakielen ja lasten vieraiksi kieliksi koulussa kielet, joilla on kansainvälistä liikkuvuutta. Kehitys heijastaa yleistä yhteiskunnallista muutosta suhtautumisessa kieliin puhujiensa hyödynnettävissä olevina resursseina. Opiskeltavien kielten valinnan ideologisenä perustana on usein työelämärelevanssi.

Suomessa kansallisen tasa-arvoisuuden nimissä saamen kielet on 1900-luvun alusta 1970-luvulle saakka ikään kuin pyritty vaikenemaan pois päiväjärjestyksestä (Lehtola 2012). Saamelaisuus on Suomessa ymmärretty pitkään eräänlaiseksi suomalaisuuden jatkeeksi tai osaksi suomalaisuutta, joka on aiheuttanut ongelmia esimerkiksi saamelaisen kulttuurin symbolien markkinointiin ja matkailuun liittyvissä kysymyksissä. Saamelaisen kulttuurin on käsitetty olevan vapaasti kenen tahansa hyödynnettävissä esimerkiksi matkailussa tai käsityötuotteiden markkinoinnissa. Kulttuurisia erityispiirteitä on koetettu suojella erityisillä toimenpiteillä ja esimerkiksi saamelaista käsityötä duodjia koskevilla säännöksillä (Seurujärvi-Kari 2011: 43-44; Guttorm 2011). Pohjoissaamen ja suomen kielen samankaltaisuudet ovat myös osaltaan hämärtäneet eroa etnisten ryhmien välillä (vrt. Valtonen 2014: 11).

Saamelaisliikkeen voimistuminen ja yleinen tietoisuus ihmis- ja vähemmistöoikeuksista alkoi laajeta 1960-luvulta lähtien vaikuttaen myös saamen kielten arvoon ja niiden käyttöön. Kieliä alettiin käyttää laajemmin erilaisilla yhteiskunnan alueilla, saamen kielten kirjoitusasua ja opetusta alettiin kehittää, ja saamen kielet tulivat myös viranomaiskäyttöön ja laajemmin kaunokirjallisuuden kieleksi (Hirvonen 1999: 53-61). Saamen kielten arvo alkoi hiljalleen nousta myös erilaisten lainsäädännöllisten toimenpiteiden kautta ja vuosina 1973-1995 toimineen Saamelaisvaltuuskunnan työn ja Saamelaiskäräjien perustamisen myötä vuonna 1995. Kielirevitalisaatiotoiminta aktivoitui Suomessa 1990-luvulla erityisesti inarinsaamen ja koltansaamen suhteen. Nykyisin monikielisellä Saamenmaalla saamen kielet ovat resursseja muiden joukossa ja yksikielistä saamenpuhujaa ei ole enää olemassa (Pietikäinen & Pitkänen-Huhta 2014: 139).

Suomessa puhuttujen saamen kielten tilanne on siis muuttunut erityisesti pienempien kielten osalta revitalisaatiohankkeiden ansiosta. Revitalisaatiohankkeilla on kuitenkin myös haasteita, jotka johtuvat esimerkiksi siitä, että hankkeet ovat usein kielikohtaisia. Tuolloin samoista määrärahoista kilpaillaan monen eri kielen ja puhujaryhmän välillä. Erilaiset talouteen ja politiikkaan kytkeytyvät raja-aidat ja saamelaisryhmien väliset valta-asetelmat voivat tulla tuolloin esiin ja ne vaikuttavat monella tapaa eri kielten käyttömahdollisuuksiin monikielisessä yhteisössä (Olthuis 2003: 570-571). Myös erilaisten puhujien ja kielikäsitusten yhteentörmäykset ovat revitalisaatioprojekteissa mahdollisia. Revitalisaatioprojektit ja kielikurssit voivat olla paikkoja, joissa standardi kielikäsitys ja totutut kielikäytänteet osuvat vastakkain (Pietikäinen 2012: 430). Esimerkiksi vanhemman polven puhujan kieli ja sanasto eivät välttämättä vastaa kurssilla opetettavia standardisoituja sisältöjä. Kielen tai kielimuodon standardisointipyrkimykset osuvat usein kieltä koskevaan murrosvaiheeseen, jossa käydään rajanvetoa siitä, kuka kielen omistaa ja kuka siitä saa määrätä (Coupland 2003: 420-421).

2.3 Skábmagovat-elokuvafestivaali

2.3.1 Elokuvasfestivaalien tutkimuksesta

Elokuvasfestivaali Skábmagovat on alkuperäiskansojen kulttuuritapahtuma, ja se sisältää festivaaleille ominaisia elementtejä ja käytänteitä. Sanan *festivaali* alkuperä on latinaa, ja sana on muokkaantunut adjektiivista vasta 1500-luvun loppupuolella juhlaa merkitsevään substantiivimuotoon. Englannin kielen sanan *feast*, joka merkitsee runsasta ateriala, on osoitettu olevan yhteydessä festivaali-sanan merkityksen muodostumiseen keskiajalla. Festivaali tai festivaalipäivä (festival day) oli alun perin uskonnollinen juhlapäivä. Nykyisin sanalla festivaali tarkoitetaan ennenkaikkea seuraavaa kahta määrettä: 1) säännöllisesti järjestettyä ja teemallista toimintaa tai esityksiä sisältävää ajanjaksoa yleensä

yhdessä paikassa, esim. jazz-festivaalia tai 2) päivää tai ajanjaksoa, joka on varattu juhlintaan runsaine aterioineen.

Termiä festivaali on käytetty monin eri tavoin tutkimuksessa ja tapahtumien markkinoinnissa. Getz (1991) määrittelee festivaalin julkiseksi, teemalliseksi juhlaaksi ja kaikki suunnitellut tapahtumat rajatuiksi ja yleensä lyhyiksi kestoltaan. Festivaaleja ja muita yleisötapahtumia on tutkittu erityisesti matkailuntutkimuksen alalla, joissa niillä on oma lokeronsa, tapahtumamatkailuntutkimus. Tässä alaluvussa tarkastellaan yhteenvedonomaisesti, minkälaisia piirteitä elokuvafestivaaleihin sisältyy.

Elokuvafestivaalien määrä maailmassa on kasvava, ja perinteikkäiden festivaalien rinnalle nousee jatkuvasti uusia festivaaleja. Toiset elokuvafestivaaleista erikoistuvat pitkään elokuvaan, toiset johonkin elokuvan alalajiin, kuten lyhytfilmeihin, dokumentteihin, animaatioihin tai kokeelliseen elokuvaan ja joillakin festivaaleilla pääpaino on teeman tai genren mukainen. Teema voi olla esimerkiksi ruokaan liittyvien tai scifi-elokuvien esittäminen. Jotkut elokuvafestivaalit profiloituvat sen mukaan, kenen tai keiden tekemiä elokuvia siellä esitetään. Monet elokuvafestivaalit esittävät nykyisin perinteisen elokuvagenren lisäksi myös mediataidetta ja kokeellista kuvataidetta.

Kirjassaan *Sundance to Sarajevo – Film Festivals and the World They Made* (2003) Kenneth Turan listaa laskentatavasta riippuen noin 400–500 vuosittaista elokuvafestivaalia ympäri maailmaa (Turan 2003: 8). Festivaaleista tunnetuimmat kansainväliset suuret festivaalit, kuten Cannesin elokuvafestivaali, Toronton kansainvälinen elokuvafestivaali (TIFF) tai indie-elokuvaan keskittyvä *Sundance* Utahissa keräävät suurella budjetilla tehtyjä elokuvia ja Hollywoodin tähtiä esiintymään tapahtumissaan. Lukuisat pienemmät festivaalit puolestaan ovat kenties vain yhden tai muutaman päivän kestäviä ja pienen harrastajoukon keskeisiä. Festivaaleista on erotettavissa myös kansallisen tason suuret tapahtumat, jotka keräävät kansainvälistä huomiota, kuten instituutioina tunnetut Sodankylän elokuvafestivaali (*Midnight Sun Film Festival*) tai Tampere Short Film Festival. Perinteisenä, vuosittaisena, kasvavana ja vahvasti kansainvälisenä tapahtumana Skábmagovat-elokuvafestivaalin voi nähdä olevan siirtymässä tai jo siirtyneen suurten kansallisten elokuvatapahtumien joukkoon (vrt. esim. tuotteen elämänkaarimalli Levitt 1965; Butler 1980; myöhemmin tapahtuman elämänkaarimalli Getz 1991, 1997).

Alkuperäiskansojen elokuvaan keskittyvien festivaalien määrää on mahdollonta arvioida ilman perusteellista kartoitusta, johon tämän tutkimuksen puitteissa ei ole mahdollisuutta eikä tutkimuksen sisällön kannalta syytäkään ryhtyä. Internet-hakujen perusteella alkuperäiskansojen tuotantoihin keskittyviä festivaaleja on joka mantereella, Antarktista lukuun ottamatta.

Instituutiona elokuvafestivaali on alun perin eurooppalainen ilmiö ja kehittynyt erityisesti toisen maailmansodan jälkeen. Elokuvafestivaalit ovat olleet osa jälleenrakennusta ja pyrkimystä vakiinnuttaa sodan runteleman maanosan asema tärkeänä globaalina talousmahtina (Evans 2007: 24; Harbord 2002: 61–64). Syyt elokuvafestivaalien kehittämiseksi ovat siten alun perin olleet kytkeytyneitä kansallisvaltioiden ideologioihin ja talouteen. Elokuvafestivaaleilla

esimerkiksi Berliinissä tai Venetsiassa 1930-luvulla näytettiin elokuvia, jotka perustuivat erilaisiin nationalistisiin ja kansallisvaltioihin kytkeytyviin ideologioihin, kuten fasismiin (Harbord 2002: 64). Eurooppalainen malli järjestää festivaaleja levisi nopeasti muihin maanosiin (Rüling & Pedersen 2010: 320).

Evans (2007) on tarkastellut eurooppalaisia elokuvafestivaaleja suhteessa Yhdysvaltoihin ja erityisesti Hollywoodiin kytköksissä oleviin festivaaleihin käyttäen jälkikolonialistista teoriaa teoreettisena mallinaan. Tutkimuksessa eurooppalaiset elokuvafestivaalit ovat kulttuurisen dialogin paikkoja Hollywoodin tuotantojen ja muun maailman elokuvatuotantojen välillä. Jälkikolonialistisen diskurssin käsite palvelee näiden epäsuhdassa olevien osapuolien keskinäisen vuorovaikutuksen tarkastelemista. Hollywoodia voidaan verrata imperiaalistiseen voimaan ja kulttuuriseen itsevaltiaaseen, joka dominoi sitä, mitä elokuvia katsomme valtavan markkinakoneiston ja taloudellisen etulyöntiaseman avulla. Eurooppalainenokuva puolestaan on kolonisoitu altavastaaja, jonka taloudelliset ja symboliset resurssit ovat vähäisemmät. Elokuvanteon globaalit markkinat on rakennettu Hollywood-elokuville niiden ehdoilla ja muualla tuotettuja elokuvia rahoitetaan hyvin valikoidusti (Evans 2007: 28). Eurooppalaisilla festivaaleilla epätasa-arvoiset asetelmat voidaan tuoda näkyville ja yrittää saada muullekin kuin englanninkieliselle elokuvalle näkyvyyttä ja uskottavuutta. Tutkimuksen esittämää mallia mukailien alkuperäiskansojenkin elokuvafestivaaleilla on dekolonisaation pohjaavaa diskursiivista voimaa, jota käytetään hegemonisten kulttuuristen voimasuhteiden kyseenalaistamiseen ja niiden purkamiseen.

Matkailuntutkimuksessa erilaisia festivaaleja on tutkittu esimerkiksi festivaaliyleisön motivaation ja identiteetin rakentumisen kannalta (Gyimóthy 2009; Prentice & Andersen 2003; Urry 2001) ja organisaatioiden kehittämiseen ja johtamiseen keskittyvässä matkailuntutkimuksessa (Andersson & Getz 2009; Rüling & Pedersen 2010) sekä markkinoinnin ja autenttisuuden rakentumisen näkökulmasta (Getz 2008; Gotham 2002; Pettersson 2004). Elokuvafestivaalit nähdään tärkeinä elokuvaprojektien markkinoinnin paikkoina. Elokuvien ja itse festivaalin markkinoinnin lisäksi paikallisia festivaaleja on tarkasteltu myös matkailun edistämisenä ja alueellisena kehittämisenä. Tapahtumamatkailun tutkimuksessa painotetaan erityisesti erilaisten festivaalien merkitystä taloudellisena tekijänä syrjäisemmällä seuduilla, joilla ei ole niin paljon työpaikkoja ja toimeentulomahdollisuuksia kuin kasvukeskuksissa. Taloudellisten vaikutusten lisäksi festivaalien nähdään olevan myös tärkeitä sosiaalisen yhteisön ja kulttuurityön kehittämisen kannalta, ja tuovan turisteja syrjäisemmillekin alueille myös varsinaisen turistikauden ulkopuolella (Pasanen ym. 2009: 112–113).

Festivaalien toimintaan liittyy erilaisia symboleja ja totuttuja käytänteitä. Festivaalisymboleita ovat esimerkiksi punainen matto, erilaiset palkinnot ja kunniamaininnat ja festivaalilogo. Käytänteisiin kuuluvat usein keskustelutilaisuudet ja seminaarit, työpajat ja lehdistön ja valokuvaajien läsnäolo. Rüling ja Pedersen (2010) vertaavat näitä elementtejä yleiseen festivaalikielen, jota elokuvafestivaaleilla vierailva henkilö oppii puhumaan. Tällä tavoin ajateltuna festivaalikielen voi ymmärtää käytänteenä esimerkiksi journalististen, poliittis-

ten ja hallinnollisten käytänteiden rinnalla. Festivaalin sosiaalinen toiminta on siten kielenkäytön ja totuttujen käytänteiden yhdistelmä (vrt. esim. Pietikäinen 2000: 198). Elokuva festivaalit voivat olla erilaisten yrittämisen muotojen, hype-tysten ja ilmiöiden syntymäpaikkoja ja ne mahdollistavat erityisesti luovien yritysten toimintaa. Festivaalit voikin nähdä paikkoina, joissa ihmiset eri organisaatioista erilaisin tarkoituksin tulevat määrääjain tai kerran yhteen, esittelevät uusia tuotteita, kehittävät alan normeja, verkostoituvat, antavat tunnustusta saavutuksille, jakavat ja tulkitsevat tietoa ja kehittävät liiketoimintaa (Rüling & Pedersen 2010: 319).

Useimmilla elokuvafestivaaleilla on monenlaisia aktiviteetteja itse elokuvanäytösten lisäksi: palkintojen jakoa, lasten työpajoja, paneelikeskusteluja, illanviettoja, seminaareja ja tuottajien ja ostajien tapaamisia. Festivaaleilla on mahdollista tavata toisia elokuva-alan ammattilaisia ja ne toimivat elokuvien levityspaikkoina. Samalla elokuvafestivaalit toimivat alan portinvartijoina (eng. *gatekeeper*) määritellen, mitkä elokuvat ja tekijät ovat sopivia millekin festivaalille. Festivaalit ovat myös media-alan työntekijöiden ammatillisen sosiaalistumisen paikkoja (Rüling & Pedersen 2010: 321). Elokuva festivaaleilla määritellään, luodaan ja ylläpidetään rajoja erilaisten elokuvagenrejen ja identiteettiin sidoksissa olevien seikkojen, kuten etnisesti autenttisen elokuvan suhteen. Ohjelmiston muodostaminen on yksi portinvartijana toimimisen keskeisistä prosesseista festivaaleilla, kun määritellään esimerkiksi onko joku elokuva saamelainen vai ei.

Matkailun monitieteisen teoreettisen kehyksen lisäksi elokuvafestivaaleja on mahdollista tutkia muistakin näkökulmista. Festivaalien tutkimista helpottava seikka on se, että festivaalit ovat yleensä monipuolisesti dokumentoituja. Media ja erityisesti lehdet uutisoivat usein elokuvafestivaaleista ja tutkijalle on tarjolla kuvattua materiaalia, internetmateriaalia ja festivaalien historiaan liittyviä arkistoja. Ainakin kirjoitettu festivaali on siis yleensä helposti tutkijan saatavilla.

2.3.2 Saamelaisen elokuvan lyhyt historia

Tässä alaluvussa kerrotaan lyhyesti saamelaisen elokuvan historiasta ja niistä edellytyksistä, joiden pohjalta saamelaisten omat filmituotannot ovat mahdollistuneet. Valtaväestö on kuvannut Lappi-aiheita ja saamelaisiakin jo 1900-luvun varhaisvuosista saakka. Ansiokkaassa teoksessaan *Lailasta Lailaan: tarinoita elokuvien sitkeistä lappalaisista* (2000) Jorma Lehtola kuvaa, kuinka Lappi oli eteläläisille elokuvantekijöille etenkin Suomi-Filmin kulta-aikaan 1930-1950-luvuilla mystinen erämaa, Villi Pohjola ja sankaritarujen näyttämö. Elokuvanteon varhaisessa maailmassa saamelaiset esiintyivät antropologisissa lyhytelokuvissa tai he olivat näyttämöelokuvien statisteja, jotka eivät saaneet edes nimeään lopputeksteihin. Valtaväestö esitti saamelaiset elokuvissaan omasta näkökulmastaan kolonialististen valtarakenteiden läpi kuvattuna, useimmiten romantisoituna villeinä tai ikiaikaisen tiedon ja elämäntavan vaalijoina (vrt. Alia & Bull 2005: 34-51).

Lehtola ja Länsman näkevät saamelaisia koskevien lakien ja lähihistorian kehityskulkujen johtaneen siihen, että saamelaisuus on pitkälle institutionalisoitunutta nykyisin (Lehtola & Länsman 2012; Lehtola 2013b: 266). Institutionalisoituminen on usein ymmärretty luovuutta kahlitsevaksi ja tyrehdyttäväksi prosessiksi, mutta Saamenmaalla se on lisännyt kulttuurista monimuotoisuutta paikallisella ja alueellisella tasolla. Esimerkiksi taide- ja media-aloilla institutionalisoituminen avasi mahdollisuuksia esittää taiteen avulla muutakin kuin ”yhden totuuden”, sillä esimerkiksi Saamelaisradion tuli Yleisradion ohjelmaprofiilien mukaisesti laajentaa aiherepertuaarejaan ja ottaa monenlaisia toimijoita ohjelmiin mukaan (Lehtola 2013b: 266-267). Suomessa saamelaisuuden institutionalisoituminen on merkinnyt Saamelaiskäräjien toiminnan kehittymistä ja sitä kautta useiden alueellisten instituutioiden kehittymistä kulttuuri-itsehallinnon myötä. Esimerkiksi saamelaismuseo Siida ja Saamelaisalueen koulutuskeskus yhdessä Saamelaiskäräjien kanssa ovat edesauttaneet saamelaista taiteen tekemistä monipuolisesti.

Saamelaisen elokuvataiteen edeltäjänä toimi saamelainen teatteri, joka kehittyi voimakkaasti 1970- ja 1980-luvuilla (Lehtola J. 2000: 244). Ennen 1960-lukua teatteri oli ollut saamelaiselle kulttuurille vieras ilmaisumuoto, mutta nykyisin sitä voidaan, kuten dokumenttielokuvaakin, pitää leimallisesti saamelaisena taidemuotona. Jokaisessa Pohjoismaassa syntyi oma modernin ilmauksen saamelaisteatterinsa: Suomessa *Rávgos*, Ruotsissa *Dálvadis* ja Norjan puolella *Sámi Teáhter* (Lehtola 2013b: 265). Poliittisesti latautuneesta teatterin tekemisestä tuli pian saamelaisten omaksuma taidemuoto, ja saamen kielen kuuleminen näyttämöllä sekä saamelaisesta kansanperinteestä ammentaminen oli monelle merkityksellistä. Saamelaisessa taiteessa käytetään usein kahta kieltä kommunikoidessa, eli saamea ja valtion valtakieltä. Kaksikielisyyden syynä on nähty halu muokata saamelaiskulttuurin ulkopuolisten ymmärrystä ja kuvaa saamelaisista (Lehtola & Länsman 2012: 24-25). Toisaalta kahdella kielellä kommunikoinnilla on haluttu myös huomioida niitä saamelaisia, jotka eivät puhu saamen kieltä.

Norjan puolen saamelaisteatteri *Beaivváš Sámi Teáhterista* kasvoi saamelaisten kansallisteatteriksi mielletty instituutio. Erilaisten tukien ja teatterinjohtajan vakituisen toimen perustamisen myötä teatteri ammatillistui ja sen tuotannot kasvoivat. Teatterikappaleiden aiheet vaihtuivat valtaväestön ja saamelaisten vastakkainasettelusta saamelaisyhteisöjen sisäisiä ristiriitoja kuvaaviksi (Lehtola & Länsman 2012: 24). Saamelaisen teatterin kehitys sekä edelsi että kulki käsi kädessä saamelaisen elokuvataiteen kehityksen kanssa. Saamelaisen elokuvan läpimurtotyön *Ofelašin* (Tiennäyttäjä 1987) näyttelijäkunta oli pitkälti *Beaivváš Sámi Teáhterin* kasvatteja. Myös saamelaisessa elokuvataiteessa aiheet ovat siirtyneet poliittisista ja historiallisista saamelaisten kokemista kolonialismin vääryyksistä kuvaamaan sisäistä identiteettityötä.

Saamelaisen elokuvan alkutaival sijoittuu 1980-luvun lopulle, jolloin norjalaisen ohjaajan Nils Gaupin *Ofelaš*, Tiennäyttäjä (1987) valmistui. *Ofelaš* perustuu vanhaan saamelaistarustoon, jossa vainolaiset, tšhuudit, ryöstelevät saamelaisten kyliä ja neuvokkaat saamelaiset järjestävät heille ansan (Lehtola J. 2000:

247). Pohjoissaamenkielinen elokuva oli yllättäen hitti ja ulkomaisen elokuvan Oscar-ehdokkaana samana vuonna. *Ofelašin* jälkeen saamelaisen elokuvien, dokumenttien ja tv-tuotantojen määrät ovat kasvaneet ja saamelaiset ovat päässeet tekemään tuotantoja oman kulttuurinsa näkökulmasta (Lehtola J. 2000: 252-260). Nils Gaup on sittemmin ohjannut myös toisen saamelaisperinteeseen ja historiallisiin tapahtumiin perustuvan pitkän elokuvan *Kautokeinin kapina* (2008). Gaupin sukupolven saamelaisen elokuvan suuri nimi on myös saamelainen Paul-Anders Simma, joka on ohjannut muun muassa fiktiivisiä lyhytelokuvia, kuten *Let's Dance* (1991) ja poliittisesti latautuneita dokumentteja, kuten *Antakaa meille luurankomme* (1999) (Lehtola J. 2000: 252 - 260).

Saamelaiset lyhytelokuvatyöt ovat muotoutuneet yhä kokeellisempaan suuntaan, esimerkiksi animaation alueelle ja erilaisiin queer-aiheisiin seuraten kansainvälisiä alkuperäiskansojen elokuvien aiheiden trendejä. Tuotannot muuttuvat myös siten, että niissä ei välttämättä tuoda esille henkilön etnisiteettiä ja kuulumista alkuperäiskansaansa. Viimeisen kymmenen vuoden sisällä erityisesti naisohjaajat ovat edistäneet saamelaisen elokuvan kehitystä. Suomessa ohjaajanimiä ovat muun muassa kolttasaamelaiset Katja Gauriloff (esim. *Säilöttyjä unelmia*, 2012) ja Pauliina Feodoroff (esim. *Non Profit*, 2008) sekä dokumentti- ja televisiotyötä tekevät Suvi West (esim. dokumentti *Vaikein niistä on rakkaus*, 2005) ja Anne Kirste Aikio (esim. TV-sarja *Märät säpikkäät, Njuoska bittut*, Suvi West ja Anne Kirste Aikio yhdessä). Ruotsinsaamelainen Liselotte Wajstedt on tehnyt kokeellisia lyhytelokuvia saamelaisen juuriensa etsimisestä ja ohjannut esimerkiksi saamelaisen laulajan Sofia Jannokin musiikkivideon *Árvas*. Norjan puolen nousevia ohjaajatähtiä ovat puolestaan Marja Bål Nango, jonka työt kiertävät kansainvälisiä festivaaleja, sekä Per-Josef Idivuoma. Saamelaisen lyhytelokuvat tuotantojen kehitykseen on vaikuttanut voimakkaasti rahoitusmallien kehittyminen ja nuorten elokuvantekijöiden mahdollisuus kehittää projektejaan kokeneiden elokuvantekijöiden kanssa esimerkiksi Norjassa sijaitsevan *International Sámi Film Insitituten* hallinnoiman *Sámi Film Labin* puitteissa.

2.3.3 Skábmagovat-elokuvafestivaalin historiaa ja toimintakonsepti

Tässä tutkimuksessa käytetään kaikista Skábmagovat-festivaalilla esitettävistä elokuvatuotannoista tai puheenaiheina olevista tuotannoista useimmiten nimitystä elokuva, vaikka tuotannot olisivat lyhytelokuvia, dokumentteja, animaatioita tai tv-sarjoja. Yhtenäinen termi helpottaa tutkimuksen luettavuutta. Tutkimuksessa mainitut elokuvat, dokumenttielokuvat ja muut tuotannot on koostettu genreittäin jaoteltuina filmografiaan, joka on liitteenä 6.

Saamelaista elokuvafestivaali Skábmagovia järjestetään Pohjois-Suomessa, Inarin kylässä. Inari on paitsi Suomen pinta-alaltaan suurin kunta, myös Suomen ainoa nelikielinen kunta, jossa viralliset kielet ovat suomi, pohjoissaame, inarinsaame ja koltansaame. Inarin seudun tärkeä elinkeino on matkailu, joka keskittyy pohjoisen luonnon ja lappilaisen sekä saamelaisen kulttuurin ympärille. Kunnassa sijaitsee Inarin kylä lukuisine saamelaisinstituutioineen, Ivalon kaupunki ja Saariselän matkailullisesti merkittävä tunturialue erilaisine palveluineen. Inarin vuosittaisessa kulttuurikalenterissa on vakiintuneita saamelai-

seen kulttuuriin pohjaavia tapahtumia kuten *Ijahis Idja* -alkuperäiskansojen musiikkitapahtuma ja Skábmagovat -alkuperäiskansojen elokuvafestivaali.

Festivaalin pohjoissaamenkielinen nimi Skábmagovat (suom. Kaamoksen kuvia) ja sijainti Inarissa painottavat tapahtuman keskittymistä saamelaiseen kulttuuriin ja saamelaisten tuotantojen esittämiseen. Inarin kylä on Suomessa keskeinen paikka saamenkielisille ihmisille ja kieliä koskevien käytänteiden muokkaamiselle. Siellä sijaitsevat monet Suomen saamelaiset instituutiot, kuten Saamelaisalueen koulutuskeskus, YLE Sápmi:n toimitilat, saamelaismuseo Siida ja Saamelaiskäräjät sekä uusimpana monen instituution ja yhdistyksen toimitalana oleva Saamelaiskulttuurikeskus Sajos, joka on valmistunut vuonna 2012. Sajoksen toimitilat ovat mahdollistaneet erilaisten seminaarien, konferenssien, konserttien ja festivaalien järjestämisen Inarin kylässä suuremmalla mittakaavalla kuin aikaisemmin.

Tutkimuksen pääasiallisen kontekstin, eli Skábmagovat-elokuvafestivaalin perustaminen ja toimintakonseptin muotoutuminen ajoittuvat 1990-luvun loppulle. Festivaalin ideointi sai alkunsa koulutuksen tarpeista. Saamelaisalueen koulutuskeskuksessa järjestettiin medialinjan dokumenttituotantokurssi 1990-luvun loppupuoliskolla ja kurssin opettajat ja inarilaiset taide- ja tiedotusalan ammattilaiset halusivat valmistuville opinnäytetöille esityspaikan. Erilaisten etnisten ja kulttuurifestivaalien määrä kasvoi 1990-luvulla maailmanlaajuisesti, ja medialinjalta valmistuvien dokumenttienkin esityspaikaksi ehdotettiin omaa festivaalia.

Festivaalien määrä kasvoi 2000-luvulla muuallakin Saamenmaassa. Muita saamelaista elokuvaa esittäviä festivaaleja ovat esimerkiksi Tromsø'n elokuva-festivaali, jossa esitetään saamelaista ohjelmistoa ja Kautokeinon pääsiäisfestivaali. Myös Tampere Film Festivalilla on esitetty saamelaisista elokuvista koottua ohjelmistoa, ja Skábmagovat on tehnyt yhteistyötä Tampereen festivaalin kanssa muiltakin osin Skábmagovien perustamisesta saakka.

Skábmagovien perustamisen yhteydessä kantavana ajatuksena oli luoda sellainen esitysfoorumi, jossa saamelaiset saisivat esittää omia elokuvatuotantonsa omilla ehdoillaan, eikä valtaväestön linssin läpi nähtynä. Näin festivaalin konsepti ja toiminta-ajatus, johon yhdistettiin myös muiden alkuperäiskansojen tuotantojen esittäminen, sidottiin jo festivaalin perustamisvaiheessa alkuperäiskansaideologiseen ja dekolonisaatiotavoitteita ajavaan poliittiseen diskurssiin.

Monet festivaalia perustamassa olleista henkilöistä kuuluivat yhdistykseen nimeltä Saamelaistaiteen Tuki ry (*Sámedáidaga doarjjasearvi rs*). Tämä yhdistys on nykyisinkin Skábmagovien pääjärjestäjä. Yhdistyksen toiminta-ajatuksena on kehittää ja edistää saamelaiskulttuuria taiteen kautta, ja se on tuottanut esimerkiksi erilaisia saamelaista taidetta käsitteleviä multimediateoksia. Yhdistys on Skábmagovien toimintavuosien aikana kerännyt mittavan koelman saamelaisia elokuvatuotantoja, dokumentteja ja lyhytelokuvia ja se ylläpitää saamelaisfilmien *Sámi Film* -tietokantaa yhdessä Oulun yliopiston Giellagas-instituutin kanssa. Yhdistyksen jäsenet ovat nykyisin pääasiassa alkuperäiskansojen taiteesta kiinnostuneita saamelaisia.

Skábmagovat-elokuvafestivaali järjestettiin ensimmäisen kerran tammikuussa vuonna 1999. Skábmagovien ajankohdaksi valittiin turistesongista poikkeava aika joulumatkailun ja kevättalven välissä, sillä ajatuksena oli piristää hiljaista matkailusezonkia ja esimerkiksi hotellien myyntiä. Festivaalin ajaksi vakiintui tammikuun toiseksi viimeinen tai viimeinen viikko keskiviikosta sunnuntaihin. Lukuun ottamatta ensimmäistä vuotta festivaalin on avannut lapsille suunnattu tapahtuma Lasten päivä, jonne tulee päiväkotijoukkoja ja koululaisryhmiä katsomaan lasten- ja nuortenohjelmia ja tekemään itse elävään kuvaan liittyviä produktioita työpajoissa. Lasten päivän merkitys on yhä vahva. Festivaalin alkuaikoina Skábmagovat oli ainoa paikka Suomessa, jossa saamenkieliset lapset saivat katsoa lastenohjelmia omalla kielellään julkisesti esitettynä, sillä Suomen televisiossa ei tuolloin esitetty niitä. Skábmagovillakin järjestäjänä olevat tahot vaikuttivat siihen, että saamenkielinen lastenohjelmatuotanto saatiin käyntiin YLE:n siirtyessä digiaikaan vuonna 2007. *Unna Junná* on YLE Saame Radion tuottama ensimmäinen saamenkielinen lastenohjelma Suomen televisiossa, ja sitä tehdään pohjois-, inarin- ja koltansaameksi.

Skábmagovien perustamisen mahdollisti vuonna 1998 valmistunut saamelaismuseo Siida, jonka auditoriosta saatiin esitystilaa. Lisäksi alusta saakka festivaalin vetonaulana on ollut lumesta tehty elokuvateatteri, Revontuliteatteri (saam. *Guovssahasteáhter*), jossa juhlanäytökset pidetään iltaisin. Lumiteatteri rakennetaan Saamelaismuseon ulkomuseon alueelle, ja sinne johtaa lumiveistoksilla ja valoilla koristeltu polku. Esitystilassa on lumesta tehty valkokangas ja lumesta tehty amfiteatterimainen katsomo, jossa istutaan porontaljojen päällä. Näyttämön vieressä on lämmitetty koppi, josta elokuvat heijastetaan. Kopin tarve opittiin kantapään kautta, kun ensimmäisen festivaalin aikaan vuonna 1999 Lapissa oli ennätyspakkaset, noin - 40 astetta, ja filmikelat jäättyivät projektoriin.

Festivaalin esitys- ja toimintapaikoiksi ovat vakiintuneet Siidan auditorio, Revontuliteatteri ja vuoden 2012 jälkeen Sajoksen auditorio ja iltahuveissa alueen hotellit. Muitakin Inarissa olevia esitystilajoja on vuosien varrella hyödynnetty. Elokuvanäytöksiä on ollut ainakin Siidan alakerran näyttelyhuoneessa, Saamelaisalueen koulutuskeskuksen pihassa olevassa Lassinkodassa ja Ivalon Aslak-elokuvateatterissa. Paneelikeskusteluja ja seminaareja puolestaan on pidetty hotelli Kultahovissa. Saamelaiskulttuurikeskus Sajoksen valmistuttua tilaa saatiin lisää, sillä Sajoksessa on suuri auditorio ja työpajoille ja seminaareille sopivia tiloja. Festivaalitoimisto sijaitsi ennen Siidan työntekijöiden tiloissa ja sittemmin Sajoksessa. Skábmagovat on vaikuttanut osaltaan Sajoksen rakentamispäätökseen, sillä tilojen tarvetta perusteltiin myös elokuvakeskus Skábman kehittämiseksi ja suuremman esityspaikan tarpeella. Skábmagovilla on alusta saakka käytetty pohjoissaamea, suomea ja englantia juontokielenä ja erilaisissa painetuissa esitteissä.

Elokuvanäytökset ovat Skábmagovien keskeinen sisältö, mutta festivaaliin kuuluu myös muita tapahtumia. Näitä ovat yllämainittu Lasten päivä, elokuvamateriaalien työpajat, seminaarit elokuvan tekemisestä ja tuottamisesta, alkuperäiskansojen keskustelutilaisuudet perjantai- ja lauantaiamuina ja eri-

koisnäytökset lumiteatterissa. Myös iltajuhlat musiikkiesityksineen kuuluvat perjantai- ja lauantai-illan ohjelmaan. Lisäksi järjestetään erilaisia kutsuvierastilaisuuksia elokuvantekijöille, rahoittajille, median edustajille ja muille saamelaisen kulttuurin kanssa työskenteleville.

Skábmagovien nimessä olevalla viittauksella alkuperäiskansojen elokuvafestivaaliin tapahtuma liitetään osaksi kansainvälistä alkuperäiskansojen yhteisöä ja sen keskeisiä kysymyksenasetteluja sekä maailman muita alkuperäiskansojen elokuvafestivaaleja. Alkuperäiskansamääreellä viitataan myös siihen, että Skábmagovilla esitetään muidenkin alkuperäiskansojen tuotantoja. Festivaalin konseptiin onkin alusta saakka kuulunut myös jonkun maailman alkuperäiskansan tai useamman alkuperäiskansan tuotantojen esittäminen. Vieraksi kutsutaan yleensä ohjaaja tai muu elokuva-alan ammattilainen. Nämä alkuperäiskansavierat ovat festivaalin päävieraita, joiden viihtymisestä huolehditaan erillisen ohjelman avulla. Vieraat ovat kuuluneet esimerkiksi Kanadan alkuperäiskansoihin, maoreihin, Australian aboriginaaleihin tai Siperian alkuperäiskansoihin. Vieraat koostavat ohjelmistoon kansansa filmituotannoista halumansa paketin, ja ohjelmistosta rakennetaan saamelaisia ja ulkomaisia kokonaisuuksia.

Teknologian kehitys on vaikuttanut elokuvien esitystekniikkaan, yhteydenpitoon muiden alkuperäiskansojen kanssa ja muuhun festivaalin kehitykseen sen toimintavuosien aikana. Skábmagovien kehittyessä saamelaiset ovat muodostaneet kansainvälisiä verkostoja muiden alkuperäiskansojen elokuva-alan toimijoiden kanssa. Näissä kansainvälisissä verkostoissa toimiminen edellyttää uudenlaisia kielellisiä käytänteitä ja resurssien käyttöönottoa. Merkittäviä verkostoja ovat esimerkiksi festivaalin suhteet toisiin Pohjoismaisiin festivaaleihin ja kansainvälisiin alkuperäiskansojen festivaaleihin.

Skábmagovat-elokuvafestivaali on uuden talouden ajan hanke ja sitä luonnehtivat uuden talouden ajan työlle ominaiset elementit (ks. luku 3.2.3). Näitä ovat vapaaehtoistyövoiman käyttö, projektimuotoisuus ja kolmannen sektorin toimijan eli yhdistyksen merkitys tapahtuman taustalla (vrt. Heller 2010a). Vakiintuneiden osavuotisten palkallisten töiden lisäksi festivaalilla on joka vuosi lukuisia talkoolaisia eri tehtävissä. Talkoolaiset toimivat lipuntarkastajina, juontajina tai vierasvastaavina. Projektimuotoisuus puolestaan merkitsee sitä, että tapahtumaan haetaan rahoitusta joka vuosi yhä uudelleen. Rahoittajia ovat erilaiset rahastot ja järjestöt, yritykset ja säätiöt ja suuremmat valtiolliset tahot kuten Saamelaiskäräjät, Opetus- ja kulttuuriministeriö ja Taiteen keskus-toimikunta. Yhteistyökumppaneina festivaalille ovat olleet ainakin Siida-museo ja Metsähallituksen luontokeskus, Inarin kunta, Saamelaisalueen koulutuskeskus ja paikalliset yritykset ja yhteisöt. Monena vuonna Skábmagovilla on myös vierailevaan alkuperäiskansaan liittyviä yhteistyökumppaneita, kuten vuonna 2010 Suomen Kanadan suurlähetystö ja vuonna 2011 Suomi-Nepal -seura. Myös muut elokuvafestivaalit, kuten jo mainittu Tampere Film Festival tai kanadalainen *imagineNATIVE Film + Media Arts Festival* tai elokuvatyöhön liittyvät tahot kuten *NRK Sámi Mánáid TV* ovat tehneet tai yhä tekevät yhteistyötä festivaalin kanssa.

2.4 Yhteenveto

Tässä luvussa tarkasteltiin tutkimukseni saamentutkimuksellista viitekehystä ja avattiin tutkimuksen eri konteksteja ja peruskäsitteistöä, kuten alkuperäiskansakäsitettä. Luvun tarkoitus oli esitellä Saamenmaata, saamelaisia ja heidän kielellistä tilannettaan, Suomen kielellistä tilannetta kansallisvaltion perustamisen aikaan, Suomessa puhuttuja saamen kieliä ja Inarin kylää sekä Skábmagovat-elokuvafestivaalia.

Saamelaismääritelmä havaittiin kieliperustaiseksi. Saamelaisuus todettiin nykyisin halutuksi statukseksi ja erilaiset populaarikulttuurin ja mediaan liittyvät hankkeet myös pienempien saamenkielten suotuisiksi käyttöpaikoiksi. Saamen kansan yhtenäistäminen on tapahtunut poliittisen työn ja erilaisten kansasymbolien avulla, mutta saamelaiset voi kuitenkin ymmärtää useiksi heterogeenisiksi ryhmiksi. Yhtenäistämisyhtymien ja kansa-käsitteen sisällä saamelaisuus muodostuu useista erilaisista ryhmistä (Rasmus 2010). Erilaisen prosessien kautta saamelaisista on tullut toimiva subjekti alkuperäiskansojen yhteistyöverkostoissa. Liittyminen alkuperäiskansojen verkostoihin on tuonut enenevässä määrin esiin kolonialistisiin yhteiskunnan rakenteisiin liittyviä kysymyksiä myös Suomessa. Saamentutkijat suhtautuvat näihin kysymyksiin varioivalla tavalla (vrt. Kuokkanen 2007; Lehtola 2012; Seurujärvi-Kari 2012; Valkonen 2009).

Jälkikolonialistinen tutkimusote pyrkii kolonialismin seurausten ja rakenteiden tarkasteluun ja sen erilaisten piilossa olevien vallan mekanismien paljastamiseen. Termin dekolonisaatio avulla esitetään niitä pyrkimyksiä, joiden tavoitteena on irrottautua kolonialistisista käytännöistä kaikilla yhteiskunnan osa-alueilla (Smith L. T. 1999). Tässä työssä dekolonisaatiotavoitteiden käsite toimii yhtenä selittävänä tekijänä henkilöiden kieli-ideologisia kannanottoja ja Skábmagovat-festivaalin kielikäytänteitä tarkasteltaessa.

Myös kielten ja niiden puhujaryhmien välisten rajojen vetämisen voi nähdä osittain kolonialististen perinteiden, kuten länsimaisen historiankirjoituksen tai kielitieteen rakentamiksi. Kuitenkin käsitykset kielistä ovat merkityksellisiä vähemmistöjen identiteetin rakentamiselle ja luonnollistuneet yhteiskunnassa, joten niitä ei voida tässäkään tutkimuksessa ohittaa (vrt. Jaffe 2011). Tutkimuksessa hyödynnetään etnisten kategorioiden ja eri kielten ja puhujaryhmien vaikiintuneita nimityksiä ja määrittelyjä, sillä ne ovat tutkittavalle yhteisölle ja sen jäsenille relevantteja jaotteluja.

Saamenmaan monikielinen historia ulottuu kauas ja saamen kielet Suomessa ovat läpikäyneet erilaisia prosesseja, jotka kytkeytyvät kansallisvaltion ja kansalliskielten syntymisen aikaan. Prosessit liittyvät myös toisen maailmansodan sodan jälkeiseen Suomeen ja kulkevat lopulta saamelaisrenesanssin kautta nykyiseen tavoiteltuun saamelaisstatukseen. Saamen kielten arvon muuntuminen yhteisöjen käyttökielistä stigmatisoituneiksi resurssseiksi, revitalisaation kohteiksi ja siitä arvokkaaksi pääomaksi avaa näkökulmaa tämän tutkimuksen painopisteisiin saamen kielten nykyisen arvon rakentajana. Luvun lopussa tar-

kasteltiin elokuvafestivaaleja koskevaa aikaisempaa tutkimusta ja lyhyesti saamelaisen elokuvan historiaa Suomessa. Saamelaisen elokuvan historia on vahvasti sidoksissa saamelaisen teatterin kehitykseen ja elokuvan kehityskaaren voi nähdä liikkuvan yhä ammatillisempaan suuntaan. Luvun päätti alkuperäiskansojen elokuvafestivaali Skábmagovien synnyn, toimintaperiaatteiden ja -konseptin esittely, jonka tarkoitus on taustoittaa lukijalle sitä festivaalia, jossa analyysiluvuissa liikutaan.

3 KIELI TUOTTEISTETTAVANA RESURSSINA JA PÄÄOMANA UUDEN TALOUDEN MARKKI- NOILLA

Sosiolingvistisen ja diskurssintutkimuksen viitekehyksessä kieli ymmärretään monimuotoiseksi ja joustavaksi resurssiksi. Kielentutkimuksessa on edetty sosi-
aalisen konstruktionismin ja kielellisen käänteen myötä käytänteiden kääntee-
seen. Kielikäytänteitä tarkasteltaessa tutkimuksen keskiöön nousee se, mitä kie-
lellisillä resursseilla tehdään tietyssä ajassa ja paikassa. Jokaisella Skábmagovat-
festivaalin toimijalla on oma kielellisistä resursseista muodostuva repertuaarin-
sa, jossa jotkin resurssit ovat laajalti hallittuja ja toiset suppeampia. Repertuaa-
reihin kuuluvat eri kielten lisäksi muutkin kielelliset resurssit, kuten murteet tai
tyyli- ja genreosaaminen. Äidinkieliyys tai uuden puhujan status kategorioina
voivat määritellä sen, mitä henkilö voi repertuaarillaan tehdä.

Luvun ensimmäinen osa avaa näitä sosiolingvistisen- ja diskurssintutki-
muksen lähtökohtia ja toinen osa käsittelee kieltä tuotteena samoista teoreetti-
sista lähtökohdista. Luvussa esitellään ajatus kielellisistä resursseista henkilön
symbolisena pääomana, joka voidaan asettaa erilaisille uuden talouden mark-
kinoille. Uusi talous vaikuttaa erityisesti vähemmistöjen kielellisten resurssien
arvoon luomalla sellaisia markkinoita, joissa vähemmistöjen perinteisesti moni-
kieliset repertuaarit voidaan tuotteistaa. Näin vähemmistöjen kielellisiä resurs-
seja merkityksellistävät näkökulmat siirtyvät identiteetin ja politiikan alueelta
yhä enemmän talouden alueelle. Tätä muutosta kuvaamaan on kehitetty erilai-
sia malleja, joista luvussa esitellään jako pride- ja profit-diskursseihin.

3.1 Kieli resurssina ja käytänteinä

3.1.1 Kieli joustavana resurssina

Tässä tutkimuksessa hyödynnetään sosiolingvistiikan ja diskurssintutkimuksen perusajatusta kielestä heteroglossisena, muuttuvana resurssina. Tämä merkitsee sitä, että kieltä ei mielletä sanaston, kieliopin tai ääntämisen muodostamaksi joukoksi sääntöjä, vaan kieli muuttuu ajan, paikan ja sosiaalisten tilanteiden mukaisesti. Ymmärrys kielistä sosiaalisina käytänteinä ja tilanteen mukaan muuttuvina resursseina perustuu sekä heteroglossiseen kielikäsitteeseen että sosiolingvistisesti suuntautuneeseen monikielisyyden tutkimukseen. Kielikäsitteistä ovat muokanneet erityisesti 1960-luvun *kielellisen käänteen* jälkeiset tutkimukset (Blommaert 2003, 2005, 2010; Coupland 2010; Dufva & Pietikäinen 2009: 6; Heller 2003, 2007a). Tämä tutkimus hyödyntää ajatusta kielellisistä resursseista ja pyrkii osaltaan tavoittamaan sitä, mitä kielellä tehdään, ja mitä kieli tekee tietyssä paikassa, tietyssä aikana ja tietyssä sosiaalisessa ympäristössä.

Kielentutkimuksen parissa on pohdittu ja pohditaan edelleen sitä, mitä kieli oikein on ja mitä sillä voi tehdä, miten kieltä voi oppia tai opettaa, ja mitä tarkoittaa jonkun kielen osaaminen tai se, että kieli on äidinkieli (vrt. Dufva 2014; Irvine & Gal 2000). Näkemys kielestä sosiaalisena käytänteenä kuuluu sosiolingvistiikan ja diskurssintutkimuksen laajaan teoreettiseen viitekehukseen ja ymmärrykseen kielen luonteesta. Näillä lähestymistavoiltaan monimuotoisilla ja monipuolisilla tutkimusta tuottavilla tieteenaloilla on yhdistäviä tekijöitä, kuten ajatukset kielellisistä resursseista ja kiinnostus erilaisia eriarvoisuuteen liittyviä kysymyksiä kohtaan, jotka liittyvät resurssien jakautumiseen yhteiskunnassa (Blommaert 2005: 10). Kielelliset resurssit siirtyivät sosiolingvististen ja diskurssintutkimuksellisten valtaa tarkastelevien tutkimusten keskiöön kielellisen käänteen myötä ja sosiaalisesti konstruktionismiksi kutsutun tutkimussuuntauksen kasvattaessa suosiotaan.

Ennen 1960- ja 1970-lukujen kielellistä käännettä ihmistieteissä kieli ymmärrettiin usein abstraktiksi ilmiöksi ja toisaalta yhtenäiseksi järjestelmäksi, jota voitiin yhtenä kokonaisuutena observoida ja mitata kuin mitä tahansa muuta empiiristä tiedettä (Dufva 2014; Dufva ym. 2011a: 23-24; 2011b: 110; Kuortti ym. 2008). Sosiaalisen konstruktionismin kehityspolku edisti toisenlaisen kielikäsitteksen syntymistä. Sosiaalisella konstruktionismilla tarkoitetaan yleisesti sellaisia tutkimussuuntia, joiden taustaoletuksena on tiedon ja käsitteiden rakentuminen yhteisöllisesti ja erityisesti kielen avulla. Kielellistä käännettä sosiaalisen konstruktionismin viitekehyksessä on nimitetty myös diskursiiviseksi, kulttuuriseksi ja yhteiskunnalliseksi käännteeksi (Kuortti ym. 2008: 27). Teorian ja käytännön tasolla kielellinen käänne kuvaa ja rakentaa sitä tapaa, jolla yhteiskunta ja sen eri toiminnot muuttuivat yhä suuremmassa määrin kielen, eikä fyysisen työn avulla hoidettaviksi esimerkiksi palveluammattien yleistyessä (Heller 2010b; Kuortti ym. 2008: 25).

Resurssit eivät ole vaan yksittäisiä, nimettyjä kieliä, vaan yksittäisen kielen sisällä on useita eri resursseja. Esimerkiksi pohjoissaamea puhuvan henkilön resursseja voivat olla tietyn alueen murre, puhekieli ja kirjakieli, oman ikäryhmän kielenkäyttötavat ja eri genrejen hallinta (Dufva & Pietikäinen 2009). Esimerkiksi elokuvafestivaalin juontotilanteessa käytettävä pohjoissaame on erillinen resurssi kuin kotona perheen kanssa puhuttaessa. Mikään kieli, kuten pohjoissaame, suomi tai englanti, ei siten itsessään ole yksi tietty muoto, joka siirtyy kontekstista toiseen, vaan monta eri pohjoissaamea, suomea tai englantia (Dufva & Pietikäinen 2009: 6; Pennycook 2010). Yksittäinen kieli itsessään on siis tavallaan ”monta kieltä”, kirjoittaa Pietikäinen (2010b: 8). Näin ajateltuna kieli on ennen kaikkea sosiaalinen ilmiö, ja kielten ja puhujien väliset rajat ovat ihmisten keksimiä. Rajat perustavatkin usein politiikkaan, talouteen tai vaikkapa uskontoon (Dufva & Pietikäinen 2009; Heller 2011).

Kieleen liittyvät ilmiöt heijastuvat myös kulttuuriin ja muille yhteiskunnan alueille. Tämä tutkimus tarkastelee kieliin liittyviä ilmiöitä mikrotason kielenkäyttöpaikan, elokuvafestivaalin kautta, mutta suurempaan sosiolingvistiikan ja diskurssintutkimuksen teoreettiseen taustaan ja sen kielikäsityksiin nojaten (vrt. esim. Kytölä 2013: 20). Tutkimuksessa hyödynnetään käsitystä kielestä paikantuneena käytänteenä (Pennycook 2010) ja joustavana ja monimuotoisena resurssien kokoelmana (esim. Blommaert 2005, 2010; Heller 2003, 2010a).

3.1.2 Kielikäytännöt

Sosiaaliseen konstruktionismiin kuuluu kielellisen käänteen lisäksi myös niin sanottu *käytänteiden käänne* (Pennycook 2010; Pietikäinen 2012: 415; Kuortti ym. 2008: 28). Tämä tutkimusalueiden siirtymä merkitsee tutkijan huomion kiinnittämistä siihen, miten kielellisiä resursseja käytetään tietyssä ajassa ja paikassa. Kielikäytännöt ymmärretään paikantuneiksi resursseiksi. Paikantumisella korostetaan kunkin tilanteen sosiaalisen toiminnan merkitystä resurssien arvolle ja käytettävyydelle (ks. myös esim. Scollon & Scollon 2004). Kielikäytännöille onkin ominaista niiden muuttuminen historiallisten, poliittisten ja taloudellisten prosessien myötä. Tässä tutkimuksessa kielikäytänne on yksi keskeinen analyysia ohjaava teoreettinen näkökulma.

Tutkija Alastair Pennycook on vienyt eteenpäin kielikäytänteiden tutkimusta. Hän on laajassa tuotannossaan käsitellyt muun muassa globaalia englantia, populaarikulttuurin merkitystä kielelle, englannin kielen ja kolonialismin yhteistä taivalta ja kielen liikkuvuutta tutkimuksissaan (Pennycook: 1994, 1998, 2003, 2004, 2007a ja 2007b, 2010, 2012). Pennycook on tunnettu erityisesti globaalia englantia seuraavista tutkimuksistaan, ja hän on vienyt eteenpäin myös ajatusta kielen luonteesta resurssina. Tässä tutkimuksessa ajatusta kielellisistä resursseista paikantuneina käytänteinä seurataan erityisesti Pennycookin kirjan *Language as a local practice* (2010) teoretisoinnin viitekehyksen mukaisesti ja seuraten myös Hannele Dufvan suomenkielisin termein varustettua arviota kyseisestä teoksesta (Dufva 2012). Pennycookin kirjan tärkeimpänä antina näen sen teoretisoinnin, joka haastaa lukijaa ajattelemaan kielestä totutusta poikkeavalla tavalla, ja Dufva onkin otsikoinut arvionsa ”Harjoituksia toisin ajattelemi-

seen”. Kirjassaan Pennycook kritisoi kielikäsitystä, jossa kieli ymmärretään abstraktina konstruktiona tai yhtenäisenä järjestelmänä. Tämä ymmärrys kielestä pohjautuu pitkälti kansallisvaltioiden yksikielisyyden ideologiaan ja sitä ylläpitäviin ajatusmalleihin sekä kolonialismin perinteisiin. Kielenkäytön Pennycook näkee sosiaalisena toimintana, joka tiettyssä kielenkäyttöpaikassa *paikantuu* omanlaisekseen käytänteeksi (Pennycook 2010: 2; Dufva käyttää myös suomenkielistä termiä *lokaalinen* Dufva 2012: 484). Paikantuminen korostaa myös sitä näkemystä, että kielikäytännöt sosiaalisena toimintana ovat paikan tulkintaa ja niillä on paikkaan sidottu historia (Pennycook 2010: 4).

Kielikäytänteiden paikantuneisuuden ymmärtämisen tulisi olla Pennycookin mukaan nykyisen kielentutkimuksen ytimessä. Tutkimuksen lähtökohdaksi on se, minkälaisiksi resursseiksi kielet ymmärretään lokaalissa kontekstissa, paikallisten toimijoiden taholta (Pennycook 2010: 5). Tällöin kielet paikantuvat historiallisten prosessien kautta tietyn henkilön esille tuomaan tiettyyn näkökulmaan. Paikallisen tutkiminen ei ole kuitenkaan ainoastaan ruohonjuuritasolta tehtävää tutkimista tai mikrotason ilmiöiden seuraamista, vaan käytänteiden paikallisuus merkitsee sitä, että kaikki kielellinen toiminta on aina paikallista sosiaalista toimintaa (Pennycook 2010: 6, 79).

Kielentutkimuksessa käytänteillä tarkoitetaan teorian, kielen ja käytännön yhdistelmää (Heller 2007a; Pennycook 2010: 8-10; Dufva 2012: 485). Kielikäytännöt paikantuvat johonkin tiettyyn hetkeen ja ympäristöön, ja tässä tiettyssä ympäristössä kieli muokkaantuu erilaisten, paikkaan ja meneillään olevan toiminnan luonteeseen kuuluvien sosiaalisten käytänteiden myötä. Elokuva festivaalilla spesifi ajallinen hetki ja ympäristö voivat olla esimerkiksi tietyn vuoden festivaali, päivä ja kellonaika ja elokuvan esityspaikkana oleva auditorio. Kielellisiä käytänteitä tuossa ajassa ja hetkessä ovat puolestaan esiintymisgenreen liittyvät käytännöt, kuten juonnott, tulkkaus tai tekstitys ja eri kielet.

Tarkasteltava kielikäytännö² voisi siis olla esimerkiksi vuoden 2010 Skábmagovat-elokuvafestivaalilla lauantaiamuna näytetyn dokumenttielokuvan ”*Reel Injun*” esittely Siida-museon auditoriossa. Kielikäytännö muodostuisi tämän dokumentin suullisesta esittelystä ja esittelijöistä (dokumentin ohjaaja ja festivaalin taiteellinen johtaja ja heidän kielelliset resurssinsa), tilanteessa käytettyistä kielistä (suomi ja englantia) ja genreistä (keskustelu ja juonto). Kaikki nämä elementit tulisivat siis yhteen tiettyssä ajassa ja paikassa muodostaen omanlaisensa ainutkertaisen kielikäytännön. Kielikäytännöllä on kuitenkin yhtymäkohtia muihin samankaltaisiin tilanteisiin ja tapoihin käyttää kieltä sosiaalisessa toiminnassa, eli esimerkiksi muihin festivaaleihin, ja historiallinen muodostumisensa ja liittymisensä Inarin sosiolingvistiseen ympäristöön.

Kieli ei ole yksittäinen objekti tai systeemi, joka matkaa, siirtyy tai leviää kontekstista toiseen ”käytettäväksi”, vaan se on joka paikassa erilainen sosiaalisen toiminnan myötä muotonsa saava käytännö. Pohjoissaame Siida-museon auditorion juonnossa on siten erilainen resurssi kuin Inarin kylän koulussa matematiikan tunnilla käytetty, ja Kolttakinnon julisteessa kirjoitettu koltansaame ei

² ks. myös myöhemmin luvussa 5 esitelty tutkimuksen neksus.

ole samanlaisten käytänteiden myötä muotonsa saava kuin Saamelaiskäräjien istunnossa käytettävä koltansaame.

Paikantuneiden kielikäytänteiden teoreettista näkökulmaa mukaillen kieli ei "tule" jostakin ja toimi uudessa sijoituspaikassaan omien lakiansa mukaan. Esimerkiksi se, että Skábmagovat on festivaali ja yleisötapahtuma, vaikuttaa siellä käytettäviin resursseihin siten, että ne muuttuvat erilaisiksi kuin perheen parissa kommunikoitaessa tai alueen institutionaalisessa käytössä. Kielellä ei käytänne-ajattelussa ole myöskään alkuperää, josta se on lähtenyt leviämään, eikä esimerkiksi festivaalilla puhuttu englanti siten ole alkukodossaan Brittein saarilla.

Kaikki kielelliset käytänteet ovat lähtökohtaisesti paikallisia ja paikan tulkintaa. Tämä tarkoittaa sitä, että kommunikoija esittää käytössään olevien resurssien avulla sen, mitä hänen mielestään tietyssä tilanteessa kielellä voi ja pitää tehdä. Käytänteet ovat kerrostunutta toimintaa, eivätkä sinänsä tule mistään valmiina pakettina tai niitä ei tuoda mihinkään esimerkiksi siirtolaisten matkassa. Esimerkiksi elokuvafestivaaleihin ja niiden kielisiin liittyvät käytänteet ovat kehittyneet vuosien saatossa erilaisissa konteksteissa, eikä niitä siirretä suoraan vaikkapa Toronton imagineNATIVE festivaalilta Skábmagoville, tai edes Tampere Film Festivalilta Skábmagoville. Vaikutteita ja ideoita toki saatetaan saada.

Globalisaatio nähdään usein homogeenisoivana tekijänä, joka tuo kulttuurisia ja kielellisiä virtauksia paikalliselle tasolle. Paikallisyhteisö ei ole kuitenkaan aina vain vastaanottavana osapuolena, vaan rakentaa omat käytänteensä (Dufva 2012: 489; vrt. myös Mooney 2010: 326 *mcdonaldization*-ilmiöstä). Kun globaalit käytänteet ovat osa tietyn paikan kielikäytänteitä, ne muokkaantuvat, ja niiden avulla kerrotaan omia tarinoita. Globaaleja käytänteitä voidaan käyttää myös muutosvoimana. Esimerkkinä tästä yksi saamelaisen elokuvatuotannon päämääristä on olla osa globaalia elokuvanteon kenttää, mutta kuitenkin kertoa oman tarinankerrontaperinteensä mukaisia tarinoita. Muutosvoimana voidaan pitää halua vaikuttaa elokuvien rahoitusmuotoihin siten, että ne suosisivat myös muita resursseja kuin englantia tai valtakieltä. Kielikäytänne on teoreettinen näkökulma eikä samankaltainen diskursiivinen, analyysissa operationaalistuva kielitieteen käsite kuin esimerkiksi kieli-ideologiat, diskurssit tai genre ovat. Siksi kielikäytänteitä tulkitaan tässä tutkimuksessa käsitteiden resurssit, repertuaarit, genret ja kieli-ideologiat avulla.

3.1.3 Monikieliset repertuaarit ja liikkuvat resurssit

Kuten edellisissä luvuissa olen esittänyt, teoreettinen näkökulma kielestä paikantuneena käytänteenä pitää sisällään myös ajatuksen kielestä resurssien kokoelmana. Resurssit muodostavat henkilön repertuaarin. Tämä repertuaari on se resurssien kokoelma, joka henkilöllä on käytettävissään eri kommunikointilanteissa (Blommaert 2005; 2010: 102-105). Valintoja repertuaarin sisällä tehdään paitsi kielenvalinnalla ja sanatasolla, myös diskursiivisella tasolla esimerkiksi valitsemalla genre, tyyli tai diskurssi. Kansallisvaltioiden syntymisen aikaan jäljitettävät maallikoiden näkemykset kielestä ovat ylläpitäneet sitkeää myyttiä äidinkielen puhujan täydellisestä kielitaidosta (ks. esim. Heller 2010b: 103,

2005, 2009). Kriittinen sociolingvistinen nykytutkimus painottaa kuitenkin, ettei kenenkään kielitaito minkään resurssin suhteen ole täydellinen. Blommaert kirjoittaa:

No one knows all of the language. That counts for our so-called mother tongues and, of course, also the other "languages" we acquire in our lifetime. Native speakers are not perfect speakers. (Blommaert 2010: 103)

Resurssien ja repertuaarien ideat kumoavat ajatuksen täydellisestä kielitaidosta. Joiltakin osin repertuaari on riittävä ja toisinaan se ei riitä. Tilanteisesti vaihtelevista resurssien riittävydestä Blommaert käyttää tätä rajallisuutta kuvatesaamalla termiä *truncated repertoires*, typistyneet repertuaarit (Blommaert 2008; 2010; Blommaert ym. 2005). Tässä tutkimuksessa typistyneisiin repertuaareihin viitataan termillä *suppea* (vrt. Karjalainen A. 2012: 54). Joku voi esimerkiksi hallita hyvin oman alansa akateemisen englannin sanaston ja ilmaukset, mutta repertuaari on *suppea* kun pitäisi kertoa englanniksi auton teknisestä viasta, tai selittää lääkärille terveyteen liittyvää asiaa (Blommaert 2010: 104–105). Repertuaari voi yksittäisessä kielessä kuten inarinsaamassa olla *suppea*, mutta henkilö voi silti käyttää resurssiaan esimerkiksi jokapäiväisten fraasien tasolla. Kysymykset siitä, kuka tai mikä taho määrittelee sen, kenen kielitaito on *suppea* ja kenen laaja, liittyvät siihen, mitkä diskurssit kielestä puhuttaessa ovat milloinkin valalla yhteiskunnassa.

Resurssien ja repertuaareja käsittävä näkökulma painottaa vähäisten resurssien arvoa ja epätäydelliseksikin koetun kielitaidon merkitystä puhujalle arvokkaana resurssina tietyissä tilanteissa (laajempi keskustelu ks. Karjalainen A. 2012). Kielenkäyttäjän repertuaarit muuntuvatkin ajan myötä, ja uusia resurssien opitaan vanhojen kadotessa käyttämättömänä, jos niitä ei henkilön konteksteissa tarvita. Viimeaikaisen sociolingvistisen tutkimuksen yksi lähtökohta on se, että jokainen on monikielinen ja pienetkin kielen "palaset" ovat arvokkaita joissain tilanteissa. Tämä horjuttaa äidinkielen puhujan nationalististen ideologioiden hegemoniseksi muodostamaa asemaa. Äidinkielen ei välttämättä olekaan kielen omistaja ja siten sitä koskevista toimenpiteistä päättävä henkilö, tai paras henkilö opettamaan kieltä (Heller 2010b: 103). Nationalistiset ideologiat vaikuttavat yhteiskunnassa kielten arvoon ja niiden puhujien mahdollisuuksiin, ja sen vuoksi aiheita on yhä ajankohtaista tutkia.

Kansallisvaltioiden kielistä ja kulttuurista on pyritty muokkaamaan koherentteja ja kokonaisia järjestelmiä erilaisin toimenpitein. Vähemmistökielten revitalisaatioprojekteissa hyödynnetään usein samankaltaisia aidoon ja oikean kielen määrittelyyn tähtääviä luokitteluja kuin valtakielisiä standardisointia. Revitalisaatiossa voidaan siten hyödyntää myös 1800-luvun kansallisvaltioprojekteista tuttuja kehityskulkuja (vrt. Heller 2010b: 103; Heller 2009: 104; Irvine & Gal 2000; Nordlund 2004). Esimerkiksi inarinsaamen revitalisaatioon tähtäävässä CASLE-projektissa käytettiin yhtenä metodina kielimestari-mallia, jossa puheyhteisön vanhemmat äidinkielliset inarinsaamen puhujat siirsivät kielitaitoaan nuoremmille. Malli on alun perin kehitetty Kaliforniassa alkuperäiskansojen keskuudessa pienten kielten pelastamiseksi (Olthuis ym. 2013: 40).

Saamen kielten voi myös nähdä irtautuvan kolonialistiseksi käsitetyistä Suomes-
ta samankaltaisten diskurssien vaikutuksesta kuin suomen kieli aikoinaan nos-
tettiin maan valtakielen asemaan (ks. esim. Nyyssönen 2013).

Sosiolingvistisen tutkimuksen ja diskurssintutkimuksen painotuksista jot-
kut tähtäävät vahvasti yhteiskunnallisen ja sosiaalisen tasa-arvon edistämiseen.
Kun yksittäistä kielenhallintaa tärkeämmäksi nousee repertuaarien moninai-
suus ja kyky kommunikoida ja tulla toimeen monenlaisista, suppeistakin reper-
tuaareista koostuvien resurssien myötä, asettuvat kolonialististen prosessien
lisäksi esimerkiksi erilaiset maahanmuutossa käytettävät kielitaitoa mittaavat
testit kyseenalaisiksi, ja paljastavat niiden mekanismit sosiaalisen eriarvoisuu-
den rakentajina (Blommaert 2010: 104–105; Gal 2012: 22; Blackledge & Creese
2010, 2012). Sosiaalista eriarvoistamista tapahtuu myös kielten puhujien ni-
meämisen kautta ja esimerkiksi termeillä ”kielenoppija”, ”kielenkäyttäjä”
tai ”kielenosaaja” tehdään kieli-ideologia rajanvetoja (Aro 2013). Osassa sosio-
lingvististä tutkimusta vastapareina on nähty äidinkielen puhujan (*native spea-
ker*) ja uuden puhujan (*new speaker*) käsitteet (Doerr 2009; Hackert 2012; Pujolar
& González 2012). Uudella puhujalla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa henkilöä,
joka on oppinut jonkin kielen aikuisiällä. Äidinkielisellä puhujalla tarkoitetaan
henkilöä, jonka lapsuudenkodissa on puhuttu tiettyä kieltä ja joka on käynyt
oppivelvollisuuteen liittyvän koulutuksen kyseisellä kielellä (äidinkielen määri-
telmistä ks. tarkemmin esim. Skutnabb-Kangas 1988: 34-35; Sarivaara 2012: 74).

Englanninkielisessä monikielisyyden tutkimuksessa on käytetty myös ter-
miä *polylingual* termin *multilingual* sijasta. Poly-etuliitettä käytettäessä ei paino-
teta sitä, onko monikielisessä tilanteessa valittu fraasi esitetty yhdellä, kahdella
tai kolmella kielellä (Jørgensen 2008: 166; Pennycook 2010: 84). Turkkilais-
tanskalaisten miesten illalliskeskustelua artikkelissaan tarkasteleva Møller (2008)
käyttää termiä ”polylingual” termin ”multilingual” sijasta ja kysyy:

What if the participants do not orient to the juxtaposition of languages in terms of
switching? What if they instead orient to a linguistic norm where all available lin-
guistic resources can be used to reach the goals of the speaker? (Møller 2008: 218)

Møllerin ehdottamasta näkökulmasta monikielisen tilanteen osallistuja ei siis
vain vaihda kielestä toiseen kommunikoidessaan. Resurssien käyttöä ohjaa
lingvistinen normi, jonka mukaan kaikki henkilön repertuaarissa olevat resurs-
sit palvelevat vuorovaikutuksessa kunkin sosiaalisen tilanteen vaatimalla taval-
la. Tärkeintä on tulla ymmärretyksi, vaikka vuorossa sekoiteltaisiinkin useam-
paa kieltä. Tässä tutkimuksessa käytetään suomenkieliseen tutkimuskirjallisuus-
teen nojautuen termiä monikielisyys ”polylingualismin” sijasta. Monikielisyy-
den tutkimuksessa monikielisten resurssien valintaa ja heteroglossiaa kuvatessa
on hyödynnetty myös verbimuotoista käsitettä *linguaging*. Käsitteellä kuvataan
sitä, kuinka henkilö dynaamisesti tekee valintoja siitä resurssien kokoelmasta,
joka hänellä on tarjolla erilaisissa sosiaalisissa ja kulttuurisissa olosuhteissa. Re-
sursseihin voi kuulua erilaisia kieliä, murteita, rekistereitä, tyylejä ja modaaliteet-
teja (Pietikäinen ym. 2008: 81; ks. myös Jørgensen 2005).

Kieli on liikkuva (*mobile*) resurssi. Tässä tutkimuksessa hyödynnetään osittain jo edellä esiteltyjä erilaisia sosiolingvistiikan ja diskurssintutkimuksen teoreettisia lähtökohtia ja analyttisiä käsitteitä, joita tutkijat ovat kehittäneet liikkuvien resurssien, liikkuvien kielenkäyttäjien ja liikkuvien kielten ja puhujaryhmien välisten rajojen tavoittamiseen. Kielen tarkastelemiseen sosiaalisena toimintana vaikuttavat myös taloudelliset, historialliset ja poliittiset prosessit. Erityisesti ajatus resurssien liikkumisesta tietyltä tasolta toiselle, kuten alueelliselta tasolta kansainvälisille kentille on haastanut tutkijat kehittämään erilaisia työkaluja. Resurssija tarkasteltaessa Blommaert korostaa kirjassaan *Discourse* (2005: 15) kieliresurssien käytön rakentuvan sosiaalisista lähtökohdista ja olevan sidoksissa kontekstiin. Tämän vuoksi konteksti eli aika ja paikka on tärkeä huomioida kieltä tutkittaessa: konteksti rajaa kielenkäyttöä ja määrittelee, mikälainen kielenkäyttö on sopivaa tai ylipäättään mahdollista missäkin tilanteessa. Konteksti on monikerroksinen käsite (ks. esim. Pietikäinen ja Mäntynen 2009: 28).

Erilaisia kieliä koskevia prosesseja voidaan tutkia yhtäaikaaisesti kielenkäytön mikrotasolla ja laajemmalla yhteiskunnallisella makrotasolla. Viimeaikaisessa sosiolingvistiksessä ja diskurssintutkimuksen näkökulmia soveltavassa tutkimuksessa näitä tasoja ei kuitenkaan ole eroteltu (Blommaert 2007; Pennycook 2010; Scollon & Scollon 2004) vaan on kehitelty erilaisia menetelmiä resurssien liikkeen tarkasteluun (Kelly-Holmes 2010; Pietikäinen 2012: 417). Tarkastelussa on käytetty mm. skaalojen tai asteikkojen (Blommaert 2007; 2010), liikkuvuuden (Heller 2011), neksuksen (Lane 2010; Scollon & Scollon 2004) ja rihmaston (Pietikäinen 2014) käsitteitä (Pietikäinen 2012: 417 – 418). Kun kieli liikkuu kontekstista toiseen sen merkitykset ja funktiot muuttuvat. Vähemmistökielisten alueiden matkailussa käytetään runsaasti kielen emblemaattista funktiota korostavaa ilmaisua, samoin kuin erilaisissa mediayhteyksissä (esim. Pietikäinen 2012; Pietikäinen & Kelly-Holmes 2011; Atkinson & Kelly-Holmes 2011).

3.2 Kieli tuotteistettavana resurssina

3.2.1 Pride- ja profit-diskurssit

Tässä aluvuossa kerrotaan sosiolingvistisestä ja diskurssintutkimuksesta, jossa kieltä tarkastellaan tuotteistettavissa olevana resurssina. Monikielisissä yhteisöissä on erilaisia kielihierarkioita ja kielten käyttötarkoituksia, ja kielten arvo sosiaalisissa tilanteissa vaihtelee. Silti eri kieliä on tapana merkityksellistää suhteellisen totutuista näkökulmista. Nämä näkökulmat muuttuvat hitaasti, ja niillä on aina historiallinen kontekstinsa mukanaan. Erityisen merkittävänä tekijänä vähemmistökieliä koskeville nykykeskusteluille ovat talouden muutokset.

Kapitalismiin ja neoliberalistisiin ideologioihin sidoksissa olevat uuden talouden prosessit korostavat yksityisen sektorin merkitystä ja vapaiden markkinoiden säätelyn vähentämistä. Prosessit myös synnyttävät käytänteitä, joissa

luodaan kilpailuun perustuvia markkinoita esimerkiksi korkeakoulutuksen alalla (Määttä & Pietikäinen 2014: 3). Kilpailuun perustuvat markkinat luovat uusia kielellisiä käytänteitä, joissa jonkun kielen, genren tai puhutavan, ääntämisen tai murteen hallinta voi olla arvokasta ja sen oppimisesta tai käytöstä ollaan valmiita maksamaan. Uusi talous (ks.luku 3.2.3) on vaikuttanut erityisesti vähemmistöjen kielellisten resurssien arvoon luomalla markkinoita, joilla vähemmistöjen perinteisesti monikielisiä repertuaareja voidaan tuotteistaa esimerkiksi osana koulutusta, matkailua tai kulttuurituotteita. Tämä muuttaa saamelaiustenkin monikielisten repertuaarien arvoa ja merkitystä. Kielten arvon muutoksen ytimessä on siis diskursiivinen kieliä, pääomaa ja kansallisvaltiota koskeva näkökulman muutos, jota kuvaamaan on kehitetty erilaisia selitysmalleja.

Yksi tutkimuskirjallisuuden uusimmista selitysmalleista on jako niin kutsuttuun *pride* eli ylpeys-diskurssiin ja *profit* eli hyöty-diskurssiin (Dlaske 2014; Heller 2003, 2011; Heller & Duchêne 2012; McLaughlin 2013; Pietikäinen 2013; Kelly-Holmes & Pietikäinen 2014). *Pride*, eli oikeuksiin liittyvä diskurssi on selkeästi modernin kansallisvaltion ajan ja kansallisromanttisen ajan näkökulma, kun taas *profit*-diskurssissa kielestä puhuttaessa kieli ymmärretään hyödynnettävissä olevaksi pääomaksi (Heller & Duchêne 2012: 4-6). Jaottelu kuvaa sitä, miten aikaisemmin vähemmistöjen kieliresurssit merkityksellistyivät ennen muuta politiikkaan, etnisyyteen ja oikeuksiin liittyvien kysymysten kautta, ja samoin kuin suomalaisen kielisuunnittelun historiassa, identiteetin ilmaisijana, kansallishengen ilmaisijana ja kansaan kuulumisen todellisena ytimenä ja symbolina (Heller 2003; Heller & Duchêne 2012; McLaughlin 2010; 2013; Nordlund 2004: 289). Nämä kielille asetetut funktiot ja symboliset arvot ovat yhä relevantteja, ja vähemmistöt voivat hyödyntää *pride*-diskurssia emansipaatiopyrkimyksissään esimerkiksi koulutuskysymyksissä. Myös puristiset kannanotot vähemmistökielten kielenhuollossa, joissa pyritään kielen ”puhtauteen”, vierasperäisten ilmaisujen karsimiseen ja omakielisten vastineiden kehittämiseen esimerkiksi teknologian sovelluksille, voidaan nähdä *pride*-näkökulmaan kytkeytyvinä prosesseina (vrt. Nordlund 2004: 290-293).

Kansalliskieli-instituutio merkityksellistyy *pride*-näkökulmasta siten, että jostakin kielestä tulee ryhmän tunnusmerkki ja sen ”kansallishengen” ylläpitäjä ja symboli. Kielet siis toimivat erottavina tekijöinä eri ryhmien välillä. Historiallisesti kansalliskielet mielletään monilla alueilla arvokkaammiksi kuin vähemmistökielet tai tietyt variantit, kuten Suomessa puhuttavien saamenkieltenkin historiassa on havaittavissa. Tietyillä kielimuodoilla ja lingvistisillä resursseilla on historiallisesti ollut suurempi arvo käyttäjiensä pääomana. Kielten arvo oikeutetaan ja vakiinnutetaan lainsäädännön tasolla ja erilaisten standardointiprosessien myötä, joissa kirjakielestä pyritään tekemään mahdollisimman vähän vaihtelua salliva (Nordlund 2004: 290-291). Erityisesti saamenmaalla saamenkielten arvo on noussut, kun ne ovat siirtyneet enenevässä määrin koulutuksen, työelämän ja median käyttöön, joissa tarvitaan standardeja resursseja.

Pride-nimellä kutsutun diskurssin rinnalle on vahvasti noussut *profit*-näkökulma, jossa vähemmistökielet toimivat tuotteistettavina hyödykkeinä

useilla eri aloilla koulutuksesta työelämään. Tämä tarkoittaa sitä, että vähemmistökieliä koskevat kysymykset liikkuvat yhä enenevässä määrin talouden alueella (Heller 2003). Uudemmassa sosiolingvistisessä tutkimuksessa kieliä tarkastellaan resurssina, joita voidaan tuottaa osana henkilön etnistä identiteettiä tai teknisenä taitona esimerkiksi palveluammateissa (Heller 2003: 474, 2010a: 354). Myös käsillä oleva tutkimus painottaa tuotteistamisen ja talouden näkökulmaa, eli profit-diskurssin merkitystä kielellisten resurssien arvon määrittäjänä. Kielten arvoon ja käytettävyyteen perehtyminen on profit-diskurssiin kytkeytyvää tutkimusta. Koska Skábmagovat on kulttuuri- ja matkailutapahtumana, sitä on perusteltua tarkastella tästä kieliä ja taloutta yhdistävästä perspektiivistä.

3.2.2 Kieli pääomana ja kielten markkinat

Tässä tutkimuksessa eri konteksteissa käytettävät kielelliset resurssit ja muut henkilökohtaiset työssä hyödynnettävät taidot ymmärretään henkilön pääomaksi, jota voidaan hyödyntää globaaleilla markkinoilla. Pääoma voi liittyä esimerkiksi omaksuttuun taitoon (esim. jonkun kielen sujuva kirjoittaminen tai puhuminen, asiantuntijuus jollakin alalla) tai henkilön ominaisuuteen (esim. etninen status, äidinkieli puhujana). Pääoma voi olla myös yllämainittua erottumisen pääomaa (eng. *capital of distinction*), jolla henkilö tai tapahtuma tai yritys voi erottua muista jollakin erityisellä seikalla, joka ei ole kaikkien saatavilla. Tässä tutkimuksessa erottumisen pääomaa edustaa esimerkiksi Skábmagovat-festivaalin alkuperäiskansastatus, jota käytetään tapahtuman markkinoinnissa, ja jota kaikki festivaalit eivät voi hyödyntää.

Pääoma-teoriassa kieli ymmärretään henkilökohtaiseksi tai tiettyyn asiaan sitoutuvaksi pääomaksi, jota on mahdollista hyödyntää erilaisilla markkinoilla laajempien taloudellisten, historiallisten ja sosiaalisten prosessien seurauksena. Ajatusta kielestä yksilön pääomana on kehittänyt erityisesti sosiologi Pierre Bourdieu, joka yhdisti talouden tutkimuksen termistöä sosiologiaan ja kielen tutkimukseen (esim. Bourdieu 1977; 1991). Bourdieu kehitti ilmauksen symbolinen pääoma seuraten monen tieteenalan teorianmuodostusta innoittaneen Karl Marxin ajatuksia tuotteista ja niiden arvon rakentumisesta.

Bourdieuun mukaan koko sosiaalinen maailma, jossa elämme, on symbolisen vaihdon järjestelmä (Bourdieu 1977: 646). Ihmisten välisessä kanssakäymisessä hyödynnetään erilaisia pääoman muotoja: 1) taloudellista, konkreettista materiaalista pääomaa, 2) kulttuurista pääomaa, kuten tietoa, tapoja ja pätevyyttä ja 3) symbolista kielellistä pääomaa, kuten tiettyjen puhetapojen arvostusta (Bourdieu 1991). Erilaisen kielellisen pääoman hallinnointi edellyttää siihen sijoittamista eli investointia, joka voi tarkoittaa esimerkiksi kouluttautumista. Investoimalla eri tavoin pääomaansa yksilö pääsee osalliseksi päättämään siitä, kuinka vaurautta ja pääomaa jaetaan ja levitetään, ja mitä asioita pidetään arvokkaina (Blackledge & Creese 2012; Blommaert 2005; 2010; Duchêne & Heller 2012a: 371-372; Gal 2012). Pääoma voi myös kokea inflaation, jos joku taito onkin monen muun henkilön hallussa tai taitoa ei voi jostain syystä käyttää.

Sosiaalinen maailma on pääoma-teorian mukaisesti ymmärrettynä kenttä tai markkinapaikka (englanninkielisessä tutkimuskirjallisuudessa käytetään termejä *field* ja *market*), jossa erilaiset toimijat kamppailevat vaikutusmahdollisuuksistaan ja pääsystä resursseihin. Kielenkäytön paikallinen ympäristö on olennainen resurssin arvoa määriteltäessä, ja yksilöltä kielellisen pääoman hallinnointi ja lisääminen vaatii jatkuvaa sijoittamista.

Kielellisellä pääomalla Bourdieu tarkoittaa kielellistä kompetenssia laajempaa käsitystä, johon kielen sanaston ja kieliopin sekä ääntämisen lisäksi kuuluu ymmärrys siitä, milloin puhua ja miten, ja mitä tyyliä missäkin tilanteessa käyttää (Bourdieu 1977: 646). Kyse on siis henkilön repertuaarissa olevista resursseista. Yksilöt kehittävät tuotteistettavissa olevia ilmaisustrategioitaan kokemustensa ja ympäristön palautteen avulla ja muokkaavat resurssejaan elämäkokemuksensa avulla (Bourdieu 1977: 654; Scollon & Scollon 2004). Tästä palautteen ja elämäkokemuksen avulla kerätystä pääomasta Bourdieu käyttää nimitystä *habitus* (esim. Bourdieu 1977: 654; Bourdieu 1991: 12-14, 17-18, 50; Heller & Duchêne 2012: 5). Tuotteistettavissa olevaa, henkilön habitukseen tai elämähistoriaan (ks. luku 5.2) kytkeytyvää symbolista pääomaa ovat paitsi yksilön repertuaariin kuuluvat eri kielet, myös kontekstiin sopivat erilaiset aksentit, murteet, tyylit ja genreosaaminen. Teoretisoinnin kielellisestä pääomasta voisi kiteyttää siten, että se kuinka ihminen puhuu ja kirjoittaa, on suhteessa henkilön menestykseen monilla elämäntilanteilla työstä ihmissuhteisiin (vrt. Heller 2010b: 102).

Bourdieuin kehittämät käsitteet kielten markkinoista ja kielestä pääomana viittaavat prosesseihin, joiden myötä kielikäytänteet ovat osa sosiaalisia ja historiallisia valtahierarkioita. Symbolisen kielellisen pääoman käsite kutsuu kyseenalaistamaan arvojärjestelmiä, joissa tietyt sosiaaliset ja kielelliset käytänteet, kuten jonkin tietyn aksentin osaaminen, ovat arvostettuja ja tavoiteltuja. Toiset käytänteet puolestaan ovat väheksytyjä, kuten yhdyssanavirheiden tekeminen suomenkielisessä kirjallisessa viestinnässä, ja jotkut stigmatisoituja tai jopa laitomia. Nämä käytänteet ovat siis vahvasti yhteydessä luokan käsitteeseen (Bourdieu 1977). Kysymykset pääomasta kytkeytyvät yhteiskunnalliseen tasa-arvoon, osallistumiseen, syrjäytymiseen, maahanmuuttoon, koulutusmahdollisuuksiin tai kulttuurimäärärahojen jakoa koskeviin kysymyksiin. "Väärän" kielellisen pääoman hyödyntäminen erilaisilla markkinoilla voi olla vaikeaa tai mahdotonta. Käytännössä tämä voi tarkoittaa esimerkiksi sitä, että erilaisia tukia on mahdotonta hakea, koska ei ole hakemusten kieleen kuuluvaa pääomaa.

Työelämässä arvokasta symbolista pääomaa ovat esimerkiksi oikea aksentti, oikeinkirjoituksen hyvä hallinta ja akateemiset tai muut genresidonnaiset kirjoitustaidot. Nämä kuuluvat usein standardin kielen piiriin, ja standardista poikkeavat resurssit eivät pääomana ole yhtä arvokkaita. Kielen standardin muodon hallinta onkin usein merkki henkilön koulutuksesta ja auktoriteetista (vrt. Bourdieu 1977: 648, Bourdieu 1991: 55; Blackledge & Creese 2012: 117). Koska standardin kielitaidon määreet luodaan useimmissa tapauksissa länsimaissa, niiden hankkiminen on usein kallista ja hankalaa tai mahdotonta kolmannen maailman ihmisille (vrt. Blommaert 2008, 2010: 106-109). Standardin

kielimuodon hallinta voi kertoa varakkuudesta ja luokasta kuitenkin myös kansallisvaltiossa (Nordlund 2012: 33).

Blommaert (2010: 28) kirjoittaa, että Bourdieun ja hänen aikalaistensa (esim. Bernstein 1971; Hymes 1980; 1996) kuvailema symbolisen pääoman markkinapaikka oli paikallinen ja pieni. Nyt globalisaation aikana kielen arvo määrittyy monikerroksisten, sekavienkin prosessien kautta (Blommaert käyttää ilmausta *messy marketplace*). Kieliresurssit ja puhujat liikkuvat paljon ja laajalti, ja itse markkinatkin ovat jatkuvassa liikkeessä. Kielen ja kulttuurin symbolinen arvo globaaleilla markkinoilla on riippuvainen historiallisista tekijöistä ja poliittisista ja taloudellisista virtauksista, ja kielen käyttö heijastelee symbolisen pääoman arvoa näiden samojen virtausten aikaansaamina paikka- ja aikasidonnaisesti.

Bourdieu ei kuitenkaan teoretisoinnissaan kielestä ja sen markkinoista pyrkinyt osoittamaan, että kaikki ihmisten välinen kanssakäyminen olisi taloudellista luonteeltaan:

Within fields that are not economic in the narrow sense, practices may not be governed by a strictly economic logic (e.g. may not be oriented towards financial gain); and yet they may none the less concur with a logic that is economic in a broader sense, in so far as they are oriented towards the augmentation of some kind of "capital" (e.g. cultural or symbolic capital) or the maximization of some kind of "profit" (e.g. honour or prestige). (Bourdieu 1991:15)

Viimeaikaisessa sosiolingvistiksessä ja diskurssintutkimuksessa Bourdieun teoreettista viitekehystä talouden termistöineen on sovellettu erilaisissa konteksteissa tehtyyn kielentutkimukseen. Näissä tutkimuksissa pyritään seuraamaan, kuinka epätasaisesti jakaantuneista resursseista ja niiden omistajuudesta ja hallinnoinnista käydään jatkuvaa kamppailua erilaisten ryhmien välillä (esim. Blommaert 2010; Heller 2003; 2011; 2012; Kelly-Holmes 2013; McLaughlin 2010; 2013). Lisäksi monissa tutkimuksissa on kiinnitetty huomiota kielen valintaan kielten arvoon vaikuttavien taloudellisten prosessien ilmentäjinä (vrt. Duchêne & Heller 2012a: 373; Kelly-Holmes 2014a, 2014b, 2005). Käyttämällä henkilöiden resursseista ilmausta pääoma tai symbolinen tai erottumisen pääoma, en tässä tutkimuksessa pyri osoittamaan, että ymmärtäisin kaiken ihmisten välisten vuorovaikutuksen Skábmagovilla pyrkivän taloudellisen voiton tavoitteluun. Näen käsitteiden käytön luontevana osana nykyaikaisen monikielisen yhteisön resurssien hyödyntämistä koskevaa tutkimusta. Käyttämällä kielellisen ja symbolisen pääoman käsitettä liitän tutkimuksen muihin monikielisten tilanteiden kielenvalintaa ja kielten arvoa puhujiensa pääomana koskeviin sosiolingvistisiin tutkimuksiin ja niiden kysymyksenasetteluihin.

Ihmisen elämän aikana hänen resurssiensa symbolinen arvo muokkaantuu ja muuttuu. Esimerkiksi vähemmistökielten ollessa kyseessä aikaisemmin arvottomana tai jopa stigmatisoituneena nähty resurssi voi olla jossakin tilanteessa arvokasta pääomaa. Saamen kielten arvo on verrattain lyhyen ajan kuluessa vaihtunut yhteisön relevanteista kommunikaatiokielistä stigmatisoituneiksi resursseiksi ja sittemmin kielirevitalisaatiohankkeiden kohteiksi ja arvokkaiksi tuotteistettaviksi resursseiksi (vrt. Aikio 1988; Aikio-Puoskari 2010; Feist 2010;

Huss 2006; Olthuis & al. 2012; Pietikäinen 2012). Sosiaaliset, taloudelliset ja poliittiset prosessit vaikuttavat kielten arvoon ja tuotteistamisen mahdollisuuksiin. Matkailu, teknologian luomat työpaikat ja sosiaalisen median sovellukset sekä erilaiset projektityöt voivat mahdollistaa aiemmin hyödyttömäksi koetun kieli-resurssin muuttamisen markkinoitavaksi hyödykkeeksi (vrt. Da Silva & al. 2007: 184).

3.2.3 Pääoma uuden talouden markkinoilla

Kielen arvon muutokset ovat kytköksissä erityisesti globaalin uuden talouden (*new economy*) aikaansaamiin yhteiskunnallisiin muutoksiin, joiden ansiosta tuotanto ja kulutus ovat järjestäytyneet osittain neoliberalististen hallinnan mekanismien mukaisesti (Heller 2003; 2011; Heller & Duchêne 2012, Kauppinen 2013a, 2013b). Edellisessä alaluvussa esitelty jako pride ja profit -termein kuvattuun vähemmistökielten merkityksellistämisen tapoihin pohjaa uuden talouden aikaansaamiin muutoksiin kielten arvossa. Myös myöhäiskapitalismiksi kutsutun käsillä olevan ajanjakson aikana kansallisvaltioiden taloutta koskevien järjestelmien jännitteisyys muuttaa kielten roolia talousprosesseissa (ks. esim. Appadurai 1986, 1996; Harvey 2005; Kopytoff 1986). Kielten avulla säädellään ja legitimisoidaan poliittisia ja taloudellisia toimintaympäristöjä, ja kielet ovat keskeisiä globaalia uutta taloutta määrittävässä palveluelinkeinojen kasvussa (Heller & Duchêne 2012: 3).

Neoliberalistinen hallinta (*neoliberal governmentality*) puolestaan viittaa poliittisen vallan muotoon ja yhteiskunnan eri alueita läpäisevään ideologiaan, jossa yksinkertaistaen yksilöt identifioidaan ikään kuin oman elämänsä yrittäjiksi. Nämä yrittävät yksilöt pyrkivät erilaisella sosiaalisella toiminnalla jatkuvasti kehittymään, saavuttamaan päämääriä, arvioimaan hyötyjä ja haittoja jokaisella elämänalueella työstä perhe-elämään ja parantamaan suorituksiaan eri alueilla (Harvey 2005; Kauppinen 2013b: 134; Wacquant 2009).

Neoliberalistista ideologiaa kaiuttavat uuden talouden prosessit järjestävät markkinataloutta, vaikuttavat ihmisten ja työvoiman lisääntyneeseen liikkuvuuteen ja niiden vauhdittajana on siirtyminen tuotantotaloudesta palvelutalouteen. Uusi talous vaikuttaa erityisesti ihmisten, tuotteiden, ideoiden ja erilaisten resurssien liikkuvuuteen ja kierrättämiseen. Niissä sosiolingvistisissä tutkimuksissa, joissa hyödynnetään uutta taloutta yhtenä lähtökohtana, on keskitytty esimerkiksi kielten liikkuvuuden ja kierrättämisen taloutta koskeviin kytköksiin (Kauppinen 2014: 3; vrt. myös Jaworski & Thurlow 2010; Thurlow & Jaworski 2003). Englanninkielisessä tutkimuksessa kielten liikettä ja verkostoja kuvaavia sanoja ovat esimerkiksi *mobility*, *flow*, *trajectory* ja *network*. Näiden metaforisten termien mukaisesti kielelliset resurssit liikkuvat ikään kuin erilaisia polkuja ja verkostoja pitkin. Liikettä kuvaavat käsitteet yhdistävät kielten arvon, merkityksen ja käytettävyyden eri aikoina laajempiin yhteiskunnallisiin, poliittisiin ja taloudellisiin prosesseihin.

Kielten liikkuvuutta ja merkitystä taloudellisessakin mielessä on pyritty hahmottamaan erilaisten jaottelujen ja systeemien avulla. Esimerkiksi de Swaenin (2010) maailman kielisysteemien hahmottamiseen pyrkivä jako perifeerisiin,

keskeisiin, superkeskeisiin ja hyperkeskeisiin kieliin korostaa englannin hegemonista asemaa maailman valtakielenä. Perifeeriset kielet muodostavat noin 98 prosenttia maailman nykyisistä kielistä ja ovat silti globaalin kielisysteemin marginaalissa (de Swaan 2010: 56). Vaikka de Swaanin perifeerisiksi luokittelemia kieliä on tuhansia, niiden puhujamäärä muodostuu noin kymmenestä prosentista maailman ihmisistä. Saamen kielet sijoitettaisiin de Swaanin systeemissä perifeeriksi kieliksi. Keskeiset (*central*) kielet puolestaan ovat usein kansallisvaltioiden hallinnon ja instituutioiden, kuten koululaitoksen kieliä, ja niitä käytetään runsaasti esimerkiksi kirjallisuudessa ja mediassa (de Swaan 2010: 57).

Puhujamäärältään selkeästi suurimman saamenkielen pohjoissaamen voisi toisaalta ymmärtää keskeiseksi kieleksi saamenkielen joukossa, ja se on keskeinen kieli myös siinä mielessä, että se toimii yhteiskunnan eri alueilla mediasta instituutioihin. De Swaanin jakoperusteen mukaan perifeeriset kielet kuten saamen kielet, tai keskeiset kielet, kuten suomi tai norja ovat eriarvoisessa asemassa kielten markkinoilla, ja niiden sisältämä symbolinen pääoma ja liikkuvuus on erilaista luonteeltaan. Keskeiset kielet saattavat olla joillakin talouden alueilla helpommin tuotteistettavissa, mutta perifeeriset kielet sisältävät enemmän erottumisen pääomaa, joka globalisaation luomilla, pienille kuluttaryhmille suunnatuilla *niche*-markkinoilla on arvokasta.

Uuden talouden vähemmistökieliä koskevat prosessit muuttavat myös kieli-ideologia näkemyksiä eri kielten arvosta ja käytettävyydestä (McLaughlin 2010: 31). Vähemmistökielten asema ja merkitys muuttuu erityisesti erilaisen kulttuurimatkailuun keskittyvien yrittämisen muotojen määrän kasvaessa (Kelly-Holmes & Pietikäinen 2014). McLaughlin (2010: 31) kirjoittaa, että kieliä koskevien kysymysten siirtyminen talouden alueelle muuttaa hegemoniset nationalistiset kieli-ideologiat postnationalistisiksi. Siirtymä talouden alueelle aiheuttaa uudenlaisia haasteita ja kysymyksiä esimerkiksi kielten hallinnoinnista ja omistajuudesta ja tuotteistamisen mahdollisuuksista. Sosiolingvistinen uuteen talouteen liittyvä tutkimus onkin kiinnostunut globaalin uuden talouden vaikutuksista kieliin, uudenlaisten taloudellisten olosuhteiden vaikutuksesta kielikäytänteiden ja kielimuotojen tuottamiseen, sekä haasteista, joita muuttuvat olosuhteet asettavat käsityksillemme kielistä (Heller 2010a: 350).

Uuden talouden tunnusomaisia piirteitä ovat palvelusektorin kasvu, projektityön lisääntyminen ja vapaaehtoistyön, eli kolmannen sektorin merkityksen kasvu. Erilaisten palveluiden ja aineettomien tuotteiden kehittäminen ja kasvu lisääntyy. Näitä palveluita ja tuotteita suunnataan erilaisille pienille ja elitistisillekin kuluttajaryhmille, markkinoiden pieniin "lokeroihin" (eng. *niche*, ks. esim. Heller 2013: 22; Kauppinen 2013a: 2). Olennaista *niche*-markkinoiden pienille kuluttajaryhmille suunnatuissa palveluissa ja tuotteissa on se, että niitä pyritään erottamaan muista samanlaisista markkinoilla olevista tuotteista erilaisin keinoin, tuotteen tai palvelun arvoa lisäämällä. Tällainen lisäarvona toimiva resurssi voi olla puhujamäärältään pieni vähemmistökieli, joka ei ole kaikkien saatavilla (Duchêne & Heller 2012: 374). Pienillä markkinoilla pyritään usein myös tuotteen autenttisuuden osoittamiseen (Coupland 2014).

Monica Heller toteaa (2010a: 350), että niche-markkinoiden kuluttajat voi parhaiten tavoittaa vetoamalla palvelun tai tuotteen erityisyyteen ja eksklusiivisuuteen (Heller 2010a: 350). Erottumisen pääoma niche-tuotteen markkinoinnissa voi tarkoittaa esimerkiksi kohderyhmän omien lingvististen varieteettien käyttämistä tuotteen tai tapahtuman lisäarvona tai vetoamista kulttuurisiin erityispiirteisiin. Tavallisetkin tuotteet voidaan tehdä houkutteleviksi, kun niitä markkinoidaan paikallisuuden, autenttisuuden tai rajoitetun saatavuuden avulla. Erityisesti mainos- ja matkailugenre mahdollistaa lingvististen erityispiirteiden hyödyntämisen ja leikkimisen erilaisten genrejen yhdistelyllä (Dlaske 2014; Jaworski ym. 2003; Kelly-Holmes & Pietikäinen 2014; Lacy & Douglass 2002; Thurlow & Jaworski 2003). Kieli ja kulttuuri voidaan erottumisen pääomana yhdistää tuotteeseen monenlaisten mielikuvien myötä. Kuluttajille voidaan tarjota eksotiikkaa tai tutunomaisuutta, nostalgiaa tai kehityksen aallonharjalla olemista, luksusta ja elämyksiä. Erilaisten assosiaatioiden ja lisäarvon luomisessa vähemmistökieli ja kulttuurin emblemaattiset merkit ovat avainasemassa.

Kolmannen sektorin eli vapaaehtoissektorin toiminnan kasvaminen merkitsee niiden toimijoiden määrän kasvamista, jotka työskentelevät yksityisen, julkisen ja perheyksiköiden välimaastossa. Kolmannen sektorin järjestäytymisen muotoja ovat esimerkiksi säätiöt, järjestöt tai vaikkapa osuuskunnat. Järjestöt ovat yleensä taloudellisesti voittoa tavoittelemattomia, mutta aatteellisesti suuntautuneita yhteiskunnallisia toimijoita. Edellisessä luvussa mainittu Skábmagovien pääjärjestäjä Saamelaistaiteen tuki ry. on uuden talouden ominaispiirteisiin kiinteästi liittyvä toimija.

Muita uuden talouden ja kolmannen sektorin toimintatapojen tunnuspiirteitä ovat runsas vapaaehtoisen työvoiman käyttö ja toiminnan projektiluontoisuus (Heller 2003; 2010a; McLaughlin 2010). Kolmannen sektorin kasvu ja erilaisten tapahtumien projektimuotoisuus edellyttää tietynlaisten toimintatapojen omaksumista ja rahoituksen hakemista erilaisista lähteistä joka vuosi uudestaan.

Kanadan ranskankielistä acadialaisen yhteisön kielen ja kulttuurin tuoteistamista neoliberalismin ja uuden talouden viitekehyksessä tutkinut Mireille McLaughlin tarkastelee väitöskirjassaan muun muassa sitä, kuinka Kanadan hallitus rahoittaa ranskalais-kanadalaisten yhteisöjen kulttuurihankkeita. Suhteellisen pysyvien ja monivuotisten rahoituslähteiden, kuten yhteisöille suoraan myönnettyjen pitkäkestoisten rahoitusten määrä on pudonnut, ja valtio myöntää kulttuurirahoitusta harkintansa mukaan hanke kerrallaan. Tämä merkitsee vähemmistöjen ja valtion välisessä suhteessa seuraavaa kahta seikkaa:

- 1) the State is now more than ever invested in the production of culture 2) Community organizations increasingly need to rely on "project" funding (instead of operating budgets). In this community organizations are increasingly influenced by the priorities of the State. What is at stake is who gets to define culture, how, according to what criteria, established by whom. (McLaughlin 2010: 108)

Valtio on rahoitusmallin muutoksen vuoksi yhä enemmän tekemisissä kielivähemmistöjen kulttuurihankkeiden kanssa ja erilaiset kulttuurijärjestöt joutuvat käyttämään yhä enemmän projektirahoitusta. Tämä taas merkitsee sitä, että joku vähemmistöjen ulkopuolinen autoritääriäinen taho (viime kädessä valtio), on

siinä asemassa, että voi tehdä päätökset rahoittamisen arvoisesta kulttuurista jonkin vähemmistölle vieraan kriteeristön mukaisesti. Myös Suomessa erilaiset projektimuotoiset työt ja projektimuotoisesti rahoitettavat hankkeet ovat määrällisesti kasvaneet monella sektorilla kuten elinkeinoelämässä, koulutuksessa ja kulttuurialalla. Myös Skábmagovat-elokuvafestivaali saa rahoitusta valtiolta Saamelaiskäräjien kautta sen kulttuurityön määrärahojen jakoperusteisiin pohjautuen. On kuitenkin mielenkiintoista pohtia, missä rahanjaon kriteeristö pohjimmiltaan tuotetaan ja minkälaisia malleja siinä seurataan, ja minkälaista kielellistä tai muuta symbolista pääomaa hakevalla taholla tulee olla, jotta hakeamus olisi menestyksenkäs.

Tässä tutkimuksessa olen kiinnostunut monikielisten henkilöiden mahdollisuuksista hyödyntää pääomaansa ja tuotteistaa erityisesti kieliä tai genre-osaamista tapahtumamatkailun ja elokuvateollisuuden kontekstissa. Kuten jo pride- ja profit -diskursseja tarkasteltaessa huomattiin, uuden talouden viitekehyyksessä kieli voidaan tuotteistaa paitsi teknisenä taitona työssä, myös autenttisuuden ja etnisyyden ja eksoottisen vierauden merkkinä erityisesti matkailussa (Heller 2010b: 102).

Teknisenä taitona kieli tuotteistuu esimerkiksi silloin, kun henkilö saa jonkin työpaikan tai tehtävän sillä perusteella, että hän puhuu ja kirjoittaa jotain tiettyä saamen kieltä. Autenttisuuden ja etnisyyden merkkinä tuotteistettaessa kieli voi puolestaan toimia esimerkiksi silloin, kun inarinsaamea käytetään eikommunikatiivisena, eksoottisena resurssina matkailussa (vrt. Pietikäinen 2012). Useimmiten nämä tuotteistamista ohjaavat, teknisyyttä painottavat, tai autenttisuutta korostavat ideologiat toimivat rinta rinnan, ja henkilö voi hyödyntää kieltä sekä teknisenä taitona että autenttisuuden ja etnisen identiteetin merkkinä.

Jos kieli mielletään pelkäksi tekniseksi taidoksi, jonka kuka tai mikä tahansa, jopa tekninen sovellus voi hallita, irrotetaan sen merkitys perinteisistä kansallisuuteen, etnisyyteen tai äidinkielisyyteen liittyvistä ideologisista raameista. Kieli teknisenä taitona on mitattavissa olevaa, ja esimerkiksi standardisoidut arviointiperusteet opetuksessa ja kommunikatiivinen kompetenssi erilaisissa testeissä korostavat teknistä kielen hallintaa (Heller & Duchêne 2012: 13). Kuitenkin yhä edelleen esimerkiksi kielitestien arviointiperusteet ovat äidinkielisten puhujien päättämiä. Heller ja Duchêne kirjoittavat tuotteistamista ohjaavista mekanismeista seuraavasti:

We slide around somewhere between the prototypical poles of organic native speaker arising from the earth, and the robot able to automatically not only produce any utterance imaginable, but also to translate it into any language of the world. (Heller & Duchêne 2012: 13)

Tuotteistamista ohjaavat erilaiset määrittelyt ja standardisoinnit, sekä erilaiset arviot kielitaidosta tai henkilön autenttisesta kuulumisesta tiettyyn ryhmään toimivat vähemmistökieliin liittyvässä matkailussa portinvartijan ominaisuudessa. Henkilö saatetaan jättää valitsematta työtehtäviin, jos hänen repertuaaristaan uupuu tarvittava resurssi tai henkilön muut ominaisuudet, kuten etninen status ei vastaa määritelmiä.

Yksi kielen pääasiallisista funktioista globalisoituneessa uudessa taloudessa on Hellerin ja Duchênen mukaan globaalien verkostojen kommunikaation ja hallinnoinnin välineenä toimiminen (Heller & Duchêne 2012: 10). Uusi talous perustuu monimutkaisille verkostoille, jotka toimivat sosiaalisten, kulttuuristen ja kielellisten raja-aitojen ylitse. Tässä tutkimuksessa verkostot ovat moninaisia ja monikielisiä, ja ne voivat olla alueellisia, kuten Saamenmaan kattavia, kansallisia, kuten projektityöhön ja rahoitukseen liittyviä, sekä kansainvälisiä, kuten alkuperäiskansojen yhteistyöhön kytkeytyviä. Näiden verkostojen kanssa toimiminen edellyttää toimijoilta laajaa kommunikatiivista repertuaaria ja kielellisten resurssien lisäksi myös muita tuotteistettavissa olevia taitoja.

3.3 Yhteenveto

Tässä luvussa on esitelty tutkimukseni kannalta keskeisiä kielentutkimuksen näkökulmia ja erityisesti kielellisiin resursseihin, kieleen pääomana ja uuteen talouteen liittyvää uudempaa sosiolingvististä- ja diskurssintutkimusta. Tutkimuksessa hyödynnetään ajatusta kielestä resursseina, ja repertuaareista sinä resurssien kokoelmana, jonka avulla henkilöt voivat toimia erilaisissa konteksteissa. Nämä kontekstit ovat useimmiten monikielisiä. Tämän tutkimuksen hyödyntämä teoreettinen näkemys kielikäytännöistä asettaa tutkimuksen keskiöön sen, mitä kielellä tehdään tietyssä ajassa ja paikassa. Kielikäytännöt ovat osa Skábmagovat-festivaalin sosiaalista toimintaa. Ne ovat myös siellä työskentelevien tai yleisönä olevien ihmisten tulkintaa siitä, minkälaiset resurssit ovat festivaalilla käyttökelpoisia ja arvokkaita. Käytännöillä on myös historiansa, joka voi liittyä esimerkiksi kansallisvaltion vaiheisiin. Kielikäytännöiden teoreettisen viitekehyksen esiin nostamisella pyritään kiinnittämään huomio siihen, että kieli on kerrostuneiden käytännöiden muokkaama ja omanlaisensa jokaisessa tilanteessa. Tässä tutkimuksessa kielikäytännöt ovat analyysissä operationaalistettava teoreettinen ymmärrys kielestä ja sen ominaisuuksista.

Kieliresurssija on tarkasteltu tuotteistettavina hyödykkeinä ja henkilön pääomana sosiolingvistisessä ja diskurssintutkimuksessa. Uuden talouden prosessien vaikutus vähemmistöjen kieliresursseihin on vaikuttanut siihen näkökulmaan, jolla kielet merkityksellistyvät. Yksi tapa kuvata tätä muutosta on jaottelu pride- ja profit-termeillä kutsuttuihin diskursseihin. Pride, eli oikeuksiin liittyvä diskurssi kytkeytyy myös politiikkaan ja identiteettiin, ja profit-diskurssissa kielet ymmärretään talouteen liittyvinä pääomana ja tuotteena. Tutkimuksessa käytetään Bourdieun teoretisointia seuraten termejä symbolinen ja erottumisen pääoma, jotka kuvaavat niitä prosesseja, joiden kautta yksilö voi asettaa tietonsa, taitonsa tai etnisen statuksensa kieliä koskeville markkinoille (Bourdieu 1991).

Uusi talous, jonka tunnuspiirteitä ovat palveluammattien lisääntyminen, kolmannen sektorin toimijoiden merkityksen kasvu, vapaaehtoistyövoiman käyttö ja projektityö, on avannut markkinoita, joilla pääomaa voi hyödyntää. Erityisen tärkeitä vähemmistökielten tuotteistamiselle ovat erilaiset matkailijoi-

le suunnatut niche- eli pienten kuluttajaryhmien eksklusiivisia tuotteita tarjoavat markkinat (Heller & Duchêne 2012). Saamelainen elokuva ja saamelainen elokuvafestivaali ovat niche-tuotteita, joiden kysyntä ja tarjonta ovat rajoitettuja verrattuna valtavirran tuotteisiin.

4 KIELI-IDEOLOGIAT KIELENKÄYTTÄJIEN NÄKEMYKSIIN KIELESTÄ

Tässä luvussa tarkastellaan kieli-ideoologioita, jotka suhteutuvat ymmärrykseen kielestä jatkuvasti muokkaantuvina, dynaamisina resursseina ja sosiaalisena toimintana. Kieli-ideologian käsite liittyy myös kielenkäytön politiikkaan ja valtaan kytkeytyvään luonteeseen, ja käsite on yhteydessä myös kielenkäytön kykyyn luoda merkityksiä ja sosiaalista todellisuutta. Kieli-ideologioiden tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita siitä, minkälaisia näkemyksiä, uskomuksia ja käsityksiä kielenkäyttäjillä on kielistä, ja millä tavoin nämä jaetut käsitykset muovaavat laajempia yhteiskunnallisia prosesseja. Ruohonjuuritason, eli tavalisten kielenkäyttäjien jaettujen kieli-ideologioiden näkyväksi tekeminen tutkimuksen avulla kertoo eri kielten välisistä hierarkioista puheyhteisössä. Erityisen hedelmällistä kieli-ideologioiden tarkastelu on erilaisissa yhteiskunnallisissa muutostilanteissa.

Seuraavissa alaluvuissa tuodaan esiin kieli-ideologian käsitteen määrittelyä, teoriaa ja tutkimuksen taustaa. Luku alkaa ideologian ja kieli-ideologioiden käsitteiden tarkastelemisella ja diskurssin ja kieli-ideologian käsitteiden yhtäläisyyksien pohdinnalla. Tämän jälkeen tarkastellaan teoreettisia lähestymistapoja kieli-ideologioiden tutkimukseen. Luvussa käsitellään myös aikaisemman tutkimuksen tapoja nimetä kieli-ideoologioita ja kuvata niiden toimintaa.

4.1 Kieli-ideologian käsite

Kieli-ideologioiden tutkimus on yksi tapa tarkastella kieltä ja sitä koskevia käsityksiä, erilaisia kiistoja, uskomuksia, ristiriitoja ja laajempia kieliä koskevia prosesseja. Kielet ovat yhteistä omaisuutta ja toisaalta osa yksilön identiteettiä ja tämän vuoksi kieliä koskevat näkemykset herättävät yksilöissä ja yhteisöissä voimakkaita tunteita. Yleisessä keskustelussa saatetaan puhua esimerkiksi kielisodasta, kielikiidasta tai kieliä koskevasta taistelusta tai sovusta (Mäntynen

ym. 2012: 325). Nämä määritelmät ja tavat kuvata kielistä käytävää keskustelua syntyvät kieli-ideologioiden rakentamina.

Kieli-ideologisia näkemyksiä edustavat myös erilaiset tavat nimetä kieliä ja variantteja, sekä kielten luokittelu elinvoimaisiin tai uhanalaisiin kieliin. Nimeämisen keinot rakentavat maailmankuvaa ja käsityksiämme kielistä. Esimerkiksi jonkin kielen nimeäminen sen käyttäjien alueellisen henkilöhistorian tai etnisyyden mukaan (vrt. esim. inarinsaame, koltansaame) on kieli-ideologisesti väritynyttä toimintaa (Halonen 2012: 443, 449).

Kieli-ideologioiden tutkimuksen lähtökohdat ja käsitteen määritelmät ovat moninaiset, ja käsite pohjaa ideologian käsitteeseen. Kieli-ideologioiden tutkimus onkin ideologioiden tutkimusta, joka kohdistuu tiettyyn objektiin, kieleen³. Ideologian käsite on monitulkintainen, ja sitä on käytetty monella eri tieteenalalla, kuten politiikan tutkimuksessa, sosiaalitieteissä ja kielentutkimuksessa ja ideologia on arkikielessäkin tuttu ilmaisu. Käsitteellä on eri tutkimusaloilla kuitenkin joitakin yhdistäviä tekijöitä.

Woolard (1998: 5-7) listaa neljä ideologioille yhteistä ominaisuutta. Ensinnäkin ideologiat ovat ideationaalisia ja käsitteellisiä ja viittaavat henkisiin, abstrakteihin ilmiöihin. Ne ovat tekemisissä tiedostamisen, subjektiivisen asioiden esittämistavan, uskomusten ja erilaisten käsitteiden kanssa (*consciousness, subjective representations, beliefs, ideas*). Toiseksi, ideologioiden katsotaan mukailevan ja ajavan jonkin sosiaalisen ryhmän etuja, vaikka ne useimmiten esitetään universaaleina totuuksina. Ideologioiden tunnuspiirteinä on olla sosiaalisista ja kokemuksellisista lähtökohdista ponnistavia, ja ne ovat monella tapaa sidoksissa ihmisten materiaaliseen ja käytännön elämään. Kolmanneksi Woolard näkee ideologioilla olevan suoran yhteyden sosiaalisiin, poliittisiin ja taloudellisiin valta-asetelmiin. Ideologiat voidaan ymmärtää ideoina, diskursseina tai käytänteinä, joilla haetaan valtaa tai pyritään vakiinnuttamaan sitä. Neljäntenä ideologioiden tunnuspiirteinä on olla todellisuutta vääristäviä ja mystifioituja, mutta silti yhteiskunnassa vakiinnutettuja ja usein kyseenalaistamattomina totuuksina esitettyjä asioita (Woolard 1998: 5 -7). Tässä työssä eivät kuitenkaan kai näkemykset kieli-ideologioista todellisuutta vääristävinä tai mystifioivina käsityksinä.

Nämä neljä edellä esiteltyä piirrettä eivät kuitenkaan aina sisälly samaan ideologia-termin määrittelyyn, vaan eri määrittelijät painottavat eri asioita. Blommaert (2005: 158) korostaa erityisesti ideologian ja vallan kulkemista käsi kädessä, ja hänen mukaansa ideologia merkitsee diskurssin ja vallan yhteenkietoutumista. Ideologia on siten tiettyjen symbolisten representaatioiden kokoelma, joka on valjastettu tietyn asian ajamiseksi, tiettyjen henkilöiden tai ryhmien toimesta. Koska ideologiat ovat luonnollistuneita sosiaalisessa toiminnassa, ne ovat tiedostamattomasti ohjaamassa näkemyksiä, uskomuksia ja suhtautumista maailmaan ja sen ilmiöihin.

Ideologioiden kanssa käsi kädessä kulkevat kieli-ideologiat. Kieli-ideologian käsite on toimiva valinta sosiolingvistisen ja diskurssintutkimuksen

³ Ideologioiden tutkimuksen kehityksestä kielitieteessä ks. tarkemmin Määttä & Pietikäinen 2014.

analyttiseksi työkaluksi silloin, kun aineisto ja tutkimuskysymykset koskevat suoraan kieliä, kuten tässä tutkimuksessa. Käsitteenä kieli-ideologia on ideologiaa rajatumpi ja kenties helpompi operationaalista kuin pelkän ideologian käsite (Määttä 2014).

Kieli-ideologioiden tutkimusta on tehty erityisesti diskurssintutkimuksen, lingvistisen antropologian ja sosiolingvistiikan alueilla. Tutkimus on kehittynyt 1970-luvulla humanistisen ja yhteiskuntatieteiden sosiaalisen konstruktionismin viitekehyksessä ja kielellisen käänteen seurauksena (ks. esim. Blommaert toim. 1999; Irvine & Gal 2000; Jaffe 1999, 2007; Kroskirty toim. 2000b, Kroskirty & Field toim. 2009; Makoni & Pennycook 2007; Schieffelin, Woolard & Kroskirty toim. 1998).

Kieli-ideologioiden käsite on eri tutkimuksissa hiukan eri tavalla määritelty. Nykyisen kieli-ideologioiden tutkimuksen juuret on jäljitettävissä erityisesti lingvistisen antropologin Michael Silversteinin vuonna 1979 pitämään esitelmään, jossa hän esitti kieli-ideologioiden olevan keskeisiä kielen muokkaajia (Mäntynen ym. 2012: 326). Uraa uurtavassa esitelmässään Silverstein (1979) määritteli kieli-ideologiat "sellaisiksi kielenkäyttäjien julkilausumiksi uskonnoksi kielestä, joilla selitetään tai perustellaan havaittuja kielen rakenteen tai käytön piirteitä" (Silverstein 1979: 193).

Määritelmä korostaa kielenkäyttäjien näkökulman ottamista tarkastelun kohteeksi. Silversteinin aloitteen myötä tiettyyn paikallisyhteisöön liittyvät kieliä koskevat jaetut käsitykset ymmärrettiin arvokkaaksi tutkimukselliseksi näkökulmaksi. Silversteinin määritelmää on kuitenkin kritisoitu siitä, että se korostaa kielenkäyttäjän tietoisuutta ideologisista valinnoistaan. Kuitenkin, tämän näkökulman avauduttua, ruohonjuuritason toimijoiden merkitys kasvoi kielen tutkimuksessa. Erilaisten kontekstien ja puheyhteisöjen toimijoiden eri kielille, varianteille ja kielikäytänteille antamat merkitykset tulivat esille valaisten niitä tapoja, joilla kieltä merkityksellistetään jokapäiväisessä kielenkäytössä (Kroskirty 2000a: 5). Kroskirtyyn mukaan kieli-ideologiat, jotka tutkija voi paikantaa lokaalilla tasolla jokapäiväisessä sosiaalisessa toiminnassa eri toimijoiden esittämänä, ovat useimmiten tiedostamattomia. Tällöin tutkija kiinnittää huomionsa kielenkäyttäjien puheessa esiintyviin ideologioihin, vaikka puhuja itse ei niitä suoranaisesti tuo esiin (Kroskirty 2000a: 5).

Judith Irvine (1989: 255) puolestaan määrittelee kieli-ideologiat seuraavasti: "the cultural (or subcultural) system of ideas about social and linguistic relationships, together with their loading of moral and political interests". Sekä Kroskirty että Irvinen määritelmät korostavat kielenkäyttäjän paikallistason ja sen erilaisten sosiaalisten ilmiöiden tarkastelua. Lokaalilta tasolta paikannettavien kieli-ideologioiden merkityksen ajatellaan liittyvän laajempaan yhteiskuntaan, politiikkaan ja päätöksentekoon.

Kieli-ideologiat kytkeytyvät aina jonkun sosiaalisen tai kulttuurisen ryhmän intresseihin. Tämän vuoksi ne edustavat näiden tahojen näkemystä kielestä ja diskurssista, eli siitä näkökulmasta, josta kieltä merkityksellistetään. Siksi esimerkiksi sellaiset kieliä koskevat määritelmät kuin todellinen, oikea tai kauhis kieli ovat kaikki kieli-ideologisia kannanottoja, jotka pohjaavat kielenkäyttä-

jän sosiaalisiin kokemuksiin ja mahdollisesti myös poliittisiin tai taloudellisiin intresseihin (Kroskrity 2000a: 8). Neutraalia tapaa puhua kielistä ei ole, mutta ryhmä tai yksilöt eivät kuitenkaan välttämättä ole tietoisia kieli-ideologioistaan.

Analysoidessaan kieli-ideologioita tutkija tekee synteisiä kielellisen tietoisuuden, eri kieliä koskevien näkemysten ja uskomusten sekä paikallisen tason kielikäytänteiden kanssa (Mäntynen ym. 2012: 329). Tässä tutkimuksessa se tarkoittaa festivaalin kielikäytänteiden vertaamista niihin uskomuksiin, käsityksiin ja näkemyksiin, joita festivaalin työntekijät ja sen eri tilaisuuksissa esiintyvät henkilöt esittävät kielistä, niiden arvosta, liikkuvuudesta, rajoista ja mahdollisuuksista. Kieli-ideologioiden tutkimukseen on vakiinnutettu myös käsite kieli-ideologiset prosessit, jolla korostetaan kieli-ideologioiden prosessuaalista luonnetta ja niiden paikallisuutta (Mäntynen ym. 2012: 329). Tutkijat ovat myös kehittäneet analyyttisiä työkaluja, joilla kieli-ideologisia prosesseja voi paremmin ymmärtää (kieli-ideologisista prosesseista katso esim. Irvine & Gal 2000).

Tutkimuksessa ollaan oltu perinteisesti kiinnostuneita sellaisista kielenkäyttäjien uskomuksista ja arvostuksista, jotka koskevat monikielisten kontekstien kielenvalintaa, tai esimerkiksi kielellisiin resursseihin, kuten genreen tai multimodaalisiin resursseihin liittyviä uskomuksia (Solin 2012: 350). Tässä tutkimuksessa aikaisempaan monikielisten kontekstien kieli-ideologioiden tutkimukseen nojaten (esim. Laihonen 2009; Pietikäinen 2012; Kroskrity & Field toim. 2009) kieli-ideologioilla tarkoitetaan kielenkäyttäjän uskomuksia, näkemyksiä ja käsityksiä kielestä ja sen arvosta erilaisissa sosiaalisissa tilanteissa.

Skábmagovat-elokuvafestivaalin kielikäytänteitä tarkastellaan kieli-ideologisesti muokkaantuvina, paikantuneina käytänteinä. Eri kielten arvoa ja käytettävyyttä muokkaavia kieli-ideologioita paikannetaan festivaalin eri toimijoiden metakielisestä puheesta kielestä. Tarkastelussa huomioidaan myös kieli-ideologioiden analyysin kautta piirtyvät erilaiset ryhmät Skábmagovien yhteisössä. Kieli-ideologiat toimivat eri ryhmien välisten rajojen määrittelijöinä, ja kansallisuuden ja etnisen identiteetin rakentajina. Konstruktioina kieli-ideologiat ammentavat yhteiskunnan makrotasolta ja reaalistuvat yksilön näkemyksissä kielistä (Karjalainen A. 2012: 66; Silverstein 1998). Toisaalta ruohonjuuritason käsitykset kielistä ja niiden soveltuvuudesta eri tilanteisiin, paikkoihin ja eri ryhmien käytettäväksi heijastuvat yhteiskunnan makrotasolle, lainsäädäntöön ja erilaisiin taloudellisiin tukimuotoihin saakka. Kieli-ideologiat muokkaantuvat siis ruohonjuuritasolla vaikuttaen makrotasoon, ja makrotason kieli-ideologiat vaikuttavat ruohonjuuritasolla.

Kieli-ideologioiden tutkimusta kehittänyt Alexandra Jaffe (2009: 390–391) painottaa, että kieli-ideologioita tarkastelemalla voi hahmottaa laajalti kieliin liittyviä erilaisia ilmiöitä. Tässä tutkimuksessa tärkeimpiä Jaffen mainitsemia ilmiöitä ovat eri kielellisten resurssien arvot ja merkitykset erilaisissa tilanteissa, sekä kielten väliset hierarkiat. Kieli-ideologiat tulevat usein esiin tilanteissa, joissa on meneillään jonkinlainen muutos taloudessa, yhteiskunnallisissa asenteissa tai vaikka jonkun alueen kielten hierarkiassa (Pietikäinen 2012: 410). Muutos voi johtua esimerkiksi teknologian kehittymisestä, kielirevitalisaatiosta tai uusien yrittämisen muotojen kehittymisestä. Muutostilanteet, joissa muo-

dostetaan jonkinlaisia rajoja joko erilaisten kieltenkäyttäjryhmien, tai kielten, murteiden ja tyylien välille, ovat siis usein kieli-ideologioiden tutkimuksen kannalta mielenkiintoisia. Esimerkiksi tämän tutkimuksen analyysiluvussa 7 kuvaamani festivaalilla tapahtuva kieliä koskeva neuvottelu kertoo kiinnostavasta muutostilanteesta. Samoin kieliä koskevaa muutosta kuvastaa festivaalin tulevaisuuden kielellisen tilanteen arviointi haastattelupuheessa.

Kieli-ideologioiden tutkimus on diskurssitutkimusta, joka on kohdennettu tarkastelemaan metapragmaattisia oletuksia, jotka kytkevät kielet, puhujat ja sosiaalisen maailman (Heikkinen 1999; Laihonen 2009: 27). Kieli-ideologioiden tarkastelussa nousevat usein esille kieli-ideologioiden ja diskurssien käsitteiden samankaltaisuus ja erot. Käsitteet ovat osin päällekkäisiä. Tähän työhön on valittu kieli-ideologioiden käsite sen vuoksi, että tutkimuksessa tarkastellaan kieltä, sen käyttämistä ja käyttäjiä koskevia määritelmiä ja kuvauksia. Lisäksi tutkimuksessa paneudutaan lokaalilla tasolla tuotettuihin ja ruohonjuuritasolta voimansa saaviin, yhteisöllisesti jaettuihin ja yksilöllisesti muokkaantuviin näkemyksiin ja kokemuksiin (Pietikäinen 2012: 411). Näillä näkemyksillä on yhtymäkohtansa laajempiin makrotason kieliä koskeviin prosesseihin.

4.2 Kieli-ideologioiden tutkimuksen painotuksia

4.2.1 Kansallisvaltio ja monolingvistinen kieli-ideologia

Seuraavaksi tarkastellaan aikaisempaa monikielisissä yhteisöissä tehtyä kieli-ideologista tutkimusta ja tutkijoiden tapoja nimetä kieli-ideologioita. Kieli-ideologioita koskevaa tutkimusta on tehty 2000-luvulta lähtien erityisesti yhteisöissä, joissa käytetään uhanalaisia tai vähemmistökieliä valtakielten rinnalla (ks. esim. Jaffe 1999; 2009; Heller 2006; Kroskrity & Field toim. 2009; Laihiala-Kankainen & Pietikäinen 2010; Lantto 2012; Pietikäinen 2012, 2013; Moriarty 2014a; Schieffelin 2000). Tutkimukset keskittyvät myös erilaisiin paikallisyhteisöjen kielikäytänteisiin, joita kieli-ideologiat, eli näkemykset ja uskomukset kielestä ohjaavat (Kroskrity 2000: 5; Laihonen 2009; Makoni & Pennycook toim. 2007; Pietikäinen & Kelly-Holmes 2011). Kieli-ideologiat ovat myös yhteiskunnallista epätasa-arvoa kuvaavien sosiolingvististen tutkimusten ytimessä esimerkiksi Euroopan maahanmuuttajien yhteisöissä (Blommaert 2010; Gal 2006) ja Yhdysvaltojen alkuperäiskansojen parissa (Kroskrity ym. 2009).

Virittäjä-lehden vuoden 2012 teemanumero (2012/3) tarkastelee kieli-ideologioiden tutkimusta ja esittelee alan suomalaista tutkimusta, kuten genremuutokseen, sanajärjestyksen normittumiseen tai eri kielten nimeämiseen liittyviä kieli-ideologioita (Solin 2012; Mäntynen 2012; Halonen 2012). Viimeaikaisista suomalaisten tekemistä soveltavan kielitieteen väitöstutkimuksista Petteri Laihosen tutkimus (2009) ja Anu Karjalaisen tutkimus (2012) lähestyvät kieli-ideologioita eri konteksteissa. Laihonen tutki kieli-ideologioita Romanian monikielisellä Banaatin alueella, ja Anu Karjalainen suomeen liittyviä kieli-ideologioita Seattlen suomensukuisten yhteisössä. Sari Pietikäinen puolestaan

on tarkastellut artikkeleissaan inarinsaamen kieleen liittyviä kieli-ideologisia prosesseja ja kieli-ideologioita (Pietikäinen 2012; 2013). Hanna Lantto on tutkinut uusia baskin kielen puhujia ja heidän äärimmillään noudattamaansa puhutaan baskin kielen ideologiaa, jossa vältetään baski-espanja koodinvaihtoa (Lantto 2012).

Tämän tutkimuksen kannalta yksi keskeisimmistä aikaisemman tutkimuksen identifioimista kieli-ideologioista on monolingvistinen kieli-ideologia, joka pitää sisällään sekä kansallisvaltio- että kansalliskieli-ideologiat. Yksikielisyiden kieli-ideologia, eli monolingvistinen kieli-ideologia on muokkaantunut erityisesti eurooppalaisen nationalismiaatteen voimakkaan ajanjakson aikaan vuosina 1820-1920. Tänä aikana syntyi esimerkiksi kahden kansalliskielen kansallisvaltio Suomi. Nationalismin nousuun ideologiana vaikuttivat sekä Amerikan vallankumous vuosina 1776-1781 että sitä seurannut Ranskan vallankumous vuosina 1789-1793 (Joseph 2004: 96). Benedict Anderson määrittelee kansakunnan keinotekoisesti luoduksi ryhmäksi tietyllä maantieteellisesti rajatulla alueella. Historiankirjoituksen avulla ja erilaisilla symboleilla, kuten lipuilla ja kansallislauluilla luodaan ryhmälle yhteinen enemmän tai vähemmän kuviteltu menneisyys, ja median avulla yhteinen nykyisyys ja tulevaisuus. Näitä yhteisöjä, joista kansakunnat muotoutuvat, Benedict Anderson kutsuu klassikkokirjassaan ”kuvitelluiksi yhteisöiksi” (eng. *imagined communities*) (Anderson 2007).

Esimerkiksi Suomi, Ruotsi tai Norja valtioina voidaan ymmärtää kuvitelluiksi yhteisöiksi, joiden keskeinen yhtenäistävä ja koossa pitävä tekijä on kieli tai kielet. Samoin valtiottoman kansan saamelaiden merkittäviä yhdistäviä tekijöitä ovat yhteinen kieli ja saamen kielet erityispiirteineen. Pohjoismaiset saamelaisalueen valtiot Suomi ja Norja ovat suhteellisen nuoria, ja ne ovat itsenäistyneet nationalismiaatteen ollessa voimakas. Valtioiden sisällä olevat monikieliset ryhmät on pyritty assimilaatioprosessien kautta liittämään laajempaan kansakäsitykseen, ja erityisesti Norjassa assimilaatioprosessit saamelaisia kohtaan ovat olleet voimakkaita. Norjan saamenkieliset koulut määrättiin vuonna 1851 norjankielisiksi, ja vuonna 1864 Norjassa annettiin maanostomääräys, jonka mukaan norjankielisillä oli etuoikeus ostaa maata (Lehtola 1997: 44; ks. myös luku 2.1.3). Ruotsissa vallitsi segregaatiopolitiikka, jossa saamelaiset rajattiin selvästi eroon Ruotsin Lapin alueen uudisasukkaista, ja saamelaisuus ja poronhoito liitettiin tiiviisti yhteen. Saamelaisille järjestettiin omia ns. nomadikouluja, joiden kielenä oli kuitenkin usein ruotsi. Toimenpiteet ovat esimerkkejä monolingvistisen kieli-ideologian värittämistä kielihierarkioista, rajanvedosta erilaisen ryhmien välillä, ja saamelaisia kohdanneista assimilaatioprosesseista sekä saamenkielten asettamisesta marginaaliin nationalismiaatteen vaikutuksesta. Ne ovat myös esimerkkejä kielellisestä kolonialismista.

Kansallisvaltiot mielletään usein ideologioiden tasolla luonnollisiksi konstruktioiksi, ja kansalliskieliä pidetään valtion asukkaille yhteisinä, luonnollisina, ”oikeina” ja oleellisina osana kansanluonnetta. Samalla kun kielet muuttuivat nationalismin hengessä kansalliskieliksi, kehittyi länsimainen näkemys äidinkielen merkityksestä autenttisena ja moraalisesti oikeana, standardisoituna entiteettinä. Tämä suhtautuminen kieleen ja yhden kielen suosiminen sulki mo-

nikieliset käytänteet kansallisvaltion ulkopuolelle (Woolard & Schieffelin 1994: 61).

Kielitiede, sosiologia ja antropologia ovat olleet tärkeitä tieteenaloja kansallisvaltioiden synnyttämisessä ja osaltaan mukana kolonisaatioprosesseissa (Heller 2008a: 506). Kun jokin kieli on siirretty kansalliskielen tieltä marginaaliin, ja se on saanut nimityksen vähemmistökieli, voidaan tutkimuksessa usein identifioida monolingvistisen kieli-ideologian vaikutus kielten arvoa ja käytettävyyttä muokkaavien prosessien taustalla. Kansalliskieleksi mielletty kieli on ideologisesti luonnollistunut ryhmän kieleksi, ja muut kielet, joita valtion alueella on, ovat vähemmistökieliä. Nimitys vähemmistökieli jo itsessään kertoo kieli-ideologisista prosesseista.

Kolonialismin ja kielitieteen historian yhteenkietoutumisen tarkasteleminen havainnollistaa useiden vähemmistö- ja alkuperäiskansojen kielten rakentumista. Kielten määritelmiä ja luokittelua ei voi pitää tieteellisesti esitettynä luonnollisena jakona, vaan se on mahdollista ymmärtää kolonialistisena projektina, jossa kolonisoituja ihmisiä jaotellaan ja määritellään valtaväestön toimesta (Pennycook 2010: 81). Kielten jaottelu esimerkiksi suomalais-ugrilaisiin kieliin tai saamenkieliin, ja ortografian kehittäminen ja kieliopin määrittely voidaan osaltaan ymmärtää kolonisoijien kehittämiksi ja vallassa olevien ryhmien tavoitteita tukeviksi myös nykyajassa.

Koulutuksen ja opetuksen alueella monolingvistinen kieli-ideologia ilmenee siten, että äidinkieliä puhujia pidetään useimmiten pätevimpinä opettamaan kieltä ja muiden kommunikaatiota vaativien tehtävien hoitamisessa. Äidinkielliset puhujat ovat useimmiten auktoriteetteja myös kielen standardisointia ja muutosta koskevissa asioissa. Tämä osoittaa sitä, että kieli mielletään usein äidinkielisten puhujien omistamaksi (ks. esim. Heller & Duchêne 2012: 13).

Vähemmistökieliksi leimatut kielet ovat usein kieliä, joita puhutaan syrjäisemmällä seuduilla, joten vähemmistökieliä voidaan tarkastella myös osana periferia-keskusta -dikotomiaa ja erilaisia keskusta palvelevia periferisointiprosesseja. Vähemmistökieliin liittyvän sosiolingvistisen tutkimuksen kannalta kiinnostavia ja tutkimuksessa usein esiin nostettuja paikkoja ovatkin usein kansallisvaltioiden syrjäisemmät monikieliset seudut (vrt. Pietikäinen & Kelly-Holmes toim. 2013).

Saamenmaa ja Inarin seutu voidaan ymmärtää monikieliseksi, perifeeriseksi seuduksi. Vähemmistökieliä koskevia kieli-ideologisia prosesseja on tutkittu Saamenmaan lisäksi esimerkiksi Walesissa (Coupland 2003), Irlannissa (Moriarty 2014a) ja Korsikalla (Jaffe 1999; 2009). Yhden standardisoidun äidinkielen merkitystä korostetaan yhä edelleen identiteettityön ja kommunikaation välineenä. Kieliin liittyvistä tunteista ja käytänteistä esimerkiksi sellaisissa konteksteissa, joissa jonkin äidinkieleksi tai perinnekieleksi (eng. *heritage language*) koetun kielen käyttömahdollisuudet ovat heikot, on tehty jonkin verran tutkimusta (ks. esim. Karjalainen A. 2012: 165; Pavlenko 2005; 2001).

Kielentutkijat näkevät kansallisvaltion roolin kompleksisena ja muuttavana nyky-yhteiskunnassa, ja useat kielentutkijat käyttävät termiä postnationalismi korostaakseen kansallisvaltioiden instituutioina olevan murrosvaiheessa

(Heller 2011; McLaughlin 2010; 2013). Kansallisvaltioissa kieli on yhdistävä voima ja yksilön identiteetin merkki (Blommaert & Verschueren 1998: 192), ja kolonialismi on laajentanut nationalismiaatteen myös eurooppalaisten valtioiden ulkopuolelle maailmanlaajuisesti. Woolard ja Schieffelin analysoivat monolingvistisen kieli-ideologian leviämistä seuraavasti:

Exported through colonialism to become a dominant model around the world today, the nationalist ideology of language structures state politics, challenges multilingual states, and underpins ethnic struggles to such an extent that the absence of a distinct language can cast doubt on the legitimacy of claims to nationhood. (Woolard & Schieffelin 1994: 60)

Monolingvistinen kieli-ideologia operationaalistuu yhteiskunnan monella eri alueella esimerkiksi opetuksessa ja kansalaisuus-, turvapaikka- ja maahanmuuttokysymyksissä. Monikielisyys, valtakielisen repertuaarin vaillinaisuus tai vähemmistökielen hierarkkisesti alempi asema toimivat portinvartijana maahanmuutossa (Blackledge 2009; Blackledge & Creese 2012; Blommaert 2001), työelämässä (Partanen 2013; Suni 2008, 2011) ja erilaisissa kielikoulutuspolitiikan ja -suunnittelun kysymyksissä (Compton 2013; Spolsky 2008).

Tässä alaluvussa olen tuonut esille nationalistiseen ideologiaan perustuvan monolingvistisen kieli-ideologian aikaisempaa tutkimusta. Monolingvistiseen kieli-ideologiaan ymmärretään tässä tutkimuksessa sisältyvän myös kansallisvaltio- ja kansalliskieli-ideologiat. Tarkastelin myös monolingvistisen kieli-ideologian kytkeytymistä suomen ja saamen kielten historiaan ja nykypäivään. Seuraavaksi suunnataan tarkastelemaan autenttisuuden kytkeytyviä kieli-ideoologioita.

4.2.2 Autenttisuuden kytkeytyvät kieli-ideologiat

Kieli-ideologioiden tutkimuksessa on nostettu esiin myös sellaisia kieli-ideoologioita, joissa kielen tai puhujan autenttisuus on keskeistä. Kieli-ideologiat voivat olla kytköksissä esimerkiksi etniseen autenttisuuteen tai kielenkäyttäjän tai kielen autenttisuuteen. Tässä alaluvussa kerrotaan tutkimuksesta, jossa autenttisuuden on osoitettu liittyvän osaksi kieli-ideologisia näkemyksiä. Autenttisuus on moniselitteinen ja hankalastikin määriteltävissä oleva käsite, jota käytetään useilla tieteenaloilla kuten sosiolingvistiksessä tutkimuksessa tai matkailuntutkimuksessa (Bruner 2001; Comaroff & Comaroff 2009; Coupland 2003; 2010; Knudsen & Waade 2010; McLaughlin 2013; Pietikäinen 2013). Autenttisuuden käsitettä on sosiolingvistiksessä tutkimuksessa pyritty määrittelemään muutamaan otteeseen. Nikolas Coupland on tarttunut käsitteeseen kymrin kielen konteksteissa ja Alexandra Jaffe on tarkastellut kielellistä autenttisuutta Korsikan kieliympäristössä (esim. Coupland 2003, 2014; Jaffe 1999, 2007, 2009; Jaffe & Oliva 2013).

Couplandin mukaan autenttisuutta voidaan avata tarkastelemalla sitä määritteiden ontologia, historiallisuus, järjestäytynyt yhtenäisyys, konsensus ja arvo avulla (Coupland 2003: 418-419) (eng. *ontology, historicity, systemic coherence, consensus* ja *value*). Esimerkiksi materiaallinen esine voidaan tutkimuksen avulla

todistaa autenttisesti saamelaiseksi, jolloin esineen ontologisena statuksena on olla "saamelainen". Historiallisuus ilmenee esineen ja sen ontologian aikajakumossa ja on merkittävä autenttisuuden määre varsinkin vanhemman esineistön ollessa kyseessä. Samalla tavoin taide- tai kulttuurituote, kuten elokuva, voidaan autenttisoida saamelaiseksi tietyin edellytyksin. Autenttisointi edellyttää tuotteen yksimielistä, erityisesti saamelaisten asiantuntijoiden kesken luotua konsensusta siitä, että tuote täyttää saamelaisen autenttisuuden kriteerit. Autenttisuuden kriteerit taide- ja kulttuurituotteiden ollessa kyseessä ovat yhteisen kulttuurisen ja ideologisen matriisin mukaiset, ja tuote voi paikantua niiden muodostamaan arvojärjestelmään.

Vaikka autenttisuus on epäselvä ja vaikeasti määriteltävissä oleva käsite, on se kuitenkin erityisesti matkailussa kokemusten laatua määrittävä elementti, jota matkailijat aktiivisesti etsivät (vrt. Coupland 2003: 417). Pietikäinen (2013) tarkastelee autenttisuutta yhtenä osana tuotteistettavissa olevaa symbolista pääomaa ja toteaa:

In a shifting multilingual peripheral site such as Inari, authenticity is also in high demand in the categorization of people, practices, and products as more or less "authentic" or "inauthentic". (Pietikäinen 2013: 80)

Kyseisessä tutkimuksessa Pietikäinen hyödyntää autenttisointiprosessien käsitettä osoittaakseen, kuinka tietyt henkilöt, kielet ja käytänteet tulevat tulkituiksi autenttisiksi kieli-ideologisten ja sosiolingvististen prosessien kautta. Pietikäinen kiinnittää huomion myös multimodaalisten saamelaisresurssien, kuten Saamenlipun värien ja lapinpuvun käyttöön erilaisia matkailutuotteita autenttisoivina elementteinä, ja resurssien käyttöä luonnehtiviin "oikeisiin" tai "kunnioitaviin" tapoihin (Pietikäinen 2013: 80-81). Saamelaiskulttuuriin matkailun osana liittyvät kysymykset siitä, kenellä on oikeus käyttää saamelaista kulttuuriperintöä tai esimerkiksi hyödyntää erilaisia luonnon resursseja saamelaisten perinteisillä asuinalueilla. Näissä kysymyksissä saamelaisten ja suomalaisten normistot ovat usein konfliktissa keskenään (Länsman 2004: 94-100; Magga 2010: 20).

Niche-markkinoille suunnattujen matkailutapahtumien tuotteistamisessa on usein kyse juuri autenttisuuden markkinoinnista symbolisena resurssina. Tuotteistamisen näkökulman lisäksi autenttisuuteen kytkeytyvät kieli-ideologiat liittyvät usein kysymyksiin identiteetistä ja etnisiteetistä. Kysymykset käsittelevät sitä, kuka on autenttinen kielenkäyttäjä, mitä jonkun etnisen ryhmän autenttinen kieli on, ja ketkä jotakin autenttiseksi koettua resurssia saavat käyttää.

Tässä tutkimuksessa autenttisuus on sidoksissa saamen kieliin ja autenttiseen saamelaisuuteen tuotteistettavissa olevina elementteinä. Kompleksisesta ja ristiriitaisestakin autenttisuuden käsitteestä on tullut tärkeä kielen ja kulttuurin tuotteistamiseen liittyvä osa, jota käytetään, ja johon investoidaan monin eri tavoin (Pietikäinen 2013: 79). Kieli-ideologioiden tutkimuksessa autenttisuus on kytköksissä ajatukseen kielen, murteen, kielenkäyttäjän tai kulttuurin autenttisuudesta eli jonkinlaisesta alkuperäisyydestä, eksoottisesta erilaisuudesta tai

todellisesta, essentiaalisesta luonteesta (esim. Jaworski & Piller 2008; Kelly-Holmes ym. 2011: 33). Kielen, puhujan, kulttuurisen pääoman tai semioottisen resurssin autenttisuuden tai epäautenttisuuden määritelmät tapahtuvat aina diskursiivisesti, eli kielen välityksellä osana sosiaalista toimintaa. Tämä johtuu siitä, että autenttisuus on abstrakti eikä materiaallinen käsite. Autenttisuus määritelmänä voi olla kytköksissä esimerkiksi henkilön tai ryhmän identiteettiin, etniseen identiteettiin, tai johonkin yhteisön kielikäytänteeseen.

Kielentutkimuksessa autenttisuus on sidoksissa paitsi kieleen resurssina, myös kielenkäyttäjään itseensä. Esimerkiksi Lilja (2012) on tutkinut saamelaisalueella asuvien henkilöiden haastattelupuheessa ilmeneviä saamelaisuuden määritelmiä. Saamen kieli ja äidinkielen saamelaisuus ilmenivät oleellisiksi autenttista saamelaisuutta määritteleviksi tekijöiksi. Jos haastateltavat olivat äidinkieleltään saamenkielisiä, oli saamelaiseksi identifioituminen heille lähes ongelmatonta (Lilja 2012: 133–135). Aidon saamelaisuuden rakentuminen on autenttisuuteen kytköksissä oleva kieli-ideologinen käsitys, jossa äidinkieliyys yhdistetään henkilön etnisteettiin. Saamenkieltä osaamattomille tai valtakieltä äidinkielenään puhuville rakentuu Liljan tutkimuksessa marginaalinen asema, eivätkä he ole saamelaisen kulttuurin keskiössä (Lilja 2012: 136; ks. myös Stoor, 1999: 73; Valkonen 2009: 245).

Autenttisen tai aidon saamelaisen määrittelyä, saamelaisten identiteetteihin ja etnisyyden autenttisoivaan luonteeseen liittyviä kysymyksiä, ja kielen merkitystä kulttuurisen erityisyyden merkinä ovat tarkastelleet saamentutkimuksen alueella esimerkiksi Sanna Valkonen (2009), Erika Sarivaara (2012) ja Erkki Pääkkönen (2008) väitöskirjoissaan. Valkosen mukaan aito saamelaisuus liitetään voimakkaasti saamelaisuuden vakiintuneisiin elementteihin, kuten saamen kieleen, käsitöihin, tai poronhoitoon ja saamelaisten kotiseutualueella elämiseen. Etninen rajanveto saamelaisten ja muiden välillä tapahtuu myös ennen muuta poliittisen ruumiin kautta, jolloin ihminen on saamelainen syntyperänsä myötä. Syntyperäisyyden lisäksi henkilö pystyy myös kulttuuriin kasvamalla identifioitumaan saamelaiseksi, jolloin aito saamelaisuus kiinnittyy erityisesti kulttuuri-elementteihin ja kieleen (Valkonen 2009: 231, 234).

Statuksettomien saamelaisten paikantumista saamelaisyhteisössä ja heidän saamen kielen käyttöään on väitöskirjassaan tarkastellut Sarivaara. Hän määrittelee statuksettomat saamelaiset henkilöiksi, joilla on saamelaisia esivanhempia, mutta jotka eivät kuulu saamelaiskäräjien vaaliluetteloon, eli he eivät ole juridisesti katsottuna saamelaisia. Statuksettomat saamelaiset puhuvat kuitenkin jotain saamen kieltä ja ovat kiinnostuneita kielirevitalisaatiohankkeista (Sarivaara 2012: 191, 235). Tutkimus osoittaa, että vaikka Sarivaaran statuksettomiksi saamelaisiksi nimeämä heterogeeninen ryhmä hallitsee saamen kielen, on saamelainen aitous tai autenttisuus saamelaisyhteisön näkökulmasta katsottuna muutakin kuin kielen hallintaa. Sarivaara argumentoi kielen ja historiallisten ja globaalien prosessien vaikutusta statuksettomien saamelaisten asemaan seuraavasti:

Tutkimukseni mukaan saamen kielen oppiminen on mahdollista, mutta tulla tunnistetuksi saamelaiseksi voi olla haastavaa. Tutkimuksessani kietoutuvat yhteen kolo-

nialistinen historia, jota kuvaa voimakas vuosisatainen kielenvaihto ja saamen kansan jakaantuminen neljään valtioon. Tämä kokonaisuus yhdistettynä globaaleihin prosesseihin ja vinoutuneeseen valtakuvioon tekevät saamelaisuuteen identifioitumisen haasteelliseksi. (Sarivaara 2012: 235)

Statuksettomien saamelaisten etninen autenttisuus ei siten ole kytköksissä vain kieleen, vaan sen tunnustaminen muun yhteisön taholta osoittautuu laajempien historiallisten ja globaalien prosessien vuoksi hankalaksi Sarivaaran tutkimuksessa.

Pääkkönen (2008) toteaa saamelaista etnisteettiä tarkastelevassa väitöskirjassaan saamen kielten olleen saamelaisia koskevan etnografisen tutkimuksen keskeinen komponentti jo pitkään. Kielten merkitystä ja asemaa on korostettu tutkimuksessa saamelaisen erityisyyden säilyttäjänä. Sama suhtautuminen toistuu saamelaisten arkipuheessa kielestä, joka ymmärretään oleelliseksi resurssiksi kulttuurisen erilaisuuden korostamisessa (Pääkkönen 2008: 225–226). Tällöin kieli ja sen puhujat yhdistyvät ideologisesti saamelaiseen autenttisuuteen.

Kielen ja etnisen identiteetin yhteen kietoutumisen lisäksi autenttisuus voi kieli-ideologisena elementtinä olla kytköksissä myös markkinointiin. Perifeeristen, puhujamääriltään pienten kielten voi ajatella omaavan runsaasti symbolista, eksoottisuuteen (esimerkiksi kirjoitusasu ja erikoismerkit), harvinaisuuteen ja uhanalaiseen statukseen sidoksissa olevaa arvoa, joka voidaan mobilisoida markkinoille erottumisen pääomana (de Swaan 2010; Heller 2010b: 102). Pietikäinen ja Kelly-Holmes (2011) tarkastelevat artikkelissaan Inarin kieliympäristöä ja matkamuistojen autenttisuuden rakentumista multimodaalisen diskursusinanalyysin keinoin. Kirjoittajat ovat kiinnostuneita erityisesti matkamuistojen etikettien kielenvalinnasta. Vähäpätöisiltä vaikuttavat ja pienetkin kielenpalaset ja muut semioottiset resurssit haastavat ja muokkaavat globaaliin matkailuun kytkettyjä kielihierarkioita (Pietikäinen & Kelly-Holmes 2011: 325–326). Kieli-valinnat etiketeissä kertovat alueellisten kielenkäyttäjien ja erityisesti matkailuyrittäjien kieli-ideologioista ja tähtäävät tuotteiden autenttisointiin, mutta silti niiden liikkuvuuden varmistamiseen kansallisilla ja globaaleilla markkinoilla.

Autenttisuuteen liittyvät kieli-ideologiat korostavat usein myös äidinkielen puhujan kielihierarkian huipulla olevaa asemaa (Karjalainen A. 2012: 69). Ajatus äidinkielen, syntyperäisen puhujan autenttisesta auktoriteetista (Coupland 2003: 419) esittää äidinkielen puhujan hallitsevan rajatun kielikokonaisuuden kaikki resurssit ja olevan siten auktoriteetti kieliin liittyvistä kysymyksistä päätettäessä. Jotkut kielet voidaan kokea kuuluviksi vain tietyille etniselle ryhmälle ja äidinkielisille puhujille, jolloin uudet puhujat voivat arastella resurssin käyttöä etnosensitiivisyyden nimissä. Toisaalta uudet puhujat saattavat olla tarkkoja esimerkiksi siitä, ettei uuden kielen sanoja korvata toisen kielen sanoiksi miellelyillä termeillä (Lantto 2102). Tällöin kielellisen autenttisuuden merkiksi muodostuu äidinkielisyyden ja kuuluminen etniseen ryhmään. Toisaalta autenttisuus voi olla sitä, että käytetään vain yhtä standardia kielimuotoja ja vaalitaan kielellistä purismia (Coupland 2003; Heller 2010b). Tällöin kieltä ei nähdä jatkuvien muutosten alaisena olevana resurssien kokoelmana ja monikielisyyttä erityisesti kansallisvaltioiden kielivähemmistöjen perinteisenä, autenttisenä piirteenä. Siirtyminen tiettyjen autenttiseksi hahmotettujen kielten tarkas-

telusta erilaisten ajassa ja paikassa muokkaantuvien resurssien eli kielikäytänteiden tarkasteluun muuttaa myös kielellisen autenttisuuden ja autenttisen puhujan määrittelyä monikielisessä yhteisössä. Näkökulma siirtyy ennalta määriteltyjen kokonaisuuksien tarkastelusta tilanteisen ja muuttuvan sosiaalisen toiminnan tarkasteluun, kielten näkemiseen monista kerrostuneista resursseista muodostuviksi varieteettien kokoelmiksi, ja tästä sosiolingvistiikan yhteen keskeisimmistä kysymyksistä: kielellisten resurssien jakaantumiseen yhteiskunnassa (Blommaert 2005: 12). Kenellä on autenttiseksi miellettyä kielellistä pääomaa, kenellä ei, ja miksi?

Bucholz (2003: 407–409) ehdottaa, että staattisen autenttisuuden tutkimuksen sijasta (mikä on autenttista kieltä, kuka on autenttinen puhuja, kuka on autenttinen saamelainen) siirryttäisiin tarkastelemaan erilaisia autenttisuuteen liittyviä prosesseja, jolloin tutkimuksen fokus siirtyisi autenttisuuden määrittelyyn rakentumiseen ja niiden dynaamiseen ja muuttuvaan luonteeseen. Tällöin tutkimuksen keskiöön siirtyisivät kysymykset siitä, miksi ja missä tilanteessa jotakuta pidetään autenttisenä kielenkäyttäjänä tai johonkin etniseen ryhmään kuuluvana autenttisenä henkilönä, tai miksi ja millä perustein jokin tuote määrittyy autenttiseksi tuotteeksi. Tämänkaltaisten kysymysten tarkastelussa kieli-ideologioiden analysointi on hedelmällinen lähestymistapa.

4.2.3 Vähemmistökielten merkitystä korostavat kieli-ideologiat

Aikaisemmassa tutkimuksessa on myös korostettu vähemmistökielten merkitystä dekolonisaation ja revitalisaation näkökulmasta tai osana monikielisiä kielikäytänteitä. Useat kieli-ideologiset tutkimukset fokuoivat kieli-ideologioiden kytköksen erilaisiin uhanalaisten- tai vähemmistökielten revitalisaatioprojekteihin tai dekolonisaatiotavoitteisiin (Jaffe & Oliva 2013; McCarty 2008; 2011; Meek 2009; Olthuis ym. 2013: 177-184; Reynolds 2009). Kansallisvaltioiden harjoittama symbolinen väkivalta (ks. Bourdieu & Passeron 1990: 4) ja monolingvistiset ideologiat ovat usein liittyneet instituutioiden käytänteisiin, joissa vähemmistöjen tai alkuperäiskansojen kielille ei ole annettu arvoa (Patrick 2012: 31-32). Dekolonisaatioon ja revitalisaatioon liittyvät kieli-ideologiat ovat poliittisia luonteeltaan, ja niiden juuret liittyvät jälkikolonialistisiin teorioihin ja historian epäoikeudenmukaisuuksien oikaisemiseen poliittisen aktivismin kautta. Siten ne edustavat vahvasti edellä esiteltyä vähemmistökieliä merkityksellistävää pride-diskurssia (ks. luku 3.2.1). Kielirevitalisaatiotankkeet kulkevat usein käsi kädessä muiden yhteiskunnallisten muutosten tai alkuperäiskansojen tai vähemmistöjen oikeuksia koskevien asioiden ajamisen kanssa. Tällaiset muutokset ja poliittinen aktivismi liittyvät esimerkiksi negatiivisten stereotyyppien purkamiseen, maa-oikeusasioihin tai kolonialististen perinteiden, kuten asuntolainstituutioiden lakkauttamiseen (Meek 2009: 154; Patrick 2012: 31).

Kroskityn ja Fieldin (2009) toimittama *Native American Language Ideologies: Beliefs, Practices, and Struggles in Indian Country* esittelee laajalti Amerikan mantereeseen alkuperäiskansojen parissa tapahtunutta kieli-ideologista siirtymää, jossa hyvin erilaisten alkuperäiskansoihin kuuluvien yhteisöjen perinteisiin kieliin liittyvät ideologiat ovat muuttuneet yhä enenevässä määrin vähemmistökielten

revitalisaatiota suosiviksi (Field & Kroskrity 2009: 4). Vaikka Kroskrity ja Field korostavat kieli-ideologioiden heterogeenisuutta, on Amerikan intiaanien kieli-ideologioilla yhtäläisyyksiä ja samankaltaisuuksia muiden alkuperäiskansojen puhujayhteisöjen kieli-ideologioiden kanssa. Tämä johtuu kirjoittajien mukaan koloniaalisesta historiasta ja eurooppalaisten harjoittamasta kulttuurisesta ja kielellisestä sorrosta.

Kolonisaatio on marginalisoinut primitiivisiksi ja jopa barbaarisiksi ennen kaikkea kielet, joilla ei ollut kirjoitusasua (Field ja Kroskrity 2009: 18). Myös Amerikan mantereella länsimainen ja kansallisvaltioiden valjastama monolingvistinen kieli-ideologia suosi valtioiden yksikielisyyttä ja valtakieli oli valloittajien mukanaan tuoma kieli. Dekolonisaatioon kytkeytyvät kieli-ideologiset näkemykset aikaisemmassa tutkimuksessa liittyvät näiden asetelmien näkyväksi tekemiseen ja kyseenalaistamiseen.

Monolingvistinen kieli-ideologia, joka ammentaa logiikkansa kansallisvaltioiden kielikonstruktiosta, voi toimia myös revitalisaatiohankkeissa dekolonisaatiopyrkimysten tukena. Kielivähemmistöt valjastavat usein monolingvistiset kieli-ideologiat käyttöön revitalisaatiohankkeita ajaessaan, jolloin etnisuus, kieli ja kulttuuri yhdistetään samaan pakettiin kuuluviksi (Woolard & Schieffelin 1994: 60-61). Saamelaisen etnopolitiittiset ryhmäytymisprosessit voi osittain nähdä monolingvistisen kieli-ideologian ilmentäjänä siinä mielessä, että ryhmäytymisen on kieltänyt eroja eri saamelaisryhmien sisällä. Erityisesti pohjoissaamen asema suurimpana saamen kielenä ja saamelaisen lingua francana luo eri saamenkielten välille oman kielihierarkiansa (ks. esim. Lehtola & Länsman 2012: 14).

Kieli-ideologiat saattavat liittyä myös erilaisten monikielisten käytänteiden merkityksen korostamiseen. Petteri Laihosen väitöskirjassa tarkastellaan monikielisten Romanian Banaatin alueen asukkaiden kieli-ideologioita unkarin, saksan ja romanian sekä monikielisyyden suhteen. Monikielisyyttä näyttävät Laihosen tutkimuksessa vahvasti myönteisenä ideologiana (Laihonen 2009: 39). Vähemmistökielten merkitystä saatetaan tuoda esille myös korostamalla monikielisyyden pitkää historiaa puheyhteisössä. Tuolloin lingvistisen purismin (ks. kieli-ideologisesta purismista Nordlund 2004) ja standardisoidun, yhden oikean kielimuodon ja tiukkojen kielten välisten rajojen (eng. *fixity*) sijasta korostetaan monikielisten identiteettien merkitystä ja kielten polynomiaa. Tällöin tulevat esiin eri resurssien yhdistelmät kielikäytännöissä, kielikäytänteiden ilmaisuvuoro, mobiliteetti ja kommunikatiivinen ulottuvuus sekä muutos ja virtaavuus (eng. *fluidity*), joita paikantuneet kielikäytännöt edustavat (Jaffe & Oliva 2009: 97).

Monikielisten resurssien arvokkaiksi kokeminen voi liittyä myös sellaiseen tilanteeseen, jossa vähemmistökieli tarvitsee rinnalleen valtakielen tai kansainvälisen kielen liikkuakseen kommunikatiivisena resurssina (Jaffe & Oliva 2013: 97). Tuolloin autenttiseksi koettu vähemmistökieli on tuotteistettavissa osana monikielisiä käytänteitä, ja esimerkiksi englannin hyödyntämisen vähemmistökielen rinnalla ei katsota liittyvän kolonialistisiin käytänteisiin, vaan

luontevaksi osaksi alueen kielten rinnakkaineloa (Kelly-Holmes 2013; McLaughlin 2013; Jaffe & Oliva 2013).

4.3 Yhteenveto

Kieli-ideologiat kielenkäyttäjien jaettuina käsityksinä, uskomuksina ja näkemysinä kielistä sopivat käsitteenä saamen kieliä koskevan, ruohonjuuritason käytänteisiin keskittyvän tutkimuksen yhdeksi pääkäsitteeksi kielikäytänteiden rinnalle. Kielenkäyttäjät eivät aina ole tietoisia kieli-ideologioistaan, ja tutkijan tehtävä on tehdä ideologioita näkyviksi (Laihonen 2009: 26). Tuolloin analyysissa korostavat paitsi metakieliset lausumat kielestä, myös tapahtuman kielikäytänteiden peilaaminen kieli-ideologioiden ilmentymänä. Erilaiset muutostilanteet, jotka johtuvat taloudellisista tai poliittisista syistä, ovat erityisen hedelmällisiä kieli-ideologioiden tarkastelemiselle, ja saamen kielten viimeaikaiset revitalisaatiohankkeet, populaarikulttuurin ilmiöt ja esimerkiksi matkailun kasvu Inarin seudulla kertovat saamen kieliä koskevasta muutoksesta, jossa myös Skåbmagovat-elokuvafestivaali on mukana.

Yksi merkittävimmistä aikaisemman tutkimuksen esiin tuomista kieli-ideologioista liittyy kansallisvaltioiden syntymiseen ja on nimetty tutkimuksessa monolingvistiseksi eli yksikielisyyden kieli-ideologiaksi, ja tämän kieli-ideologian alakategorioiksi voidaan lukea myös erilaiset kansalliskieli- ja kansallisvaltioideologiat. Monolingvistinen kieli-ideologia nostettiin esiin sen vuoksi, että saamen kieliä kohdanneet historialliset prosessit ovat vahvasti siihen sidoksissa. Luvussa tuotiin esille myös autenttisuuteen kytköksissä olevat kieli-ideologiat ja niiden yhteys äidinkielen puhujan asemaan, joka on tutkimuksen moni- ja vähemmistökielisessä kontekstissa oleellinen ja kilpailtu status. Kielellinen autenttisuus on yhteydessä auktoriteettiin eli siihen, kuka kieltä saa tai voi missäkin festivaalin tilanteessa käyttää. Autenttisuuden käsitteen todettiin olevan myös oleellinen tekijä markkinoitaessa etnisyyteen painottuvia, pienille niche-markkinoille suunnattuja tuotteita.

Vähemmistökieliä koskevat kieli-ideologiat ovat aikaisemmassa tutkimuksessa liitetty myös dekolonisaatioon, kielirevitalisaatioon ja monikielisten käytänteiden merkityksen korostamiseen. Näissä tutkimuksissa on analysoitu kieli-ideologioita, jossa valtakieli ja vähemmistökielet asetetaan vastakkain, tai monikielisten käytänteiden paikantuneisuutta ja jatkuvaa muuttumista halutaan korostaa monikielisessä yhteisössä. Myös vähemmistökielten revitalisaatiota ajavat hankkeet saattavat mobilisoida käyttöönsä monolingvistisiksi määritellyjä kieli-ideologioita.

5 TUTKIMUSMETODOLOGIA JA TUTKIMUSPROSESSI

Laadullisen tutkimuksen tutkimuskysymykset muokkaantuvat usein tutkimuksen edetessä, ja niin on tapahtunut myös tämän tutkimuksen mennessä eteenpäin. Tutkimuskysymykset koskivat tässä työssä kuitenkin jo varhain saamen kielten arvoa, sillä olin kiinnostunut tutkimuksen alkumetreiltä saakka kielistä osana talouden prosesseja ja ihmisten toimeentulon välineinä. Siten näkökulma kieliin tuotteistettavina resursseina oli mukana jo ensimmäisellä kenttätyömatkallani Skábmagoville tammikuussa 2010.

Kun festivaali on käynnissä, siellä tapahtuu jo muutamassa hetkessä monia tutkimusasetelman kannalta tärkeitä ja tutkijaa kiinnostavia asioita, jotka herättivät tietenkin lisää kysymyksiä. Kenttätyömatka oli intensiivinen kokemus ja aineiston keräämisen mahdollisuudet tuntuivat äärettömiltä kaiken visuaalisen ja auditiivisen tarjonnan myötä. Kaikesta runsaudestaan huolimatta kenttätyön anti alkoi jäsentymään kotiin päästyäni ja ohjasi tarkentamaan tutkimuksen fokusta eri tilanteiden kielikäytänteiden ja toimijoiden kieliideologioiden tarkasteluun. Toisen aineistonkeruumatkan tein tammikuussa 2011. Vuosina 2012 ja 2013 olin myös kenttätöissä festivaalilla, ja toimin vapaaehtoisena ulkomaalaisille alkuperäiskansavieraille. Tuo tehtävä teki kenttätyömatkoista antoisia ja hauskoja kokemuksia, ja avasi myös ulkomaanvieraiden kokemuksia festivaaleista ja elokuva-alalla toimimisesta.

Tutkimuksen väljä metodologinen viitekehys on neksusanalyysi, joka on diskurssintutkimuksen etnografinen sovellus (Scollon & Scollon 2004). Tutkimusprosessi on edennyt syklisesti kolmessa vaiheessa kenttätyövaiheesta raportointiin ja tutkimuksen tulosten palauttamiseen tutkittavalle yhteisölle. Kun tutkimusta tehdään vähemmistökielisyhteisössä ja alkuperäiskansojen parissa, tutkijan eettisten ja muiden tutkimusprosessiin liittyvien valintojen aukikirjoittaminen on erityisen tärkeää. Näihin teemoihin syvennytään tässä tutkimuskysymyksiä, aineistoa, metodia ja analyysiprosessia kuvaavassa luvussa.

5.1 Tutkimuskysymykset

Tutkimuksessa tarkastellaan alkuperäiskansojen Skábmagovat-elokuvafestivaalin kielikäytänteitä ja kieli-ideologioita. Tutkimuksen tavoitteena on ymmärtää, miten saamen kielten arvo ja käytettävyys määrittävät tuotteistettavina resursseina festivaalille osallistuvien ja siellä työskentelevien ihmisten näkökulmasta. Tarkasteluun tuodaan myös festivaalilla käytettävien muiden kielten, etupäässä suomen ja englannin asemaa festivaalin kielikäytänteissä, ja niiden arvon ja käytettävyyden rakentumista kieli-ideologioiden pohjalta. Tutkimustavoitteen mukaiset kolme tutkimuskysymystä esitellään seuraavaksi. Tutkimuksen pääkysymys on:

1. Miten saamen kielten arvo ja käytettävyys määrittävät Skábmagovat-elokuvafestivaalin kielikäytänteissä?

Tämän kysymyksen avulla tuodaan laajasti esiin eri kieliresurssien arvoa ja merkityksen rakentumista kansainvälisessä kulttuuri- ja matkailutapahtumassa. Samalla tutkimus kytketään sosiolingvistiseen teoriaan kielistä liikkuvina, monimuotoisina resursseina, joiden arvo muuttuu globalisaation ja uuden talouden vaikutuksesta, ja jotka ovat puhujiansa symbolista, tuotteistettavissa olevaa pääomaa.

Seuraavien kahden alakysymyksen avulla pyrin vastaamaan tutkimuksen pääkysymykseen:

a. Millaisia kielikäytänteitä Skábmagovilla on?

Tämän alakysymyksen avulla selvitan, mitä eri kieliä Skábmagovilla käytetään, ja kuinka eri tilaisuudet vaikuttavat kielen valintaan ja järjestävät vuorovaikutusta festivaalin eri tilanteissa.

Toinen alakysymys on:

b. Mitä kieli-ideologioita haastateltavien ja festivaalilla esiintyvien henkilöiden puheessa rakentuu?

Yksi tutkimustehtävistäni on selvittää, mitä kieli-ideologioita metakielisestä aineistosta on tulkittavissa, ja siihen pyrin vastaamaan tämän kysymyksen avulla. Kieli-ideologisia näkemyksiä tarkastellaan seminaaripuheenvuoroista ja haastatteluaineistosta tunnistuen niiden painotuksia aiempaa kieli-ideologioiden tutkimuksellista taustaa vasten. Analyysitapa on aineistolähtöinen, ja kieli-ideologioita paikannetaan nimenomaan aineistosta, vaikka aikasempiakin tapoja nimetä kieli-ideologioita esiteltiin luvussa 4. Esiin pyritään siis tuomaan festivaalilla toimivien yksilöiden näkemyksiä, uskomuksia ja käsityksiä eri kielten käytöstä ja niiden arvosta festivaaliympäristössä ja elokuva-tuotantojen kielinä. Lisäksi tarkastellaan, millaisia kielenkäyttäjryhmien välisiä

rajoja kieli-ideologioiden avulla piirretään. Nämä rajanvedot voivat liittyä etniseen statukseen tai käsityksiin eri henkilöiden repertuaarien kattavuudesta.

Tutkimuksen pääkysymys koskee koko festivaalia sosiaalisena toimintana, ja alakysymykset tarkentavat pääkysymystä auttaen vastaamaan siihen. Kaikki kysymykset muodostavat kokonaisuuden, jonka avulla etnografista tutkimuskenttää voi lähestyä, ja kenttää voi kartoittaa, siinä voi navigoida, ja myöhemmin muokata (ks. seuraavat luvut neksusanalyysista ja tutkimusprosessista).

Teoreettiset lähtökohdat ovat tässä tutkimuksessa kieliresurssien ja tilanteisten, paikantuneiden käytänteiden tutkimuksessa, sekä ruohonjuuritason kieliä koskevissa jaetuissa näkemyksissä, jotka vaikuttavat laajempiin prosesseihin ja päinvastoin. Tämän vuoksi kolme kysymystä pyrkivät tarkentamaan suurista kokonaisuuksista pieniin, kielikäytänteiden kannalta merkityksellisiin festivaalin tilanteisiin, ja niiden sosiaaliseen toimintaan ja näkemyksiin kielistä. Kun kysymyksiä on tarkasteltu ruohonjuuritasolla, siirrytään niihin kytköksiin, joilla näkemykset yhdistyvät laajempiin vähemmistökieliä koskeviin prosesseihin. Tutkimus paikantuu Inariin ja festivaalin toiminta-aikaan, mutta sen suuremmat kontekstit ovat esimerkiksi matkailijoiden Lappi, Saamenmaa, Suomi, Pohjoismaat ja globaalit elokuvan tekemisen ja alkuperäiskansojen verkostot.

5.2 Neksusanalyysi tutkimuksen metodisena viitekehysenä

Tutkimuksen metodinen viitekehys on neksusanalyysi. Tarkastelen kielikäytänteiden teoreettisen viitekehysen ja kieli-ideologioiden käsitteen avulla monikielistä alkuperäiskansojen elokuvafestivaalia. Keskityn kielenkäyttäjien näkökulmaan ja kokemuksiin saamen kielten arvosta ja käytettävyydestä. Kaikki kieliin liittyvät käytänteet, näkemykset ja uskomukset ovat kytköksissä tapahtuman sosiaaliseen ympäristöön ja laajempiin kieliä koskeviin historiallisiin, taloudellisiin ja poliittisiin prosesseihin. Neksusanalyysi on diskurssianalyysin muoto, jossa sosiaalisen toiminnan tarkastelu keskitetään aineistosta valittuihin neksuksiin. Neksuksissa tulevat yhteen sosiaaliset toimijat, semioottiset resurssit ja erilaiset genret vuorovaikutuksen normeineen (vrt. Pietikäinen 2013; Scollon & Scollon 2004). Tarkastelun kohteena on neksuksen sosiaalinen toiminta, joka taas on osa laajempaa toimintaa ja kieliä koskevia kehityskulkuja. Neksusanalyysin kantavana ajatuksena onkin, että pienten arkipäiväisten toimintojen tai ilmiöiden tarkastelu on tärkeää ja mielekästä, sillä ne kytkeytyvät laajempiin yhteiskunnallisiin prosesseihin (Scollon & Scollon 2004; ks. myös Scollon, R. 2002).

Tässä tutkimuksessa ruohonjuuritaso paikantuu festivaaliin ja sen eri tilaisuuksiin kielikäytänteineen sekä festivaalin toimijoiden kieliä koskeviin näkemyksiin. Festivaali on tutkimuksen laajempi neksus, Scollonien termin mukaan tarkemmin vielä *nexus of practice*, jonka osia kielikäytänteiden muodostamat pienemmät neksukset ovat. Festivaalin eri tilanteiden kielikäytänteissä tulevat yhteen eri resurssit, kuten kielet, genret ja toimijat. Neksuksissa voi ajatella riistävän myös laajempien yhteiskunnallisten prosessien kaaria, jotka leikkaavat toisiaan kielikäytänteissä. Nämä kaaret tulevat edellisistä kielenkäyttötilanteista

ja jatkavat matkaansa eteenpäin tuleviin tilanteisiin. Tästä hetkeen ja paikkaan sijoittuvasta yhteentulemisen ajatuksesta juontavatkin juurensa sekä sana *nexus* että sen suomenkieliset vastineet neksus ja risteymä.

Neksusanalyysin ovat alun perin kehittäneet Ron Scollon ja Suzie Wong Scollon etnografian, kriittisen diskurssintutkimuksen ja sosiolingvistiikan lähtökohdista erityisesti sosiaalisen toiminnan ja diskurssin ja teknologian kehityksen tuomien kysymysten tarkasteluun (Scollon & Scollon 2004; myös Scollon & Scollon 2007). Scollonien mukaan neksusanalyysi pyrkii olemaan seuraavia asioita:

a more general ethnographic theory and methodology which can be used to analyze the relationships between discourse and technology but also to place this analysis in the broader context of the social, political, and cultural issues of any particular time. We want to use the discourse analysis to engage in social action. We call this approach to discourse analysis 'nexus analysis'. (Scollon & Scollon 2004: 7)

Ote on Scollonien kirjasta *Nexus analysis: Discourse and the emerging internet* (2004), jota sovelletaan metodiikan ja analyysin työkalujen osalta tässä tutkimuksessa. Metodoin ytimessä on sosiaalinen toiminta. Lainauksesta ilmenee, että Scollonit halusivat kehittää metodisen työkalun diskurssianalyysin ja sosiaalisen toiminnan tarkastelun yhdistämiseksi. Teknologian merkityksen korostaminen sekä oteesta että kirjan nimessä kertoo murroksesta, jonka internet ja muu (opetus)teknologian kehittyminen on tuonut mukanaan, ja jonka vaikutusta diskurssiin Scollonit pyrkivät paikantamaan kehittämällä neksusanalyysin. Teknologian vaikutuksen seuraamisen merkitystä korostava metodologia sopii hyvin myös tähän tutkimukseen, sillä elokuvaan liittyvä festivaalitoiminta on hyvin teknologiapainotteista. Esitysteknologia, käännosteknologia sekä erilaiset välineet verkostojen kanssa kommunikoimiseen ja alustat rahoituksen hakemiseen kehittyvät koko ajan, ja niiden muuttuessa myös kieliä koskevat diskurssit muuttuvat.

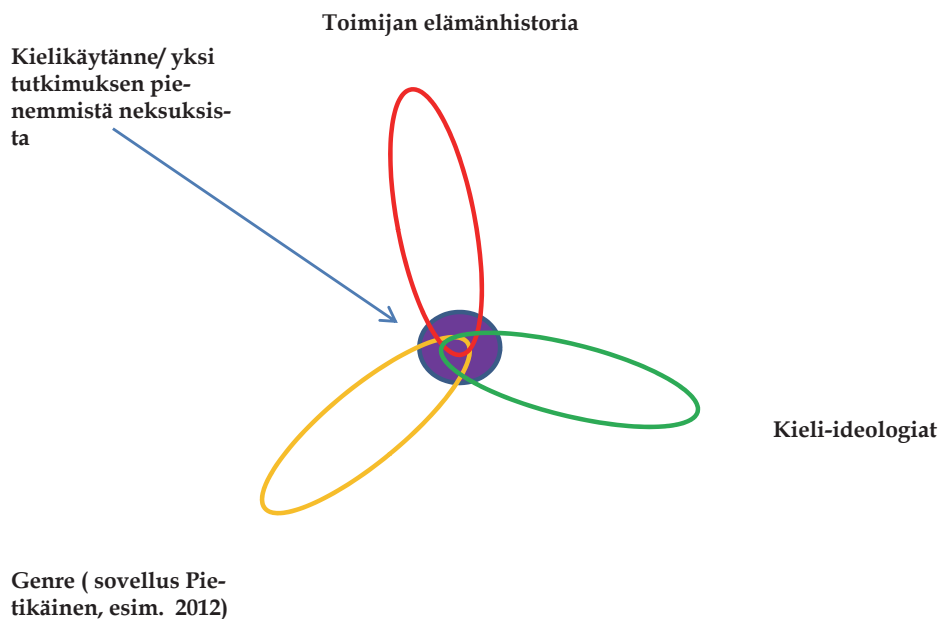
Neksusanalyysi ei ole itsessään teoria tai strukturoitu metodologia, vaan Scollonit ovat kutsuneet tutkijat kehittämään muutoksille avointa strategiaa eteenpäin ja soveltamaan menetelmää kaikkiin etnografisiin diskursseja koskeviin tutkimuksiin (Scollon & Scollon 2004: 152). Tämä merkitsee sitä, että olen pystynyt muokkaamaan analyysitapaa tähän tutkimukseen istuvammaksi. Olen korvannut joitakin Scollonien ehdottamia, analyysia jäsentäviä käsitteitä sopivammilla.

Neksusanalyysia ovat Scollonien jälkeen kehittäneet ja vieneet eteenpäin esimerkiksi Hult (esim. 2007, 2010), joka on tutkinut kielipolitiikkaa Ruotsissa ja kirjoittanut neksusanalyysista metodiikkana, Lane (esim. 2009, 2010) joka on tutkinut kielenvaihdosta erityisesti Norjan Pykeijassa kveenien keskuudessa ja Pietikäinen (esim. 2010, 2012, 2014), joka on soveltanut neksusanalyysia tutkimuksissaan pohjoisen monikielisistä yhteisöistä ja niiden kielikäytänteistä ja -ideologioista. Neksusanalyysia metodologisena viitekehystenä ovat hyödyntäneet myös Kauppinen (2012; ks. myös 2013a ja 2013b) ja Karjalainen A. (2012) väitöstutkimuksissaan, Compton (2013) artikkelissaan amerikkalaista viittomakieltä koskevasta kielipolitiikasta sekä Tapio (2013) väitöstutkimuksessaan suomalaisten viittomakielisten keskuudessa.

Seuraavaksi avataan Scollonien neksusanalyysia varten kehittämää termistöä ja niiden soveltamista tähän tutkimukseen. Vuoden 2004 kirjassaan Scollonit

kehittivät kuvailevan ja metaforisen sanaston neksusanalyysille. Esimerkiksi nexus-sanan vastine oli aikaisemmassa etnografisessa tutkimuksessa useimmiten *event*, eli tapahtuma (Blommaert ym. 2005). Myös termillä nexus tarkoitetaan event-sanan kaltaista tiettyyn aikaan, paikkaan ja tilanteeseen liittyvää sosiaalista toimintaa, jossa erilaisten toimijoiden, diskurssien, ideoiden ja esineiden kaaret sekä laajempien prosessien kaaret (eng. *trajectories*) leikkaavat toisiaan (Scollon ja Scollon 2004: 159). Scolloneille nexus saattoi olla hyvinkin pieni ja spesifi sosiaalisen toiminnan muoto, kuten kadun ylittäminen. Muiden tutkijoiden sovelluksissa nexus on paikantunut välillä suurempiin sosiaalisen toiminnan tilanteisiin, ja tässä tutkimuksessa se paikantuu festivaalin kielikäytänteisiin sen eri tilanteissa.

Neksusanalyysissa ei eroteta mikro- ja makrotasoja, vaan tarkoitus on tutkia sosiaalista toimintaa tutkimusongelman kannalta sopivassa aineiston osassa (esimerkiksi alkuperäiskansojen keskustelutilaisuudessa), jossa risteävät erilaiset resurssit ja toimijat (esimerkiksi kielet, genret, osallistujat). Selkeyden vuoksi tässä tutkimuksessa kuitenkin käsitellään ruohonjuuritasoksi nimettyä festivaalin kielenkäyttäjien tason toimintaa, ja makrotason toiminnaksi nimettyä laajempia vähemmistökieliä koskevia prosesseja. Seuraava kuvio havainnollistaa erilaisten kaarien leikkaantumista neksuksessa, eli sosiaalisessa toiminnassa tähän tutkimukseen sovellettuna:

KUVIO 1 Neksusanalyysin sosiaalista toimintaa jäsentävät tekijät.

Yllä olevassa kuviossa on esitetty neksusanalyysin monitieteisen lähtökohdan mukaiset jäsentävät tekijät tutkimukseeni sovellettuna (vrt. Scollon & Scollon 2004: 20). Kuvion kaltaisia analyyseissä tarkasteltavia kielikäytänteitä, eli pie-

nempiä neksuksia on festivaalilla useita, ja ne sisältyvät kaikki suurempaan Skábmagovat-elokuvafestivaalin neksukseen. Scollonien mukaan neksusanalyysissä tärkeitä neksusta muokkaavia elementtejä ovat 1. *discourses in place* 2. *interaction order* ja 3. *historical bodies*. Avaan seuraavaksi näitä käsitteitä ja sitä, kuinka sovellan niitä tutkimuksessani. Jokainen tutkija voi valita neksusanalyysin tutkimusorientaatiosta ne työkalut ja analyysistrategiat, jotka parhaalla tavalla edesauttavat analyysia ja tutkimuskysymyksiin vastaamista (Pietikäinen 2012: 419).

Tutkimukseni laaja neksus eli *nexus of practice* tarkoittaa festivaalia kokonaisuudessaan niinä vuosina, joina aineisto on kerätty. Laajempi neksus on tutkimuksen kannalta relevanttien kieliä koskevien taloudellisten, historiallisten sekä sosiaalisten prosessien leikkauspiste, jossa myös toimijat, genret ja kieli-ideologiat risteävät. Tässä tutkimuksessa pienemmät neksukset korvautuvat teoreettisella rakennelmalla festivaalin eri tilanteiden kielikäytännöistä, joita tarkastellaan erityisesti analyysiluvussa 6. Kyseessä on oma sovellukseni Skábmagovien tutkimukseen.

Metodin soveltaminen koskee myös neksusanalyysin muita elementtejä. Tutkimukseni on diskurssintutkimusta, mutta vaihdan neksusanalyttisen käsitteen *discourses in place* (diskurssit) Skábmagovia koskevassa tutkimuksessa käsitteeseen kieli-ideologiat (*ideologies in place*) (ks. luku 4). Käsitteet diskurssit ja kieli-ideologiat ovat osittain päällekkäisiä, ja saamen kielten ruohonjuurita-son merkitysten tarkastelun kannalta kieli-ideologiat on tässä työssä toimivampi käsite. Kieli-ideologioiden dynaaminen käsite sisältää kuvausvoimaa suhteessa niihin prosesseihin, joilla saamen kielten arvo ja käytettävyys merkityksellistyvät festivaalilla ja sen paikallisella, saamen kieliä koskevalla tasolla.

Neksusanalyysin lähtökohta etnografian lisäksi on diskurssintutkimus. Englannin kielestä lainattu sana diskurssi määritellään suomeksi kahdella tavalla: yksikön artikkeliton sana *discourse* (diskurssi) merkitsee koko tieteenalan lähtökohtaa, eli näkemystä kielestä sosiaalisen ja tilanteisen toiminnan resurssina (Pietikäinen ja Mäntynen 2009: 27). Monikollinen sana diskurssit (eng. *a discourse*) puolestaan tarkoittaa vakiintunutta kielenkäytön tapaa tietystä asiasta tietyssä tilanteessa

Foucault'n (2005: 46-45) mukaan diskurssit ovat kiteytyneitä ja kulttuurisesta jaettuista merkityksellistämisen tapoja, jotka muokkaavat puhunnan kohdetta. Diskursseja voidaan luonnehtia historiallisesti suhteellisen sitkeinä näkökulmina, jotka tulevat esille tietystä aiheesta puhuttaessa (Fairclough 1992; Kauppinen 2013b: 135; Pietikäinen ja Mäntynen 2009: 25). Esimerkiksi saamen kielistä on viime vuosikymmeninä puhuttu revitalisaation näkökulmasta, joka on vakiintunut tapa merkityksellistää erilaisia alkuperäiskansojen kieliä.

Laajassa tuotannossaan Foucault pyrkii osoittamaan, että diskurssi on strateginen kenttä, jossa voimasuhteet ja taktiikat siirtyvät puolelta toiselle (Foucault 1976/2014: 152). Valtasuhteiden ja yhteiskunnallisesti epätasarvoisten asetelmien tarkastelemisella diskurssianalyysin keinoin pyritään pait- si hegemonisten käsitysten syntymekanismien osoittamiseen ja avaamiseen, myös epätasarvoisten valtasuhteiden osoittamiseen sekä yhteiskunnallisen

tasa-arvon parantamiseen (Foucault 2005: 70-75). Tällä tavoin kieli-ideologioiden ja diskurssien tarkastelun motiivit ovat yhtäläisiä, sillä molempien avulla tutkija pyrkii paikantamaan ja usein kyseenalaistamaan totuttuja tapoja merkityksellistää kieliä ja niihin liittyviä totuttuja puhetapoja.

Scollonien kehittämässä neksusanalyysissa diskurssien käsite (eng. *discourses in place*) suuntaa sosiaalisen toiminnan tarkastelun sekä kieliresurssien valintaan, sanatasoon että laajempiin diskurssisiin (Scollon & Scollon 2004: 87). Neksuksessa kiertäviä diskursseja, tai tässä tapauksessa kieli-ideoita, tarkasteltaessa tulisi kiinnittää huomio siihen, mitkä niistä ovat etualalla ja mitkä taka-alalla (Scollon & Scollon 2004: 14). Diskurssien kartoittaminen on analyysin ydintä, ja tässä työssä diskursseja koskevaa analyysia tehdään kielikäytänteitä (luku 6) ja kieli-ideoita tarkastelemalla (luku 7).

Käsitteistä toimijoiden elämänhistoria (eng. *historical body*) määritellään näin: “people’s life experiences, their goals and purposes, and their unconscious ways of behaving and thinking” (Scollon & Scollon 2004: 46; käsitteen määrittelystä henkilön ja tilan käsitteiden yhteenliittymänä ks. myös Blommaert & Huang 2009). Elämänhistoria-käsitteen tarkoitus on kiinnittää huomio sosiaalisessa toiminnassa mukana olevien ihmisten elämäkokemuksiin, tavoitteisiin, tarkoituksiin ja tiedostamattomiin tapoihin ajatella. Tässä tutkimuksessa henkilön elämänhistorian merkityksen tarkastelu ulottuu haastateltaviin ja seminaaripuhujiin siltä osin, kuin se on saamen kielten arvon ja merkityksen analyysin kannalta oleellista. Tämä merkitsee esimerkiksi haastateltavien kieliresurssien kartoittamista ja joidenkin henkilöiden työhistoriaan tai koulutukseen liittyvien asioiden esille tuomista.

Skábmagovat-elokuvafestivaalin eri tilanteissa jokainen toimija tuo tilanteeseen oman pääomansa sisältävän elämänhistoriansa: taitonsa, elämäkokemuksensa, erilaiset kompetenssinsa ja kielelliset repertuaarinsa. Festivaalin sosiaalinen toiminta, samoin kuin festivaalin kielikäytänteet, muokkaantuvat osaltaan näiden elämänhistorioiden vaikutuksesta. Myös ihmisten näkemykset ja kokemukset kielistä eli kieli-ideologiat ovat kytköksissä henkilökohtaiseen elämänhistoriaan. Koska pidän tutkimukseen osallistuvien henkilöiden elämänhistorian huomioimista tärkeänä sosiaalista toimintaa ja erilaisia kieliä koskevia prosesseja tarkastellessa, olen esimerkiksi haastattelukysymysten lisäksi pyytännyt haastateltaviani täyttämään taustatietolomakkeen, jossa esitän kysymyksiä heidän kielirepertuaareistaan ja toimenkuvastaan Skábmagovilla (lomake liite 2). Pyrin siis selvittämään ihmisten käsityksiä omista resurssistaan (esim. osaan inarinsaamesta alkeet) ja erilaisista Skábmagovilla tärkeistä, tuoteistettavissa olevista pääomaan sisältyvistä taidoista (esim. minulla on tulkin koulutus tai olen toimittaja). Näiden näkemysten perusteella teen analyysissa synteesiä siitä, kuinka elämänhistorian eri tapahtumat muokkaavat festivaalin kielikäytänteitä, ja kuinka ne merkityksellistävät kieli-ideoita. Kuitenkin on huomattava, että vaikka analyysissa esiin tuodut seikat henkilöiden elämänhistorian merkityksestä festivaalin kielikäytänteisiin ja kieli-ideoihin perustuvat henkilöiden esittämiin mielipiteisiin, ovat ne tutkijan tulkintaa ja tutkijan tuottama tarina näistä merkityksistä (ks. seuraava luku 5.3 etnografiasta).

Mikä sitten on elämänhistoriakäsitteen ja sen kanssa samankaltaiselta vaikuttavan symbolisen pääoman käsitteen (ks. luku 3.2.2) ero tässä työssä, ja miksi tutkimukseen on valittu nämä molemmat käsitteet? Näillä kahdella on paljon yhteistä erityisesti siinä mielessä, että niillä kuvataan yhdelle henkilölle kuuluvia ominaisuuksia, joilla on historiallinen rakentumisensa. Molemmilla on kuitenkin tässä tutkimuksessa myös omat funktionsa, jotka nousevat tutkimusilmiön ja sitä tarkastelevan näkökulman tarpeista ja tutkimuksessa tehdyistä teoreettisista ja metodologisista valinnoista.

Elämänhistorialla kuvataan holistisessa mielessä henkilön ominaisuuksia ja tavoitteita, eli käsite pyrkii kattamaan yksittäisen toimijan henkilön laajemmin kuin pääomakäsite. Käsite nousee tutkimuksen metodologisesta taustasta. Pääoma-teorioiden ja symbolisen pääoman käsitteen hyödyntämisen syyt ovat niiden nousemisessa tutkimuksen teoreettisesta taustasta. Syyt ovat myös niiden mahdollistavassa tavassa käyttää talouden termistöä ja sitä kautta alleviivata tutkimuksen tavoitetta tuoda esiin saamen kielten arvoa nimenomaan tuoteistettavana hyödykkeenä.

Tutkimuksessa ei ole tehty kielielämänkerrallisia haastatteluja, vaan haastatteluissa on keskitytty puhumaan toimijoiden työtehtävistä festivaalilla ja niihin liittyvistä kielistä. Symbolinen, tuoteistettavissa oleva pääoma on osa toimijan laajaa ja monikerroksista elämänhistoriaa. Elämänhistoriaan liittyvät kokemukset ja tavoitteet ovat kerryttäneet henkilön kielellistä ja muuta symbolista pääomaa, tai edellyttäneet erilaisia investointeja esimerkiksi koulutuksen kautta. Elämänhistoriasta ja pääomasta siirrytään seuraavaksi neksusanalyysia jäsentävään genreen käsitteeseen.

Neksusanalyysin jäsentäjistä vuorovaikutuksen järjestys (eng. *interaction order*) merkitsee sosiaalisen toiminnan vuorovaikutuksen ja sen normittamisen tarkastelua. Scollonien käyttämä termi *interaction order* on lainattu sosiologisesta vuorovaikutuksen tutkimuksesta ja erityisesti Goffmanilta (esim. 1983). Scollonit neuvovat identifioimaan tutkittavan sosiaalisen toiminnan kannalta oleellisia hetkiä (*crucial moments*) ja tarkastelemaan näiden hetkien tyyppillistä ja normittunutta vuorovaikutusjärjestystä (Scollon & Scollon 2004: 155).

Vaihdan käsitteen vuorovaikutuksen järjestys tämän tutkimuksen tarpeisiin sopivampaan käsitteeseen genre. Genre neksusanalyyttisen metodisen viitekehyksen jäsentävänä tekijänä vuorovaikutuksen järjestyksen sijasta on alun perin Pietikäisen neksusanalyyttinen sovellus (ks. esim. Pietikäinen 2012). Genre merkitsee diskurssintutkimuksessa kielellisen ja sosiaalisen toiminnan yhteenliittymää, joka on vakiintunut ja jonka sen käyttäjät tunnistavat (Pietikäinen & Mäntynen 2009: 80). Tässä tutkimuksessa genre selittää hyvin sosiaalisen toiminnan kulttuurisesti muokkaantuvaa luonnetta ja vuorovaikutuksen jäsentymistä kullekin genrelle vakiintuneella tavalla festivaalin eri tilaisuuksissa.

Tutkimuksessani genre yhtenä neksusta jäsentävänä käsitteenä organisoii kielenvaihtoa ja vuorovaikutusta. Tämä tarkoittaa sitä, että genre vaikuttaa kielikäytänteisiin esimerkiksi alkuperäiskansojen keskustelutilaisuudessa siten, että genren mukaan määrittyy se, mitä kieliä käytetään. Vuorovaikutuksen osalta genre vaikuttaa siihen, kuka tai ketkä voivat kyseissä tilanteissa puhua ja

missä järjestyksessä. Erillisten festivaalin tilanteiden ja aineiston tekstilajien lisäksi koko elokuvafestivaalin tapahtumana voi ymmärtää omaksi genrekseen. Elokuvafestivaalia genrenä muokkaavat aiemmat festivaalit ja meneillään oleva festivaalin paikallinen sosiaalinen toiminta ja suuntautuminen tuleviin festivaaleihin (vrt. Pietikäinen ja Mäntynen 2009: 90).

Esimerkiksi paneelikeskustelu, seminaaripuheenvuorot, haastattelu ja juonto ovat omia genrejään, ja niissä vuorovaikutusjärjestys on yhdessä sovittu. Neksusanalyysin periaatteiden mukaisesti tutkijan tulisi kiinnittää huomiota siihen, toimitaanko tilanteissa yksin vai pienissä tai suurissa ryhmissä. Lisäksi tulisi huomioida onko vuorovaikutus esimerkiksi esiintymistä yleisön edessä, ja kuinka puitteet ja osallistuvan joukon koko vaikuttavat vuorovaikutukseen. Genret ovat opittuja ja kulttuurisia ja festivaalin järjestäjät soveltavat niitä sosiaalisessa toiminnassa elämänhistorioidensa tuoman kokemuksen kautta.

Scollonien 2004 vuoden kirjan lopussa on liitteenä opas neksusanalyytisesti orientoituneen tutkimuksen eri vaiheisiin (Scollon & Scollon 2004: 152–178). Oppaassa he neuvovat jakamaan neksusanalyysia hyödyntävän tutkimuksen kolmeen toisiinsa liittyvään analyysisykliin, joita ovat 1. kartoittaminen (*engaging the nexus of practice*) 2. navigoiminen (*navigating with nexus of practice*) ja 3. muokkaaminen (*changing the nexus of practice*) (suomenkieliset termien käännökset ja sovellus Pietikäinen, esim. 2012: 420). Olen hyödyntänyt opasta soveltuvien osien valmistautuessa kenttätööhön ja purkaessani kenttätöissä kerättyä aineistoa, sekä analyysin eri vaiheissa. Kuvaan vaiheita tässä tutkimuksessa tarkemmin luvussa 5.4.2 analyysiprosessi. Tällä tavoin hyödynnettyä neksusanalyysi toimii työssäni erityisesti kenttätöiden ja analyysin oppaana, joka on auttanut muotoilemaan oleellisia kysymyksiä ja rakentamaan siltoja eri käsitteiden, tutkimuskirjallisuudesta hahmottuvan teoreettisen viitekehyksen ja metodiikan välille.

5.3 Etnografia neksusanalyysin osana

Edellisessä alaluvussa nimesin tutkimuksen metodologisen viitekehyksen neksusanalyysin diskurssitutkimuksen etnografiseksi sovellukseksi (ks. esim. Pietikäinen 2012). Tässä luvussa kerron siitä, kuinka tutkimukseni liittyy etnografisten tutkimusten perinteisiin. Tutkimuksessani etnografia merkitsee esimerkiksi sitä, että monikielistä tapahtumaa tarkastellaan etnografisista lähtökohdista kerätyn aineiston avulla. Etnografia ja neksusanalyysi on valittu tutkimuksen metodiseen viitekehykseen sen vuoksi, että ne soveltuvat sosiaalisten ilmiöiden ja merkityksen rakentumisen kuvaamiseen ruohonjuuritasolla. Lisäksi etnografia on tämän monitieteisen tutkimuksen eri tieteenalojen, sosiolingvistisen kielentutkimuksen ja monitieteisen saamentutkimuksen, metodisia ja epistemologisia lähestymistapoja. Etnografista lähestymistapaa on käytetty usein vähemmistökieliin tai alkuperäiskansoihin liittyvässä tutkimuksessa (esim. Bell 2012, 2013; Heller 2006, 2011; Jaffe 1999; McLaughlin 2010; Nugent 1994; Tan & Rubdy toim. 2008).

Etnografiselle tutkimukselle on ominaista aineistojen, menetelmien ja analyttisten näkökulmien monipuolisuus, ja tutkimuksen tekeminen niissä olosuhteissa, joissa tutkittava toiminta tai ilmiö tapahtuu (Lappalainen 2007: 11). Laadullisen tutkimuksen piirissä syntyneen etnografisen tutkimusotteen aineistonkeruutavat vaihtelevat tutkimuksesta toiseen. Perinteisesti on suosittu haastatteluja, observointia, osallistuvaa havainnointia ja kenttätyömuistiinpanoja aineistonkeräämisen välineinä, mutta myös erilaisia visuaalisia materiaaleja, kuten valokuvia tai videokuvaa hyödynnetään paljon, ja erilaisten materiaalien aineistojen kerääminen on myös yleistynyt (Blommaert & Dong 2010; Heller 2008b; Lappalainen & al. 2007; Pietikäinen 2012).

Tässä tutkimuksessa etnografia merkitsee esimerkiksi tutkijan läheistä suhdetta kenttään, osallistumista sen tapahtumiin, ja kentällä olevien ihmisten eli yksilöiden kokemusten esiintuomista myös oman osallistumisen kokemuksen kautta (vrt. Regis & Walton 2008). Se merkitsee myös yksilön kokemusten esiintuomista ja teoreettista ymmärrystä siitä, kuinka jäsenämme maailmaa sosiaalisen toiminnan avulla. Etnografisen tutkimusote on myös vaikuttanut tutkimuksen aineistonkeruutapojen monipuolisuuteen.

Etnografian määritelmät ovat moninaisia. Clifford Geertz (1976: 12-17) määrittelee etnografian tiheäksi kuvaukseksi kulttuurista. Kulttuuri rakentuu merkitysten muodostamista verkoista, ja tiheä kuvaus on näiden verkostojen analyysia. Näin ymmärrettynä etnografia on tutkittavan ilmiön käsitteellistämisen ja teoretisoinnin tapa (Lappalainen 2007). Etnografisen tutkimuksen lähtökohta on sosiaalinen ja kontekstuaalinen näkökulma tutkittavaan yhteisöön ja sen toimintaan. Tutkittavien näkökulma ja heidän kokemuksensa muodostuvat siis keskeisiksi (Pöyhönen 2003: 33). Vaikka tutkija pyrkii kuvaamaan tutkittavien näkökulmaa, viime kädessä etnografisen tutkimuksen tuottama versio jostakin aiheesta on tutkijan oma tarina ja joiltain osin epätäydellinen. Subjektiviivisena tarinana se on joidenkin ryhmien versiota myötäilevä ja toisia poissulkeva (vrt. Heller 2008b: 250).

Etnografisin menetelmin kerätty tieto on kuitenkin merkityksellistä induktiivista eli aineistolähtöistä tutkimusta. Kun tutkija käy vuoropuhelua oman aineistonsa ja teorian kanssa, kertoo tutkimus paitsi tutkittavasta yhteisöstä, myös laajemmin yhteiskunnallisista ilmiöistä. (Blommaert & Dong 2010: 10). Tutkimuskysymyksiin vastaamista etnografisessa tutkimuksessa ei kuitenkaan ole yksittäisen olemassa olevan asian tai ilmiön löytäminen observoimalla, tai yleisen mielipiteen esittäminen jonkin gallupin tai muun kyselyn perusteella (vrt. Bourdieu 1993). Aineistolähtöisessä etnografisessa tutkimuksessa tutkija tuo tulkintansa kentän ruohonjuuritason tapahtumista yhteyteen makrotason ilmiöiden kanssa laajempien teorioiden kautta. Tässä tutkimuksessa tällainen laajempi kieliä koskeva ilmiö on esimerkiksi vähemmistökieliä koskevien diskurssien liikkuminen yhä enemmän talouden alueelle, joka yhdistyy tulkintaan siitä, miten saamen kieliä merkityksellistetään yksilötasolla festivaalilla.

Kielentutkimuksessa etnografiaa metodologisena otteena on käytetty erityisesti kriittistä diskurssintutkimusta hyödyntävissä tutkimuksissa, joissa kielelliset resurssit nähdään osana yhteiskunnalliseen tasa-arvoon liittyviä kysy-

myksiä. Käytänteiden tarkastelun merkitystä korostetaan myös etnografisessa monikielisyiden tutkimuksessa. Monikielisyys on sosiaalinen rakennelma, jota tutkijan tulee kuvailla ja tulkita sosiaalisten ja kulttuuristen käytänteiden verkostona (Heller 2008b: 249). Heller ja Pujolar (2009) kirjoittavat etnografian hyödyntämisestä kieleen ja sosiaaliseen epätasa-arvoisuuteen liittyvissä tutkimuksissa seuraavasti:

(ethnography) as a methodology, it is also known as the set of procedures that researchers deploy to have adequate access to the situated social practices of particular individuals or groups (Heller & Pujolar 2009: 198).

Hellerin ja Pujolarin mukaan yksi etnografisen lähestymistavan eduista monikielisten kontekstien tutkimuksessa on sen tarjoama ymmärrys siitä, että sosiaalinen toiminta tuotetaan paikantuneissa käytänteissä ja on prosessuaalista luonteeltaan (ks. myös Pennycook 2010). Etnografisen tutkimuksen tulisikin keskittyä käytänteiden tarkasteluun, jos tutkimus liittyy uuden talouden muutoksiin, sosiaalisten kategorioiden rakentumiseen ja erilaisten resurssien ja pääoman liikkuvuuden seuraamiseen globalisoituneessa maailmassa (Heller 2011: 41).

Vähemmistökielikonteksteissa kuten Saamenmaalla kieli on tärkeä tekijä erilaisten ryhmien välisten rajojen muodostamisessa, ja kieltä säädellään sekä lainsäädännön taholta että ruohonjuuritasolla ihmisten arjessa. Kanadan etnolingvististen ryhmien kategorisointiprosesseista ja yhteiskunnan sosiaalisesta kerrostuneisuudesta kiinnostunut Monica Heller (esim. 2008a, 2010a, 2011, 2013) on tutkimuksissaan hyödyntänyt etnografisia lähestymistapoja. Heller on halunnut selvittää esimerkiksi sitä, miksi jotkut kategoriat ovat ihmisille merkityksellisiä, kuinka ihmiset rakentavat ja haastavat kategorioita, ja mitä seurauksia kategorisointiprosesseilla on. Kerrostuneisuuden tarkastelu etnografian avulla tarkoittaa niiden prosessien jäljittämistä, joissa resurssien tuottamista, levitystä ja arvoa sekä valta-asetelmien muodostumista oikeutetaan (Heller 2011: 36).

Näen neksusanalyysin ja sen tarjoaman etnografisen otteen sopivana metodologisena viitekehystenä Skábmagovat-festivaalin kieliä koskevien käytänteiden ja kieli-ideologioiden tarkasteluun. Festivaali on paikka, jossa erilaisia kieliresursseja liikuttavien laajempien yhteiskunnallisten ja taloudellisten prosessien radat ja toimijat kohtaavat. Festivaali voidaan myös ymmärtää diskursiivisena tilana, jossa erilaisia sosiaalisia prosesseja oikeuttavia ideologioita kehitetään ja haastetaan (vrt. Heller 2011: 41).

Etnografisen tutkimusotteen soveltaminen edellyttää osallistumista ja observointia tutkittavan ilmiön esiintymiskontekstissa. Kenttätöissä tämä osallistuminen on konkretisoitunut siten, että olen osallistunut festivaalille tutkijan ja yleisön jäsenen ominaisuudessa. Olen ollut myös talkootyöläisenä ja festivaalin vierasvastaavana vuosina 2012 ja 2013. Minulla oli kokemusta festivaalista aiemmilta vuosilta 2005 ja 2006, jolloin olin osallistunut tapahtumaan yleisön jäsenenä ja Giellagas-instituutin opiskelijana. Palatessani myöhemmin kentälle väitöskirjantekijänä suuri osa järjestäjistä ja itse festivaali olivat minulle entuudestaan tuttuja. Minun oli helppoa päästä tutkijana mukaan festivaaliyhteisöön,

jossa osa toimijoista oli entisiä opiskelukavereitani ja monet saamelaisista kulttuuritoimijoista myös tuttuja opiskeluajoilta.

Saamelaisten tai inarilaisten kulttuurityöntekijöiden joukko ei ole kovin suuri. Festivaaliyhteisö on melko kiinteä joukko ihmisiä ja monet vieraistakin joka vuosi tulevia vakituksia kävijöitä, jolloin tuttavuus- ja ystävyyssuhteita muodostuu helposti yhteisten mielenkiinnon kohteiden äärellä. Kenttätyömuusitiinpanojen avulla olen voinut palata festivaalikokemuksiin ja seurata, minkälaisia ennako-oletuksia minulla on ollut festivaalin kielikäytänteistä, kuinka oma oppiminen kentällä on edennyt, ja miten käsitys kieliä koskevista prosesseista on rakentunut (vrt. Blommaert & Dong 2010: 12).

Olen tutkimuksen kuluessa pyrkinyt saavuttamaan mahdollisimman kattavan kuvan Skábmagovat-elokuvafestivaalista ja sitä ympäröivästä monisyisestä kielellisestä ja kulttuurisesta ympäristöstä. Tämä on merkinnyt Inarin kylän kieliympäristöön ja kylän saamelaiseen kulttuuriin tutustumista muulloinkin kuin festivaalin tapahtuma-aikana, alueen institutionaalisiin tahoihin ja niiden kielikäytänteisiin tutustumista ja saamelaisia koskevan uutisoinnin seuraamista tutkimuksen kuluessa. Myös aikaisemmat kokemukseni Skábmagovat-elokuvafestivaalista ovat toimineet ymmärryksen lisääjinä ja auttaneet yhdistämään kentän tapahtumia tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen. Alkuperäiskansojen elokuvafestivaaleja kansainvälisenä ilmiönä pääsin tarkastelemaan kanadalaisessa kontekstissa osallistuttuani imagineNATIVE-alkuperäiskansojen elokuvafestivaalille Torontossa lokakuussa 2011. Tämä vierailu lisäsi ymmärrystäni alkuperäiskansojen elokuvafestivaalien toimintatavoista ja yleisistä linjauksista sekä elokuvafestivaaleista omana genrenään.

5.4 Kenttätyöt ja aineiston keruu

Etnografisen kielentutkimuksen piirissä kentälle osallistumisen ajanjaksojen pituus vaihtelee. Toiset tutkijat ovat kentällä pidempiä aikoja (esim. Jaffe 1999, Karjalainen 2012, Lane 2010) ja toisille etnografia merkitsee esimerkiksi lyhytaikaisempaa, mutta usein tapahtuvaa vierailua tutkittavassa yhteisössä. Monipaikkaisessa etnografiassa puolestaan tutkittavaa ilmiötä tarkastellaan monessa eri tapahtumapaikassa ja -ajassa (esim. Kauppinen 2014; Heller 2011; Marcus 1995). Skábmagovien tapahtumaluonteen vuoksi kentällä olemisen aika oli rajattu verrattain lyhyeksi. Siksi varsinainen etnografinen kenttätyö on tässä tutkimuksessa lyhyempää mallia painottuen neljään neljän-viiden päivän jaksoihin festivaaleilla (2010-2013), joista kaksi ensimmäistä olivat varsinaisia aineistonkeruumatkoja. Suunnittelin omat kenttätyöni erityisesti kahden kirjan ohjeisiin pohjaten. Nämä ovat Scollonien vuoden 2004 neksusanalyysikirja ja Jan Blommaertin ja Jie Dongin kirjoittama *Ethnographic fieldwork: a beginner's guide* vuodelta 2010.

Olen kerännyt aineistoni kenttätöissä Skábmagovat elokuvafestivaalilla 27.1-1.2.2010 ja 19-23.1.2011. Tiiviiden aineistonkeruujaksojen lisäksi olen osallistunut tutkijan ja talkoolaisen ominaisuudessa myös vuosien 2012 ja 2013 fes-

tivaaleille. Kahtena viimeisenä vuonna olin festivaalin ulkomaanvieraiden vierasvastaavana, mikä oli hyvin mielenkiintoinen ja etnografille antoisa pesti. Tutustuminen hyvin ulkomaanvieraisiin avasi kielten merkitystä alkuperäiskansojen elokuva- ja festivaalityössä laajemminkin. Kahden viimeisen vuoden aikana en kerännyt varsinaisesti uutta aineistoa, mutta syvensin ymmärrystäni tutkimuskysymyksiin liittyvistä ilmiöistä.

Neksusanalyysin ensimmäisen vaiheen, kartoituksen (*engaging with nexus of practice*), tarkoituksena on löytää tutkimuskysymyksen kannalta keskeiset toimijat ja genret. Kartoitusvaiheessa on tarkoitus myös observoida tutkimusongelmaan liittyvää sosiaalista toimintaa sekä paikantaa tutkijan oma positio kentällä (Scollon & Scollon 2004: 154). Vaiheeseen kuuluu myös luonnollisesti tutkimuskenttään tutustuminen. Lähtiessäni kentälle vuonna 2010 väitöskirjatutkijana minulla oli jonkinlainen alustava käsitys tapahtumasta vuosien 2005 ja 2006 festivaalien pohjalta, jolloin osallistuin perustutkinto-opiskelijana festivaalille. Perustutkinto-opiskelijasta väitöskirjantekijäksi ja aloittelevaksi tutkijaksi muuttuneeseen positiooni suhtauduttiin festivaalin järjestäjien taholta myönteisesti ja sain luvat kerätä aineistoa ja esimerkiksi tallentaa tilaisuuksia mp3-tallentimella. Tutkimusintressini varsinkin vuonna 2010 olivat vielä melko laajat ja jäsentymättömät, mutta liittyivät kuitenkin jo alussa kieliin ja kielten arvoon uuden talouden teoreettisessa kehityksessä.

Ensimmäisiin kenttätöihin lähdin melko pian jatko-opintojen aloittamisen jälkeen. Minulla oli alustavat tutkimuskysymykset ja jonkinlainen näkemys siitä, millaista aineistoa aioin tallentaa. Pitkänen-Huhta esittelee (2011) tyypillisiä etnografisessa tutkimuksessa käytettäviä aineiston keräämisen menetelmiä. Näitä ovat tässäkin tutkimuksessa hyödynnetyt osallistuva havainnointi, audiotallentaminen, kenttätyömuistiinpanot, haastattelut ja tekstuaalisten ja visuaalisten dokumenttien kerääminen sekä valokuvaaminen (Pitkänen-Huhta 2011: 96-97). Tekstuaalisilla ja visuaalisilla dokumenteilla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa erilaisia esitteitä, ohjelmalehtisiä ja esimerkiksi lehtiä, mainoksia tai käyntikortteja, joita tutkimusympäristöstä oli saatavilla, ja jotka olivat joko festivaaliorganisaation tuottamia tai liittyivät festivaaliin, tapahtumaympäristöön tai osallistuviin henkilöihin jollakin tavalla. Tekstuaaliset ja visuaaliset dokumentit toimivat muistin tukena ja auttavat hahmottamaan ja selittämään sosiaalista toimintaa (Pitkänen-Huhta 2011: 97).

Osallistuva havainnointi tarkoittaa festivaalin eri tilanteisiin osallistumista ja kenttätyömuistiinpanojen kirjoittamista erilaisista havainnoista. Kenttätyömuistiinpanot ovat tärkeä osa etnografista prosessia ja antavat tutkijalle mahdollisuuden palata kenttätyön tunnelmiin ja heränneisiin ajatuksiin myöhemmin. Valokuvaaminen auttaa myös muistamaan tapahtumia, paikkoja, tunnelmia ja ihmisiä. Sain neuvon valokuvata paljon merkityksettömältäkin vaikuttavia asioita, ja pidän valokuvista muodostuvaa kronologisesti etenevää kenttätyöpäiväkirjaa tehokkaana muistin tukena, johon olen voinut palata tutkimuksen edetessä. Viittaan analyysissäni välillä kenttätyömuistiinpanoihin, jolla tarkoitan sekä kirjallista että kuvallista päiväkirjaa.

Festivaaliohjelman ilmestyttyä suunnittelin ennalta, mihin tilaisuuksiin ja näytöksiin osallistuisin ja tilasin liput näytöksiin. Paikan päällä suunnitelma kuitenkin eli ja muokkaantui, kuten etnografian luonteeseen kuuluu (vrt. Blommaert & Dong 2010). Molemmilla aineistonkeruumatkoilla osallistuin useampaan tilaisuuteen kuin ennalta olin suunnitellut. Pääasiallinen aineistonkeruutapani oli Skábmagovien eri tilanteiden tallentaminen digitaalisella audiotallentimella. Tämä valinta oli litteroimisen kannalta helpompi tapa kuin videotallentaminen, sillä videokuvan purkamisessa olisi huomioitava myös multimodaalisia seikkoja. Nyt nämä kuvalliset resurssit ovat saatavilla aineiston valokuvissa. Audiotallentaminen auttoi myös keskittymään kieliin liittyviin asioihin festivaalin runsaan visuaalisen tarjonnan lomassa. Tallensin samalla tavalla myös tekemäni haastattelut. Kannoin tallenninta mukana kenttätöissä ja tallensin noin 12 tuntia materiaalia eri tapahtumista vuosina 2010 ja 2011. Tallenteiden lisäksi käytän aineistona kirjallista materiaalia festivaaliohjelmien muodossa ja analysoin myös festivaalin verkkosivujen kielikäytänteitä.

Vuosittain järjestettävän tapahtuman tutkija voisi kerätä aineistoaan niin kauan kuin tapahtumaa järjestetään, mutta jottei oma tutkimukseni muodostuisi ikuisuusprojektiksi, päätin rajata aineiston keräämisen vuosiin 2010 ja 2011. Kuten luvussa 2.3.1 todettiin, festivaalit ovat siitä kiitollisia tutkimuskohteita, että erilaisia dokumentteja ja media- ja internetlähteitä löytyy runsaasti. Festivaalin määräaikaisuus ja pienelle alueelle sijoittuminen tekevät siitä helposti lähestyttävän ja hahmotettavan kentän. Säännöllisesti järjestettävää tapahtumaa tutkittaessa ilmenee kuitenkin pian, että erilaiset käytänteet festivaalin järjestelyissä muuttuvat vuosi vuodelta. Kielet ja tulkkauskäytänteet vaihtelevat, jotkut henkilökunnasta vaihtuvat, esityspaikat vaihtuvat ja ohjelmalehtistä uudistetaan. Oheistapahtumat, vieraat ja ohjelmisto vaihtuvat. Tämän vuoksi tutkija ei tällaisen opinnäytetyön puitteissa – eikä muutenkaan – saa mitenkään tallennettua kaikkea tutkimusongelman kannalta relevanttia tietoa. Siksikin tutkimusraportti on aina tulkintaa, ja kykenee kuvailemaan vain murto-osaa tutkimuskysymyksiin liittyvistä kompleksisista verkostoista (vrt. Heller 2008b).

Skábmagovat-festivaalilla tapahtui lyhyen ajanjakson aikana valtava määrä kiinnostavia ja tutkimusongelmani kannalta tärkeitä asioita. Minulle tutkijana tämä tarkoitti intensiivisiä ja pitkiä päiviä. Laaja ohjelmatarjonta tarkoitti myös riittämättömyyden tunnetta siitä, ettei voi olla monessa paikassa yhtä aikaa, vaan valintaa oli tehtävä tilaisuuksien suhteen. Esittelen tutkimukseeni kielikäytänteiden tarkastelua varten valitsemani aineiston haastatteluja lukuun ottamatta taulukon muodossa seuraavan luvun alussa (6.1.1).

5.4.1 Haastattelu ja haastateltavat

Tässä alaluvussa kerron tarkemmin tekemistäni etnografisista tutkimushaastatteluista. Tutkimushaastattelu on oma genrensä, jolla on omat normittuneet käytänteensä, ja joka on ollut pitkään yksi laadullisen tutkimuksen käytetyimmistä tiedonhankintamenetelmistä (Hirsjärvi & Hurme 2000). Yleensä tutkimushaastattelujen vuorovaikutus jäsentyy siten, että haastattelijä kysyy ja haastateltava vastaa. Tällä tavoin rakentuvat toimijoiden roolit ja toimijoiden elämänhistoriat

vaikuttavat vuorovaikutukseen ja sen sisältöön. Hyvän haastattelun ideaaliin liitetään useita ihanteita ja normeja, ja aiheesta on tehty myös suomenkielisiä oppikirjoja (ks. esim. Hirsjärvi 2000; Ruusuvuori & Tiittula 2005).

Haastattelua aineiston keräämisen menetelmänä käyttävän laadullista tutkimusta tekevän tutkijan ei pidä kuvitella, että hän voisi löytää vastaukset tutkimusongelmaansa yksinkertaisesti kysymällä (vrt. Bourdieu 1991: 149). Tällainen tutkimuskysymyksiin liittyvien seikkojen, kuten esimerkiksi kieli-ideologioiden, ”löytäminen” ei muutenkaan sovellu kielentutkimuksen etnografian piiriin. Tutkimustulokset ovat aina tulkintaa siitä, mitä ihmiset kielellä tekevät, mitä he ovat kielestä mieltä ja millä tavoin tämä mahdollisesti selittyy (Heller 2008b). Niinpä haastatteluaineiston analyysi avaakin uusia haasteita. Haastattelujen kuluessa tehtyihin kysymyksiin saadut vastaukset eivät ole niitä tutkimustuloksia, joita tutkija raportoi loppuraporttiinsa, vaan laadullista tutkimusta tekevä tutkija analysoi niitä merkityksiä, joita haastateltavat antavat tutkittavalle ilmiölle (Ruusuvuori ym. 2010: 13-14).

Haastatellessani kerroin tutkimuksiin osallistuville avoimesti tutkimukseni tavoitteista. Tällä tavoin irrottauduin siitä sosiolingvistisen tutkimuksen perinteestä, jossa kieli-ideologioita ja autenttisuutta on pyritty tutkimaan siten, että tutkija vaikuttaisi mahdollisimman vähän haastateltavan asenteisiin (ks. esim. McLaughlin 2010: 58). Neutraaliuden on ajateltu tarkoittavan jonkinlaista haastattelupuheen ideologista autenttisuutta ja jopa syvempää totuutta. Irrottautuminen neutraalin ja ulkopuolisen sosiaalisten prosessien tarkkailijan roolista merkitsi myös omien mielipiteiden ja ajatusten tuomista haastattelupuheeseen. Se tarkoitti myös sitä, että tutkijana positioiduin aktiiviseksi toimijaksi ja osallistujaksi kentällä. Tämä valinta on myös yhteydessä tutkimuskirjallisuudesta nouseviin jälkikolonialisten metodien tavoitteisiin (vrt. Kuokkanen 2007; Mustonen 2012: 255–256; Smith L.T. 1999; 2005).

Neksusanalyysin kartoitusvaiheessa neuvotaan määrittelemään tutkimuksen kannalta oleelliset sosiaaliset toimijat (Scollon & Scollon 2004: 154). Jotkut tekemistäni haastatteluista eivät päätyneet tämän lopullisen raportin aineistoksi, ja aineiston rajautuminen tutkimuksen kuluessa onkin laadulliselle ja etnografiselle tutkimukselle yleistä (Hirsjärvi 2000). Ensimmäiset haastateltavani olivat yleisön jäseniä, mutta en myöhemmin päätenyt käyttämään näitä haastatteluja tämän tutkimuksen aineistona. Skábmagovat on yleisötapahtuma, joten toimijoita on paljon, ja valintaa tutkimushenkilöiden suhteen oli tehtävä. Koska aiheeni oli tarkentunut saamen kielten arvoon ja käytettävyyteen monikielisessä yhteisössä, tuntui järkeenkäyvältä valita sellaiset haastateltavat, jotka voivat vaikuttaa festivaalin kielikäytänteisiin. Tällaisiksi henkilöiksi mielsin festivaalia järjestämässä olevat henkilöt. Samoin festivaalin kieliin liittyvien kieli-ideologioiden tarkastelussa ajattelin järjestäjien haastattelemisen olevan hedelmällisintä. Järjestäjien käsitykset ja uskomukset festivaalin kielistä heijastuvat festivaalilla käytettäviin resursseihin ja siten kielikäytänteisiin. Tämä rajaus sulki pois yleisön käsitykset festivaalin kielistä myöhemmin tutkittavaksi.

Kun tutkimusta tehdään ihmisten kokemusten ja käsitysten parissa, ovat tutkimuseettiset seikat erityisen tärkeitä (esim. Karjalainen, A. 2012: 116-117;

Lahelma & Gordon 2007: 35-37). Tutkimuksissa henkilöiden tunnistettavuutta pyritään yleensä välttämään esimerkiksi häivyttämällä tutkimuksen konteksti ja siihen osallistuvien ihmisten henkilöllisyyteen viittaavat tiedot. Henkilöiden tunnistettavuus pienissä yhteisöissä voi olla tutkimusta hankaloittava seikka ja eettisiä kysymyksiä herättävää. Tässä tutkimuksessa Skábmagovat tutkimuskenttänä nostetaan aktiivisesti esiin. Pysin suojelemaan haastateltaviani ja heidän anonymiteettiään käyttämällä keksittyjä nimiä, mutta tiedostan, että festivaalia tuntevalle tämä suojaus ei välttämättä ole riittävää. Haastateltavani ovat tietoisia suojaukseen liittyvistä kysymyksistä, ja olen yhteistyössä heidän kanssaan määritellyt tutkimukselle hyvät eettiset käytänteet.

Olen sopinut haastateltavien ja seminaaripuhujien kanssa siitä, millä tavoin heidän puheenvuorojaan käytetään esimerkkinä, ja millä tavoin he haluavat tulla esitellyiksi. Nämä sopimukset on tehty haastateltavien osalta kirjallisesti ja seminaaripuhujien kanssa sähköpostitse tai puhelimesta. Seminaaripuhujista käytän oikeita nimiä, sillä se sopi kaikille niille henkilöille joiden puheenvuoroja lainataan. Taulukko seminaaripuheenvuoroista on liitteenä 4. Minulla oli tutkimusluvat tallentaa festivaalin eri tilanteita festivaaliorganisaation puolesta. Tutkimuksessani olen luonnollisesti pyrkinyt siihen, että käsittelen haastateltavieni esiintuomia asioita luottamuksellisesti ja heidän näkemyksiään kunnioittaen ja heitä loukkaamatta. Tutkimusluvat ja suostumukset haastateltavien ovat mahdollistaneet tämän tutkimuksen tekemisen yhteistyössä kentän oleellisten toimijoiden parissa, ja näistä luvista ja yhteistyöstä olen hyvin kiitolinen haastateltaville ja Skábmagovien organisaatiolle.

Haastattelut tehtiin vuosina 2010 ja 2011. Ne on tehty suomeksi, joka oli kaikille yhteinen kieli. Tämänkaltaiseen kielenvalintaan voi liittää kritiikkiä siitä, että vähemmistökieliä koskevaa työtä tai aineistonkeruuta ei ole tehty vähemmistökielellä, ja valtakielen hegemonista asemaa pönkitetään tutkimuksen kielen avulla (vrt. Mustonen 2012: 261). Kuitenkaan sujuva pohjoissaamen kielen taito ei kuulunut kaikkien haastateltavienkaan resursseihin, joten suomi oli luonteva valinta. Lisäksi suomi on suomalaiselle tutkijayhteisölle relevantti kieli (tarkemmin omista kieliresursseistani luku 5.4.3).

Tutkimuksen haastattelut ovat etnografisia haastatteluja, eli hyvin väljiä ja strukturoimattomia. Vaikka jotkut teemat oli etukäteen mietitty, uusia teemoja ja kysymyksiä heräsi haastattelujen kuluessa (Ruusuvuori ja Tiittula 2005). Tällä tavoin haastattelut olivat pikemminkin keskusteluja, joissa yhdessä haastateltavan kanssa rakennettiin merkityksiä (vrt. Pitkänen-Huhta 2011: 97).

Haastattelujen teemat liittyvät henkilön työtehtäviin Skábmagovilla, työssä käytettäviin kieliin, festivaalin muihin kieliasioihin, festivaalin yhteistyöhön alkuperäiskansojen verkostojen kanssa, henkilön kokemuksiin ja käsityksiin työstään festivaalilla ja henkilön visioihin festivaalin tulevaisuudesta. Lisäksi monen haastateltavan elämänhistorian myötä myös elokuvien rahoitukseen liittyvät asiat nousivat keskustelujen puheenaiheeksi. Analyysin edetessä luvussa 7 lukija huomaa, että haastattelujen aihepiirit muokkaantuivat kunkin haastateltavan kanssa vahvasti heidän työtehtäviinsä liittyvään asiantuntijuuteen liittyviksi. Tämä tarkoittaa sitä, että haastattelut käsittelivät festivaalin kie-

liin liittyvien kysymysten lisäksi luontevasti eniten sitä aluetta, jolla haastateltavan työtehtävät ovat, tai joka on festivaaliin ja elokuvaan liittyen heille läheisin. Toisten kanssa keskustelimme enemmän festivaalin käytännön tason järjestelyihin, kuten juontoihin liittyvistä aihepiireistä, ja toisten kanssa esimerkiksi alkuperäiskansojen elokuvatuotantojen rahoitukseen ja ohjelmiston koostamiseen liittyvistä aiheista.

Minulla oli alustava kysymysrunko (liite 3), jota muokkasin kunkin haastateltavan työtehtävien mukaiseksi. Kysymyksiä heräsi kuitenkin aina lisää jokaisen haastattelun edetessä. Pituudeltaan haastattelut ovat noin tunnin mittaisia, ja ne tehtiin kahden kesken jokaisen haastateltavan kanssa.

Haastateltavani ovat Skábmagovien keskeisiä toimijoita ja heillä on erilaiset toimenkuvanimikkeet Skábmagovilla. Haastattelemiani henkilöitä yhdistää muun muassa se, että vaikka he saavat palkkaa työstään festivaalilla, kaikki tekevät myös vapaaehtoistyötä. Haastattelin vuonna 2010 festivaalin tulkkia ja festivaalin johtajaa, ja vuonna 2011 tuottajaa, taiteellista johtajaa ja juontajaa. Yksi haastatteluista tehtiin puhelimitse heti vuoden 2011 festivaalin jälkeen, muut saamelaismuseo Siidan toimitiloissa festivaalin ollessa käynnissä.

Esittelen viisi haastateltavaani alla olevassa taulukossa. Taulukossa esitetään myös taustatietolomakkeessa kysytyjä asioita. Jaan haastateltavat kahteen eri sukupolveen heidän ikänsä ja sen perusteella, ovatko he olleet mukana festivaalilla alusta saakka. Jaakko ja Seija edustavat perustajien sukupolvea, ja Anni, Kaarlo ja Sonja kuuluvat uuteen kolmikymppisten sukupolveen. Tästä nuorempien sukupolvesta lähtöisin olevat Anni ja Sonja ovat kasvaneet festivaalin vaativampiin johtotason tehtäviin tekemällä ensin vierasvastaavan töitä ja erilaisia juontoja.

TAULUKKO 1 Haastateltavien toimenkuvat, etnisiteetti ja sukupolvi

Henkilöt	Seija	Jaakko	Anni	Sonja	Kaarlo
toimenkuva	kääntäjä ja tulkki	taiteellinen johtaja	festivaalijohtaja	juontaja	tuottaja
etninen identiteetti	ei saamelainen	saamelainen	saamelainen	saamelainen	ei saamelainen
sukupolvi, 1. tai 2.	1.	1.	2.	2.	2.

Tässä taulukossa esitetään haastateltavat toimenkuvan perusteella. Etnisellä identiteetillä tarkoitan sitä, onko henkilö kertonut minulle identifioituvansa saamelaiseksi. Kaikki haastateltavat ovat Suomen kansalaisia. Otan tämän etnisen kategorisoinnin mukaan taulukkoon ja tutkimukseen sen vuoksi, että henkilön identifioituminen johonkin ryhmään on tärkeä seikka suhteessa henkilöiden esittämiin näkemyksiin saamen kielistä. Tämän tutkimuksen tarkoitus ei ole problematisoida sitä, kuka on saamelainen ja millä perusteella, vaan kategori-

sointi seuraa toisaalta henkilöiden omaa identifioitumista saamelaiseksi, ja toisaalta palvelee haastatteluissa ja muussa aineistossa esitettyjen näkemysten tulkintaa. Kategorisointi auttaa erityisesti niiden tulkintojen esille tuomisessa, jotka liittyvät eri kieliresurssien omistajuutta, hallintaa, liikkuvuutta ja tuotteistamista koskeviin kysymyksiin.

Seuraavassa taulukossa esitetään haastateltavien kieliresursseja sen perusteella, mitä he ovat taustatietolomakkeessa kertoneet:

TAULUKKO 2 Haastateltavien kieliresurssit.

Henkilö	Seija	Jaakko	Anni	Sonja	Kaarlo
pohjois-saame	erinomainen	jonkin verran	äidinkieli	äidinkieli	jonkin verran
inarin-saame	alkeet	ei	ei	alkeet	ei
koltan-saame	ei	ei	ei	ei	ei
suomi	äidinkieli	äidinkieli	äidinkieli	äidinkieli	äidinkieli
muut kielet repertuaarissa	englanti, ruotsi, saksa, venäjä	englanti, ruotsi	englanti	englanti, ruotsi, norja	englanti, ruotsi

Yllä olevasta taulukosta selviää, mitä kieliä kunkin haastateltavan resursseihin kuuluu, ja minkälaiseksi repertuaariksi he resurssia kuvaavat. Tämä tarkoittaa sitä, että haastateltava on arvioinut kielitaitoaan festivaalin saamen kielten ja suomen ja englannin osalta. Taulukko auttaa lukijaa orientoitumaan analyysiluvuissa 6 ja 7 esitettyyn tutkimuskenttään ja hahmottamaan niitä resursseja, jotka vaikuttavat oleelliselta henkilöhistoriaan kytkeytyvältä pääomalta festivaalin eri töissä. Muotoilin taustatietolomakkeen tutkimuksen ollessa suhteellisen alkuvaiheessa ja pyysin siinä haastateltaviani määrittelemään kielitaitoaan eri resursseissa asteikolla *erinomainen, hyvä, välttävä, alkeet*.

5.4.2 Analyysiprosessi

Tässä alaluvussa kerron tutkimukseni analyysiprosessista. Etnografisella otteella tehtävään sosiolingvistisen ja diskurssitutkimuksen lähtökohtiin kuuluu tutkittavan ilmiön ymmärtäminen monikerroksiseksi ja kompleksiseksi. Kirjassaan *Sociolinguistics of Globalization* Jan Blommaert (2010) korostaa, että globalisaation ajan kieleen liittyviä prosesseja tutkittaessa haasteena on kuvata translokaaleja, liikkuvia markkinoita, liikkuvia resursseja ja liikkuvia puhujia (Blommaert 2010: 28). Sosiolingvistinen teoreettinen näkökulma kielistä resursseina ja kielikäytännöistä resurssien muokkaajana auttavat osaltaan hahmottamaan tätä sekavaltakin vaikuttavaa kenttää (Blommaert 2010; Pennycook 2010; Heller 2011). Bourdieun (1991) käyttöönottamat talouden metaforat kielten

markkinapaikasta ja puhujien kielellisten resurssien ja muiden elämänhistoriaan liittyvien taitojen muodostamasta pääomasta jäsentävät myös tutkimukseni analyysia (ks. luku 3.2).

Etnografisten tutkimusten kompastuskivenä on usein nähty puutteet monikerroksisuuden ja kompleksisuuden haltuunotossa ja erityisesti analyysiprosessin kuvaamisessa ja metodien luotettavuuden osoittamisessa. Tutkimusprosessin luonteesta johtuen tarkkoja rajoja ei kuitenkaan vedetä aineistonkeräämisen, käsittelyn ja analyysin välille. Analyysiprosessin voi ajatella alkaneen jo kentällä (Blommaert ja Dong 2010: 63; Scollon & Scollon 2004) tai jo niinkin varhain kuin tutkimusaihetta valittaessa (Pietikäinen ja Mäntynen 2009: 157-171). Ensimmäiset johtopäätökset ja huomiot aineistosta tehdään kentällä esimerkiksi kenttätyöpäivämuistiinpanoja kirjoitettaessa.

5.4.2.1 Kartoittaminen

Kahdessa seuraavassa alaluvussa kerron analyysiprosessistani vaiheittain jatkumona, mutta todellisuudessa vaiheet ovat olleet limittäisiä. Neksusanalyysi korostaa analyysiprosessin syklisyyttä ja eri syklien toisiinsa nivoutumista (Scollon & Scollon 2004: 152-178). Ensimmäiseen vaiheeseen, joka on nimeltään kartoittamisvaihe, kuuluu itse aineiston kerääminen ja tähän liittyvien valintojen tekeminen, joita kuvaan yllä. Kartoittamiseen liittyy myös ennen varsinaista analyysia tapahtuva aineistoon tutustuminen, järjestäminen ja luokittelu (Ruusuvoori ym. 2010: 10). Tässä työssä se tarkoitti aineiston lajittelua eri aineistotyyppeihin ja aineiston eri genrejen identifioimista. Lisäksi kartoitin kieliin liittyviä teemoja ja ne kielet, joita festivaalin eri tilaisuuksissa käytetään. Kartoitusvaiheen yksi tärkeä tehtävä oli tutkimuskysymysten kannalta oleellisten hetkien määrittely sekä oleellisten toimijoiden valinta (Scollon & Scollon 2004: 154). Tein valintaa analysoitavasta ja kokonaan syrjään laitettavasta aineistosta näiden periaatteiden mukaisesti. Litteroin haastattelut ja tallentamani tilanteet. Haastattelut litteroin kokonaan. Pitkät alkuperäiskansojen keskustelut litteroin määrittelemieni tärkeiden hetkien osalta (vrt. Blommaert & Dong 2010). Vaikka litterointi on aikaa vievää, se osoittautui kuitenkin oivalliseksi tavaksi tutustua aineistoon.

Tein litteraatit suoraan word-tiedostoihin ja niiden tarkkuus vastaa tutkimusintressini mukaista tasoa. Litteroidun puheen lisäksi olen merkinnyt tekstiin tauot ja naurahdukset ja muut merkityksen luomisessa oleelliset äännähdykset. Litteroinnissa käyttämäni merkit selvitetään liitteessä 5.

Kartoittamisvaiheessa tutkija tulkitsee aineistosta hahmottamiaan neksusanalyyttisiä sosiaalista toimintaa jäsentäviä tekijöitä, kuten henkilöiden elämänhistoriaa, diskursseja ja eri genrejä. Kartoituksen perusteella valitaan tutkimusaiheen kannalta tärkeimmät diskurssit, joiden logiikan ja ilmenemisen tavoittaminen on analyysiprosessin tulos (Pietikäinen 2012: 422-423). Tässä tutkimuksessa diskurssit korvautuvat osin päällekkäisellä käsitteellä kieli-ideologiat (ks. luvut 4.1 ja 5.2). Kartoitin alustavasti kieli-ideologisia näkemyksiä haastatteluista ja seminaaripuheista aikaisemman saamen kieliin ja monikie-

lisyyteen, vähemmistökieliin ja saamentutkimukseen liittyvän diskurssintutkimuksen ja kieli-ideologioiden tutkimuskirjallisuuden teoreettiseen viitekehykseen nojaten. Hahmotin myös laajempia prosesseja, joiden on osoitettu olevan oleellisia kieliä tarkasteltaessa. Näitä ovat erilaiset kieliä koskevat historialliset, sosiaaliset ja poliittiset prosessit, joiden kaaret leikkaantuvat festivaalin eri tilaisuuksien sosiaalisessa toiminnassa, ja jotka vaikuttavat kieli-ideologisiin näemyksiin. Kartoitusvaiheen tärkeimmät tehtävät teknisten järjestelyjen ja luokittelujen lisäksi tässä tutkimuksessa ovat haastateltavien valinta ja tutkijan oman position vakiinnuttaminen kentällä.

5.4.2.2 Navigointivaihe ja muokkaaminen

Seuraavassa analyysivaiheessa nimeltään navigoiminen siirryin pohtimaan kielikäytänteitä ja kieli-ideologioita saamen kielten arvon muokkaajina. Scollonien mukaan navigoiminen on neksusanalyysin tärkein vaihe, eli se vaihe, jossa varsinainen analyysi tehdään (Scollon & Scollon 2004: 159). He esittelevät yksityiskohtaisesti tähän analyysivaiheeseen liittyviä menetelmiä ja kysymyksenasetteluja (2004: 159-177), joita olen soveltanut joiltain osin. Navigoimisvaiheessa aineiston rajaamista koskevat päätökset on tehty ja aineisto on litteroitu ja luokiteltu. Tässä tutkimuksessa olin myös alustavasti tutustunut haastatteluaineistoon ja tehnyt alustavaa analyysia haastatteluaineistosta ja seminaaripuheaineistosta. Olin myös valinnut tutkimuksen kannalta keskeiset genret ja toimijat. Tämä merkitsi sitä, että oli aika siirtyä tulkitsemaan aineistoa tutkimuskysymysten ohjaamana.

Navigoimisvaiheessa tarkastelin sitä, millaisia kielikäytänteitä Skábmagovilla on ja etsin eri kielille annettuja funktionaalisia merkityksiä sekä problematisoin tilaisuuksien genren merkitystä kielikäytänteitä muokkaavana tekijänä (luku 6). Tarkastelin myös sitä, miten haastateltavat ja seminaarin *Sámi films onto the screen* esiintyjät jäsentävät saamen kieliä ja muita festivaalin kieliä kieli-ideologisten näkemystensä kautta. Tutkimuksessani keskityn tarkastelemaan saamen kielten merkitystä ja arvoa, sekä kielten tuotteistamisen mahdollisuuksia ja haasteita. Hyödynsin tässä teoreettista näkökulmaa kielistä paikantuneina käytänteinä, ja operationaalistin kieli-ideologioiden, toimijoiden elämänhistorioiden ja genrejen käsitteet analyysin apuvälineiksi.

Aloitin navigoinnin kirjoittamalla ensimmäistä analyysilukua kielikäytänteistä (luku 6). Ensimmäinen versio kielikäytänteet-luvusta oli pitkälle kuvailua siitä, minkälaisia tilaisuuksia, toimijoita ja kieliä Skábmagovilla on, ja vasta seuraavassa vaiheessa pääsin analyysin varsinaiseen tarkoitukseen eli tulkitaan. Ensimmäisen analyysiluvun yksi tärkeä tehtävä liittyy kentän tapahtumien kuvaamiseen lukijalle, ja sen tarkoituksena on luoda lukijalle eräänlainen kartta, jonka avulla tapahtumassa voi suunnistaa. Tässä vaiheessa hyödynnettiin kaikkia aineiston osia.

Seuraavaksi tarkastelin lähemmin festivaalilla toimivien henkilöiden kieli-ideologioita haastattelupuheessa ja seminaarin *Sámi films onto the screen* puheenvuoroissa. Kieli-ideologioiden käsitteen avulla tutkin, minkälaisia festivaal-

lin kieliin liittyviä kokemuksia, käsityksiä ja uskomuksia haastateltavilla ja seminaaripuhujilla on (vrt. Mäntynen ym. 2012: 326 – 328; Pietikäinen 2012: 424). Vaikka jaoinkin aineistoni siten, että luku 6 festivaalin kielikäytännöistä käsittelee koko aineistoa paitsi haastatteluja, ja luku 7 kieli-ideologioista haastatteluja ja seminaaripuheenvuoroja, olen pyrkinyt asettamaan koko aineiston vuoropuheluun keskenään ja liittänyt analysoitavan aineistokohdan (esimerkiksi jonkin haastatteluoitteen) myös muussa aineistossa ilmenneisiin samankaltaisuuksiin (ks. Pitkänen-Huhta 2011: 100; aineiston kertautuvat tihentymät ja rationaliteetit, ks. Pietikäinen 2012: 423).

Laadullisessa tutkimuksessa analyysin jäsentäjinä toimivat tutkimuskysymykset ja työn teoreettisessa osassa esiteltyt lähtökohdat ja käsitteet (Pitkänen-Huhta 2011: 98-99). Tutkimuksen pääkysymys koskee saamen kielten arvoa ja käytettävyyttä monikielisessä festivaalikontekstissa ja tarkentuu kielikäytännöitä ja kieli-ideologioita koskevien kysymysten eli alakysymysten avulla. Näkemykset kielistä joustavina ja tilanteisina, paikantuneina resursseina ohjaavat koko analyysia. Ajatukset kielistä symbolisina, tuotteistettavissa olevina resursseina ovat myös mukana ohjaamassa analyysia kohdentumaan kielten arvoon liittyviin kysymyksiin.

Kaikki määreet: ”kielenpuhujia”, ”kielenkäyttäjä”, ”autenttinen” ja ”auktori-teetti” vaativat jonkinlaisten rajojen vetämistä ja niiden valvomista. Analyysissa kiinnitetään huomiota siihen, kuinka kieliin ja niiden käyttäjiin liittyviä rajoja rakennetaan, ylläpidetään ja puretaan, ja nämä huomiot nojaavat erityisesti sosiolingvistiseen tutkimuskirjallisuuteen (esim. Blommaert 2010; Heller 2011) ja saamentutkimukseen (esim. Olthuis ym. 2013; Valkonen 2009). Analyysiprosessin viimeisessä kirjoitusvaiheessa yhdistin tulkintani kielikäytännöistä ja kieli-ideologioista laajempaan teoreettiseen viitekehykseen. Tämä tarkoittaa sitä, että yksityiskohtaisesta ruohonjuuritason toimijoiden kieliä koskevien näkemysten ja kokemusten kuvailusta ja tulkinnasta etsitään yhtymäkohtia laajempiin kieliä koskeviin prosesseihin (vrt. Scollon & Scollon 2004).

Navigointivaiheen päätyminen merkitsee analyysin valmistumista ja siirtymistä tutkimuksen johtopäätösten kirjoittamiseen. Neksusanalyysissa tätä vaihetta kutsutaan muokkaamiseksi (*changing the nexus of practice*) (Scollon & Scollon 2004: 137-151; 177-178; suomenkielinen termi muokkaaminen Pietikäinen 2012). Scollonien mukaan koko neksusanalyysin merkityksen voi tiivistää sosiaalisen muutoksen aikaansaamiseen tutkimustyön avulla (Scollon & Scollon 2004: 153).

Muokkaaminen voi tarkoittaa esimerkiksi kieliaktivismia, mutta tässä tutkimuksessa se merkitsee sitä, että raportoin tutkimukseni tulokset ja asetan ne tutkittavan yhteisön käytettäväksi. Tutkimuksessani olen aktiivinen toimija kentällä ja tehtäväni on tuottaa uutta tietoa, joka liittyy vähemmistökielten aseman muutoksiin. Saamen kielten arvoon, merkityksiin ja tuotteistamiseen liittyvät kysymykset ovat tärkeitä, sillä ne ovat suoraan tekemisissä ihmisten toimeentulon mahdollisuuksien kanssa periferisellä alueella.

5.4.3 Analyysin luotettavuus ja työn eettiset lähtökohdat

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuteen, siirrettävyyteen ja hyödynnettävyyteen liittyvät kysymykset korostavat tutkimuksen systemaattisuutta ja tulkinnan luotettavuuden kriteereitä (Ruusuvoori ym. 2010: 27). Analyysia voi pitää systemaattisena, kun siinä kirjoitetaan auki valintoja ja rajauksia sekä analyysia ohjaavat periaatteet. Luotettavuutta lisää se, että lukijalle osoitetaan selvästi, mihin seikkoihin tulkinta ja johtopäätökset perustuvat, ja annetaan aineistosta esimerkkejä, joihin ainakin tärkeimmät johtopäätökset perustuvat.

Etnografista tutkimusotetta hyödyntävän ja vähemmistökieliä koskevia prosesseja kuvaavan tutkijan tulisi kysyä itseltään, millaista tarinaa hän on kirjoittamassa, ja minkälaisiin valtasuhteisiin hänen tuottamansa tieto liittyy (Heller 2011: 35). Tutkijan tehtävä on tarjota selityksiä siihen, miksi tutkimuksessa mukana olevat henkilöt ajattelevat tai toimivat jollakin tietyllä tavalla (Karjalainen A. 2012: 89-90). Poliittisesti latautuneella kentällä, kuten alkuperäiskansojen parissa tehtävässä tutkimuksessa, erilaiset valtasuhteet ja tiedontuottamisen ja sen hyödyntämisen perinteet ovat osaltaan olleet lisäämässä yhteiskunnan epätasa-arvoa. Esimerkiksi monet alkuperäiskansojen yhteisöt tuntevat tulleen hyväksikäytetyiksi valtaväestön antropologien ja kielitieteilijöiden taholta, kun tutkijat ovat rakentaneet omaa uraansa tuottamalla sellaista tietoa, joka on legitimisoinut alkuperäiskansojen marginalisointia ja kolonisaatiota (Heller 2011: 35; Smith L.T. 1999).

Foucault'n työn keskeisiä ajatuksia on, että valta ja tieto ovat sama asia (2005). Näin ollen mitään tietoa ei voi kerätä osallistumatta yhteisön valtasuhteisiin jollain tavalla. Tutkija ei ole siis koskaan neutraali suhteessa tutkimusaiheeseensa ja tutkimuskenttään. Erityisesti vähemmistöjen ja alkuperäiskansojen keskuudessa tehtävässä tutkimustyössä valtasuhteiden olemassaolo tulee tiedostaa. Lisäksi on hyvä paneutua tutkimuksen eettisyyden varmistamiseen reflektoiden tutkijan omaa positiota, ennako-oletuksia ja motiiveja tutkimukselle. Eettisesti tiedostavan tutkijan pitäisi uskaltaa kysyä kysymyksiä, jotka saattavat olla hankaliakin. Vain näin voidaan tuottaa tietoa, joka ei myötäile olemassa olevia vallan rakenteita.

Valitsemalla suomen saamen kieliä käsittelevän tutkimuksen kieleksi olen tehnyt omia resurssejani myötäilevän valinnan. Pohjoissaamen taitoni kapeudesta johtuen en olisi voinut kirjoittaa tutkimusta tai tehdä haastattelujani pohjoissaameksi. Pohjoissaamen valitseminen tutkimuksen kieleksi olisi edellyttänyt monen vuoden intensiivistä kielen opiskelua Oulun yliopistossa 2004-2007 opiskelemieni pohjoissaamen alkeis- ja jatkokurssien lisäksi. Inarinsaamea tai koltansaamea en ole koskaan opiskellut. Omiin resursseihini kuuluvat festivaalin monikielisestä ympäristöstä suomi äidinkielenä, englanti usein työssä käytettynä resurssina ja ruotsi mieleen palautuvana, mutta harvemmin käyttöön otettuna resurssina ja pohjoissaame alkeiden tasoisesti.

Saamelaiseen kulttuuriin minulla on kuitenkin erityinen suhde. Opiskelin saamelaista kulttuuria pääaineenani Oulun yliopiston Giellagas-instituutissa vuosina 2004–2008 ja tein molemmat opinnäytetyöni Skábmagovat-festivaalista.

Minun ja muiden valtaväestön edustajien hyväksyminen opiskelemaan Giellagas-instituuttiin on mielestäni poliittinen linjanveto ja puolustaa myös sitä saamelaisista tehtävää tutkimusta, jota tehdään yhteisön ulkopuolelta niiden toimesta, jotka eivät ole etnisesti saamelaisia. Tutkinto Giellagas-instituutista on eräänlainen legitimisoinniksi ymmärrettävä lähtökohta, jonka turvin olen voinut mielestäni esimerkiksi kertoa saamen kielistä ja saamelaisista opettaessani lukion äidinkielen kursseilla tai tehdä tätä tutkimusta toisessa yliopistossa. Vaikka olenkin ulkopuolinen, tunnen olevani ainakin jollakin sisäpiirin kehällä oleva ulkopuolinen, joka on saanut saamelaisten itsensä valikoimaa ja suunnittelemaa akateemista koulutusta. Tämän koen olevan paitsi etuoikeus, myös eettisesti koherenttia. Se on myös selkeä etu omaa tutkijanpositiotani ajatellen. Toisaalta tutkijana olen ulkopuolinen siinäkin mielessä, etten asu pohjoisessa enkä siten voi edes Saamelaisalueen asukkaana olla osallinen joitakin saamelaista yhteisöä ja alueen valtaväestöä koskevissa ja puhuttavissa ajankohtaisissa asioissa.

6 SKÁBMAGOVAT-ELOKUVAFESTIVAALIN KIELIKÄYTÄNTEET

Tässä luvussa analysoin Skábmagovat-elokuvafestivaalin kielikäytänteitä sen eri puhetilanteissa ja festivaalia varten tuotetun kirjallisen materiaalin perusteella. Luvun tarkoitus on tarjota lukijalle ikään kuin kartta, jonka myötä festivaalin eri tilanteet ja niiden kielikäytänteet hahmottuvat, ja jonka avulla lukija voi suunnistaa festivaalilla.

Tarkastelen eri tilaisuuksien toimintaa moninaisuuden ja kompleksisuuden näkökulmasta neksusanalyysin analyysiperiaatteiden mukaisesti (Scollon & Scollon 2004; ks. myös luku 5.2). Keskitän kielikäytänteiden tarkastelun aineiston tilaisuuksiin, joissa tulevat yhteen erilaiset toimijat, kieliresurssit ja genret. Sosiaalinen toiminta ja kielikäytänteet nähdään osana laajempaa toimintaa ja yhteiskunnallisia, saamelaisia ja saamen kieliä koskevia kehityskulkuja.

Luvussa 6.1 esittelen ja analysoin Skábmagovat-festivaalin kielikäytänteitä pääpiirteissään. Esittelen myös lyhyesti aineistoni eri osa-alueet ja siirryn kuvaamaan festivaalin kielikäytänteitä aloittaen juonnoista. Tämän jälkeen siirryn pohtimaan luvussa 6.2 genren merkitystä kielikäytänteitä ja vuorovaikutusta muokkaavana tekijänä. Käyn läpi festivaalin eri tilaisuuksien kielikäytänteitä luvuissa 6.2.1.1–6.2.1.6. Luvuissa 6.3–6.5 pohdin saamen kielten, suomen ja englannin funktioita festivaalilla. Lopuksi esitän yhteenvedon Skábmagovien kielikäytänteistä luvussa 6.6.

6.1 Kielikäytänteiden tarkastelua

6.1.1 Festivaalineksuksen pääasialliset kieliresurssit

Tässä luvussa aineistonani ovat vuosien 2010 ja 2011 Skábmagovat-elokuvafestivaaleilla kenttätöyssä tallentamani audiomuotoinen aineisto festivaalin eri tilaisuuksista, keräämäni kirjallista viestintää varten tuotetut materiaalit, festivaalin internetsivut ja kenttätömuistiinpanot, sekä ottamani valoku-

vat. Kenttätyömuistiinpanot on kirjoitettu festivaalien aikana ja osittain niiden jälkeen. Kenttätyömuistiinpanoihin perustuvaan aineistoon viitataan alaviittein, muut aineistokohdat mainitsen kunkin esimerkkioitteen yhteydessä. Kenttätyöhön liittyviä muistiinpanoja tukevat valokuvat, joita otin lähes kaksisataa festivaalien ollessa käynnissä. Viitataan festivaalin järjestäjien haastatteluihin silloin, kun se on esiteltävän asian kannalta oleellista.

Tärkeä seikka festivaalin kielen valintaa koskevia prosesseja seurattaessa on haastatteluista ja kenttätyömuistiinpanoista nouseva tieto siitä, että Skábmagovat -elokuvafestivaalilla ei ole virallista, sovittua linjaa kielen valinnassa, ja kielikäytännöt muuttuvat tilanteesta ja vuodesta toiseen. Festivaali ja sen tapahtumat yhdessä muodostavat neksusanalyysia seuraten tutkimuksen laajemmin hahmotettavan neksuksen sosiaalisine käytänteineen (eng. *nexus of practice*, Scollon & Scollon 2004: 12). Tästä laajemmasta viitekehyksestä on kerätty kuvailmani aineisto. Aineistosta puolestaan on identifioitu erilaisia tutkimuskysymysten kannalta oleellisia kielikäytänteitä. Tutkimuksen kielikäytännöt sen eri tilaisuuksissa ovat festivaalin tapahtumia tai kirjallisen materiaalin kohtia, joissa toimijoiden elämänhistoriat, erilaiset laajemmat yhteiskunnalliset prosessit, ja kielelliset resurssit, kuten eri kielet, tulevat yhteen mahdollistaen sosiaalisen toiminnan. Esittelen seuraavassa taulukossa tutkimuksessa seuraamani tilaisuudet ja kirjallisen materiaalin. Yksityiskohtaisempi taulukko on liitteenä 1.

TAULUKKO 3 Aineisto ja siinä käytettävät kielet.

Aineiston eri osat ja kielet	
Valmiiksi tekstimuotoinen aineisto	Pääasialliset kielet
Käsiohjelma 2010 ja 2011	pohjoissaame, suomi ja englanti
Festivaalin web-sivut 2010 ja 2011	pohjoissaame, suomi ja englanti
Yleisötilaisuuksien tallenteet	Pääasialliset kielet
Revontuliteatterin palkinnonjakotilaisuus 2010	pohjoissaame, suomi ja englanti
Revontuliteatterin elokuvan esittely 2010	pohjoissaame, suomi ja englanti
<i>Sámi films onto the screen</i> -seminaari 2010	englanti
Alkuperäiskansojen keskustelutilaisuus 2010, perjantaitaamu	englanti
Alkuperäiskansojen keskustelutilaisuus, lauantaitaamu 2010	englanti
Paneelikeskustelu <i>Sámi film, marginal or treasure?</i> 2011	englanti
Kutsuvierastilaisuus Siida museossa 2010	englanti, suomi
Muu aineisto	
Kenttätyömuistiinpanot ja valokuvat 2010 ja 2011	kenttätyömuistiinpanot suomeksi

Taulukosta ilmenee, että Skábmagovien pääkielet ovat pohjoissaame, suomi ja englanti. Näitä kieliä käytetään eniten paitsi valmiiksi tekstimuotoisessa materiaalissa, eli festivaalin ohjelmalehtisissä ja Skábmagovien internetsivuilla, myös yleisötilaisuuksissa. Nämä kolme kieltä edustavat festivaalin järjestäjien

näkemyksiä siitä, minkälaisia kielellisiä resursseja festivaalilla tulisi käyttää. Aineistossa olevat puhetilaisuudet ovat erilaisia festivaaliin kuuluvia tilaisuuksia, joissa keskusteltiin esimerkiksi saamelaisen elokuvan rahoittamisesta, tai joissa vierailevien alkuperäiskansojen ohjaajat kertoivat työstään. Kielivalinnat ja käytettyjen resurssien vaihtelu puhetilaisuuksissa puolestaan heijastavat jatkuvaa kielistä käytävää neuvottelua festivaaliympäristössä.

Tallensin vuosien 2010 ja 2011 Skábmagovat-festivaaleilla erityisesti pidempiä yleisötilaisuuksia, joissa kutsutut henkilöt puhuivat jostakin elokuvan tekemiseen ja alkuperäiskansoihin liittyvistä aiheista yleisön edessä. Näiden pidempien yleisötilaisuuksien käytetyin kieli on tämän otannan perusteella englanti. Jos tilaisuuksiin oli järjestetty tulkkaus laitteilla, tulkkauksen kielenä oli suomi (englanti-suomi). Skábmagovien kielikäytänteisiin kuuluu myös hankkia erillinen tulkki niitä alkuperäiskansavieraita varten, jotka eivät puhu pohjoissaamea, suomea tai englantia⁴. Erillistä tulkkia vaativia muiden alkuperäiskansojen kieliä ovat olleet festivaalin toimintavuosien aikana esimerkiksi ranska, portugali, espanja tai venäjä. Kutsutuille ulkomaisille vieraille nimetään vapaaehtoisista talkoolaisista vierasvastaava tai useampia, jotka huolehtivat vieraiden aikatauluista ja vieraille järjestetystä ohjelmasta. Vierasvastaavien kielirepertuaariin kuuluu yleensä ainakin englanti⁵.

Festivaalin yleisötilaisuuksista tallentamani aineisto eroaa kirjallista viestintää varten tuotetusta, valmiiksi tekstimuotoisesta materiaalista kielikäytänteiden suunnitelmallisuuden perusteella. Kirjallisen viestinnän materiaalissa, eli käsiohjelmissa ja internetsivuilla, kielivalinnat ovat suunniteltuja. Yleisötilaisuuksissa kielenvalintaan vaikuttavat suunnitelmallisuus, tilanteisuus ja mahdollisuus vuorovaikutukseen yleisön kanssa. Kielenvalintaan vaikuttavat luonnollisesti myös eri toimijoiden kielelliset repertuaarit. Myös juonnoissa ja muissa puhetilanteissa on suunnitelmallisuutta kielikäytänteiden suhteen erityisesti tulkkauksen osalta, mutta yleisön edessä tapahtuvien puhetilanteiden kielikäytänteet elävät ja joustavat tarpeen mukaan. Tämä merkitsee sitä, että kieliresursseja voidaan sopeuttaa kuhunkin tilanteeseen sen vaatimalla tavalla, osallistujien kielirepertuaarien ja yhdessä sovittujen periaatteiden mukaisesti.

Puhetilaisuuksista seminaari *Sámi films onto the screen*, paneelikeskustelu *Sámi Film, marginal or treasure?* ja alkuperäiskansojen elokuvantekijöiden keskustelutilaisuudet olivat lähes kokonaan englanninkielisiä. Aineiston puhetilanteissa käytetään myös vähäisessä määrin muita kieliä, kuten ranskaa ja algonquin-kieltä keskustelutilaisuudessa vuodelta 2010, ja inarinsaamea Revontuliteatterin illanvietossa 2011. Kielikäytänteiden hybridiys, muuntuminen ja tilanteisuus tulee esille muiden kielten kuin suomen, englannin tai pohjoissaamen käyttöä seurattaessa. Kun kieli on paikantunutta tekemistä, resurssien kokoelma ja paikan tulkintaa, voi erilaisia resursseja lisätä ja poistaa käytöstä tarpeen mukaan. Jos osallistujan kieli on jokin pohjoissaame-suomi-englanti peruspaleetin ulkopuolisista kielistä, voidaan puuttuva resurssi ottaa osaksi kielellistä te-

⁴ Kanadalaisille vieraille oli hankittu ranskankielen tulkki 2010 festivaalilla.

⁵ Olin itse vierasvastaavana ulkomaanvieraille vuosien 2012 ja 2013 festivaaleilla.

kemistä ja monikielisiä käytänteitä. Tämä edellyttää kuitenkin erilaisia järjestelyjä ja varautumista ennakkoon esimerkiksi tulkin hankkimisen avulla.

Kielenvalinnan, kieli-ideologioiden ja poliittisen, sosiaalisen ja taloudellisen vallan tarkasteleminen Skábmagovilla erilaisten käsitteiden, kuten kielten markkinoiden avulla paljastaa minkälaisessa asemassa eri kielet ovat monikielisessä yhteisössä (vrt. Kelly-Holmes 2014a: 139). Kielen arvo on sidoksissa resurssin kommunikatiivisiin mahdollisuuksiin monikielisessä ympäristössä ja sen symboliseen arvoon puhujien pääomana ja festivaalin autenttisuuden rakentajana. Myös erilaiset festivaaliin liittyvät kontekstit vaikuttavat kielikäytänteisiin. Näitä konteksteja ovat esimerkiksi kansainvälinen elokuvateollisuus, alkuperäiskansojen yhteisö tai alueelliset ja kansalliset instituutiot.

Skábmagovien kielikäytänteet ovat uniikkeja ja eroavat alueen instituutioiden, kuten Saamelaiskäräjien kielikäytänteistä. Festivaalilla kielikäytänteisiin vaikuttavat ruohonjuuritason, eli festivaalin järjestäjien näkemykset ja päätökset eri kielten käytöstä. Saamelaisalueen institutionaalisissa konteksteissa puolestaan toimitaan vuoden 2004 saamen kielilain puitteissa, ja esimerkiksi Saamelaiskäräjien omat tiedotteet käännetään kaikille kolmelle saamen kielelle. Saamelaiskäräjien internetsivut ovat myös suurimmalta osin luettavissa pohjois-, inarin- ja koltansaameksi.

Skábmagovien pääjärjestäjä on *Saamelaistaiteen tuki ry - Sámi Dáidaga Doarjjasearvi rs* -niminen yhdistys, joka on asettanut tavoitteekseen edistää saamelaista taidetta. Saamelaistaiteen tuki ry kuuluu yhdistyksiä koskevan lainsäädännön piiriin, mutta sitä eivät sido alueen instituutioita koskevat kielilainsäädännölliset seikat. Skábmagovilla tapahtumana on ainakin näennäinen vapaus tehdä kielikäytänteistä haluamansa kaltaisia, vaikka suuri osa tapahtuman rahoituksesta tulee Saamelaiskäräjiltä. Tapahtuman kieliä koskevasta vapaudesta huolimatta erilaiset Skábmagoviin liittyvät kontekstit vaikuttavat vahvasti festivaalin kielikäytänteisiin. Seuraavaksi tarkastelen, kuinka genre vaikuttaa kielenvalintaan ja järjestää vuorovaikutusta.

6.2 Genre kielikäytänteitä järjestävänä resurssina

6.2.1 Aineiston genret

Monikielisellä Skábmagovilla kielikäytänteet muuntuvat tilanteen mukaan, mutta niissä on havaittavissa myös järjestyneisyyttä. Tärkeitä järjestäviä tekijöitä ovat genret, joiden käyttöä säädellään valitsemalla eri genrejen välillä ja vakiinnuttamalla erilaiset genret festivaalin osaksi. Genrejä säädellään ylhäältä päin, eli esimerkiksi alueen institutionaalisten kontekstien kielikäytänteisiin tai muiden festivaalien käytänteisiin nojaten. Genrejen säätely tapahtuu myös ruohonjuuritasolta, eli festivaalin järjestäjien oman harkinnan ja keskinäisten sopimuksien mukaisesti.

Genre on kulttuuriin sidoksissa oleva diskursiivinen resurssi, joka ohjaa ja rakentaa sosiaalista toimintaa vuorovaikutusta järjestäen. Tässä tutkimuksessa

genrellä tarkoitetaan tietyissä yhteisöissä tarjolla olevia verrattain vakaita kielellisen toiminnan tyyppejä, joilla on oma semioottinen ulkoasunsa (Pietikäinen ja Mäntynen 2009: 80). Tämä lähestymistapa herättää kysymyksiä siitä, ketkä genrejä käyttävät ja miten, mikä on genrejen välinen suhde kielikäytänteiden resursseina, ja muuttuvatko genret tietyissä yhteisöissä (Solin 2012: 351, 2006). Resurssina genre on kytköksissä kontekstiin ja aiempiin kielenkäyttötilanteisiin. Esimerkiksi paneelikeskustelu festivaalilla on genrenä sidoksissa itse festivaalin toimintaan ja myös aiempiin paneelikeskusteluihin, joiden mukaisesti osallistujat osaavat jäsentää vuorovaikutusta tilanteessa.

Aineistoni kahdessa osa-alueessa, puhetilanteiden litteraateissa ja valmiiksi tekstimuotoisessa, kirjallista viestintää varten tuotetussa materiaalissa, erot tekstien välillä johtuvat paitsi tekstien erilaisesta tuottamistavasta myös genrejen säännönmukaisuudesta (ks. esim. Pietikäinen ja Mäntynen 2009: 83-84). Nämä erot ovat paikantuneiden kielikäytänteiden tarkastelun kannalta merkityksellisiä, sillä genret säätelevät kielenvalintaa.

Ylätason genrenä Skåbmagovilla voi pitää elokuvafestivaaligenreä, jonka puitteissa ja järjestämänä toiminta tapahtuu. Elokuva festivaaligenre ei ole tiukasti säännönmukainen, mutta siinä on tiettyjä jaksoja, joiden oletetaan esiintyvän, kuten itse elokuvanäytökset. Muut genret elokuvafestivaaligenren sisällä ovat mahdollisia, ja niiden yhdistelmiä voidaan varioida kunkin tapahtuman edellyttämällä tavalla. Pietikäinen ja Mäntynen (2009: 84) kirjoittavat, että genrejä voidaan pitää siltoina, jotka yhdistävät yksittäiset tilanteet toisiinsa ja siihen toimintaan, joihin yksittäiset tilanteet liittyvät. Yksittäisenkin festivaalin genren voi nähdä sisältävän jotain festivaalille ominaista ja sen sosiaaliselle toiminnalle yhteistä.

Se, millä nimityksellä erilaiset tilaisuudet on Skåbmagovat-festivaalilla nimetty, kertoo festivaalin järjestäjien tavoitteista järjestää erilaista sosiaalista toimintaa. Jos tilaisuuden nimenä on esimerkiksi paneelikeskustelu, ajatellaan paneelikeskustelun genren sopivan elokuvafestivaalin sosiaaliseen toimintaan ja sen kielikäytänteiden osaksi. Valitsemalla erilaisia genrejä järjestäjät rakentavat festivaalikonaisuutta ja sen kielikäytänteitä, jotka paikantuvat juuri Skåbmagovat-festivaaliin. Aineistossani tiukemmin normitettuja genrejä ovat kirjallisen viestinnän materiaalit eli käsiohjelmat, internetsivut ja puhetilanteista seminaari ja paneelikeskustelu. Nämä genret ovat jaksoiltaan säännönmukaisia ja vastaavat kansainvälisiä vastineitaan. Genrejen vuorovaikutusjärjestys on ennalta suunniteltua.

Sen sijaan juonnot, alkuperäiskansojen keskustelutilaisuudet sekä muut aineiston yleisötilaisuudet ovat genreltään vapaampia, eikä niissä esiintyviä jaksoja ja jaksojen järjestystä ole tarkasti määritelty järjestäjien taholta. Vuorovaikutusjärjestys vaihtelee, eikä sitä ole tiukasti käsikirjoitettu ennakoon. Yleisö voi esimerkiksi halutessaan osallistua keskusteluun esittämällä kysymyksiä melko lailla missä vaiheessa tahansa puhetilanteita. Juonnoille ei ole selkeää kaavaa tai toimintamallia, eikä sääntöjä siitä, mitä juonnoissa tulisi kertoa tai mitä kieliä käyttää. Kuitenkin keskustelutilaisuuksiin sisältyvä simultaanitulkkaus on normitettua kielellistä toimintaa.

6.2.1.1 Juonnot ja Revontuliteatterin juhlatilaisuudet

Tässä alaluvussa seuraan juontogenrejen rakentumista Skábmagovilla. Tarkastelen myös Revontuliteatterin juontojen ja semioottisten resurssien funktiota festivaalin juhlatilaisuuksissa. Juonnot ovat Skábmagovien yleisötilaisuuksissa aina mukana, sillä joku henkilökunnasta esittelee muutkin tapahtumat kuin elokuvanäytökset ainakin lyhyesti. Genrenä juonto on varsin vapaamuotoinen; se voi olla pitkä tai lyhyt, moni- tai yksikielinen, ja tyylillisesti esimerkiksi asiallinen ja informatiivinen, juhlava tai leikkisä. Juonto virittää yleisön odotukset siihen, mitä elokuvanäytöksessä, seminaarissa, paneelissa tai keskustelutilaisuudessa tullaan kuulemaan ja näkemään, ketkä tulevat esiintymään, ja millä kielellä sosiaalinen toiminta tapahtuu. Seuraavassa esimerkissä Siida-museon auditoriossa pidetyn keskustelutilaisuuden juonnosta juontaja käy läpi näitä seikkoja:

- (1.) Juontaja: tervetuloa tähän keskustelutilaisuuteen kansojen kuvat (,) ja jos joku tarvii tulkkausta, tuolla on laitteita (.) oliko se nyt laitteilla, oli (.) but let's start with our guests (.) if you could take your place there (...) if I introduce you

Tässä esimerkissä on vain yksi juontaja. Juontaja aloittaa suomella ja jatkaa keskustelutilaisuuden pääasiallisella kielellä englannilla. Hän kertoo tilaisuuden nimen ja mainitsee tulkkausmahdollisuudesta, ja jatkaa tästä esittelemään alkuperäiskansojen vieraat heidän nimillään. Juonnossa ei käytetä pohjoissaamea tai muita saamenkieliä johtuen juontajan omista repertuaareista,⁶ mutta yleensä esimerkiksi elokuvanäytösten avauskieli on pohjoissaame.

Pohjoissaamen toimiessa juontojen avauskielenä juontaja lausuu tervetuliaissanat tai esittelee elokuvan pohjoissaameksi siirtyen siitä englantiin tai englantiin ja suomeen. Näin toimitaan lähes kaikissa aineistoni juonnoissa, joissa juontajana toimii pohjoissaamenkielentaitoinen henkilö⁷. Pohjoissaamen käyttö korostaa tapahtuman autenttisuutta ja saamelaisuutta, ja festivaalin profiloituminen alkuperäiskansojen festivaaliksi näkyy tässä kielikäytännössä selkeästi. Autenttisuus onkin jatkuvasti muotoutuva ja liikkuva prosessi, jossa käytettävän resurssin autenttisuus muodostuu sosiaalisten ja tilanteisten neuvottelujen lopputuloksena (Bucholz 2003: 408). Skábmagovat-elokuvafestivaalin elokuvanäytökset ja muut yleisötapahtumat juonnetaan yhden tai useamman henkilön toimesta. Nämä juonnot ovat monikielisiä, ja juontajien repertuaariin kuuluu yleensä suomi, englanti ja pohjoissaame. Erityisissä juhlanäytöksissä, kuten Revontuliteatterin iltanäytöksissä, vuorottelevat usein kaksi tai kolmekin juontajaa. Elokuvanäytökset juontaa yksi henkilö, joka myös johtaa mahdollista keskustelua näytöksen jälkeen.

Autenttisuutta rakennetaan Skábmagovilla kielellisten ja muiden, matkailuun ja tapahtumapaikan autenttisuuteen liittyvien keinojen ja semioottisten

⁶ Haastattelun taustatietolomake.

⁷ Kenttätyömuistiinpanot juonnoista 2010 ja 2011.

resurssien avulla. Yksi tärkeä festivaalin eksoottinen elementti ja Skábmagovien saamelaista autenttisuutta ja pohjoista sijaintia korostava tekijä on Revontuliteatteri (pohjoissaameksi *Guovssahasteáhter*). Revontuliteatteri on lumesta rakennettu amfiteatterin mallinen elokuvateatteri valkokankaineen ja katsomoineen Siidan ulkomuseon pihalla. Revontuliteatterin perjantain ja lauantain juhlanäytöksissä juontajina toimii kaksi henkilöä, joista yleensä molemmat ovat pohjoissaamenkielentaitoisia. Juontajat vuorottelevat pohjoissaamen ja englannin, tai pohjoissaamen, suomen ja englannin välillä ennalta sovitulla tavalla. Jos juonnoissa on useampi juontaja, heillä on ennalta suunniteltu työnjako siitä, mitä kieltä he tilaisuudessa puhuvat. Suurin osa juontajista osaa hyvin kaikkia kolmea kieltä. Vuoden 2011 *Saamelaisia yössä* perjantain iltanäytöksessä kuultiin pohjoissaamen lisäksi inarinsaamea, kun inarinsaamea CASLE-projektissa opiskelleiden kurssilaisten keskuudesta muodostetun lauluyhtye Koškepuškon jäsenet esittelivät oman musiikkivideonsa inarinsaameksi ja lauloivat yleisölle. Juontojen edetessä kielellinen työnjako ei välttämättä ole niin selkeä ja tilaa jää improvisaatiolle, kun juontajat vuorottelevat kielten välillä. Revontuliteatterin näytöksissä vuosina 2010 ja 2011 toinen juontajista aloitti pohjoissaamalla ja toinen käänsi puheen englanniksi⁸.

Seuraava esimerkki on Revontuliteatterin juonnosta 29.1.2010, jossa kaksi saamelaista juontajaa vuorottelevat englannin ja pohjoissaamen välillä.

- (2.) juontaja 1: joo, muhto eatgoson mii álge geahččat ieš filmmaid (.) dán eahke-
da vuosstaš filbma lea Ruotas(.) mii beassat guldalit nuorra baga-
dalli (nimi) mitalusa eallimisttis ja eandalitge das, mot son lea
šaddan luohpat boazodoalus
- juontaja 2: so, let's begin with films and the first film is from Sweden and
made by (nimi) and she is telling going to tell a story about she end-
ing up with the reindeer herding

⁸ Kenttätyömuistiinpanot 2010 ja 2011.

KUVA 1 Revontuliteatterin juonto⁹.

Esimerkkiotteessa elokuvan juonnosta puhutaan pohjoissaamea ja englantia. Ensimmäinen juontaja esittelee elokuvan pohjoissaameksi ja toinen juontaja englanniksi. Ensimmäisen vuoron viesti ei täysin välity englanninkielisessä käännöksessä. Esimerkki kuitenkin havainnollistaa, kuinka iltanäytöksen juonnot ovat pääosin kaksikielisiä vaihdellen pohjoissaamen ja englannin välillä, ja suomea ei käytetä lainkaan juhlanäytöksessä¹⁰. Juhlanäytösten saamelaisuutta rakennetaan myös juontajien pukeutumisella saamenpukuun.

Pohjoissaamen vankka asema Revontuliteatterin kielikäytännöissä korostaa kielen merkitystä autenttisuuden rakentamisessa. Skábmagovien kaikissa puhetilaisuuksissa pohjoissaame onkin resurssina käytetyin juuri elokuvanäytösten juonnoissa. Siidan elokuvanäytösten tai vuonna 2011 festivaalilla esityspaikkana olleen Lássegoáhtin (suom. Lassinkota) näytösten juontajat aloittivat lähes poikkeuksetta pohjoissaamalla esitellessään näytöksen elokuvat ja jatkoivat englannilla tai suomella.

Revontuliteatterin näytökset ovat festivaalin kohokohtia ja sen yleisötilaisuuksista tärkeimpiä ja odotetuimpia. Tilaisuuksien merkitystä korostetaan satsoamalla niihin runsaasti sekä suunnittelun osalta että taloudellisesti¹¹. Lumesta tehty elokuvateatteri on Skábmagovien brändin vetonaula ja maailman muiden alkuperäiskansojen elokuvantekijöiden ja festivaalien keskuudessa tunnettu elementti¹².

Revontuliteatterin näytöksistä pyritään tekemään mahdollisimman näyttäviä myös visuaalisesti ja esitettävän ohjelmiston äänentoiston osalta. Multimo-

⁹ Vapaaehtoistyötä tekevät talkoolaiset juontavat Revontuliteatterin iltanäytöstä perjantaina 20.1.2011.

¹⁰ Kenttätyömuistiinpanot 2010 ja 2011.

¹¹ Festivaalin tuottaja kertoi haastattelussa 2011, että Revontuliteatterin rakennuttaminen on kallista ja muodostaa ison osan festivaalin budjetista.

¹² Festivaalin taiteellisen johtajan haastattelu 2010.

daalisuutta hyödyntäviä elementtejä ovat arktisen illan pimeys ja erilaiset valoelementit. Autenttisuutta lisäävät myös lapintakkeihin pukeutuneet juontajat ja esiintyjät, joikumusiikki ja lumirakentaminen valkokankaiseen ja katsomoineen. Visuaalisten elementtien yhdistelmä muodostetaan tarjolla olevista elementeistä, kuten lumesta, pimeydestä ja metsän keskellä olevasta sijainnista sekä saamelaisen kulttuuriin semioottisista merkeistä. Visuaaliset ja auditiiviset elementit yhdessä rakentavat tunnelmia ja asenteita ja välittävät ideoita. Ne myös luovat virtausta tapahtuman järjestäjien ja muiden osallistujien välille samalla tavoin kuin kielelliset tehokeinot tekevät erilaisissa teksteissä (Machin 2007: 11).

Revontuliteatterin näytökset alkavat kello 21, jolloin tammikuisen Inarin pimeä on jo laskeutunut hyvän aikaa sitten. Revontuliteatterille johtaa Siidamuseon ulko-ovelta elävin tulien ja valaistuin lumiveistoksien koristeltu polku, joka johdattaa osallistujan iltanäytösten erityiseen tunnelmaan. Lumiveistokset olivat vuosina 2010 ja 2011 lumesta tehtyjä riekkoja tai valaistuja lumipatsaita, joiden kuvituksena oli käytetty saamelaisen kulttuuriperinnön kuvastoa, kuten aurinko- tai hirvisymboleita. Lumiteatteria oli kuvitettu myös erilaisin kohokuvioin ja tekstein.

KUVA 2 Lumiteatterin sisäänkäynti.

Polun päässä on lumiteatterin sisäänkäynti ja lumilinnaan tuleva saapui vuosina 2010 ja 2011 ensimmäiseksi erilliseen aulatilaan, jossa oli myynnissä kuumia juomia. Aulasta astutaan itse teatteritilaan, jossa on porrastettu katsomo porontaljojen peittämine istuimineen. Katsomon edessä on esiintymisalue sekä lumesta tehty valkokangas. Lumilinna on rakennettu siten, että sitä ympäröivät muurit joka puolelta. Katsomon vieressä on tekninen tila elokuvakalustolle, eli elokuvien äänentoisto ja heijastaminen tapahtuvat lämmitetystä tilasta. Esitettävä ohjelmisto koostuu yleensä perjantai-iltana lyhyistä saamelaisuutannoista ja mahdollisista ensi-illoista ja lauantai-iltana vierailevien alkuperäiskansojen tuotannoista. Lyhyet tuotannot on valittu ohjelmistoon senkin vuoksi, että kovan pakkasen sattuessa pitkän elokuvan katsominen on haastavaa ulko-olosuhteissa. Revontuliteatterin näytökset kestävät perinteisesti hiukan yli tunnin.

6.2.1.2 Festivaalin käsiohjelmat ja internetsivut

Tässä alakappaleessa tarkastellaan festivaalia varten tuotetun kirjallisen viestinnän materiaaleja. Tapahtumien käsiohjelmat ovat genrenä vakiintuneita. Festivaalien ja muiden yleisötapahtumien käsiohjelmien jaksoissa esintyy yleensä ainakin tapahtuma-ajat, -paikat ja ohjelmiston sisältö, tapahtuman logo sekä mahdollisten taloudellisten tukijoiden tiedot. Useimmiten käsiohjelmissa on myös tapahtuman johtajan tervehdys ja muita tietoja festivaalin järjestäjistä. Ne sisältävät usein myös mainostilaa. Käsiohjelmat liittyvät laajempaan tiedote- ja mainosgenreen ja ilmentävät kunkin paikan ja ajan graafista ilmettä muuttuen ajan saatossa. Painetut ja ilmaiseksi jaettavat käsiohjelmat ovat ulkoasunsa puolesta riippuvaisia ajan trendeistä ja festivaalin visuaalisesta imagosta, sekä tapahtuman budjetista.

Samankaltaiset visuaaliseen ilmeeseen ja budjettiin liittyvät seikat koskevat myös internetsivuja. Aineiston festivaalin käsiohjelmat vuosilta 2010 ja 2011 ja festivaalin internetsivut sisältävät tekstin lisäksi muitakin merkityksen tuottamiseen osallistuvia resursseja, kuten kuvia, värejä ja erilaisia fontteja. Kieli ja kielelliset resurssit ovat monimuotoisia, ja nykyisessä diskurssintutkimuksessa tarkastellaankin aineistoja usein multimodaalisuutta hyödyntäen, jolloin kieli ymmärretään paitsi itse kielen, myös muiden erilaisten semioottisten resurssien yhdistelmäksi (Karjalainen A. 2012; Pavlenko 2005; Pietikäinen 2012). Multimodaalisia lähtökohtia on hyödynnetty esimerkiksi matkailua ja kieltä yhdistävissä tutkimuksissa, joissa on tarkasteltu autenttisuuden kokemuksen välittymistä turisteille (Pietikäinen & Kelly-Holmes 2011). Käsiohjelmat ja internetsivut välittävät tietoa eri elokuvista ja niiden tekijöistä ja pyrkivät erilaisten konnotaatioiden, eli abstraktien tai konkreettisten ideoiden välittämiseen kuvien ja muiden visuaalisten elementtien, kuten festivaalin logon avulla (vrt. Machin 2007: 25-26).

Assosiaatioita erilaisiin tunnelmiin välitetään käsiohjelmissa ja internetsivuilla erityisesti värien ja kuvien avulla, ja molempien genrejen väriyksessä suositaan tummaa pohjaa. Mustan taustan päällä oleva leipäteksti on suurimmaksi osaksi valkoinen. Jotkut yläotsikot ovat punaisella ja sinisellä fontilla, joilla luodaan koheesiota tekstiin. Käsiohjelmien kansi on tumman sävyinen, ja siihen on sommiteltu hiukan vaaleampi revontulia muistuttava kuvio. Tumman värin käyttö molempien genrejen pääasiallisena värinä pyrkii herättämään mielikuvia pohjoisen kaamoksesta. Internetsivujen tausta oli vuosina 2010 ja 2011 musta, ja sama tumma väri on sivuilla myös vuonna 2014, vaikka nykyisten festivaalin internetsivujen rakenne ja ulkoasu ovat hiukan muuttuneet aineistonkeruuvuosista. Sivuilla on historiavalikko, jonka kautta pääsee tarkastelemaan Skábmagovien eri vuosien festivaalitarjontaa vuodesta 2002 eteenpäin.

Monikielistä ja kansainvälistä yleisöä toivovat yhteisöt, yritykset, tapahtumien järjestäjät ja julkisen puolen rahoitusta saavat matkailunedistämistahot joutuvat pohtimaan, mitä kieliä verkkosivuillaan käyttävät (Kauppinen 2014; Kelly-Holmes 2013, 2014a). Useimmiten valinta kohdistuu ainakin matkailun lingua francaan eli englantiin. Internetsivujen kielivalikot voivat rakentua siten, että sivuja selaava valitsee itse kielen erillisestä kielivalikosta, tai kieliä käyte-

tään rinnakkain (ks. esim. Kauppinen 2014: 6-7; Kelly-Holmes 2013: 135-136; Pietikäinen & Kelly-Holmes 2011: 331-332).

Internetsivujen etusivun logossa on käsiohjelmista poiketen myös festivaalin suomenkielinen nimi Kaamoksen kuvia ja tämän alla festivaalin englanninkielinen nimi.

KUVA 3 Internetsivujen kielivalikko¹³.

Skábmagovien internetsivuilla¹⁴ vierailija voi valita kielen etusivun kielivalikosta, johon tummalla taustalla ilmestyvät allekkain sanat sami, suomi ja english. Eri kielet palvelevat eri yleisöä ja liikkuvat yleisöille kansainvälisellä, kansallisella ja paikallisella tasolla. Verkkosivut voikin ymmärtää tiloiksi, joissa globalisaatioprosessit ja erilaiset kieliä koskevat ideologiat ovat näkyvissä, ja erilaisia pääoman muotoja kuten monikielisyttä voidaan tuotteistaa. Nämä perinteisesti monikielisten kielivähemmistöjen pääoman muodot ovat osa uudenlaisten jälkikoloniaalisten ja jälkinationalististen voimasuhteiden rakentamista (McLaughlin 2013: 35).

Vähemmistökielten kannalta internet voi olla pääoman tuotteistamisen ja revitalisaatiohankkeiden suhteen käyttökelpoinen tila ja toimia paikkana, jossa vahvistetaan pienempien kielten asemaa ja arvoa valtakielten joukossa (vrt. Leppänen & Peuronen 2012: 387). Pohjoissaamen asettaminen Skábmagovien internetsivujen ja käsiohjelmien ensimmäiseksi kieleksi kertoo paikasta, jossa vähemmistökieli on hierarkkisesti valtakieli suomen tai kansainvälisen lingua franca englannin edellä. Tiedonvälitysteknologian kehittyminen vaikuttaa osaltaan vähemmistökielten arvoon ja näkyvyyteen luomalla uusia alueita, joissa pienempiäkin saamen kieliä voidaan tuotteistaa.

Käsiohjelmissa kielten keskinäinen järjestys on selkeä. Ensin ohjelma ja muu informaatio on pohjoissaameksi, sitten suomeksi ja viimeiseksi englanniksi. Festivaalin nimi on lehtisten sisäsivuilla *Skábmagovat – Kaamoksen kuvia – Reflections of the Endless Night*. Englanninkielinen nimi on pitkä ja hiukan kömpelö. Sen sijaan kaksi suomalaisugrilaisista nimeä vastaavat toisiaan ja sanan kaamos semantiikka on sama molemmissa kielissä. Internetsivujen tekstit ja käsiohjelmatekstit ovatkin Skábmagovilla käytettävistä genreistä selkeimpiä kielihierarkialtaan. Tekstimuotoiset genret kytkeytyvät tiiviisti festivaalin matkailu- ja yleisötapahtumaulottuvuuteen.

¹³ Skábmagovat-elokuvafestivaalin internetsivujen etusivun kielivalikko vuosina 2010 ja 2011.

¹⁴ Osoite: http://www.skabmagovat.fi/skabma_vanhat/skabma_2010/kieli.html (Luettu 4.12.2014).

Käsiohjelmien koko muuttui vuonna 2011. Vuoden 2010 lehtinen on vaakasuuntaisesti puolet A4 koosta, ja 2011 käsiohjelma on kooltaan A4. Käsiohjelman koon lisäksi genren sisäiset kieliä koskevat käytänteet ovat muuttuneet jonkin verran vuonna 2011. Vuonna 2011 ohjelma näytöksineen, esityspaikkoinen ja muine tilaisuuksineen on koodattu eri väreillä, joista sininen edustaa pohjoissaamea, vihreä suomea, ja punainen englantia. Vuoden 2010 esitteessä ei ole käytetty värikoodeja. Muuten sisältö on järjestetty samalla tavalla molemmissa esitteissä.

Käsiohjelmien kannessa on festivaalin pohjoissaamenkielinen nimi *Skábmagovat* suuremmalla valkoisella värillä ja sen alla festivaalin englanninkielinen nimi *Reflections of the endless night* tummemmalla värillä. Ohjelmistot on koottu siten, että jokaisen eri esityspaikan, esimerkiksi Siidan auditorion tai Revontuliteatterin ohjelmat, on koostettu omaksi kokonaisuudekseen ja ohjelmisto etenee kronologisessa, päiväkohtaisessa järjestyksessä. Käsiohjelmissa ei internetsivuista poiketen kerrota elokuvien tai tekstityksen kieltä. Esitteet on kuvitettu stillkuvilla elokuvista, ja niiden kannessa sekä internetsivuilla on käytetty kuvituksena tummaa väriä ja revontulia symboloivaa graafista logoa *Skábmagovat*-teksteineen. Käsiohjelmien kolmannella sivulla esitellään festivaalin tukijat, festivaalin järjestäjät ja esitetään kiitokset yhteistyökumppaneille, kuten muille elokuvafestivaaleille tai paikallisille yrityksille. Sivulla kerrotaan myös elokuvanäytöslippujen, konserttien ja muiden oheistapahtumien hinnat.

Festivaalin vuosittainen ohjelma on luettavissa internetsivuilla. Siellä kerrotaan myös, mitä kieltä tai kieliä elokuvassa puhutaan, ja mikä on elokuvan tekstityskieli. Internetsivujen ja ohjelmalehtisten suomenkielisessä osiossa käytetään pohjoissaamenkielestä sanaa saame. Seuraavassa esimerkissä on näyte internetissä olevan ohjelmiston elokuvasta *Suomi tuli Saamenmaahan*, joka oli *Skábmagovien* vierasnäytös vuonna 2011. Esimerkki internetsivujen ohjelmiston suomenkielisestä valikosta:¹⁵

(3.)	Suomi tuli Saamenmaahan
Suomi 2010, 54 min.
Ohjaus:	Anja Ahola
Tuotanto:	Ima filbma- ja sätneduodji
Kielet:	suomi, pohjoissaame, tekst. suomi
	Toisen maailmansodan jälkeen saamelaislapsia Suomessa alettiin koota sisäoppilaitoksiin, vieraan kielen ja kulttuurin keskelle. He pääsivät käymään kotona vain harvoin. Saamen kielen käyttö kiellettiin, ja opetuksessa korostui suomalaisuus. Suomalaistaminen jätti jälkensä saamelaisiin. Inarin asuntoloissa varttuneet Kirsti Länsman, Matti Morottaja ja Iisko Sara, suomalaisopettajien poika Ville Hallikainen ja asuntolanhoitaja Kaija Majjala muistelevat traumaattista aikaa, lapsen hämmennystä ja loputonta ikävää vieraassa ympäristössä. Maailman ensi-ilta!

¹⁵ Osoite: http://www.skabmagovat.fi/skabma_vanhat/skabma_2011/800.html [luetu 30.3.2012].

Esimerkin otsikko on elokuvan nimi, ja tämän jälkeen kerrotaan valmistusmaa ja kesto. Ohjaaja ja tuottaja on mainittu erikseen ja tämän jälkeen seuraa kielen ja tekstityksen esittely ja esittely elokuvasta.

Pohjoisaamenkielinen ote ohjelmistosta kertoo samat tiedot:¹⁶

- (4.) Suopma bođii Sápmái
Suopma 2010, 54 min.
- Bagadeapmi: Anja Ahola
Buvttadeapmi: Ima filbma- ja sátneduodji
Gielat: suoma-, davvisámegiella, tekst. suomagillii
- Nuppi máilmmisoađi maŋŋá sámemánáid čohkkegohte internáhtaskuvllaide, guovdu vieris giela ja kultuvrra, gos sii dušše hárvve besse fitnat ruovttus. Sámegeiela geavaheapmi gildojuvvui, ja oahpahusas deattuhuvvui suomelašvuohta. Suomaiduhttin guđiid luottaidis sápmelaččaide. Anára internáhtain bajásšaddan Kirsti Länsman, Matti Morottaja ja Iisko Sara, suomelaš oahpaheddjiid bárdni Ville Hallikainen ja internáhtadivššár Kaija Majjala muittášit traumáhtalaš áiggi, máná moivašuvvama ja loahpahis ahkiduššama vieris birrašis. Máilmmi vuosttaseahket!

Englanninkielisen valikon ohjelmiston kuvaus on edellisiä vastaava:¹⁷

- (5.) Finland Entered Sápmi
Finland 2010, 54 min.
- Director: Anja Ahola
Producer: Ima filbma- ja sátneduodji
Languages: Finnish, North Sámi; subtitles: Finnish
- After World War II, Sámi children in Finland were taken to boarding schools, where they lived in the midst of an unfamiliar language and culture. They were seldom allowed to go home. It was forbidden to speak Sámi at the dormitories. Teaching was Finnish in nature. Assimilation into Finnish culture leaves its marks in the Sámi. Kirsti Länsman, Matti Morottaja and Iisko Sara who grew up in the dormitories of Inari, Ville Hallikainen whose parents were Finnish teachers, and Kaija Majjala who was the caretaker of the dormitory, reminisce about this traumatic time, recalling how confused and homesick the children were in the strange environment. World Premiere!

Ohjelmiston tiedot ovat kolmella pääkielellä yhtäläiset näissä esimerkeissä Skábmagovien internetsivuilla. Internetsivut ja käsiohjelmat, eli kirjallista viestintää varten tuotetut materiaalit, ovatkin puhetilanteita selkeämmin kaiken tekstin sisältämän informaation kääntämisen mahdollistavia paikkoja. Internetsivuilla ja käsiohjelmissa pystytään myös hyödyntämään saamen kielten sisäl-

¹⁶ Osoite: http://www.skabmagovat.fi/skabma_vanhat/skabma_2011/800sa.html [luettu 30.3.2012].

¹⁷ Osoite: http://www.skabmagovat.fi/skabma_vanhat/skabma_2011/800en.html [luettu 30.3.2012].

tämää semioottista, eli eksoottiseen kirjoitusasuun perustuvaa symbolista pääomaa ja tuomaan siten esille festivaalin saamelaista lähtökohtaa.

6.2.1.3 Seminaari *Sámi films onto the screen*

Skábmagovien ohjelmistoon kuuluu elokuvanäytösten ja juhlatilaisuuksien lisäksi erilaisia tilaisuuksia, joissa alkuperäiskansavieraat maailmalta saavat esitetyä, ja joissa tuodaan esiin alkuperäiskansojen elokuvantekemiseen liittyviä teemoja. Kenttätyövuosina alkuperäiskansojen esittely- ja keskustelutilaisuuksien, seminaarin, kutsuvierastilaisuuden ja paneelikeskustelun pääkielenä oli englanti. Alkuperäiskansojen esittely- ja keskustelutilaisuuksissa oli mahdollisuus saada tulkkaus laitteella suomeksi. Seminaarissa ja paneelikeskustelussa ei tulkkausta ollut. Kutsuvierastilaisuudessa käytettiin jonkin verran konsekutiivitulkkauksia.

Saamelaisten elokuvien tuottamiseen keskittynyt seminaari *Sámi films onto the screen* järjestettiin Kultahovi-hotellin kokoustilassa 29.1.2010, ja tilaisuus oli englanninkielinen. Seminaarissa saamelaiset ohjaajat kertoivat, kuinka he ovat rahoittaneet elokuvatoitään. Muut kutsutut seminaaripuhujat kertoivat elokuvien tuottamiseen liittyvistä mahdollisuuksista.

Seminaarin ohjelma on kirjattu festivaalin internetsivuille seuraavasti:

(6.)	Seminar: Sámi films onto the Screen at Hotel Kultahovi.
Place:	Inari, Hotelli Kultahovi
Time:	29.1.2010, 11:00-13:10
Topic:	How to get Sámi film onto the screen?
11:00	The beginning of seminar: current situation and possibilities of Sámi film, Suvi West, Skábma Film Centre and Liisa Holmberg, Saami Area Educational Centre
11:10	The success story of Sámi film: Ofelaš and The Kautokeino Rebellion, Nils Gaup, director
11:30	How to get funding? Every day life of Sámi filmmaker: Liselotte Wajstedt, director
11:50	The funding of Sámi film and alternative style of making: Pauliina Feodoroff, director
12:10	Prospect to the future of Sámi film: Anne Laurila, Film Arc project
12:30	International Sámi Film Centre and the backup of Sámi film: Anne Lajla Utsi, Kautokeino
12:50	The views of northern producer: Jani Johansén, Forest Camp production house
13:10	The end of seminar
	Production event for Sámi filmmakers, 13:10-16:30¹⁸

Seminaariohjelma on Skábmagovien internetsivujen historiaosiossa saatavilla myös pohjoissaamenkielisenä. Seminaaripuheet genrenä ovat useimmiten ennalta suunniteltuja puheenvuoroja, joita puhumaan kutsutut henkilöt valmiste-

¹⁸ Osoite: http://www.skabmagovat.fi/skabma_vanhat/skabma_2010/800en.html [luettu 10.5.2014].

livat seminaarin järjestäjän ohjeistuksen ja seminaarin aiheen mukaisesti. *Sámi films onto the screen* -seminaarissa oli mahdollista käyttää multimodaalisia resursseja, kuten ääntä ja kuvaa esityksen tukena. Muutamat esiintyjistä käyttivät PowerPoint -dioja ja näyttivät otteita ohjaustöistään. Vuorovaikutusjärjestys seminaarigenressä on säännönmukainen, ja lähinnä vain juontaja ja esiintyjät käyttivät puheenvuoroja.

Sámi films onto the screen -seminaarissa jokainen puhuja oli ohjeistettu suunnittelemaan puheenvuoronsa englanninkieliseksi riippumatta siitä, mikä heidän äidinkieltensä on. Kielikäytänne kertoo koulutetun saamelaisen eliitin kielirepertuaarien laajuudesta: on oletettavaa, että elokuva-alalla työskentelevät henkilöt ovat tottuneet käyttämään kansainvälisissä yhteyksissä työkielenään englantia (vrt. Magga 2010: 16). Tilaisuuden kielen valikoituminen englanniksi kertoo puhujien repertuaarien laajuudesta ja seminaaripuheiden genreen liittyvistä normeista ja elokuva-alan kansainvälisyydestä. Alan ammattisanasto on englanninkielistä ja ala vahvasti angloamerikkalaiseen kontekstiin assosioituvaa. Seminaarigenre Skábmagovien kielikäytänneissä rakentaa festivaalin kansainvälistä profiilia, sillä maailman suurten elokuvafestivaalien ohjelmistoissa erilaiset seminaarit ja muut keskustelutilaisuudet yleisön edessä ovat yleisiä.

6.2.1.4 Paneelikeskustelu *Sámi film*, marginal or treasure?

Skábmagovien ohjelmassa oli vuonna 2011 paneelikeskustelu, joka oli otsikoitu nimellä *Sámi film, marginal or treasure*. Tilaisuuden pääkieli oli englanti. Paneelikeskustelussa tuotiin esiin teemoja, jotka liittyivät pääasiassa saamelaisten ja muiden alkuperäiskansojen elokuvatuotantojen rahoittamiseen. Panelisteja oli kahdeksan, ja juontajana toimi yksi henkilö. Panelistit edustivat seuraavia tahoja: Suomen Yleisradio YLE:n tuottaja, kolttasaamelainen ohjaaja, kanadalaisen elokuvafestivaali ImagineNATIVE:n johtaja, Norjan NRK Sápmin edustaja, Sámi Film Workers Associationin edustaja Norjasta, tuottaja suomalaisesta Audiovisuaalisen kulttuurin edistämiskeskuksesta AVEK:ista, edustaja kansainvälisestä saamelaisesta elokuvakeskuksesta Norjasta, festivaalin vuoden ulkomaalainen vieras eli tekninen neuvonantaja ja tuottaja Nepaliläisen alkuperäiskansojen elokuva-arkistosta (IFA, Katmandu). Tilaisuuden puheenjohtajana toimi festivaalilla tiiviisti mukana oleva saamelainen elokuva-alan asiantuntija. Alkusanat lausui festivaalin johtaja.

Paneelin kaikki puheenvuorot olivat englanninkielisiä. Paikalla ollut yleisö sai tilaisuuden lopulla esittää kysymyksiä ja kommentteja ja kaikki kysymykset esitettiin englanniksi. Tilaisuudessa ei ollut tulkkauksia tarjolla. Puheenjohtaja esitteli tilaisuuden alussa leikkimielisesti paneelin säännöt.

- (7.) Puheenjohtaja: welcome to this panel discussion, we have three hours to go, so be prepared (.) *Sámi film*, treasure or marginal phenomenon, it's a very powerful name of a discussion (,) and before I'm going to introduce our guests (,) I'm saying to you that first of all, if you are thinking that we don't have rules här, here, in in Sámiland, in Sápmi, you are wrong (,) of course we have lots of rules, and I'm

telling you now the rules of this panel discussion first rule is that everybody is smiling and a, except we Sámi people (,) we are not smiling we are little bit sulking, and slightly angry all the time, but to you all other, you can smile all the time

Puheenjohtaja kertoo esimerkkioitteessa keskustelun säännöt englanniksi monikieliselle panelistijoukolle ja yleisölle ja määrittelee tilaisuuden kontekstiksi Saamenmaan. Avauspuheenvuorossa hän kertoo tilaisuuden säännöistä ja asettaa samalla leikkillisesti vastakkain saamelaiset panelistit ja valtaväestön rahoitustahoja edustavat panelistit. Alkupuheenvuorossa ja kautta koko paneelikeskustelun on havaittavissa puheenjohtajan ja panelistien rakentavan vastakkainasettelua alkuperäiskansojen edustajien ja valtaväestön tuotantotahojen välillä. Paneelikeskustelun kieli on englanti, ja saamen kielet ja suomi puuttuvat tilaisuudesta myös tulkkauksen tasolla. Puheenvuorot paneelissa keskittyivät rahoitukseen, mutta keskustelijoille annettiin kuitenkin mahdollisuuksia kertoa myös edustamastaan organisaatiosta ja kertoa omasta työstään.

Paneelikeskustelujen ja seminaarien kielikäytänteet, joissa suositaan englantia, ovat paikantuneita Skábmagovat-festivaalille. Silti keskustelua voitaisiin käydä samalla tavoin missä päin maailmaa tahansa, jollakin toisella kansainvälisellä festivaalilla. Tilaisuus noudattaa genren kansainvälisiä konventioita. Saamen kieliä tai suomea ei tuotu näiden tilaisuuksien kielikäytänteisiin mukaan, mikä olisi kuitenkin ollut mahdollista erilaisten tulkkausjärjestelyjen avulla. Pohjoissaame ei toimi autenttisuutta korostavana erottumisen pääomana englanninkielisissä puhetilanteissa, joten sen arvo yllä kuvatuissa puhetilanteissa on heikko.

KUVA 4 Paneelikeskustelu hotelli Kultahovissa 2011.

6.2.1.5 Alkuperäiskansojen keskustelutilaisuudet

Päävieraan tai vieraiden keskustelutilaisuudet sijoittuvat festivaalikalenterissa perjantaiamuun ja ne pidetään perinteisesti Siidan auditoriossa. Seuraavaksi kerron keskustelutilaisuuksien kielikäytänteistä. Keskustelutilaisuuksilla tarkoitetaan Skábmagovilla järjestettäviä tilaisuuksia, joissa alkuperäiskansavieraat kertovat kansansa elämästä ja keskustelevat yleisön edessä Skábmagovien järjestä-

jien kanssa elokuvien tekemisestä. Näiden tilaisuuksien vuorovaikutusjärjestys on suhteellisen vapaa, mutta tilaisuuksiin liittyvä tulkkaus on tarkasti normitettu. Tilaisuudet ovat englanninkielisiä, ja tulkkaus on englannista suomeen.

Skábmagovien keskustelutilaisuuksissa käytetään simultaanitulkkausta. Festivaalin käytänteisiin kuuluu myös konsekutiivitulkkaus joissakin lyhyemmissä elokuvien esittelyissä. Nämä ovat yleensä niitä näytöksiä, joissa elokuvantekijöitä on mukana. Konsekutiivitulkkaus on peräkkäistulkkausta, jossa tulkki puhuu lähtökielen puhujan lopetettua. Tulkki työskentelee esiintyjän tai puhujan vieressä. Kun puhuja pitää taukoa, tulkki sanoo viestin tai osia siitä kohdekielellä. Simultaanitulkkaus puolestaan merkitsee työtappaa, jossa tulkki työskentelee äänieristetyssä tulkkikopissa, ja esiintyjä puhuu kokoussalissa mikrofoniin. Tulkki kuuntelee puheen kuulokkeista ja tulkaa viestin mikrofoniin lähes samanaikaisesti. Jos tulkkeja on useampia, kokouksen osanottaja voi valita tulkkilaitteen kanavan sen mukaan, millä kielellä haluaa tulkkausta kuunnella.

Kenttätyövuosina Skábmagovilla hyödynnettiin konsekutiivitulkkausta esimerkiksi elokuvanäytösten alussa ja lopussa. Simultaanitulkkaukset teki aina koulutettu tulkki englannista suomeen, mutta konsekutiivitulkkauksia tekivät myös juontajat¹⁹. Simultaanitulkkaus laitteilla on aineistossani tarjolla Siidan auditorion alkuperäiskansojen keskustelutilaisuuksissa. Tilaisuuksissa festivaalin ulkomaiset vieraat, jotka ovat yleensä elokuvantekijöitä tai muita taide- tai populaarikulttuurialalla työskenteleviä, kertovat työstään, elämästään ja edustamansa alkuperäiskansan tai -kansojen elämästä kotimaassaan.

Siida-museossa järjestetyissä keskustelutilaisuuksissa tulkki istuu kopissaan auditorion yläosassa. Sekä vuonna 2010 että 2011 tulkki käänsi suomeksi suurimmaksi osaksi englanninkielisen puheen. Tallentamieni keskustelutilaisuuksien juontajat eivät puhuneet suomea paitsi tervetuliaissanoissa, ja pohjoissaamea käytettiin vain lauantaiaamun tilaisuuden esiintyjien esittelyssä. Molemmissa tilaisuuksissa juontajat tiedottivat yleisölle suullisesti tulkkausmahdollisuudesta laitteilla suomeksi ja englanniksi.

Perjantaiamun keskustelutilaisuudessa vuonna 2010 käytettiin myös poikkeuksellisesti muita kieliä kuin englantia, suomea tai pohjoissaamea. Tilaisuudessa esittäytyivät festivaalin ranskankieliset vieraat Kanadan Quebecista ja he puhuivat englannin lisäksi ranskaa. Paikalla oli ranskankielen tulkki, mutta häntä ei pyydetty tulkkamaan. Toinen ranskankielisistä vieraista käänsi englanninkielistä puhetta ranskaksi sille vieraalle, jolle englantia oli heikompi resurssi. Myös tilaisuuden yleisö auttoi keskustelijoita löytämään oikeita termejä:

(8.)	juontaja:	how about (nimi), where do you get money to make films
	esiintyjä:	you mean the project, the kids and youth project we have, we always apply so we are not (.) the same situation, we are not sure when, if we have money the next year or not but we have this project and we have money from different kind of funders like opetusministeriö, mikä on opetusministeriö
	yleisö:	ministry of education

¹⁹ Kenttätyömuistiinpanot 2010 ja 2011.

esiintyjä: yes like the Ministry of education, like that kind of places, and we also, because we don't have our own equipment and own places like studio or stuff like that, so we have to always have to find people, institution for working with us.

Kielikäytänteiden tilanteisuus, joustavuus, monikerroksisuus ja genren ruohonjuuritason säätely tulee esiin tässä käytänteessä. Yleisö auttaa esiintyjä löytämään oikean sanan esimerkissä ja genren vuorovaikutusjärjestys ei ole vahvasti normitettua, vaan muutkin kuin esiintyjät voivat osallistua.

Keskustelutilaisuudet painottuvat englantiin ja suomeen ja vierailevien alkuperäiskansojen kieliä käytetään enemmän kuin muissa aineistoni puhetilanteissa. Tämä johtuu siitä, että esitellessään kansansa elokuvatuotantoa puheenaiheena on myös elokuvien kieli, ja oman kielensä avulla vieraat voivat korostaa autenttisuuttaan esittelytilaisuudessa. Keskustelutilaisuuksissa ulkomaiset vieraat usein ainakin tervehtivät yleisöä omalla kielellään.

KUVA 5 Keskustelutilaisuus meneillään Siida-museon auditoriossa vuonna 2010.

6.2.1.6 Kutsuvierastilaisuus

Aineistoni puhetilaisuudet ovat kaikelle yleisölle avoimia tapahtumia lukuun ottamatta kutsuvierastilaisuutta vuodelta 2010. Skábmagovilla on tapana järjestää yksi kutsuvierastilaisuus joka festivaalin yhteydessä, jotta elokuva-alalla työskentelevät ja muut toimijat voivat tavata toisiaan ja verkostoitua. Tapahtuman sisältö vaihtelee; joinakin vuosina on järjestetty illallinen, ja joinakin cocktailtilaisuus jossakin Inarin saamelaisinstituutioista. Kutsuvierastilaisuudessa huomioidaan usein myös tapahtumaa rahoittamassa olevia tahoja. Otan esiin tämän osan aineistoa, sillä erilaiset uuden talouden ajan projektityötä rahoittavat tahot ovat myös kielikäytänteiden rakentumisen tarkastelun kannalta oleellisia (Bell 2013; Heller 2010a; 2011; McLaughlin 2010).

Saamelaismuseo Siidan tiloissa vuonna 2010 järjestettyyn kutsuvierastilaisuuteen oli kutsuttu Skábmagovien yhteistyökumppaneita, rahoittajia ja elokuvanteossa mukana olevia henkilöitä. Mukana oli esimerkiksi Inarin kunnanjoht-

taja, Kanadan suurlähetystön edustaja, Siidan ja Saamelaisalueen koulutuskeskuksen toimijoita, toimittajia saamelaisalueelta ja muualta, ulkomaiset vieraat ja humanististen alojen tutkijoita. Tilaisuuden avausosan kielikäytännöt noudattelivat festivaalin muiden kaksikielisten ja kahden juontajan pitämän juonnon kaavaa, joka on esimerkiksi Revontuliteatterista tuttu. Kutsuvierastilaisuuden genreä voisi määritellä juontogenreen ja esittelygenreen kuuluvaksi.

Kutsuvierastilaisuudessa pääkielinä käytettiin englantia ja suomea. Festivaalin tulkki avasi tilaisuuden suomeksi, ja johtaja käänsi puheet englanniksi. Työnjako osoittaa, että festivaalin järjestäjien työnkuvat eivät ole tarkasti rajattuja.

- (9.) johtaja: I wish you welcome here to this festival and to those who have been here before and to those who are here first time and I should also mention that the municipality of Inari is one of our funders in this event so this is important event for them as well
- tulkki: ja tämä tapahtuma on monien toimijoiden yhteistä toimintaa niin kunnan kuin Saamelaiskäräjien, Siidan ja Saamelaismuseon
- johtaja: this event is a co-production between different institutes and different organizations, like the museum and Siida, and organization called Sámi dáidaga doarjasearvi and the Sámi Parliament
- tulkki: koska meitä on täällä niin vähän niin me aina tapaamme toimia yhdessä
- johtaja: because we have so little here, few people here, so we need to work together
- tulkki: ja se on myös aina tärkeää että te aina yhä uudelleen tulossa yhdessä tänne meidän kanssa
- johtaja: and it is also very important that you come here again and again together
- tulkki: ja toivon että teillä on ollut antoisaa aikaa ja on tämän loppu festivaalin ajan myöskin
- johtaja: and I hope that you have had nice time and you will have nice time during the weekend

Tilaisuuden avauspuhe sisältää juhlapuhegenren konventioita. Kaksikielisessä avauspuheessa hyödynnetään myös suomea ja englantia resurssina, ja vuorovaikutusjärjestys on ennalta sovittu tulkin ja johtajan välillä. Kielikäytännöt on tilanteinen ja sisältää järjestäjien tulkinnan siitä, mitkä resurssit ovat tilanteessa käyttökelpoisia. Repertuaareista pohjoissaame on jätetty tässä tapauksessa avauspuheesta pois, vaikka tulkki ja festivaalin johtaja puhuvat pohjoissaamea. Tilaisuudessa oli kuitenkin mahdollista käyttää myös saamenkieliä, kuten juontaja tekee mainitessaan pääjärjestäjän Saamelaisasteen tuki ry:n nimen pohjoissaameksi englanninkielisessä puheenvuorossaan. Tällöin pohjoissaame ei kuulu varsinaiseen tulkkaussuunnitelmaan, eikä suomeksi puhuva tulkki järjestöä mainitse.

Avauspuheessa mainitaan Skábmagovia järjestämässä ja rahoittamassa olevat tahot, joiden edustajat ovat suomenkielisiä tai saamenkielisiä. Rahoittajat esitellään englanniksi ennen kaikkea ulkomaisille vieraille. Koska kaikki mainituista instituutioista ovat suomen lisäksi myös saamenkielisiä, on pohjoissaamea

men pois jättäminen avauspuheesta merkityksellinen seikka. Kutsuvierastilaisuus profiloidaan sen tilanteista kielikäytännettä tulkiten ennen kaikkea ulkomaisten vieraiden ja rahoittajien kunniaksi järjestettäväksi tapahtumaksi. Useiden rahoittajien kieli on tilaisuudessa suomi, jolloin pohjoissaamen arvo festivaalin talousasioiden hoitamisen kielenä jää tässä tilanteessa vähäiseksi. Budjettiin ja rahoittajiin liittyvien asioiden hoitamiseen valitaan siis valtakieli suomi, jota kaikki rahoittavat tahot varmasti ymmärtävät.

Tilanteessa saamelaisuus tulee esille kuitenkin semioottisten resurssien avulla, vaikka saamen kieliä ei käytetäkään. Semioottisia resursseja ovat esimerkiksi saamenpuvut joidenkin järjestäjien yllä, näyttelytilassa oleva saamelaisia kuvaava valokuvanäyttely ja saamelaismuseo tilaisuuden tapahtumapaikkana.

Yllä olevissa alaluvuissa olen tarkastellut Skábmagovien eri tilanteiden kielikäytänteitä tilaisuus kerrallaan. Yhdessä tilaisuuksien genret muodostavat vuorovaikutuksellisen kokonaisuuden, joka on ominainen kansainvälisille elokuvafestivaaleille kautta maailman (vrt. Turan 2003). Hyödyntämällä eri genrejä festivaalin järjestäjät rakentavat Skábmagovista tapahtumaa, joka lainaa muilta vastaavilta tapahtumilta vuorovaikutuksen muotoja, ja joiden yhdistelmä on tunnistettavissa elokuvafestivaaligenreen kuuluvaksi. Kuitenkin järjestäjät rakentavat tapahtumasta omanlaistaan autenttista kokonaisuutta. Autenttisuus ja ainutkertaisuus rakentuvat käytettävissä olevien resurssien, kuten saamelaisen kulttuurin emblemaattisten merkkien ja pohjoisen luonnon elementtien yhdistelmästä. Saamen kielet ovat myös resursseja, jotka toimivat arvokkaana symbolisena pääomana autenttisuuden ja omaleimaisuuden sekä eksoottisen tapahtuman rakentamisessa. Seuraavaksi tarkastelen Skábmagovilla käytettävien kielten funktioita kieli kerrallaan.

6.3 Saamen kielet festivaalin autenttisuutta lisäävänä resurssina

6.3.1 Pohjoissaame instrumentaalisenä ja emblemaattisena resurssina

Tässä alaluvussa käyn läpi saamen kielten, suomen ja englannin funktioita ja arvoa Skábmagovilla aloittaen festivaalin tärkeimmästä saamenkielestä pohjoissaamesta. Festivaalin kielikäytänteisiin liittyvät eri kielet voi ymmärtää resurssien kokoelmiksi, joita festivaalille osallistuvat ihmiset käyttävät omien reper tuaariensa mahdollistamalla tavoilla. Tapahtumassa hyödynnettyinä resurssit yhdistyvät kerrosteisiksi ja hybrideiksi kyseiseen tilanteeseen sopiviksi käytän teiksi. Tässä luvussa tarkastelen aineistoni eri tilanteiden kielivalintoja. Festivaalin eri tilanteet voi kuitenkin nähdä myös eri resurssista; genreistä ja kielistä koostuvana yhtenäisenä käytänteenä, joka muokkaantuu festivaalin toimijoiden tavoitteiden mukaisesti.

Pohjoissaamen kieli on festivaalin kielikäytänteissä toisaalta näkyvä ja kuuluva, toisaalta useista tilanteista uupuva resurssi. Ristiriita pohjoissaamen käytössä ilmenee tarkasteltaessa festivaalin eri tilanteiden kielikäytänteitä. Jois-

sakin tilanteissa pohjoissaame on nostettu ensisijaisesti käytettäväksi resurssiksi, toisissa se on yksi monista mahdollisista modalityteeteista, ja joissakin tilanteissa kieltä ei käytetä lainkaan. Tässä luvussa avaan pohjoissaamen asemaa sekä lingvistisenä että emblemaattisena, festivaalin saamelaista autenttisuutta korostavana resurssina. Tuotteistamisen näkökulmasta pohjoissaamen funktio vaihtelee instrumentaalista funktiosta emblemaattiseen festivaalin eri tilanteissa ja yleisön oletettujen kielirepertuaarien perusteella (vrt. Pietikäinen 2012). Tämä merkitsee sitä, että välillä kieli toimii kirjallisen ja suullisen informaation välittäjänä (instrumentaalinen) ja välillä autenttisuutta lisäävänä eksoottisena resurssina, jota ei ole tarkoituskaan ymmärtää (emblemaattinen funktio).

Pohjoissaamen arvo Skábmagovat-elokuvafestivaalilla tuotteistettavana resurssina muodostuu kahdesta tekijästä. Ensimmäinen on resurssin toimiminen festivaalin alkuperäiskansakonseptin kiinteänä osana ja toinen pohjoissaamen toiminen erottumisen pääomana puhujilleen. Festivaalin juontajiksi valitaan useimmiten pohjoissaamen äidinkieliä puhujia. He voivat hyödyntää omia monikielisiä repertuaarejaan festivaalin eri tilanteissa, jolloin kieli on tuotteistavissa teknisenä taitona ja instrumentaalisenä resurssina.

Emblemaattisena resurssina kieli toimii niille henkilöille festivaalin yleisössä, jotka eivät ymmärrä pohjoissaamea. Kun pohjoissaamen puhujat käyttävät näiden henkilöiden kanssa yhtenä resurssina pohjoissaamen kieltä, tuotteistuu kieli autenttisuuden merkinä. Pohjoissaame on tärkeä osa festivaalikoemuksen luomisessa ja eksoottinen lisä matkailijalle vieraassa ympäristössä. Resurssina se vaatii kuitenkin jonkin toisen kielen rinnalleen, liikkuakseen niille, joiden pääomaan pohjoissaame ei kuulu (vrt. Blommaert 2010; Pietikäinen & Kelly-Holmes 2011). Pohjoissaame on Skábmagovilla puhujilleen saamelaisen ja alkuperäiskansaidentiteetin rakentamisen osa. Kytös saamelaiseen autenttisuuteen ja saamelaisen identiteetin rakentamiseen kielen avulla korostuu pohjoissaamen osalta senkin vuoksi, että pohjoissaamen ja muiden saamen kielten avulla ei hallinnoida festivaaliin liittyviä globaaleja alkuperäiskansojen ja elokuvanteon verkostoja. Pohjoissaamen sisältämää symbolista pääomaa voi kuvata myös erottumisen pääomaksi. Tämä tuotteistettavissa oleva pääoman muoto erottaa tapahtuman muista suomalaisista tai kansainvälisistä elokuvafestivaaleista (vrt. Heller & Duchêne 2012: 10, 17).

6.3.2 Pohjoissaame teksteissä ja puhetilanteissa

Tekstimuotoisessa eli kirjallista viestintää varten tuotetussa aineistossa pohjoissaame on kirjoitusasunsa erityismerkkinen vuoksi kansallisvaltion valtakielestä suomesta ja lingua franca englannista poikkeava resurssi. Festivaalin kirjallisesa materiaalissa eli käsiohjelmissa, julisteissa, kylteissä ja internetsivuilla pohjoissaamella on emblemaattinen funktio: se yhdistyy kompleksisiin assosiativisiin merkityksiin, joita saamen kieli lukijassa herättää. Lingvistisenä resurssina kieli toimii, kun paikalle tulee pohjoissaamenkielinen henkilö.

Pohjoissaame, inarinsaame ja koltansaame sisältävät vähemmistöstatuksensa, ja erityisesti inarinsaame ja koltansaame vähäisen puhujamääränsä takia, runsaasti erottumisen pääoman hyödyntämisen potentiaalia. Tämä potentiaali

ohitetaan kuitenkin festivaalin kielikäytännöissä muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta. Nämä poikkeukset ilmenevät erityisesti kirjalliseen viestintään liittyvässä tekstimuotoisessa aineistossa. Festivaalin tekstimuotoisessa materiaalissa pohjoissaamea käytetään ensimmäisenä kielenä. Pohjoissaamen asema kirjallisen viestinnän materiaaleissa kielihierarkian huipulla profiloi tapahtuman ennen kaikkea saamelaiseksi tapahtumaksi ja alkuperäiskansojen festivaaliksi. Tekstejä tekemään tarvitaan pohjoissaamentaitoinen henkilö, joita järjestäjissä on runsaasti. Olipa pohjoissaamentaitoinen henkilö sitten tekstien kirjoittaja tai niiden kääntäjä, hänen toimenkuvansa liittyy festivaalin palkattuihin töihin. Näin pohjoissaamenkielentaito osoittautuu arvokkaaksi pääomaksi, jota voi hyödyntää festivaalin kirjallista viestintää suunniteltaessa ja toteutettaessa.

Aineiston puhetilaisuudet juontoja lukuun ottamatta ovat voittopuolisesti englanninkielisiä, ja laitteilla olevan tulkkauksen kieli on suomi. Genreinä seminaari, paneelikeskustelu, kutsuvierastilaisuus ja alkuperäiskansojen keskustelutilaisuudet yleisön edessä eivät vaikuta olevan vähemmistökielten käytölle suotuisia tilanteita Skábmagovilla. Näissä tilanteissa saamenkielten emblemaattinen funktio korostuu. Syyt puhetilaisuuksien kielikäytännöihin ja saamen kielen puuttumiseen ovat moninaiset, ja oleellimmat lienevät käytännöllisyys ja kustannukset. Kun monikielisen toimijajoukon kesken järjestettävä puhetilaisuus, kuten paneelikeskustelu, sovitaan englanninkieliseksi, ei tulkkausta tarvitse järjestää. Keskustelutilaisuuksien tulkkaus on poikkeuksellinen käytännö puhetilanteissa, mutta näissä tilaisuuksissa englanti käännetään suomeksi, ei pohjoissaameksi.

Tulkkausikäytännö heijastaa historiallisten prosessien aikaansaamaa valtakielen dominoivaa asemaa Suomen saamelaisalueella (Olthuis ym. 2013: 31-33). Monet Suomessa asuvat saamelaiset eivät kansallisvaltio Suomen historiaan liittyvistä syistä puhu saamen kieltä lainkaan. He kuitenkin puhuvat suomea, jolloin suomen käyttö festivaalin puhetilanteissa on tulkkausikäytännöiden kannalta taloudellisempi vaihtoehto kuin pohjoissaame. Englannin ja suomen suosiminen on ristiriitaista, kun ajatellaan tapahtuman profiloitumista saamelais-tapahtumaksi. Ristiriitainen tilanne kuvaa jatkuvaa kielistä käytävää neuvottelua ja niitä kompromisseja, joita monikielisen tapahtuman järjestäjät tekevät. Pohjoissaame halutaan pitää kielikäytännöissä mukana autenttisuutta korostavana resurssina, mutta koska sen liikkuvuus muuna kuin alueellisenä resurssina ei ole suuri, ei pohjoissaamen asema ole puhetilanteissa vahva.

Puhetilanteiden kielikäytännöissä saamen kielten poissaolo heijastaa vähemmistökieltä koskevaa diskursiivista siirtymää etnopolitiikasta talouden alueelle (esim. Heller 2003). Koska Skábmagovat on kansainvälinen yleisötapahtuma, järjestäjät haluavat että sen kielikäytännöt palvelevat kansainvälistä, kansallista ja alueellista yleisöä, ja tämän vuoksi pohjoissaame ainoana käytettävänä kielenä ei riitä.

Pohjoissaame on puhujiensa pääomana vahvimmin sidoksissa autenttisuuteen festivaalin kaltaisessa tapahtumassa, jossa esittävä taide, elokuva-alan ammattilais- ja harrastajatoiminta ja verkostoituminen ovat kytköksissä poliittiseen, alkuperäiskansojen asioita ajavaan ulottuvuuteen. Etnisyys ja vähemmis-

tökieleet halutaan tuotteistaa osana identiteettiä, mutta toisaalta resursseille haetaan myös yhtäläistä asemaa valtakielisten elokuvien rahoituksen rinnalla Suomessa.

Paneelikeskustelussa vuonna 2011 keskusteltiin erilaisista pohjoismaisista elokuvien rahoitusmalleista ja sivuttiin myös Kanadan ja Nepalin tapoja rahoittaa alkuperäiskansojen tuotantoja. Saamelaiset paneelikeskustelijat toivat esiin näkemystä, jonka mukaan rahoitusmallit pohjoismaissa ovat vähemmistöjä syrjiviä. Keskustelussa pohdittiin esimerkiksi alkuperäiskansojen elokuvan tekemisen tukimuotoja ja saamelaisen ja länsimaisen tarinankerrontaperinteen eroja. Hämmäntävää kyllä, elokuvien kielistä ei puhuttu juuri lainkaan koko keskustelun aikana muutamaa mainintaa lukuun ottamatta. Paneelin puheenvuoroja seurattaessa kuuntelijalle piirtyy käsitys siitä, että saamenkieli on niin ehdoton osa saamelaista elokuvaa, että sen käyttämistä ei tarvitse erikseen mainita.

Seuraavassa esimerkissä panelistilta kysytään, onko alkuperäiskansojen elokuvatuotanto marginaalissa myös Kanadassa. Esimerkin avulla tuon esille, minkälaisia alkuperäiskansojen kielen ja kulttuurin tuotteistamiseen ja arvoon pääomana liittyviä kysymyksiä festivaalin eri tilaisuuksissa käsitellään.

- (10.) puheenjohtaja: what do you say (nimi) about this margin and not margin point of view
 imagineNATIVEen johtaja in Canada there is an arts council system as well so there is funding available for exclusively for indigenous artists in Canada (.) again, it's not a large sum of money we can't make a multimillion dollars feature film with any kind of that support but there is specific money available for indigenous artists in Canada (.) and it's a consequence of our political and cultural history why that money is there I think there still is a perception in main stream in Canada that native film making is a marginal experience (...) also to that we have has some key successes in indigenous cinema, there was Atanarjuat, the Fast Runner (...) film maker or an indigenous film maker they are not necessarily speaking on behalf of their ethnicity or their culture, it's artist point of view

Panelisti kertoo, että Kanadassa alkuperäiskansojen elokuvantekoa tuetaan valtion hallinnoiman taideorganisaation kautta, ja yhdistää korvamerkityn rahan olemassaolon Kanadan historiallisiin ja poliittisiin alkuperäiskansoja koskeviin virtauksiin. Panelistin mielestä *Atanarjuatin* (*The Fast Runner*, 2001) menestys avasi tietä myös muiden alkuperäiskansojen ohjaajien töille. Panelisti myös kertoo, että hänen kokemuksensa mukaan alkuperäiskansojen tuotannoilta odotetaan tiettyjä aiheita ja etnisyyteen ja politiikkaan liittyvää sisältöä. Hänen mukaansa imagineNATIVE-elokuvafestivaalin yksi tavoite on murtaa tätä stereotypiaa. Perinteinen näkemys alkuperäiskansojen tuotantojen sisällöistä on jonkin verran muuttumassa Kanadassa, ja alkuperäiskansojen filmintekijät haluavat tulla tunnustetuiksi elokuva-alan ammattilaisina ja ohjaajina, eivätkä niinkään etnisesti tai poliittisesti tiettyyn kategoriaan leimautuvina filmintekijöinä. Silti alkuperäiskansojen elokuvien markkinoinnissa autenttisuus on yhä erittäin

tärkeää, ja esimerkiksi imagineNATIVE -festivaalin slogan on tätä elementtiä hyvin kuvaavasti: *“Original storytellers”*.

Alkuperäiskansojen tuotannot halutaan tuotteistaa ennen kaikkea elokuvatoimintana, eikä etnisesti ja kielellisesti erilaisina ja eksoottisina ja alkuperäiskansojen identiteettiin saumattomasti liittyvinä osina. Ajatus on uusi ja jokseenkin radikaali, ja se esittää kieleen ja kulttuuriin liittyvien kysymysten näkökulman vaihtuvan etnisen identiteettityön tekemisestä talouden ja ammatillisuuden diskurssiin. Uuden sukupolven alkuperäiskansoihin kuuluvat ohjaajat eivät halua, että stereotypiat ja ennako-oletukset määrittelevät heidän työnsä sisältöä ja heidän ajatteluaan. Panelisti huomauttaa vielä, että asenteiden ja käsitysten muuttaminen on pitkä prosessi eikä tapahdu yhdessä yössä. Se, missä roolissa alkuperäiskansojen kieli on tässä työssä, ei tule implisiittisesti ilmi puheenvuorossa, mutta eksplisiittisesti voi olettaa, että kulttuurisen monimuotoisuuden arvostaminen tarkoittaa myös kielellisen monimuotoisuuden arvostamista.

Esimerkki avaa myös itse paneeligenren kielenvalintaa. Jos elokuvan tekemisen tulee ennen kaikkea olla kytköksissä artistin näkemyksiin eikä etniseen statukseen tai vähemmistökieleen, on pohjoissaamen puuttuminen paneelinkin kielikäytänteistä ymmärrettävää. Englannin hegemonian voi tulkita kielikäytänteessä yllättävästikin kulttuurisen monimuotoisuuden arvostamiseksi, samalla kun yksi englannin funktio on olla osa elokuvateollisuutta.

Pohjoissaamen käytön tarkastelu festivaalin eri tilaisuuksissa kertoo representationaalista, diskursiivisesta vallasta, jossa jotkut kielet näyttäytyvät kansainvälisessä ympäristössä käyttökelpoisempina kuin toiset. Tämä ei silti vähennä vähemmistökielten arvoa, sillä ne toimivat erottumisen pääomaa rakentaen autenttista festivaalikokemusta myös vähemmän käytettyinä. Vaikka festivaalilla on vakiintuneitakin kielikäytänteitä, ne eivät ole muuttumattomia. Pohjoissaamella ei kuitenkaan festivaalin kaikissa tilanteissa nähdä olevan liikkuvuutta kansainväliselle tai edes kansalliselle tasolle, vaan se tarvitsee apukieliksi suomea ja englantia. Elokuvia ei esimerkiksi tekstitetä pohjoissaameksi, vaan valtakieli suomi on tekstityksen kieli, sillä se liikkuu suuremmalle yleisölle.

6.3.3 Inarinsaame ja koltansaame kielikäytänteissä

Edellisessä alaluvussa havaittiin, että pohjoissaame on näkyvä resurssi festivaalin kirjallisen viestinnän genrejen kielikäytänteissä, mutta sitä käytetään vähemmän puhetilanteissa. Tässä alaluvussa tarkastelen inarinsaamen ja koltansaamen, eli alueen kahden muun virallisen vähemmistökielen asemaa festivaalin kielikäytänteissä. Inarinsaame ja koltansaame eivät ole kovinkaan laajalti käytettyjä resursseja Skábmagovat-festivaalilla aineistonkeruuvuosina. Pienempien alueellisten saamenkielten sisältämää symbolista ja erottumisen pääomaa ei hyödynnetty samoissa määrin kuin saamelaiden lingua francan pohjoissaamen. Lingvistisenä resurssina kielet toimisivat pienelle osalle festivaalin yleisöä.

Aineistossani inarinsaamea käytetään eniten puhetilanteista juonnoissa vuonna 2011. Tuolloin ohjelmistossa oli perjantaina Anneli Lappalaisen ohjaamista lyhytelokuvista muodostettu inarinsaamenkielinen sarja. Lauantaina esitettiin ensiesityksenä Anja Aholan ohjaama dokumentti ”*Suomi tuli Saamenmaahan*”, joka käsitteli sisäoppilaitosten vaikutusta saamelaiskulttuuriin ja kielenmenetykseen. Aholan dokumenttia seurasi monikielinen keskustelu, jossa vuoroteltiin pohjoissaamen, suomen ja inarinsaamen välillä, ja jossa elokuvassa esiintyviä saamelaisia oli läsnä²⁰. Ensi-iltanäytöksen juontaja oli pohjoissaamea äidinkielenään henkilö.

Revontuliteatterin Saamelaisia yössä -näytöksessä vuonna 2011 kuultiin inarinsaamen elvytykseen keskittyneessä CASLE-projektissa opiskelien naisten muodostaman lauluyhtye *Koškepuškon* live-esitys ja musiikkivideon esittely inarinsaameksi. Anneli Lappalaisen lyhytelokuvasarjan alkujuonossa puolestaan kuultiin lyhyitä inarinsaamenkielisiä fraaseja. Inarinsaamen kielenelvytys ja siihen liittyvät erilaiset hankkeet ovat näissä muodoissa näkyvillä myös festivaalilla. Koska minun oli tehtävä valintaa niistä tilaisuuksista joihin osallistuin, on mahdollista, että inarinsaamea tai koltansaamea käytettiin järjestäjien taholta myös niissä tilaisuuksissa joihin en osallistunut.

Skábmagovien käsiohjelmassa vuodelta 2011 on koltansaamenkielistä tekstiä sivulla 4. Sivun yläosassa esitellään koltankielellä *Kolttakino*-tapahtumaa, jota järjestettiin Sevettijärvellä viikkoa ennen Skábmagovia. Festivaalin oheistapahtumana lanseerattu tapahtuma järjestettiin yhdessä Kolttsaamelainen kulttuuri yli rajojen -hankkeen, Kolttakulttuurisäätiön ja Skábmagovat-festivaalin kanssa. Skábmagovien vuoden 2011 käsiohjelmassa Kolttakinin ohjelmisto on myös suomeksi koltankielisten ohjelmatietojen jälkeen. Koltansaame näkyy myös festivaalin kirjallisen viestinnän teksteissä festivaaliympäristössä, kuten oheisessa kuvassa Kolttakino-julisteesta Siida-museon alakerran aulatilassa 2011 festivaalin aikaan.

²⁰ Kenttätyömuistiinpanot 21.1.2011.

KUVA 6 Kolttakinin juliste.

Juliste on osa Skábmagovien kielimaisemaa, jonka muodostavat tapahtumaympäristön kirjoitetut tekstit, kyltit ja julisteet. Kielimaiseman tutkimuksessa ollaan perinteisesti oltu kiinnostuneita kirjoitetun ympäristön edustamasta symbolisesta pääomasta ja valtahierarkioista, joita kielen avulla tuodaan esille (vrt. Coupland 2012). Koltankieliset tekstit ovat Skábmagovia varten tuotettujen tekstien joukossa harvinaisia, ja siten harvoin hyödynnettävää pääomaa (vrt. Pietikäinen ym. 2011: 2). Koltankielinen teksti on suoraan yhteydessä Skábmagovien oheistapahtuman konseptiin, mutta itse Skábmagovat-festivaalilla koltansaame ei ole vahva resurssi.

Inarinsaame ja koltansaame ovat Skábmagovien kielihierarkiassa pohjoissaamen varjossa huolimatta kielten alueellisesta merkityksestä, ja Inarin seudun asemasta saamenkieliä koskevien käytänteiden rakentamisen ja muokkaamisen paikkana Suomessa. Inarinsaamen ja koltansaamen suhteen kielten sisältämää symbolista pääomaa ja taloudellista potentiaalia ei vielä hyödynnetä samassa määrin kuin pohjoissaamen potentiaalia, vaan kieliä koskevat diskurssit ovat hyvin vahvasti kiinni revitalisaatiota koskevissa kysymyksenasetteluissa (Duchêne & Heller 2012a).

Kieliä koskevien diskurssien siirtymä yhä enenevässä määrin talouden alueelle on kuitenkin havaittavissa Skábmagovilla myös inarin- ja koltansaame-

men kohdalla. Nämä kielet määritellään järjestäjien haastatteluissa tulevaisuuden resursseiksi, joiden käytettävyys festivaalilla kasvaa, kun uudet revitalisatiorahankkeissa opiskelleet ihmiset rohkaistuvat käyttämään kieliä esiintymistilanteissa.

Koska kielten puhujamäärät ovat pieniä, ei voida olettaa, että inarin- tai koltansaame on monien hallitsema resurssi. Pieni puhujamäärä rajoittaa myös sellaisten työntekijöiden tai vapaaehtoisten löytämistä, jotka voivat puhua kieltä esiintymistilanteissa²¹. Jos kieltä puhuvia työntekijöitä ei ole, ei kieli luonnollisestikaan ole merkittävässä roolissa kielikäytännöissä. Toisaalta pohjoissaamen ja muiden saamenkielten poissaolon puhetilanteista voi ymmärtää tulkinnaiseksi Skábmagovista alueen instituutioita vapaampana paikkana, jossa ei ole pakko kääntää kaikkea kirjallista tai suullista viestintää neljälle alueelliselle viralliselle kielelle. Kielikäytännöiden teoreettisen viitekehyksen mukaan kieli on paikan tulkintaa, ja jos jotain kieltä ei sen alueellisen resurssin asemasta huolimatta hyödynnetä tapahtumassa, voidaan ajatella, että kyseistä resurssia ei katsota tapahtumaan välttämättömäksi.

6.4 Suomi, paikallinen resurssi

Suomi on yksi Skábmagovat-festivaalin pääkielistä ja se on läsnä festivaalin kielikäytännöissä puhetilanteissa ja kirjallisessa materiaalissa. Suomen asema kielikäytännöissä on ristiriitainen. Toisaalta suomen kieli on lähes jokaisessa genressä jollakin tavoin mukana, ja toisaalta sen käyttöä pyritään järjestäjien taholta rajoittamaan. Festivaalia varten tuotetussa tekstimuotoisessa materiaalissa suomen asema on näkyvä, ja suomi on sijoitettu ohjelmalehtisten toiseksi kieleksi pohjoissaamen ja englannin väliin. Myös tulkkausta edellyttävissä festivaalin tilanteissa suomi on vahvasti mukana.

Alueellinen ja kansallinen kieli suomi on yksi Inarin kunnan neljästä virallisesta kielestä kolmen saamenkielen ohella. Suomea käyttävät festivaalin saamelaiset ja ei-saamelaiset järjestäjät tapahtuman eri tilanteissa. Kommunikoinnin mahdollistajana suomi on helppo ja mutkaton valinta, joka ei vaadi järjestäjien tai talkoolaisten kesken yleensä kääntämistä. Jotkut talkoolaiset tai festivaalilla palkkatyössä olevat eivät ymmärrä hyvin pohjoissaamea, mutta osaavat suomea²². Festivaalin kielikäytännöissä suomi kuuluu kaikille, ja on oletettavaa, että suomi kuuluu yleisönkin valtaosan repertuaareihin.

Kielikäytännöissä suomen asema tulkkauksessa on vahva: keskustelutilaisuuksien tulkit kääntävät lauseita yleensä suomeksi. Tulkkauskieliksi englannista suomeen heijastaa kansallisvaltion kielivähemmistön ristiriitaista asemaa. Vaikka kysymyksessä on tapahtuma, joka perustuu saamelaiseen ja alkuperäiskansojen kulttuuriin, valtaväestön kieltä käytetään vähemmistökielten sijasta. Suomen asema tulkkauksessa kertoo historiallisista prosesseista, jotka kytkey-

²¹ Ongelma tuli esiin myös kääntäjän ja tulkin haastattelussa 2010.

²² Esim. olen itse ollut talkoolaisena vierasvastaavana vuosina 2012 ja 2013.

tyvät kansallisvaltioiden perustamisen aikaan, kansalliskielten suomen ja ruotsin keskeisempään asemaan valtiossa. Kielikäytänteissä suomen voi nähdä myös heijastumana koululaitoksen erilaisia etnisiä ryhmiä yhtenäistävästä vaikutuksesta saamelaisalueella sotien jälkeen (Lehtola 2012). Kieliä koskevat historialliset prosessit havainnollistuvat tulkkauskäytänteessä, jossa tulkataan englannista suomeen: on oletettavaa, että ne henkilöt yleisössä, jotka osaavat pohjoissaamea osaavat myös suomea. Suuremman osa yleisöstä oletetaan osaavan suomea kuin pohjoissaamea, joten pohjoissaamea pudotetaan pois, kun valitaan kahden kielen välillä. Inarin alueella suomea puhuvat äidinkieliäkin saamenkieliset ja tämän vuoksi suomi on resurssi, jonka katsotaan kuuluvan useampien yleisön jäsenten repertuaariin kuin saamen kielten. Sadan vuoden taakse jäljitettävien, kieliä koskevien nationalististen prosessien vaikutus ulottuu myös uudenlaisten kieliympäristöjen, kuten kulttuuri- ja tapahtumamatkailun, kielikäytänteisiin.

Historiallisista prosesseista johtuen suomi lingvistisenä resurssina on helppo valinta ja Suomessa järjestettävälle festivaalille ”luonnollinen” resurssi käyttöön otettavaksi. Kun tarkastellaan, minkälaisessa asemassa suomi festivaalin kielikäytänteiden yleiskuvassa on, eli millainen resurssien kokoelma suomi on Skábmagovilla, huomion kiinnittävät neljä seikkaa. Ensimmäiseksi, suomi on järjestäjien välisen nopean informaationvälityksen kieli käytännön asioissa, ja toiseksi suomi on resurssi, jota käytetään simultaanitulkkaustilanteissa. Kolmantena huomiona on, että suomi on resurssi, joka jätetään toisinaan pois, kun puhetilaisuuksissa käytetään englantia ja pohjoissaamea ja neljänneksi, se ei toimi missään tilaisuudessa yksin, ilman toisten kielten apua.

Suomi ei siis ole ainoana kielenä missään puhetilanteessa, mutta se on parina englannille alkuperäiskansojen keskustelutilaisuudessa, kutsuvierastilaisuudessa ja joissakin juonnoissa. Suomi ei siis varsinaisesti ota tilaa muilta kieliltä, vaan se on eräänlainen välttämätön paha tai apukieli, jolla mahdollistetaan niidenkin yleisössä olevien henkilöiden puhutun sisällön ymmärtämistä, jotka eivät puhu englantia tai pohjoissaamea. Usein nämä henkilöt ovat iäkkäämpää festivaaliyleisöä²³. Joissakin juonnoissa suomi on kokonaan poissaoleva resurssi ja etenkin Revontuliteatterin iltänäytöksissä sitä ei käytetä.

Pääomana puhujilleen se ei suinkaan ole Skábmagovilla arvoton, kuten seuraavassa analyysiluvussa kieli-ideologioista osoitan. Suomi on kansalliskielenä kansallisen tason verkostojen ja festivaaliorganisaation tärkeä kieli. Suomea käytetään myös jonkin verran Saamelaitaiten tuki ry:n, festivaalin pääjärjestäjän kokouksissa²⁴. Resurssina se ei kuitenkaan toimi kansainvälisten verkostojen hallinnon ja toiminnan kielenä. Vaikka paneelikeskustelussa oli mukana kansallisia elokuvarahoitustahoja edustavia henkilöitä, ei suomea esimerkiksi käytetty paneelikeskustelun kielenä.

Suomea ei puhuttu *Sámi films onto the screen* -seminaarissakaan, vaikka esiintyjissä oli useita suomea äidinkielenään puhuvia henkilöitä. Seminaarissa suomea käytettiin kuitenkin apukielenä, kun festivaalin järjestäjät, joista toinen

²³ Taiteellisen johtajan haastattelu 2010.

²⁴ Juontajan haastattelu 2011.

on äidinkieleltään saamelainen ja toinen suomenkielinen, neuvottelivat teknisistä asioista. Tässä esimerkissä seminaarin *Sámi films onto the screen* alusta neuvotellaan valaistukseen liittyvästä asiasta:

- (11.) juontaja: we are always talking about how difficult it is to fund Sámi films how funders are not interested to fund Sámi films but we have at least two success stories (.) we have at least two success stories and director Nils Gaup he has made like (nimi) said Ofelaš and the next one last one was Kautokeino kapina Kautokeino rebellion and it was the most expensive film made in Norway ever right (.) was it, yes
- esiintyjä: yes
- juontaja: yes and director is a Sámi so I think we others have also hope (.) so Nils Gaup please
- esiintyjä: kiitos kiitoksi (.) dáppe lea seavndjat, I think it's very dark here , I don't know why (.) if
- juontaja: (nimi) (nimi) valot (.) valot laita valoja (.) ((huudahtaa))

Juontajana tilaisuudessa on festivaalin johtaja ja hän aloittaa esittelemällä seminaarin ensimmäisen puhujan Nils Gaupin. Gaup kiittää suomeksi ja huomauttaa ensin pohjoissaameksi ja sitten englanniksi esiintymistilassa olevan melko pimeää. Juontaja reagoi tähän nopeasti ja huudahtaa suomeksi tilaisuudessa olevalle, tekniikasta vastaavalle festivaalin työntekijälle, että tämä laittaisi lisää valoja esiintymistilaan. Esimerkistä huomataan, kuinka tilanteessa työntekijöiden välistä nopeaa kommunikaatiota käydään suomeksi. Suomen voikin nähdä työntekijöiden keskinäisenä apukielenä, jota käytetään nopeaan informaation vaihtoon silloin, kun osa genren vuorovaikutusta ei ole yleisölle suunnattu (vrt. Kelly-Holmes & Pietikäinen 2014: 531-432). Suomen puhuminen ikään kuin rikkoo ennaltasovittua tilaisuuden käsikirjoitusta tässä esimerkissä, tai on käsikirjoituksen ulkopuoliseen toimintaan sopivaksi mielletty.

Tekstimuotoisessa materiaalissa pieni kansallinen kieli suomi sisältää myös erottumisen pääomaa, ja se on kirjoitusasultaan pitkine sanoineen eksoottinen vieras kieli festivaalin ulkomaisille vieraille. Suomen käyttö lisää myös osaltaan festivaalin paikallista autenttisuutta saamenkielten ohella, ja sen käyttö kertoo alueen monikielisestä historiasta. Suomen kielen käyttö Skábmagovilla on voimakkaasti sidoksissa festivaalin paikallisuuteen inarilaisena tapahtumana, sillä suomen avulla saavutetaan paikallista yleisöä. Kun kielet eivät ole ainoastaan pohjoissaame tai englanti, voivat yksikieliset suomenkielisetkin osallistua. Suomi osana festivaalin kielikäytänteitä kertoo kielten rinnakkaiselosta monikielisessä yhteisössä. Kielikäytänteiden paikallisuus ja muokkaantuminen omanlaisikseen tietyssä kontekstissa ilmenee mielestäni Skábmagovat-festivaalilla eniten juuri suomen kielen kohdalla. Osaltaan suomen käyttö on erityisesti kylän vanhempien asukkaiden huomioimista, ja toisaalta se on voimakas politiikan tekemisen väline. Käyttämällä suomea tai jättämällä se pois kielikäytänteistä voidaan tehdä alkuperäiskansapolitiikkaa, ja saamelaiset voivat halutessaan tehdä pesäeroa valtakulttuuriin suosimalla muita resursseja kuin suomea.

6.5 Englanti, kansainvälisen alkuperäiskansojen yhteisön kieli

Englanti toimii Skábmagovien puhetilanteiden kiistattomana pääkielenä. Kaikki festivaalin tilaisuudet, joissa esiintyy ulkomaisia alkuperäiskansojen vieraita, ovat aineistossani suurimmalta osaltaan englanninkielisiä. Englantia käyttävät kaikki puhetilanteiden toimijat festivaalin järjestäjistä vieraisiin, ja englanti kuuluu useimpien eri tilaisuuksien puhujien repertuaariin. Englannilla on historiansa useimmilla alkuperäiskansojen asuttamilla alueilla vieraana, kolonialistisena valloittajien mukanaan tuomana kielenä (Pennycook 1998). Skábmagovilla englannin kielen ideologinen merkitys ei kuitenkaan rakennu kolonisaation viitekehystä käsin, vaan englanti on neutraali ja kaikille yhteinen yleiskieli, jota mikään tietty ryhmä ei erikseen omista (vrt. Kelly-Holmes 2013: 133). Tämä ilmenee siten, että englannin käyttöä ei kritisoida tai diskursiivisesti tuoteta ongelmaksi missään festivaalin tilanteessa.

Englantia käytetään eri alkuperäiskansojen välisen kommunikaation mahdollistavana kielenä festivaalin eri puhetilanteissa. Lingvistisenä resurssina se on tarjolla kaikille niille yleisön jäsenille, jotka eivät puhu saamen kieltä tai suomea. Kielikäytänteiden teoreettisesta viitekehystä tarkastellen Skábmagovilla käytettävä englanti ei ole yhtenäinen entiteetti, vaan resurssien kokoelma, joka osoittautuu käyttökelpoiseksi monissa festivaalin tilaisuuksissa. Englanti koostuu useista varieteeteista ja aksenteista, ja on toisille kielenkäyttäjille vieras resurssi ja toisille äidinkieli. Englannin monet funktiot ja merkitykset ilmenevät esimerkiksi siten, että ulkomaanvieraista englanti on hankalin resurssina niille Kanadan ranskankieliseltä alueelta tuleville alkuperäiskansojen jäsenille, joiden valtion virallisiin kieliin englanti kuitenkin kuuluu. Näille vieraille on hankittu ranskankielinen tulkki. Muut festivaalin ulkomaiset vieraat, kuten nepalilainen vieras tai saamelaisalueelta tulevat vieraat hallitsevat englannin käytön keskustelutilaisuuksissa ilman tulkkia. Kielikäytänne heijastelee Kanadan kahden kansalliskielen välistä tilannetta ja Quebecin alueen kielipoliittista tilannetta (ks. esim. Heller 2011).

Jos tilaisuuden pääkielenä on englanti, ovat pohjoissaame ja suomi lähinnä autenttisuutta tai käytännön järjestelyitä tukevia kieliä. Englannin vahva kansainvälisyttä indeksoiva status ikään kuin mitätöi paikallisten kielten toimimista kommunikatiivisena resurssina. Englannin funktio on tukea monikielisten ihmisten kommunikaatiota lingua francana ja toisaalta sen tärkeä funktio on mahdollistaa festivaalilla käytettyjen muiden kielten, erityisesti pohjoissaamen liikkuminen globaalille yleisölle ja globaaleille esityspaikoille. Inarin alueen kielikäytännöissä englanti on yksi monikielisen yhteisön paikallisista kielistä, joka on kuulunut ja näkynyt alueella jo vuosikymmeniä matkailun ja muutto-liikkeiden vaikutuksesta (Dlaske 2014; Pietikäinen 2014; Pietikäinen & Kelly-Holmes 2014). Aineistoni tekstimuotoisessa materiaalissa englanti on sijoitettu viimeiseksi vaihtoehdoksi pohjoissaamen ja suomen jälkeen.

Englannin kiistattoman vahva asema kielikäytännöissä johtuu festivaalin kansainvälisestä luonteesta ja festivaaligenren yleisistä käytännöistä Suomessa,

Pohjoismaissa ja maailmanlaajuisesti. Skábmagovien järjestäjät käyttävät englantia kansainvälisessä yhteistyössä muiden alkuperäiskansojen elokuvafestivaalien kanssa ja ulkomaisten elokuvantekijöiden kanssa.

Kieltä on modernissa kansallisvaltiossa käytetty kansalaisuuden saavuttamisen asiana ja eri ryhmien välisten sosiaalisten ja taloudellisten rajojen vetämisessä. Skábmagovien kielikäytänteet osoittavat, että nyt myöhäiskapitalismin aikana rajoja luo englannin kielen taito. Englanti on koulutuksen myötä erityisesti nuorten repertuaariin kuuluva resurssi, josta on hyötyä globaaleihin verkostoihin kytkeytyvillä työmarkkinoilla. Kieli osoittautuu arvokkaaksi ja tuotteistettavissa olevaksi pääomaksi erilaisissa tilaisuuksissa, mutta ei kovinkaan yksilölliseksi resurssiksi. Näin ollen se ei toimi erottumisen pääomana.

Jo festivaalin titteli ”alkuperäiskansojen elokuvafestivaali” asettaa tiettyjä vaatimuksia kielikäytänteille. Festivaalille tulisi voida osallistua muidenkin kuin saamen- tai suomenkielisten. Määritelmänä alkuperäiskansojen festivaali vaikuttaakin Skábmagovien kielikäytänteisiin ratkaisevan paljon. Alkuperäiskansaideologia, jossa maailman alkuperäiskansat nähdään samojen intressien hyväksi työskenteleväksi ja samojen, kolonialismin aiheuttamien ongelmien kanssa kamppailevaksi joukoksi, edellyttää lingua francan käyttämistä. Alkuperäiskansojen verkostojen yleinen toimintakieli on englantia, ja myös alkuperäiskansojen mediatöihin liittyvissä globaaleissa verkostoissa kommunikoidaan useimmiten englanniksi. Englannin käyttö Skábmagovilla liittyy kieliä koskeviin myöhäiskapitalistisiin talouden diskursseihin, sillä sen avulla hoidetaan kansainvälisten verkostojen hallinnointia, ylläpidetään ja luodaan verkostoja ja mahdollistetaan yhteisprojekteja ja työmahdollisuuksia. Englanti kielikäytänteissä korostaa myös festivaalin pyrkimystä saada kansainvälistä yleisöä, näkyvyyttä ja mahdollisuuksia saamelaisten elokuvien pääsille kansainvälisille festivaaleille.

6.6 Yhteenveto

Tässä luvussa tarkasteltiin Skábmagovat-elokuvafestivaalia varten tuotettujen kirjallisten tekstien ja puhetilanteiden kielikäytänteitä. Kielikäytänteet nähtiin erilaisista kielellisistä ja semioottisista resursseista sekä genreistä ja niiden vuorovaikutusjärjestyksestä koostuvina kokonaisuuksina, joita festivaalin järjestäjät ovat valinneet tapahtuman eri tilanteisiin. Esittelin aineiston erilaiset genret luvussa 6.1, jossa myös analysoin festivaalin kielikäytänteitä pääpiirteissään. Skábmagovien kielikäytänteissä eri resurssien arvo ja käytettävyys kytkeytyvät resurssin kommunikatiivisiin mahdollisuuksiin ja niiden sisältämään symboliseen arvoon puhujiensa pääomana. Tapahtumassa ruohonjuuritason toimijoiden, eli festivaalin järjestäjien näkemykset käyttökelpoisista kielistä ja genreistä korostuvat, ja tavat käyttää ja kääntää eri kieliä festivaalitapahtumassa eroavat alueen instituutioiden lakiin sidotuista käytänteistä.

Luvussa 6.2 paneuduin tarkemmin festivaalin eri tilanteiden genren vaikutukseen kielikäytänteisiin. Genrejen tarkastelu osoitti, että tekstimuotoisessa

materiaalissa, kuten käsiohjelmissa ja internetsivuilla käytetään kolmea pääkieltä: pohjoissaamea, suomea ja englantia, ja kielten hierarkkinen järjestys on myös sama. Tämä merkitsee sitä, että pohjoissaamen asema festivaalin ensisijaisena pääkielenä tulee vahvimmin esille tekstimuotoisessa materiaalissa. Tekstimuotoisessa materiaalissa hyödynnettiin myös erilaisia multimodaalisia resursseja, kuten asettelua, värejä ja merkkejä (vrt. Machin 2007).

Revontuliteatterin juhlatilaisuuksien genressä puolestaan korostuivat alueen pohjoisen sijainnin ja luonnon mahdollistamien semioottisten resurssien käyttö, joiden avulla luodaan elämyksellistä ja uniikkia matkailutapahtumaa. Revontuliteatterin tilaisuudet painottivat autenttisuutta korostavaa pohjoissaamea ja kansainvälistä lingua franca englantia.

Puhetilaisuuksissa niille määritelty genre (seminaari, paneelikeskustelu, keskustelutilaisuus, kutsuvierastilaisuus tai juonto) osoittautui oleelliseksi tekijäksi kielenvalinnassa, samoin kun erilaisten käännöstä vaativien vuorovaikutuksellisten tilanteiden minimointi. Puhetilaisuuksissa suosittiin kansainväliselle osallistujajoukkoille liikkuvaa resurssia englantia. Tiukimmin kulttuurisina resursseina normitetut puhetilaisuuksien genret, seminaaripuheet ja paneelikeskustelu sallivat vain vähän resurssien vaihtelua. Alkuperäiskansojen vapaamuotoisemmissa keskustelutilaisuuksissa käytetyt kielelliset resurssit vaihtelivat enemmän, mutta saatavilla oleva simultaanitulkkaus laitteilla oli rajattu kahden kielen, eli suomen ja englannin, väliseksi. Yhdistämällä erilaisia puhetilanteiden genrejä laajempaan elokuvafestivaaligenreen tapahtuman järjestäjät rakentavat Skábmagovista kansainvälistä festivaalia ja vaikuttamisen areenaa, jossa voi tuoda esiin esimerkiksi elokuvarahoitukseen liittyviä epäkohtia, ja verrata kokemuksia muiden maiden alkuperäiskansojen elokuvantekijöiden kanssa. Kutsuvierastilaisuus puolestaan kertoo siitä, minkälaiset erilaiset toimijat ja monipuoliset erilaiset kansallisen ja kansainvälisen tason verkostot ovat tilaisuudessa mukana erityisesti rahoittajapuolella, ja minkälaista vuorovaikutusta näiden kanssa toimiminen edellyttää.

Luvuissa 6.3–6.5 toin esille niitä tekijöitä, jotka vaikuttavat pohjoissaamen, inarinsaamen, koltansaamen, suomen ja englannin käytettävyyteen ja arvoon Skábmagovat-elokuvafestivaalin kielikäytänteissä. Pohjoissaame on festivaalilla sekä lingvistinen että emblemaattinen resurssi ja saamenkielistä selkeästi laajimmin hyödynnetty tapahtuman eri tilanteissa. Resurssina se toimii välillä itsenäisestikin, mutta useimmiten vaatii liikkuaan yleisölle parikseen ainakin englannin. Inarinsaame ja koltansaame puolestaan ovat festivaalilla vähän hyödynnettyjä ja esillä olevia kieliä, ja ne profiloitaisivat mahdollisiksi tulevaisuuden resursseiksi. Tämä muutos kertoo kieliä koskevien diskurssien liikkumisesta revitalisaation ja identiteetin näkökulmasta yhä enemmän talouden diskurssien alueelle.

Suomi osoittautui kansallisen tason verkostojen hallinnoinnissa arvokkaaksi kieleksi, mutta festivaalilla se on usein myös poisjätettävä kieli esimerkiksi juonnoissa. Suomen asema on kiistanalainen, sillä vaikka se on valtakieli ja sen vuoksi toimii alkuperäiskansojen kieltä ja kulttuuria suosivaa festivaali-

konseptia vastaan, suomea ei haluta jättää kokonaan kielikäytänteiden ulkopuolelle suomenkielisen alueellisen yleisön mukanaolon vuoksi.

Englannin asema puhetilanteiden pääkielenä ja lingua francana kansainväliselle yleisölle on kiistaton. Englanti ei profiloitu kolonialistiseksi kieleksi (Pennycook 1998), vaan se toimii neutraalina valintana sekä tekstimuotoisessa materiaalissa että festivaalin erilaisissa puhetilanteissa.

7 KIELI-IDEOLOGIAT SKÁBMAGOVAT-ELOKUVAFESTIVAALILLA

Tämä analyysiluku pureutuu siihen, kuinka Skábmagovat-festivaalilla toimivien henkilöiden käsitykset ja näkemykset kielestä vaikuttavat tapahtuman kieli-käytänteisiin ja toimijoiden symbolisen pääoman arvoon. Luku keskittyy siis kieli-ideologioiden tarkastelemiseen. Kieli-ideoologioita tutkitaan tässä luvussa festivaalin järjestäjien haastattelujen ja saamelaiden elokuvien rahoittamista koskevien seminaaripuheenvuorojen perusteella. Aineistosta on paikannettu kolme erilaista kieli-ideologiaa: monolingvistinen kieli-ideologia, autenttisuuden kytkeytyvät kieli-ideologiat sekä dekolonisaatiotavoitteisiin kytkeytyvät kieli-ideologiat. Kuten edellisessä analyysiluvussa havaittiin, kielenvalinta festivaalin eri tilanteissa ja tehtävissä ei ole sattumaa vaan neuvottelujen tulosta. Eri toimijoiden näkemyksiin perustuvat neuvottelut puolestaan kertovat siitä, mitkä resurssit mielletään käyttökelpoisiksi ja arvokkaiksi festivaalin kontekstissa.

Kieli ja kielestä puhuminen rakentaa sosiaalista toimintaa, ja toisaalta sosiaalinen toiminta rakentaa kielestä puhumisen tapoja. Spesifisti kieli-ideoologioiksi nimettyinä metakieliset lausumat kielestä kiinnittävät huomion siihen, että tarkastelun kohteena eivät ole ideologiat laajasti ymmärrettynä. Kieli-ideoologioilla tarkoitetaan ideologioita kielestä, jotka ilmentyvät kielenkäyttäjien henkilökohtaisia näkemyksiä, mutta ovat myös jaettuina.

Toinen luvun analyysissa hyödynnettävä käsite kieli-ideologian lisäksi on henkilön elämänhistoria. Tämän käsitteen tarkoituksena on auttaa tutkijaa tekemään tulkintoja henkilöiden suhteesta saamen kieliin, ja käsite on yhteydessä symbolisen pääoman käsitteeseen. Haastateltavien ja seminaaripuhujien elämänhistorian kannalta merkittäviä seikkoja ovat eri kielet ja muut resurssit, jotka liittyvät työtehtävien hoitamiseen, sekä henkilön etnisteetti erityisesti saamelaiseksi identifioitumisen kannalta. Tiedot, taidot ja kokemukset ovat myös sitä pääomaa, jonka henkilöt voivat festivaalilla ja elokuvien tekemisen kontekstissa tuottaa.

Luvussa 7.1 tarkastelen sitä, minkälaisia kieli-ideoologioita festivaalin kielenvalintaan liittyy sen työntekijöiden näkökulmasta. Kerron ensin, kuinka nä-

kemykset festivaalin kielistä ja niiden hierarkiasta ovat kytköksissä henkilön työtehtäviin, ja millaiset näkemykset yleisökategorioista vaikuttavat kielikäytänteisiin. Tämän jälkeen analysoin juontoihin ja festivaalin diversiteettiin liittyviä monikielisyyden ideologioita. Näistä monolingvistinen, eli nationalistisiin ideologioihin liittyvä kieli-ideologia muokkaa mielipiteitä saamenkielistä ja niiden käytettävyydestä elokuvatuotannoista (7.2). Luku 7.2.1 kertoo pohjoissaamen arvon määrittämisestä tuotantoja koskevissa kieli-ideologisissa näkemyksissä ja luku 7.2.2 niistä hankaluuksista, joita erottumisen pääoman hyödyntämisessä voi ilmetä. Luvussa 7.3 keskitytään kuvaamaan autenttisuuteen kytkeytyviä kieli-ideologioita ja festivaalin saamelaisuuteen ja alkuperäiskansakäsitteeseen kytkeytyvän autenttisuuden muodostumista. Luvussa 7.4 tarkastellaan kielten arvoa suhteessa festivaalin alkuperäiskansakonseptiin ja dekolonisaatio-tavoitteisiin.

Kuten edellisessä luvussa, myös tässä luvussa termillä elokuva katetaan kaikki elokuvatuotantojen genret kuten lyhytelokuvat, animaatiot ja dokumentit. Viisi haastateltavaa, heidän toimenkuvansa, sukupolvensa festivaalin töissä, etnisteettinsä ja kieliresurssinsa esitellään taulukoissa 1 ja 2 luvussa 5.4.1. Festivaalin internetsivuilta löytyvä ohjelma seminaarista *Sámi films onto the screen* on esitelty luvussa 6.2.1.3 ja taulukkona liitteessä 4.

7.1 Festivaalin työntekijöiden kieli-ideologioita

7.1.1 Festivaalin kielihierarkia

Haastatteluissa Skábmagovat-elokuvafestivaalin työntekijät kertovat omista työkielistään ja -tehtävistään. Heidän esittämiinsä näkemyksiin eri kielten arvosta ja käytettävyydestä Skábmagovilla vaikuttavat heidän elämänsä historian resurssineen, työtehtävänsä ja kokemuksensa festivaalilta. Tässä alaluvussa tarkastellaan lähemmin, miten kieli-ideologiat ohjaavat käsityksiä Skábmagoville sopivista kielistä. Eri tehtävät edellyttävät erilaisia resursseja ja erityisesti monikielisten resurssien merkitys korostuu. Tuotantotaloudesta on siirrytty palvelutalouteen, ja fyysistä voimaa ja toimintaa vaativista tehtävistä puhetyöhön. Tämä muuttaa työn ja kielen suhdetta. Työntekijät voivat fyysisen työvoiman sijasta myydä monimutkaisia vuorovaikutuksellisia ja tiedollisia taitojaan, joista kielirepertuaarit muodostavat tärkeän osan (Heller 2005: 5; 2003: 474).

Skábmagovat on uuden talouden ajan tyyppinen tuote, jossa yleisölle tarjotaan suuri määrä erilaisia elämyksiä ja lisäarvoa, joka ei ole konkreettista laadultaan (Kelly-Holmes & Pietikäinen 2014). Festivaalin työntekijöille tämä merkitsee sitä, että he voivat tuotteistaa kielelliset resurssinsa teknisenä taitona esimerkiksi tulkkauksessa tai osana Skábmagovat-tuotteen eksoottista lisäarvoa, autenttisuutena tai etnisen identiteetin osana. Koska Skábmagovien kielikäytänteitä suunnitellaan ruohonjuuritasolla, ovat festivaalin kielikäytänteet järjestäjien päätettävissä ja heidän työnsä tulosta. Konteksti, erilaiset kieli-ideologiat, tilanteiden genre sekä henkilöiden elämänsä historia ja työtehtävät vaikuttavat

siihen, mitä kieliresursseja työntekijät valitsevat. Seuraavassa esitän haastattelusta paikantamiani kieli-ideologisia näkemyksiä siitä, mitkä kielet ovat sopivia Skábmagovat-festivaalille ja miten kieliä koskevasta neuvottelusta puhutaan. Kerron myös festivaalin järjestäjien työkieliä koskevasta kieli-ideologisista näkemyksistä. Erityisen oleelliseksi kieli-ideologisia neuvotteluja ja konflikteja aiheuttavaksi tekijäksi hahmottuu kylän suomenkielisen yleisön osallistuminen tapahtumiin.

Aloitin festivaalin taiteellisen johtajan Jaakon kommentista. Jaako on festivaalin ensimmäistä järjestäjäsukupolvea, eli alusta saakka mukana ollut henkilö. Hän on saamelainen ja toimittajataustainen henkilö, joka on kiertänyt runsaasti ulkomaalaisiakin festivaaleja, ja vastaa pääasiassa verkostoitumisesta ja yhteydenpitämisestä eri alkuperäiskansojen elokuvaverkoston kanssa. Jaako mainitsee taustatietolomakkeessa hallitsevansa pohjoissaamen alkeet, ja yleisimmiksi työkielikseen suomen ja englannin.

- (12.) Reetta: mitä säe ite pidät tämän festivaalin pääkielenä
 Jaako: no tietysti tässä on pääkielenä, tietysti pääkielenä periaatteessa saame (.) no vaikea sanoa, saamehan on tietysti se, meille se ideologisesti tärkein kieli tässä koska tää on kuitenkin saamelaispohjanen festivaali (.) mutta tietysti käytännössä suomi kulkee siinä vahvasti mukana koska täällä koska paikalliset ihmiset ja aika suuri osa väestöstä, yleisöstä niin on suomenkielisiä (.) että sen lisäksi kun Norjan puolella tehhään jotakin saamenkielistä tai varsinkin norjankielistä niin on tavallaan edellytetty sitä että siinä on englanninkielinen tekstitys (.) että ei välttämättä suomeksi saada tekstitettyä mutta että olis englanninkielinen että sillä niinku palvelis sitä kansainvälistä yhteyttä että ne kansainväliset vieraat niin ne pystys niinku ymmärtämään tavallaan yli rajojen sitä

Jaako mainitsee Skábmagovien periaatteelliseksi pääkieleksi pohjoissaamen, jonka asema ja arvo ovat sidottuja festivaalin saamelaiskonseptiin. Suomen asema on Jaakon mukaan vahva alueen suomenkielisen väestön vuoksi. Jaakon haastattelusta voi paikantaa kieli-ideologisen näkemyksen siitä, että historiallisesti monikielisellä alueella on luontevaa toimia monikielisesti. Pohjoissaame on Jaakon näkökulmasta festivaalin tärkein ja arvokkain kieli, ja sen arvoa rakentaa erityisesti festivaalin saamelais- ja alkuperäiskansapainotus. Kuitenkin Jaako tarkentaa, että pohjoissaamen asema kielihierarkian huipulla haastetaan paikallisen yleisön vuoksi siten, että siitä tulee lähinnä periaatteellinen linjaus. Kysymys festivaalin pääkielestä on Jaakon mielestä hankala, ja hän kehystää kieliasiaa kommentilla *vaikea sanoa*. Ristiriitaa aiheuttavat festivaalin yleisötapahtumaulottuvuus ja sen sijoittuminen Inariin. Alueen sosiolingvistinen yhteisö on historiallisesti monikielinen, ja Jaakon mielestä tämä tulee huomioida myös kielikäytännöissä. Festivaalin halutaan olevan koko kylän yhteinen tapahtuma ja kansainvälinen tapahtuma. Tämän vuoksi kielikäytännöissä on huomioidava nekin ihmiset, jotka eivät puhu pohjoissaamea. Suomi on paitsi yksikielisten inarilaisten resurssi, myös monikielisten inarilaisten hallitsema kieli. Paikallisen yleisön vuoksi suomi on käyttökelpoisempi kuin pohjoissaame; kaikki

paikalliset eivät ymmärrä pohjoissaamea, mutta pohjoissaameakin puhuvat paikalliset ymmärtänevät suomea.

Jaakko jatkaa kuvaamalla niiden saamenkielisten elokuvien tekstityskäytänteitä, jotka tulevat muualta kuin Suomen saamelaisalueelta, esimerkiksi Norjasta. Elokuvat saattavat olla kielikäytänteiltään monikielisiä hybridejä, joissa on käytetty saamenkieliä, norjaa ja kenties muitakin kieliä, kuten englantia. Esimerkki osoittaa, kuinka monikieliset käytänteet ovat saamelaiselle elokuvalle yleisiä. Ulkomailta tulevien elokuvien suhteen festivaali edellyttää useimmiten valmista englanninkielistä tekstitystä, jolloin elokuva on ymmärrettävä myös kansainväliselle yleisölle. Kaikkia elokuvia ei ehditä tai kustannussyistä pystytäkään kääntämään suomeksi, ja englanniksi tekstitetyt saamenkieliset elokuvat saattavat rajata kylän yksikieliset suomenkieliset näytösten ulkopuolelle.

Esimerkkioitteessa Jaakon haastattelusta tulevat esiin monikielisen tapahtuman haasteet kielikäytänteiden osalta. On vaikeaa nimetä pääkieltä muutoin kuin periaatteellisella tasolla, kun käytännössä kuitenkin ollaan monikielisiä. Jaakko mainitsee, että pohjoissaame on *ideologisesti* tärkein, joten kieli-ideologioiden tarkastelun kannalta festivaalin pääkieli ei ole välttämättä sen eniten käytetty kieli. Pääkieli ja festivaalin etninen konsepti kuitenkin yhdistyvät samalla tavoin, kuin monolingvistisessä kieli-ideologiassa valtio, kansa ja valtion pääkieli tai kansalliskielet. Jaakon pohdiskelu otteen alussa voi kertoa myös siitä, että hänen mielestään festivaalin pääkielen määrittäminen ei ole ollut oleellistakaan. Monivuotinen työskentely festivaalilla on tuonut kokemusta eri tilanteissa toimimiseen myös kielellisesti, ja luottamusta siihen, että sopiva resurssi löytyy tilanteeseen kuin tilanteeseen. Sen sijaan festivaalin tuottaja, jolla on työkokemusta Skábmagovilta vain vuoden verran, hahmottaa kielten välisen hierarkian jyrkkärajaisempana.

Eräs Skábmagovat-festivaalin palkallisista töistä on tuottajan toimi. Tuottaja työskentelee osan vuodesta täysipäiväisesti ja hänen työnkuvansa on hyvin monipuolinen. Festivaalin tuottajana vuonna 2011 toiminut Kaarlo ei ole saamelainen. Kaarlo on äidinkieleltään suomenkielinen ja hänen resursseihinsa kuuluvat myös pohjoissaame aikuisiällä yliopistossa opiskeltuna kielenä, englanti ja ruotsi. Kaarlo on siis pohjoissaamen uusi puhuja (vrt. Pujolar & González 2012). Myös Kaarlolla on kokemusta toimittajan työstä.

Vuonna 2010 Kaarlo työskenteli festivaalilla koordinaattorina. Kaarlo kertoo haastattelussa tuottajan tehtävistään mainiten, että työnkuvan rajat eivät ole selkeät, vaan pienessä yhteisössä kaikki tekevät kaikkia töitä. Tuottajana hän vastaa monista käytännön asioista, kuten toimittajien ja festivaalille osallistuvien elokuva-alan ammattilaisten lippuasioista, päävierailijoiden ohjelmasta, ennakkolipunmyynnin aloittamisesta, käsiohjelman painoon saattamisesta, tiedotteista tiedotusvälineille ja ohjelman saattamisesta internetsivuille. Tuottajan työnkuvaan kuuluu Kaarlon mukaan myös erilaisten juoksevien asioiden hoitamista ja sopimusten tekeminen alihankkijoiden kanssa. Tehtävät ovat siis hyvin moninaiset ja ne painottuvat toimistotyöhön. Päättyönään Kaarlo näkee kuitenkin rahoituksen hankkimisen erilaisista lähteistä ja budjetin rajoissa toimimisesta huolehtimisen.

Kaarlo mainitsee haastattelussa, että Skábmagovien kaltaisessa pienessä organisaatiossa tuottajalle lankeaa yllättäviäkin hommia, ja työnjako eri tehtävänimekkeiden välillä joustaa tarvittaessa. Työ edellyttää monenlaisia taitoja erilaisista tekstinkäsittelyohjelmien hallinnasta kilpailuttamiseen, ja vaatii enakoimista ja ajanhallinnan koordinoimista. Kielen ollessa keskeinen työväline uuden talouden ajalla, ja erilaisten yllirajaisten verkostojen merkityksen kasvaessa, yhteistyö verkostojen kanssa vie suuren osan tuottajankin työajasta (vrt. Heller 2010b: 103). Suurimman työskentelyverkoston Kaarlolle muodostavat erilaiset kulttuurityön rahoittamiseen erikoistuneet tahot.

Kun Kaarlo on kuvaillut haastattelun alussa työtehtäviään, kysyn häneltä mitä kieliä hän käyttää työssään:

- (13.) Reetta: mitä kieliä sinä oot tässä työssä
 Kaarlo: [käyttänyt]
 Reetta: [niin]
 Kaarlo: no tiedot meillähän käytetään, meidän kielet on saame, suomi ja englantia ja nimenomaan siis pohjoissaame on sellanen niinku mikä tulee ykkösenä meillä, meillä se on tosi tärkeä se kielipolitiikka ja se että meillä lähtee tiedotteet pohjoissaameksi pohjoissaameksi ja tuota (,) mutta mä en itse puhu saamea mä jonku siis ymmärrän ja pystyn luettua tekstiä käsittämään ja näin poispäin mutta se esimerkiksi sähköposteihin vastaaminen vie multa jonkin verran aikaa sitten niinku saameksi (,) mä käytän suomea ja englantia oon käyttänyt mun töissä (,) ja sitten jonkin verran sitä saamea myös

Otteen alussa tuottaja vastaa kysymykseen omista kielikäytännöistään kuvailemalla koko järjestön kielikäytännöt. Hän mainitsee pohjoissaamen festivaalin tärkeimmäksi resurssiksi. Toiset oleelliset kieliresurssit ovat suomi ja englantia. Kaarlo käyttää sanaa ”kielipolitiikka” kuvatessaan kielikäytännöt, joka kertoo festivaalin kielivalintojen olevan poliittisesti latautuneita, tiedostettuja ja neuvottelunalaisia. Vaikka festivaali uuden talouden luomana kielikäyttöpaikkana on irrallaan alueen perinteisistä instituutioista, ovat sen järjestäjät pohtineet tapahtuman kieliin liittyviä käytännöitä festivaalin toimintavuosina, ja tehneet linjauksia eri resurssien käytön suhteen.

Festivaalin historian aikana muokkaantuneet kielikäytännöt muodostavat Kaarlon kokemusmaailmassa selkeärajaisen hierarkian eri resurssien välille. Näkemys on yksilöllinen, sillä kaikkien haastateltavieni mielestä kielten keskinäinen järjestys tai tapahtuman kielten säätely ei ole näin selkeää. Syitä Kaarlon näkemys kielten hegemoniasta voi olla monia: Kaarlon suhteellisen lyhytaikainen kokemus Skábmagovilla työskentelystä verrattuna muihin haastateltaviin, Kaarlon oma asema ei-saamelaisena ja pohjoissaamen uutena puhujana ja tuottajan tehtävien byrokraattisuus ja täsmällisyyden vaatimus. Kun työskentelygenrenä ovat esimerkiksi lehdistötiedotteet tai rahoitushakemukset, tulee festivaalin toimintakonsepti ja myös festivaalin kielikäytännöihin liittyvät ideologiat pystyä argumentoimaan täsmällisesti ja yksiselitteisesti. Tuottaja edustaa organisaatiota ja hän työskentelee organisaatiosta ulospäin: muille järjestöille, verkostoille ja tiedotusvälineille sekä yhteistyökumppaneille. Tällöin

kielikäytänteet eivät ole samalla tavoin joustavia kuin tilanteisesti yleisölle kommunikoidessa esimerkiksi juonnoissa.

Erilaiset kielenkäyttögenret tuottavat erilaisia ideologisia näkemyksiä kielistä, ja tuottajan tehtäviin liittyvissä teksti- ja muissa genreissä selkeä näkemys kielten välisestä hierarkiasta on tarpeellinen (vrt. Solin 2012). Lisäksi otteessa on huomioitava tutkimushaastattelugenren vaikutus kieli-ideologisen näkemyksen esittämiseen. Vaikka haastattelu olisikin keskustelunomainen, siinä on tietyt haastateltavan ja haastattelijan roolit. Voi siis olla, että haastateltava paitsi esittää asioita omasta näkökulmastaan, myös niiden tulkinnallisten ennakkoehtojen mukaisesti, joita hän olettaa haastattelijalla olevan (ks. esim. Pöysä 2010: 156–160). Koska olen kertonut avoimesti haastateltaville tutkimukseni aiheen koskevan saamen kielten arvoa ja käyttöä Skábmagovilla, haastateltava saattaa tuoda näitä teemoja esiin, ja sovittaa omat näkemyksensä teeman mukaisiksi (vrt. Pietikäinen ym. 2011).

Kuvattuaan festivaalin yleisiä kieliä koskevia ideologioita ja käytänteitä organisaation näkökulmasta Kaarlo siirtyy kuvaamaan omia repertuaarejaan ja käytänteitään. Hänen mielestään pohjoissaamen käyttö työkielenä vie paljon aikaa ja edellyttää vaivannäköä. Pohjoissaamen uuden puhujan käsitys omasta saamenrepertuaaristaan on kouluinstituution kielenoppimisen diskursseja heijastava, sillä Kaarlo kuvailee kielitaitoaan puheen tuottamisen, tekstin ymmärtämisen ja tekstin tuottamisen suhteen. Nämä kaikki ovat asioita, joita mitataan ja harjoitetaan uutta kieltä opiskeltaessa myös yliopistotasolla, kuten Kaarlo on pohjoissaamen suhteen tehnyt. Kaarlo kokee kenties itsensä enemmän saamenkielen oppijaksi kuin kielenkäyttäjäksi, mikä heijastuu henkilökohtaisiin kielikäytänteisiin työssä monikielisessä ympäristössä. Pohjoissaame ei tässä näkemyksessä muutu Kaarlon työn kielikäytänteissä erilaiseksi resurssiksi kuin luokkahuoneessa (vrt. Pennycook 2010).

Otteen puolivälissä Kaarlo toteaa lyhyesti käyttävänsä suomea ja englantia töissään. Tuottajan toimenkuvassa nämä kaksi resurssia ovat mobiliteetiltaan sopivia, eli ne liikkuvat alueelliselle, kansalliselle ja kansainväliselle tasolle. Lopuksi Kaarlo mainitsee ikään kuin myöntyen kuitenkin käyttävänsä myös jonkin verran saamea. Kaarlo hyödyntää kielitaitoaan tilanteisesti soveltaen, ja hän voi tuotteistaa saamen resurssinsa joko teknisenä taitona ("osaa" pohjoissaamea), tai autenttisuuden ja identiteetin merkkinä (voi käyttää pohjoissaamea työssään esimerkiksi sähköposteissa, ja voi liittää kielitaidon omaan elämänsä historiaansa identiteetin rakentajana). Kun kieli ymmärretään resurssien kokoelmaksi, on se aina jollakin tavoin puutteellinen, eikä täydellistä kielitaitoa kaikissa konteksteissa ole äidinkiellisilläkään puhujilla (vrt. esim. Blommaert 2010). Monikielisessä tapahtumassa työskennellessä jonkin resurssin voi korvata toisella, jossa repertuaari on siltä osin tehtävään liittyen kattava. Jos henkilö ei esimerkiksi pysty esittämään lumiteatterin äänentoistoon liittyvää asiaa pohjoissaameksi, hän voi tehdä sen suomeksi. Toisaalta vieraamman resurssin käyttöönotto etnisesti virittäytyneessä tapahtumassa, lukuisien äidinkielisten saamenkielisten kanssa työskennellessä, voi vaatia myös rohkeutta.

Kaarlo mainitsee taustatietolomakkeessa, että hänen työskennellessään festivaalin koordinaattorina vuonna 2010 ja tuottajana 2011–2012 suomi on ollut festivaalin sisäinen työkieli, jolla hän on hoitanut sopimusasiat ulkopuolisten rahoittajien ja alihankkijoiden kanssa. Myös festivaalin järjestäjien palaverit on pidetty suomeksi. Tuottajana Kaarlo tekee ja käsittelee rahoitushakemuksia ja useat rahoituslähteet ovat suomalaisia säätiöitä ja muita tahoja, joiden kanssa asiointikielenä on suomi. Skábmagovien rahoittajina ja yhteistyökumppaneina on yksityisten säätiöiden lisäksi myös valtiollisia tahoja. Opetusministeriö on rahoittanut festivaalin pääjärjestäjän Saamelaisasteen tuki ry:n toimintaa ja sitä kautta Skábmagovia. Muita yhteistyökumppaneita, joiden kanssa tuottaja toimii, olivat haastattelun tekemisen aikaan vuonna 2011 Saamelaiskäräjät, Saamelaisalueen koulutuskeskus, Siida eli Ylä-Lapin luontokeskus ja Saamelaismuseo sekä Taiteen keskustoimikunta²⁵. Inarin paikallisia tahoja edustavat Siida, Saamelaisalueen koulutuskeskus ja Saamelaiskäräjät, joiden kanssa voisi asioida myös saamen kielillä. Opetusministeriön ja Taiteen keskustoimikunnan kanssa toimiminen puolestaan on helpompaa suomeksi.

7.1.2 Yleisökategoriat kielikäytänteiden taustalla

Tässä luvussa avaan tarkemmin sitä, millaisia eri ryhmiä haastattelujen perusteella yleisöstä voidaan erottaa. Festivaalin järjestäjät kertovat työkielistään samalla määrittellen kieli-ideologisesti, millaiset kielikäytännöt ovat heidän näkemyksensä mukaan sopivia saamelaiselle elokuvafestivaalille. Haastatteluissa viitataan usein niihin kieliin, joiden ajatellaan parhaiten palvelevan yleisöä. Tämä kieli ei aina ole jokin saamenkielistä, vaan kielivalinnat räätälöidään sen mukaan, mitä kieliä yleisön oletetaan puhuvan. Seuraavassa otteessa festivaalilla palkkatyössä toimiva, ammattikäntäjä ja tulkki Seija kertoo festivaalin tulkkausikäytännöistä haastattelussa vuodelta 2010. Seijan äidinkieli on suomi. Hän ei ole saamelainen, mutta puhuu pohjoissaamea äidinkielen veroisesti ja hänen käännöstyönsä liittyvät usein pohjoissaameen. Seija puhuu esimerkissä simultaani- ja konsekutiivitulkkausikäytännöistä eli niistä Skábmagovien käytännöistä, joissa tulkkaus on järjestetty laitteilla ja tulkki on tulkkipöydässä, tai tulkki kääntää puheen suoraan esimerkiksi elokuvanäytösten alussa:

- (14.) Reetta: mikä näissä on niinku politiikka, saatko sinä itse päättää mikä kieli on paras tulkkauskieli, millä perusteella ne valinnat tehdään
Seija: aamm (,) hmm, siis me ollaan tietysti (.) yhes vaiheessa me puhuttiin aina saamea, että suomi jäi poies (,) joku vuosi sitten (.) mut nyt tuntuu että ihmiset vähän juontajat niinku katsoo ensinnäkin katsoo että mitä kieltä ne osaa itse ja että minkälainen se yleisö on (,) et sillon jos filmi joka on esimerkiks suomeks tekstitetty ja voi olettaa että sinne tulee niitä ihmisiä jotka ei välttämättä ymmärrä saamea mutta ymmärtää suomea niin sitte saatetaan käyttää just englantia ja suomea. (...) sittenhän me tulkataan niinku varsinaisesti silleen pidemmin vaan nämä, nämä niinku keskustelutilaisuudet (,) ja niis-

²⁵ Tuottajan haastattelu 30.1.2011.

sä on joskus ollu tulkkaus sekä saameksi että suomeksi mutta nyt on viime aikoina sitte ollu vaan suomeksi (.) suomen ja englannin välillä.

Seijan tehtäviin kuuluu joidenkin elokuvien kääntäminen suomeksi. Pidemmässä keskustelutilaisuuksissa Seija hoitaa simultaanitulkkauksen englannista suomeen ja hän tekee myös paljon konsekutiivitulkkausta festivaalin eri tilanteissa. Seija aloittaa tulkkauskäytänteistä kertomisen luomalla katsauksen festivaalin menneeseen toiminta-aikaan ja käyttämällä ilmaisuja *yhes vaihees* ja *joku vuosi sitten*. Hän muistelee, että ennen olisi ainakin lyhyemmissä tulkkauksissa lähes poikkeuksetta ollut kielenä pohjoissaame ja suomi on ollut kielikäytänteistä puuttuva resurssi. Seija käyttää muotoa *puhuttiin*, jolla hän viittaa koko järjestäjryhmän kielikäytänteisiin. Seija jatkaa kertomalla, että Skábmagovien kielikäytänteet ovat vuosien varrella muuttuneet ja hakevat jatkuvasti muotoaan. Kielenvalinta jää jokaisen juontajan vastuulle eri tilanteissa. Seijan mukaan järjestäjät valitsevat kielen omien repertuaariensa mahdollistamissa rajoissa ja sen perusteella, mitkä näytösten elokuvien kielet ovat. Suomeksi tekstitettyjen elokuvien kohdalla voi tilanne olla sellainen, että yleisössä ei ole juurikaan saamenkielentaitoisia, jolloin kieliksi valikoituu suomi tai englanti. Tällöin pohjoissaame ei ole toimivin resurssi ja se jää käyttämättä.

Yksi mahdollinen muiden kuin saamen kielten tulkkaustilanteissa yleistymiseen vaikuttava tekijä voi liittyä Skábmagovien kehittymiseen vuosien varrella yleisötapahtumana. Kun festivaalin saamelaiskonsepti on saatu vakiinnutettua ja yleisömäärät kasvavat, ei pelkällä pohjoissaamalla kommunikoimiseen kenties tunneta niin suurta poliittista ja historiallisista syistä johtuvaa painetta. Myös itse saamelaisen kulttuurin representaatiot voivat olla murroksessa, ja saamelaisuus käsitetään myös järjestäjien keskuudessa yhä joustavampana identiteetin osana, joka ei ole samalla tavalla ”jäätynyt” kuten Sanna Valkonen väitöskirjassaan *Poliittinen saamelaisuus* esittää (Valkonen 2009: 111-114; ks. myös Lehtola & Länsman 2012: 15). Jäätymisellä Valkonen viittaa saamelaisten etnopolitiittisen liikkeen ryhmäyttävään vaikutukseen, joka oli voimaannuttava, mutta jätti ulkopuolelle vaihtoehtoiset kokemukset saamelaisena elämisestä ja olemisesta. Jos saamelaisuus ei ole erityisesti kulttuurityöläisten keskuudessa enää niin tiukkaan muottiin puristettua kuin aikaisemmin, voi se tarkoittaa että saamelaisuus on myös monikielisyttä.

Skábmagovien toiminta perustuu osittain saamelaiskäräjien eli välillisesti valtion tukeen ja festivaali on syntynyt Saamelaisalueen koulutuskeskuksen dokumenttituotannon tarpeista. Näistä syistä Lehtola ja Länsman (2012: 15, 25) näkevät Skábmagovat-festivaalin osana saamelaisuuden institutionaalitumista. Institutionalisoituminen merkitsee tässä yhteydessä itsehallinnollisten mekanismien vakiintumista ja tietynlaisten puhetapojen nousemista hallitseviksi. Tässä tapauksessa yhtenä institutionalisoitumisen aikaansaamana käytänteenä tai puhetapana on Skábmagovien monikielisyyden luonnollistuminen.

Saamen kielten käyttöä koskevissa neuvotteluissa yksi ristiriitoja ja pohdintaa aiheuttavista käytännön seikoista on ohjelmiston suunnittelu. Taiteellinen johtaja Jaakko vastaa ohjelmakokonaisuuksien suunnittelusta ja katsoo fes-

tivaalille lähetetyt filmit etukäteen. Hän kertoo, että festivaalin ensimmäisinä vuosina tämä ei ollut aina mahdollista, mutta teknologian kehittyttyä ja yhteydenpidon helpotettua saapuvat kaukaisempienkin maiden filmintekijöiden filmit yleensä hyvissä ajoin Inariin. Välillä on tosin käynyt niinkin, että viimeisiä elokuvia on odotettu vain pari tuntia ennen esitysaikaa Ivalon lentokentällä. Aiemmin myös BETA-muodossa olevat elokuvat täytyi muuntaa videoformaattiin niiden esittämisen mahdollistamiseksi. Nykyisin elokuvat ovat DVD-muodossa. Tekniikan kehittyminen helpottaa paitsi viestintää, myös itse elokuvien esittämistä ja mahdollistaa sen, että Jaakolla on mahdollisuus suunnitella sopivat näytöskokonaisuudet ja koko ohjelmisto elokuvien sisällön mukaisesti. Näytöskokonaisuuksien suunnitteluun vaikuttavat hyvin vahvasti myös kieliasiat:

- (15.) Reetta: eli sinä katot ne aina läpi ja sitten mietit että minkälaisia kokonaisuuksia niistä sitten vois tehdä
- Jaakko: joo, joo, se siinä oli ideana ja se tietysti että, nyt kun meillä ei ole varaa tekstittää kaikkia, suomentaa tai saamentaa niitä tekstejä niin se tietysti vähän ratkasee sekin että millä kielillä ne on, että sen takia jou'uttu vähän ryhmittelemään (,) että kun mulla on ollu se ajatus että niin jatkossa vois tavallaan vähän yhis-, vähän sekotella, että että saamelaiset ei olis pelkkänä omana blokkinaan vaan siinä olis sitte myös muita, muita kansoja vähän teemoista riippuen (.) mutta se edellyttäs sitte että ne kaikki on periaatteessa samalla kielellä luettavissa (,) että jos semmonen, semmonen englantia taitamaton ihminen tulee kattomaan saamelaista elokuvaa, niin sen saamelaisen se ymmärtää mutta siltä jää sitte muu ymmärtämättä niin
- Reetta: niin
- Jaakko: että se ehkä ei olis sillä lailla reilua asiakasta kohtaan et miten päästä siihen että me saatais tekstitettyä mahdollisimman paljon että ni sillen niitä vois alkaa enemmän sekottamaan

Monikielisen tapahtuman järjestämisen haastavuus ja erilaiset teknisistä tai kustannussyistä tehtävät kieliin liittyvät kompromissit käyvät ilmi Jaakon puheenvuorosta. Skábmagovien järjestäjät suunnittelevat näytöskokonaisuudet pohtiin niitä katsomaan tulevien henkilöiden kielellisiä tarpeita. Nykyisin Skábmagovien näytännöt on jaettu pääasiassa siten, että saamelaiset elokuvat ja ulkomaalaiset elokuvat ovat eri näytöksissä. Näytöskokonaisuuksien niminä voivat olla esimerkiksi saamelaisista elokuvista kootut *Saame 1* ja *Saame 2*, tai vaikkapa ulkomaalaisten vieraiden elokuvista koottu *Kanada 1* (käsiohjelma 2010, sivu 4).

Jaakko kertoo, että hän haluaisi tulevaisuudessa sekoittaa samoja teemoja sisältäviä saamelaisia ja ulkomaalaisia elokuvia. Tapahtuman budjetti kuitenkin asettaa rajoituksia elokuvien tekstitykselle, ja elokuvien kääntäminen sekä suomeksi että pohjoissaameksi on liian kallista. Jaakko käyttää sanaa *asiakas* puhuessaan yleisöstä, jolloin festivaalin maksullinen yleisötapahtumaluonne korostuu.

Festivaalin kieliasioita koskevia ratkaisuja tehdään budjetin asettamista reunaehdoista käsin. Vaikka Jaakon mielestä ihanteellisia ohjelmakokonaisuuksia

sia ei pystytä vielä rakentamaan, hän toivoo, että ongelmaan voidaan tulevaisuudessa löytää parempi ratkaisu. Monikielinen tapahtuma on järjestäjille haaste, joka pyritään ratkaisemaan kokoamalla näytöskokonaisuudet siten, että ne palvelevat yleisöä mahdollisimman kattavasti. Vaikka Jaakon ratkaisussa painottuu varsinkin paikallisen suomenkielisen yleisön kielellinen palveleminen, myös festivaalin profiloituminen saamelaiseksi festivaaliksi on järjestäjille tärkeää. Otteen kantava teema on se, että yleisön kielirepertuaarit tulee ottaa huomioon. Tämä on ratkaistu Skábmagovilla siten, että näytökset on jaettu pääsääntöisesti kahteen eri kategoriaan. Toisen osan yleisöstä ajatellaan puhuvan joko pohjoissaamea tai suomea tai molempia, ja toisen osan ymmärtävän englantia, ja mukana on myös niitä henkilöitä, jotka osaavat näitä kaikkia.

Seuraava taulukko havainnollistaa, millaisia erilaisia ryhmiä ja festivaalille olennaisia yleisökategorioita haastattelujen perusteella voi erottaa, ja millaiseksi yleisön kieliresurssit hahmottuvat haastattelujen perusteella.

TAULUKKO 4 Yleisökategoriat.

Mobiilit yleisökategoriat	Liikkuvat ja muokkaantuvat resurssit kielikäytännöissä
Paikalliset yksikieliset suomalaiset	suomi
Paikalliset yksikieliset saamelaiset	suomi
Paikalliset suomalaiset	suomi, pohjoissaame, (inarinsaame, koltansaame) ja englantia
Paikalliset saamelaiset	suomi, pohjoissaame, (inarinsaame, koltansaame) ja englantia
Muiden maiden saamelaiset	pohjoissaame, norja, ruotsi, venäjä, englantia
Kansainväliset (ei saamelaiset)	englantia
Kansainväliset, muut kuin englantia	tulkkaus (esim. vuonna 2010 Kanadan ranskankieliseltä alueelta tuleville tulkkaus)

englantia sopiva resurssi

Taulukko havainnollistaa järjestäjien haastattelupuheesta identifioidut yleisökategoriat ja yleisön oletetut repertuaarit, jotka vaikuttavat tapahtuman kielikäytänteisiin. Yleisökategoriat ovat kielellisesti ja etnisiteetin perusteella jakautuneita, ja yleisön erilaisilla ryhmillä oletetaan olevan erilaisia resursseja käytössään. Jaottelu ohjaa kommunikaatiokieltien valintaa järjestäjien keskuudessa. Yleisössä on toki sellaisiakin henkilöitä, joiden repertuaarit eivät vastaa mitään ennakkokategoriaa etnisiteetinkään osalta. Suurimmalle osalle yleisöä englanti on toimivin resurssi, sillä se kattaa seitsemästä erillisestä kategoriasta neljä.

Suomessa asuvat saamelaiset ovat myös suomalaisia, mutta tässä yhteydessä nimityksillä saamelainen tai suomalainen tarkoitetaan erontekoa niiden henkilöiden välillä, joilla on saamelaisstatus, ja jotka ovat identiteetiltään saamelaisia (saamelaiset), ja joilla statusta tai saamelaisidentiteettiä ei ole (suomalaiset). Etnisiä kategorioita käyttämällä (vrt. esim. Valkonen 2009, Pääkkönen 2008 tai Sarivaara 2012) ja nimeämällä ryhmät joko saamelaisiksi tai suomalaisiksi, tavoitteeni on taulukon avulla havainnollistaa haastatteluista peräisin oleva tulkintani festivaaliyleisön kielellisistä tarpeista. Globalisaation luoma kielten markkinapaikka on monikerroksinen ja liikkuva ja tutkijan täytyy hyödyntää erilaisia työtapoja ja työkaluja pystyäkseen analysoimaan sitä (vrt. Blommaert 2010: 37-50).

Kielikäytänteissä erityisesti huomioitavat yksikieliset ryhmät ovat ne paikalliset asukkaat, jotka ovat joko suomalaisia tai saamelaisia, ja joiden resurssina toimii vain suomi. Paikallisille monikielisille asukkaille toimivat suomi, pohjoissaame ja englanti. Kaikkien saamelaisten lingua francaksi ajatellaan sopivan pohjoissaamen, ja kunkin maan saamelaiset ymmärtävät myös maidensa valtakieliiä. Kansainvälisiä vieraita palvelemaan on valittu englanti, ja ne kansainväliset vieraat, joiden repertuaariin englanti ei kuulu tarvitsevat tulkin. Monilla yksittäiseen kategoriaan kuuluvista henkilöistä saattaa olla joidenkin muidenkin kielten suppeita repertuaareja käytössään (Blommaert ym. 2005).

Ohjelman koostamiseen ja tekstityksen vaikuttaa myös esitystekniikka, kuten kääntäjä ja tulkki Seija täsmentää. Seuraavassa esimerkkioitteessa Seijan haastattelusta kysyn, pätevätkö tulkkauksilanteita koskevat kielikäytänteet myös tekstitysvalintoihin:

- (16.) Seija: me ollaan hirveen vähän tekstitetty saameksi (.) osittain sen takia että et ihmiset (.) et me ei saada siihen näkymään kuin yks ainoa kieli ja sitten ne useimmiten, niinku melkein aina me ollaan tekstitetty vaan saamelaisia elokuvia (.) et tää vuosi oli vähän poikkeuksellinen kun me saatiin etukäteen filmi joka pystyttiin tekstittään niinku Kanadasta tullu (.) yleensä ne on vaan saamelaisfilmejä ja ja niissä on se tilanne että aika usein ne tulee englanninkielisten tekstien kanssa sit niissä saatetaan puhua norjaa, ruotsia, saamea, ja ehkä englantiakin, ne voi olla semmosia sekamelskoja (.) ja sit me ollaan niinku, tietysti ruotsin ja norjan kanssa on se hyvä puoli, että ne saamelaiset jotka tulee muualta kun Suomesta ne ymmärtää sit sen ruotsin ja norjan ja sen puhutun saamen eli niille ei oo tavallaan tekstitystarvetta, se tekstitystarve on sitten näille suomen puolen suomalaisille ja suomen puolen saamelaisille

- Reetta: jotka ei ymmärrä saamea (.) niinku niinku tekstitetään suomeksi
joo
- Seija: joo meillä on ollu jonkun kerran yrityksiä laittaa sinne kaks eri kieltä mutta meillä on kuitenkin aika rajalliset mahdollisuudet kun ei se ohjelma oo mikään hyvin niinku semmonen et siihen sais niinku sais niinku kahta tekstiä näkymään
- Reetta: eli pääkielet on englanti ja pohjoissaame
- Seija: englanti ja pohjoissaame joo on niinku puheessa ja sitte ja sitten niinku näissä meidän kääntämissä filmeissä sitten suomi

Vaikka festivaalin puhetilanteiden tulkkauksessa käytetään paljon pohjoissaamea, järjestäjät eivät kuitenkaan ole kääntäneet kovinkaan usein elokuvien tekstejä pohjoissaamen kielelle. Käännösten kielenä on ollut lähes aina suomi. Saamelaiset tekstitettävät elokuvat ovat Seijan kuvauksen mukaan *semmosia seka-melskoja*, joissa saatetaan käyttää saamen kielen lisäksi norjaa, ruotsia ja kenties englantiakin. Elokuviissa on useimmiten valmiina englanninkieliset tekstit, jolloin saatetaan ajatella, ettei tekstitystarvetta ole. Seija viittaa haastatteluvuonna 2010 esitettyyn *Reel Injun* -dokumenttiin (ohjaus Neil Diamond, 2009), joka oli tekstitetty suomeksi. Koska tekstitystä ei yleensä tarjota saamen kielellä, ideologiana on palvella niitä, joiden repertuaarit ovat kapeimmat. Tämä yleisön osa jakaantuu Seijan puheen perusteella kahdeksi ryhmäksi: tekstitystä tarjotaan *suomen puolen suomalaisille ja suomen puolen saamelaisille, jotka ei ymmärrä saamea*. Tekniikka asettaa rajoituksia, sillä yrityksistä huolimatta kahta kieltä, suomea ja saamea, ei saada näkyville. Otteessa Seija myös määrittelee festivaalin pääkielet sen eri tilanteissa. Ne ovat puhetilanteissa englanti ja pohjoissaame, ja käännöstekstityksessä suomi. Suomen arvo kommunikatiivisena resurssina on vahvempi, koska sen ajatellaan toimivan niillekin, jotka eivät puhu saamen kieltä.

Seuraavaksi Seija kertoo lisää tulkkauksesta ja linjaa näkemystään englannista järjestäjien resurssina:

- (17.) Reetta: ootko saanu palautetta näistä, mitä ihmiset on sanoneet näistä esimerkiksi tulkkausasioista
- Seija: no tulkkauksesta oon kyllä saanu näiden vuosien mittaan palautetta, että, että on tosi mukavaa ja ihanaa ja tota jos mä en jossain oo tulkkauksessa niin saattaa tulla aina joku ihminen kysymään et miks et sä ollu siellä tulkkauksessa
- Reetta: niin
- Seija: ja noin (.) et jossain vaiheessa oli sillee, et kun mähän oon koulutettu tulkki, että mä olinkin sitte, että juoksin paikasta toiseen tulkkauksessa, mutta nyt meillä on vähän lepsuuntunu linja silleen että, et kyllähän nuorissa on englanninkielen taitoa ihan hyvin, että että niinku, esimerkiks tuolla iltateatterissa eilen, olitsä siellä
- Reetta: joo
- Seija: niin semmosessa tilanteessa aikasempina vuosina mä olisin ollu tulkkauksessa englanniksi niitä niinku mitä muut puhuu, mut nytte niinku ihmiset hoitaa niitä englanninkielellä ihan hyvin (.) ei niinku hirveesti oo tullu moitteita
- Reetta: että se on vuosien varrella muuttunu
- Seija: se on vähän muuttunu, joo että kun jengi on nuorentunu niin sitte

- myös (...) ja ehkä ihmisten niinku kokemus sen englanninkielen käytössäkin on muuttunu, ni ei niinku silleen aina oo tulkkia siellä paikalla (.) no, noissa keskusteluissa sitte on ((viittaa alkuperäiskansojen keskustelutilaisuuksiin))
- Reetta: joo
- Seija: ja on siitä, kyllä siitä on tullu ja sitte niinku äskenki ku toi filmi heijastettiin suomeksi ((Reel Injun, Tosi inkkareita)) niin ku mä kävelin sieltä pois sieltä heijastamasta sitä, niin heti käänty joku ja kiitti (.) että selvästi niinku huomaa että oli sitte tyytyväinen että oli sitte saanu suomeksi kattoo sitä

Skábmagovien yleisö tarvitsee ja arvostaa järjestettyä tulkkausta Seijan saaman palautteen perusteella. Kuitenkin festivaalin kielikäytänteet ovat muuttuneet Skábmagovien toimintavuosien kuluessa. Seija huomauttaa, että nykyisin varsinkin nuorissa on englannintaitoisia henkilöitä, jotka voivat tulkata ja kääntää niin, ettei koulutetun tulkin tarvitse aina olla paikalla. Seijan kokema muutos on tapahtunut 10 vuoden perspektiivillä, jona aikana festivaalia järjestävä henkilökunta on osittain vaihtunut. Uusi nuorempi polvi on usein juontamassa esimerkiksi festivaalin iltanäytöksiä. Seija sai ennen *juosta paikasta toiseen* tulkkaamassa, mutta nyt nuoremmissa festivaalin työntekijöissä, eli toisessa sukupolvessa, on paljon englannintaitoisia henkilöitä, joiden resursseihin kuuluvat myös suomi ja pohjoissaame. Tulkkausikäntänteiden muuttuminen asettaa kaikki monikieliset festivaalilla toimivat työntekijät ikäänkuin tulkin asemaan: heiltä odotetaan monikielistä toimintavalmiutta ja monikielisiä taitoja. Niinpä yksittäisen saamen kielen hallintaa arvokkaammaksi festivaalin työntekijöillä muodostuu monikielisyys. Useita resursseja sisältävä, osin vaillinaisistakin repertuaareista koostuva kokonaisuus muodostaa yhden työntekijälle sopivan repertuaarin, jossa ovat kaikki festivaalilla olennaiset kielet: pohjoissaame, englanti ja suomi.

Monikielisyys, ja erityisesti yksikielisyys vanhempien kyläläisten ominaisuutena ja englannin taitaminen nuorten ominaisuutena, kuvastaa alueen kielideologioiden muuttumista monolingvistisistä monikieliseksi (vrt. Blommaert 2010: 14-15). Seijan vastauksesta on kuitenkin havaittavissa, että järjestetyn tulkkauksen tarve on yhä olemassa ja yleisö osaa vaatia tulkkipalveluita. Jos tulkkausta ei ole saatavilla, saattavat järjestäjät saada moitteita yksittäisiltä yleisön jäseniltä. Vastauksessa Seija käyttää ilmaisua *lepuuntunut linja*, joka kertoo siitä, että neuvottelua festivaalin kielikäytänteistä on käyty festivaalin toimintavuosien aikana ja käydään jatkuvasti. Festivaalin alkuvuosina tulkkausta koskevat vaatimukset olivat tiukemmat, ja festivaalin kielikäytänteet jäykemmät ja lähes joka tilanteeseen järjestettiin ammattitulkki paikalle. Monikielisen tapahtuman kielikäytänteet ovat kymmenen vuoden kuluessa pirstoutuneet ja kerrostuneet entisestään yhä uusien toimijoiden, heidän tuomiensa kontekstien, tekniikan luomien mahdollisuuksien, ja erilaisten, festivaalineksuksen sosiaaliseen toimintaan saapuvien ja käyttöön otettujen resurssien ansiosta. Yleisöpalautteen perusteella Seija on kuitenkin sitä mieltä että suomeksi tekstittäminen on yhä tarpeellista.

7.1.3 Kielet juonnoissa

Vapaaehtoistyö on yksi uuden talouden kieliä liikuttavien prosessien kulmakivistä ja perifeerisessäkin kulttuurimatkailemalla hyödynnetty työn muoto (vrt. esim. Kauppinen 2014: 5). Skábmagovat-festivaalin kaikki juonnot tehdään talkootyönä. Festivaalin monivuotinen juontaja, saamelainen Sonja on työskennellyt Skábmagovilla vuodesta 2004 ja toiminut vierasvastaavana, lastenpäivien tuottajana ja Saamelaisaitteen tuki ry:n puheenjohtajana. Sonja on myös tehnyt dokumentteja, televisiotyötä ja työskennellyt toimittajana ja tuottajana. Sonja tekee Skábmagovilla paljon juontoja vapaaehtoistyönä ja mainitsee taustatietolomakkeessa äidinkieliin pohjoissaamen ja suomen. Näkemys kahdesta äidinkielestä haastaa perinteisen nationalistisen monolingvistisen kieli-ideologian ja tuo esiin jälkinationalistista monikielisuuden ideologiaa.

Sonja on opiskellut myös inarinsaamea Saamelaisalueen koulutuskeskuksessa. Hän kertoo seuraavassa otteesta juontojen talkootyöstä ja kielikäytännöistä:

- (18.) Reetta: eli katsotaanko siellä kun te sovitte ja jaatte niitä vuoroja ((juonnoissa)) niinkun sanoitkin tuossa mainitsit ne kielet mitä ihmiset pystyy puhumaan ni tota
- Sonja: no se kieli ni (.) sehän on ollu aika pitkään niin noissa juonnoissa on ollu semmonen kysymys että kun monet on (.) siitä on niin kauan keskusteltu kun mä oon ollu mukana tuossa, että mitkä ne on ne kielet, mitä pitää käyttää, et millä kielillä juonnetaan ja millä kielillä keskustellaan ja mitkä on Skábmagovat festivaalin niinku viralliset kielet. ja siitä keskustellaan niinku vielä tänäkin päivänä (.) et, et joo, et et, ni niissä juonnoissa on yleensä että niinku englanniksi, jos on englanniksi, jos näät, siinä pitää olla vähän sellasta että pitää niinku, kun on monta vuotta ollu nii oppii tuntemaan myös ihmisiä ja tiiätkö että näkee heti, niinku tietää ketä ne on ne vieraat, ulkomaan vieraat, että tota niin
- Reetta: että tietää tarviiks englanniks, mut yleensä on ollu saameksi ja englanniks ainakin ja sitte, niinku viimesinä vuosina on niinku se korostunut että saameks ja englanniks ja suomi jää vähemmälle, ennen oli enemmän suomi ja saame (.) ja englanti

Kysyn alussa Sonjalta, kuinka vapaaehtoiset valitaan kuhunkin näytökseen juontajiksi. Sonja aloittaa toteamalla, että juonnoissa käytettävät kielet ovat kysymys, josta keskustellaan festivaalin järjestäjien kesken jatkuvasti. Sonja jatkaa: *millä kielillä juonnetaan ja millä kielillä keskustellaan ja mitkä on Skábmagovat festivaalin niinku viralliset kielet ja siitä keskustellaan niinku vielä tänäkin päivänä.* Hän tuo esille monikielisessä yhteisössä jatkuvasti tehtävää kieliä koskevaa neuvottelua ja kielikäytänteiden kompleksisuutta resurssien, toimijoiden ja kontekstien ollessa liikkuvia (ks. esim. Blommaert 2010, Pennycook 2007, 2010, Kelly-Holmes & Pietikäinen 2014). Kielistä käydään Sonjan mielestä jatkuvaa neuvottelua, eikä festivaalin virallisia kieliä ole päätetty. Tämä on kiinnostava näkemys festivaalin pitkäaikaiselta saamelaiselta työntekijältä ja poikkeaa esimerkiksi tuottaja-Kaarlon näkemyksestä, jossa festivaalin kielten hierarkia ja poh-

joissaamen status ensimmäisenä kielenä oli selkeä. Toisaalta taiteellinen johtaja Jaakko oli samaa mieltä Sonjan kanssa kielikäytänteiden neuvottelun alaisuudesta ja tulkinnanvaraisuudesta, ja tulkki Seija näki myös puhetilanteiden käytetyimmiksi kieliksi pohjoissaamen ja englannin.

Sonjan mielestä kielikäytänteet elävät ja virallisen linjauksen puuttumisen voi tulkita aiheuttavan tietynlaisia turhautumista jatkuvaan neuvotteluun. Toisaalta virallisen linjauksen puuttuminen tekee kielikäytänteistä vapaampia ja joustavampia ja tilanteisia. Koska autoritäärinen lakiin sidottu instituutio tai ehdoton ruohonjuuritason toimijoiden linjaus ei määrää, mitä kieliä juonnoissa tulee käyttää, jää valinta juontajan omaan harkintaan. Tällöin valinta tapahtuu henkilökohtaisen elämänhistorian kautta harkittuna paikan tulkintana (vrt. Scollon & Scollon 2004).

Otteen loppupuolella Sonja määrittelee sen tietotaidon merkitystä kielen valinnassa, jota festivaalin monivuotiselle työntekijälle muodostuu. Sonja painottaa, että monivuotinen kokemus festivaalin töistä ja yleisön jäsenten tunteminen auttavat hahmottamaan, mitkä kielet sopivat mihinkin juontoon. Sonja on inarilaisen kieliyhteisön jäsen ja tuntee hyvin Skábmagovien yleisössä olevien kyläläisten kielirepertuaarit. Järjestänä hän tuntee myös ulkomaiset vieraat, ja jos he ovat yleisössä, hän käyttää myös englantia. Sonja käyttää ajallista perspektiiviä kuvatessaan, kuinka festivaalin kielikäytänteet ovat hänen mielestään muuttuneet vuosien saatossa, ja saamen käyttö yleistynyt suomen kustannuksella. Seijan haastattelussa ilmenee samanlainen näkemys. Englanti ja pohjoissaame ovat olleet juontojen kielinä ehdoton pari ja vain suomen käyttö on ollut harkinnanvaraista ja Sonjan näkemyksen mukaan vähentynyt. Englannin mukanaolo kansainvälisessä kontekstissa on puolestaan ollut aina itsestäänselvyys.

Sonja juontaa Skábmagovilla erityisesti saamelaisnäytöksiä. Hän kertoo käyttävänsä juonnoissaan pääasiassa pohjoissaamea:

- (19.) Reetta: ootko sinä niinku profiloitunu juontajana erityisesti noihin saamelaisnäytöksiin
 Sonja: no kyllä yleensä mut valitaan siihen just sen kielen takia että niihin yleensä otetaan niin mielellään sellanen joka äidinkielenään puhua saamea (.) yleensä kaikki juontajat osaa, osaa tota tota öö osaa hyvin saamea ja kaikkia näitä kieliä (.) mut sit yleensä niinku must tuntuu että muutama (.) sillä tavalla että nää saamelaiselokuvat on usein ensi- ensi-iltuja usein et just sen takia että että on sitä keskustelua johtaa siinä ja (.) mutta oon paljon muitakin, en muista että mitä, mutta kyllä mä enimmäkseen oon näitä saamelaiselokuvia juontanu

Sonja mainitsee, että hänet valitaan usein saamelaisnäytösten juontajaksi äidinkielen kielen kielen kielen takia. Käytänne kertoo paitsi kieleen lingvistisenä taitona liittyvistä monolingvistisistä ideologioista festivaalilla, myös puhujan autenttisuuteen liittyvistä kieli-ideologioista. Niche-markkinoilla äidinkielen puhuja on samalla tavoin arvokas ja kielen normitettua standardia ja auktoriteettia edustava taho, kuin esimerkiksi kielenopetuksessa. Vaikka vähemmistökieliä koskevat diskurssit siirtyvät profit-diskurssin alueelle, ei natiivipuhujan asemaa kieliyh-

teisön huipulla ole haastattu tapahtumamatkailun kentällä. Paras puhuja on äidinkieleltään vähemmistökielinen monikielinen puhuja ja hänen on helpointa tuotteistaa resurssinsa tässä kontekstissa.

Elämänhistoria on yksi neksusanalyysin käsitteistä ja sen avulla voi avata matkailukontekstissa tapahtuvan kielisiin liittyvän työn eri ulottuvuuksia. Sonjan valitsemiseen tärkeimpien ensi-iltaanäytösten juontajaksi vaikuttaa myös hänen laaja-alainen esiintymiskokemuksensa ja esimerkiksi haastattelutaito, jota hän on hankkinut toimittajantyössä (vrt. Scollon & Scollon 2004: 46).

Jokainen festivaalin työntekijä tuo neksuksen sosiaaliseen toimintaan elämäkokemuksensa, kompetenssinsa, erilaiset taitonsa ja tavoitteensa sekä alitajuiset toimintaa ohjaavat ajatuksensa ja käsitykset kielestä. Kielikäytänteet juonnoissa ovat sidottuja henkilön elämänhistoriaan ja elämänhistoria määrittelee osaltaan, mitä festivaalin töitä henkilö voi tehdä.

Elämänhistoria vaikuttaa myös henkilön näkemyksiin ja kokemuksiin kielistä, eli kieli-ideologisiin painotuksiin. Jatkamme keskustelua juontojen kielistä Sonjan kanssa:

- (20.) Reetta: haluaisitko sinä että ne esimerkiksi ne sinun juonnot että ne ennen kaikkea palvelee sitä saamenkielistä yleisöä?
 Sonja: no toisaalta joo, sen takia tämä kielipolitiikka onkin tosi vaikea tämän festivaalin suhteen kun ei haluta niinku olla niin jyrkkiä että suljettas niinku, tää mikä on niinku alussakin mainitsin että tää on niin hyvä kun tää on niin koko kylän ja suomalaistenkin festivaali, ettei haluttas niinku, jos joku vanhempi ihminen suomalainen haluais tulla kattomaan, niin eihän se ymmärrä jos elokuva on englanniksi ja juonnot on saameksi ja englanniksi että (.) sen takia se on hankala, että tietenki ite haluaa tietenki palvella saamelaista yleisöä, mutta sitte täytyy tietenki miettiä koko festivaalinkin hyvää (.) niinku että kenen kaikkien tarpeita se sitte palvelee (.) sit pitäis niinku olla ne kaikki kielet

Tässä otteessa yleisön monikieliset resurssit ja pohjoissaamen kieltä suosiva monolingvistinen kieli-ideologia aiheuttavat ristiriitaa. Sonjan mukaan tapahtuma halutaan pitää avoimena myös henkilöille, jotka eivät ole saamelaisia, samoin kuin niille, jotka eivät puhu pohjoissaamea. Erityisen tärkeänä yleisön osana Sonja hahmottaa tässä puheenvuorossa Inarin kyläläiset. Sonjan käyttämä termi "kielipolitiikka" osoittaa, että monikielisessä yhteisössä kielet ovat poliittisesti latautuneita resursseja ja vähemmistökieliset ihmiset ovat tietoisia näistä jännitteistä. Sonja käyttää ilmaisua *ite haluaa tietenki palvella saamelaista yleisöä*, jonka voi tulkita monella tapaa. Vastauksen voi tulkita kaiuttavan monolingvististä kieli-ideologiaa, jossa kieli ja etninen saamelaisuus yhdistyvät. Toisaalta kieli-ideologian voi tulkita myös festivaalin autenttisuuteen kytkeytyväksi tai dekolonisaatiotavoitteita ajavaksi ideologiaksi. Esimerkki osoittaa, kuinka aineistosta tulkittavat kieli-ideologiat ovat usein monitulkintaisia ja ne voisi nimetä monella eri tavalla. Aineistosta identifioimani kieli-ideologiat ovat siis moninaisempia kuin ne kieli-ideologiat, jotka nostin esiin luvussa 4.

Haastatteluissa vahvasti esiin tuleva piirre on tapahtuman avoimuus muillekin kuin saamelaisille. Järjestäjät eivät Sonjan mukaan halua olla *jyrkkiä ja sulkea* festivaalia niiltä kyläläisiltä, jotka eivät puhu pohjoissaamea. Yksikieliset suomenkieliset voivat olla myös saamelaisia, jotka kuuluvat siihen sukupolveen, joka ei ole opiskellut tai käyttänyt jotain alueen saamen kielistä kotikielensä (Aikio 1988; Lehtola 2012: 409; Saarikivi 2011: 86) Tämä sukupolvi ei ole myöskään opiskellut englantia kouluaikoinaan. Pelkästään englannin ja pohjoissaamen käyttö sulkisi nämä yksikieliset suomenkieliset festivaalin eri tapahtumien ulkopuolelle.

Kysymyksessäni käytän markkinointisanastoon kuuluvaa *palvella*-verbiä, jota myös Sonja käyttää esimerkin loppupuolella. Hän kertoo haluavansa *palvella* saamelaista yleisöä, mutta haluavansa myös huomioida festivaalin muun yleisön ja edistää festivaalin menestymistä kokonaisuutena, jossa huomioidaan koko yleisön kielelliset tarpeet. Sonjan otteen loppupuolella esittämä pohdinta *niinku että kenen kaikkien tarpeita festivaali palvelee* kertoo monikielisessä yhteisössä koetuista ristiriidoista, jotka ulottuvat instituutiotasolle esimerkiksi koulutuksen määrärahoista kilpailtaessa, ja herättävät keskustelua siitä, tulisiko määrärahoja käyttää natiivipuhujien vai uusien puhujien hyväksi.

Otteen lopussa Sonja kuvaa myös painetta huomioida *ne kaikki kielet*, jonka tulkitsen viittaukseksi pienempiin alueen saamenkieliin, joiden käytöstä festivaalilla puhuimme haastattelussa aiemmin. Inarinsaame ja koltansaame ovat resursseja, joiden huomioiminen festivaalin kielikäytännöissä merkitsisi toimimista alueen eri saamelaiskieliryhmien välisen tasa-arvoisuuden nimissä. Otteessa voi huomata paljon pakkopuhetta, joka ilmenee *pitäisi ja täytyy* sanojen käytöllä. Jostain ulkoapäin, alueen sosiolingvistikäytännöistä, kielellisestä nykytilanteesta ja alueen instituutioiden ja lainsäädännön kontekstista koetaan tulevan vaatimuksia suomen kielen käytölle, pohjoissaamen hyödyntämiselle ja myös pienempien alueellisten saamenkielten huomioimiselle. Pohjoissaamen ja suomen ristiriidan kohdalla Sonja käyttää verbiä *haluaisimme*, mikä vihjaa ideaalisen tilanteen ja realiteettien väliseen konfliktiin.

Kielen tuotteistamisen näkökulmasta ristiriita on Sonjalle merkittävä. Monikielisenä ja pohjoissaamen ja suomen äidinkielenä puhujana hän pystyy hyödyntämään kieliresurssejaan festivaalin juontotehtävissä joustavasti. Vaikka Sonjan oma kieli-ideologinen näkemys painottaisi pohjoissaamen käytettävyyttä saamelaisen elokuvafestivaalin resurssina, hän tuntee olevansa velvoitettu myös suomen käyttämiseen, sillä pohjoissaame resurssina ei liiku koko yleisölle. Toisaalta myös paikallisuus on merkittävää Sonjalle itselleen, sillä hän identifioituu Inarin kylän asukkaaksi.

Sonja vastaa kysymykseen siitä, mitkä asiat hän kokee festivaalin tärkeimmäksi anniksi:

- (21.) Sonja: (...) mutta toisaalta jos miettii niinku itseään sellasena niinkun inarin kylän asukkaana ja saamelaisena, niin on tää sellanen saamelais-tapahtuma, ja mun mielestä siinä on vielä sellanen erikoisuus, että kun näitä saamelaistapahtumia on aika paljon, ympäri vuoden pohjoismaissa, mutta tässä on sellanen, kuitenkin sellanen maailman-

laajuisuus, et kuitenkin siinä on se alkuperäiskansa-aspekti, ja sitä saa kuitenkin, ei oo liian silleen tiukasti rajattu pelkästään saamelais-ten (.) jotenkin elokuvat mun mielestä avautuu sillä tavalla hyvin muillekin, muille ihmisille ja muillekin kansalaisuuksille

Sonja kiteyttää ajatuksen siitä, että Skábmagovat on sekä paikallisesti merkittävä että kansainvälinen tapahtuma. Yleisössä ja järjestäjäjoukossa on muitakin kuin saamelaisia, eli festivaalilla työskentely tai siihen osallistuminen ei ole etnisyyteen sidottua. Skábmagovien ominaispiirteenä pidetään sen etnisesti suvaitsevaa ilmapiiriä ja haastatteluissa erityisesti Sonja ja Jaakko korostavat, että muutkin kuin saamelaiset tai saamenkieliset ovat tervetulleita. Tämä kaikkien tervetulleeksi toivottaminen heijastuu puolestaan kielikäytänteisiin siten, ettei saamen kielten oleteta toimivan kattavana kommunikatiivisena resurssina, eikä linjausta pelkkien saamen kielten käytöstä ei ole tehty. Skábmagovat on profiloitunut alkuperäiskansojen eikä pelkästään saamelaisten festivaaliksi, ja Sonjan mainitsema alkuperäiskansa-aspekti ilmenee monikielisyyttä koskevilla ideologioissa.

Otteen lopussa Sonja sanoo, ettei festivaali ole tiukasti vain saamelaisille rajattu. Yhtenä syynä avoimuuteen hän pitää festivaalin keskittymistä elokuvaan. Elokuva taidemuotona ja välineenä on multimodaalisuutta hyödyntävä, moniin aisteihin vetoava media, jossa käytetään kuvaa ja ääntä. Vaikka elokuva olisi saamelainen tai saamenkielinen, se voi avautua katsomiskokemuksena ja taide- ja kulttuurielämyksenä muillekin kuin saamelaisille tai niille, jotka eivät puhu saamea. Tästä näkökulmasta saamelaiset ja muidenkin alkuperäiskansojen elokuvat kulttuurisine elementteineen ovat elokuvasta, vieraista kulttuureista ja eksoottisiksi koetuista kielistä kiinnostuneille pienille kuluttajaryhmille tuotteistettavaa pääomaa. Nämä kuluttajat ovat joko alkuperäiskansojen verkostoihin kuuluvia ryhmiä tai valtaväestön pieniä ryhmiä.

7.2 Kieli-ideologiat tuotantojen rahoituksessa

7.2.1 Pohjoissaame elokuvien kielenä

Kieli-ideologiset näkemykset saamen kielten arvosta haastatteluissa ja seminaarin *Sámi films onto the screen* -puheenvuoroissa vaihtelevat. Tässä aluvuossa keskitytään tarkastelemaan, kuinka näkemykset saamen kielten arvosta ja käytettävyydestä vaikuttavat saamelaisten elokuvatuotantojen rahoitukseen. Aineistona ovat seminaarista *Sámi films onto the screen* tallentamani seminaaripuheenvuorot ja festivaalin järjestäjien haastattelut. Saamen kielet ovat näissä puheenvuoroissa usein resurssija, joiden käyttö vaatii erityistä vaivannäköä.

Saamen kielet erilaisten elokuvatuotantojen osana merkityksellistyvät aineistossa erityisesti modernistisen yksikielisyyden eli monolingvistisen kieli-ideologian kautta (ks. luku 4.2.1). Monolingvistinen kieli-ideologia on eurooppalaisen nationalismiaatteen synnyttämää, ja aatteen mukaan yhtenäisen kult-

tuurin omaavalla kansalla on yhtenäisyytensä symbolina kieli (ks. esim. Andersson 2007; Makoni ja Pennycook 2007). Tämä ideologinen näkökulma korostaa kielen siirtymistä kansakunnan sisällä sukupolvelta toiselle.

Monolingvistisen kieli-ideologian voi kiteyttää yksi kansa – yksi kieli -aatteeksi, joka sulkee pois eri valtioiden vähemmistökielet, tai ainakin ne muodostavat jonkinasteisen valtion sisäisen ongelman. Ongelma on paitsi ideologinen ja poliittinen, myös taloudellinen, sillä monikielisyys vaatii valtiolta taloudellisia resursseja. On kuitenkin huomattava, että vaikka monolingvistinen kieli-ideologia on nationalismin peruja ja valtiollisten tahojen etujen kannattelija, on myös vähemmistökieli- ja alkuperäiskansakieliyhteisöissä usein havaittavissa monolingvistisiä kieliä koskevia näkemyksiä ja kysymyksenasetteluja yhteisön sisällä (Woolard & Schieffelin 1994).

Seminaari *Sámi films onto the screen* järjestettiin Skábmagovien yhteydessä vuonna 2010 ja se oli englanninkielinen. Paikalla oli seitsemän puhujaa, joista kolme oli saamelaisia elokuvaohjaajia. He kertoivat elokuviansa rahoituksen hakemisesta esimerkiksi valtaväestön rahoituslähteistä tai muilla keinoin. Ensimmäisen seminaaripuheenvuoron käyttänyt Norjan saamelainen ohjaaja Nils Gaup kertoi elokuvansa *Ofelaš* (Tiennäyttäjä, 1987) rahoittamisesta. Gaupin puheenvuoron sijoittamisella seminaaripuheiden alkuun korostettiin Gaupin senioriteettia ja menestystä saamelaisen elokuvan alalla. *Ofelaš* on saamelaisen elokuvataiteen pioneerityö siten, että se on ensimmäinen pitkä saamelainen ja saamenkielinen elokuva, sillä oli suurehko rahoitus, ja se sai kansainvälistä huomiota (Lehtola J. 2000). Elokuvan tekemisen maailmassa elokuvan mahdollisimman suuri levitys ja yleisömäärät tarkoittavat taloudellista onnistumista ja *Ofelaš* onkin näillä kriteereillä menestys, joka raivasi tietä muille saamelaisille elokuvantekijöille. Elokuvassa puhutaan pohjoissaamea ja siihen varten vasten kehitettyä kieltä, jota saamelaisen kulttuurin kuvastossa legendaariset vainolaiset tšuudit puhuvat (vrt. Lehtola 1997: 23, 124-125).

Vähemmistökielisiä ryhmiä ja saamelaisiakin luonnehtiva monikielisyys on tuotteistettava resurssien kokoelma, joka aiemmin on pyyhitty pois erilaisilta markkinoilta kansallisvaltioiden monolingvististen ideologioiden avulla. Elokuvagenre on multimodaalisuutta hyödyntävä hybridi, ja koska sen normit eivät ole kovinkaan säännönmukaisia, pystyy elokuvien kerrontaa ja muotoa varioimaan huomattavasti. Kielen osalta genren säännöt ovat tiukemmat: on tavallista, että kansainväliseen levitykseen tarkoitettut elokuvat ovat englanninkielisiä tai tekstitetty englanniksi. Eri valtioiden suurempaa rahoitusta nauttivia, kotimaan markkinoille suunnattujen elokuvien kieli on yleensä valtion valtakielinen. Monolingvististä kieli-ideologiaa voi pitää hegemonisena elokuvanteon piirissä, vaikka esimerkiksi Hollywood-elokuvissa kielillä saatetaan leikitelläkin. Vähemmistökielet ovat suuremmissa tuotannoissa olleet mukana lähinnä emblemaattisina resursseina, indeksoimassa esimerkiksi henkilön kuulumista johonkin alkuperäiskansaan tai elokuvan sijoittumista tiettyyn kulttuuriin (Alia & Bull 2005: 52). Tällä tavoin kieli ei ole neutraali valinta, vaan kiinnittyy puhujensa identiteettiin ja asuinalueeseen (Kelly-Holmes 2013: 135)

Norjansaamelaisen Gaupin onnistui Ofelaksessa hyödyntää elokuvagenressä harvinaisempaa resurssia, pohjoissaamea. Seuraavassa aineistoesimerkissä Gaup kertoo, kuinka hän toimi saadakseen rahoituksen elokuvalleen:

- (22.) Nils Gaup: I wanted to shoot the movie in Sámi language (.) I wanted Sámi actors and I wanted Sámi composer and I wanted to shoot in Kautokeino, in the coldest period, in the winter (.) and umm, when I started to find producers everybody said no no no its too expensive and the problem with this movie is that if you insist you shoot the movie in Sámi that's a big problem because we have maybe 30 000 people in Norway who understands the language so it will be a very small movie (.) very few people will come to see your movie (.) because of the language and because you don't have any stars movie stars in Sápmi and you don't have any film composers and you don't have any actors (.) and that was the arguments that everybody gave me

Ote on aivan Gaupin noin 10 minuuttia pitkän seminaaripuheenvuoron alusta. Gaup kertoo, että hän halusi käyttää elokuvassa pohjoissaamea ja rahoittajien mielestä tämä oli ongelma. Pohjoissaamen kieli, saamelaiset näyttelijät ja muusikot ja Pohjois-Norjan Kautokeino kuvauspaikkana olivat valtaväestön elokuvarahoittajien näkökulmasta taloudellisesti kannattamattomia ratkaisuja. Eriytyinen ongelma rahoittajien mielestä oli pohjoissaamen kieli, jolla heidän mukaansa on vain 30 000 puhujaa. Pienen puhujamäärän rahoittajat ajattelivat väistämättä tarkoittavan sitä, että myös katsojamäärät jäävät pieniksi. Gaupin esittämien rahoittajien mielipiteiden ja uskomusten taustalta voi erottaa ajatuksen siitä, että kieli on sitä arvokkaampi resurssi, mitä enemmän sillä on puhujia. Pohjoissaamen kieli on tästä näkökulmasta heikompi arvoltaan kuin norja tai englanti.

Jos kieli on vähemmistökieli, joudutaan elokuvan tuotantovaiheessa ja levityksessä tekemään toisenlaisia ratkaisuja kuin valtakielisen elokuvan suhteen. Resurssina saamenkieli ei liiku elokuvarahoittajien mukaan vaivattomasti vähemmistökielisen puhujayhteisön parista valtakielen puhujille tai kansainväliseen levitykseen. Saamen kielen valitseminen ei myöskään täytä elokuvan kielelle asetettuja vuorovaikutuksellisia funktioita. Gaupin mukaan rahoittajat eivät uskoneet, että pohjoissaame on sopiva kielellisen viestinnän väline suuremman budjetin tuotannolle. Epäilystä herätti myös pohjoissaamen representationaalinen potentiaali kuvata maailmaa ymmärrettävästi saamelaisen kulttuurin ulkopuolisille henkilöille, identiteettien ja sosiaalisten suhteiden kuvaamisen potentiaali elokuvassa, sekä vuorovaikutuksen ja samaistumisen mahdollistaminen pohjoissaamen avulla elokuvan henkilöiden ja sen katsojien välillä.

Pohjoissaamenkieltä koskeva kieli-ideologia Gaupin esimerkkipuheenvuorossa on monolingvistinen, sillä kansallisvaltion kieli nähdään käytännöllisimpänä ja taloudellisesti parhaana vaihtoehtona pohjoissaamen sijasta rahoittajien näkökulmasta. Pohjoissaame on puolestaan ainoa oikea elokuvan kieli Gaupin näkökulmasta. Molemmat tahot eli rahoittajat ja Gaup kaiuttavat mono-

lingvistista kieli-ideologiaa, toinen suosien norjaa ja toinen pohjoissaamea. Saamen kieli on tässä otteessa Gaupin esittämänä vaikea myyntiartikkeli, joka on yritettävä kaupata vastahakoiselle ostajalle, eli valtakieliselle rahoittajalle. Gaup kertoo, kuinka hän joutui kielen ohella ikäänkuin myymään muut elokuvan saamelaiset elementit rahoittajille. Tähän pakettiin sisältyivät kielen lisäksi kulttuuriset elementit, autenttiset maantieteelliset seudut ja eri taidealojen saamelaiset ammattilaiset.

Seuraavassa otteessa seminaaripuheesta Nils Gaup kertoo, kuinka hän vakuutti tuottajat elokuvaa koskevien ideoidensa kannattavuudesta:

- (23.) Nils Gaup: we had movie stars, we had theatre in Kautokeino, not professionally yet, but Beaivváš Sámi Theater at that time (.) and we had composers like Áillohaš Valkeapää he was one of the biggest and they hadn't heard about him (.) so I what I had to do, I had to take pictures of all the people all the actors and I had take some (,) ummm, they had cassettes at that time and I had to tape the music for those people and they said is this Sámi music (.) yeah, I said its Sámi music (,) it's very good (,) yeah, it's very good (,) and those people are the actors (,) yeah, they look very nice yeah and they are very good (,) so I had to, for two years to fight to finance the movie (.) and I had a lot of energy at that time (.) and lot of fighting spirit as well (,) so I went to knocking on doors, I went on selling my project and I insisted to shoot the movie in, in Kautokeino

Tässä otteessa Gaup kertoo niistä retorisista, visuaalisista ja auditiivisista keinoista, joita hän käytti vaikuttaakseen rahoittajien päätöksentekoon. Koska saamelaisen kulttuurityön ammattilaiset, kuten näyttelijät ja saamelaiset muusikot olivat rahoittajille vieraita, Gaup havainnollisti ideoitaan valokuvilla ja soittamalla rahoittajille saamelaista musiikkia.

Gaupin omaan, myös saamelaisen kulttuurin muita elementtejä kuin kieltä kattavaan ideologiaan, voi tässä otteessa ajatella kuuluvan monolingvistyysdestä kumpuavan käsitteen, jonka mukaan kieli ja sitä puhuva kansa ovat yhtä (esim. Karjalainen A. 2012: 69). Jotta elokuva voisi olla autenttinen saamelaiseen kansanperinteeseen perustuva elokuva, siinä tulee puhua saamea, ja sen tekijöiden tulee olla saamelaisia kulttuurin ammattilaisia. Eräs tuotteistettava seikka kahdessa aineistoesimerkissä onkin kielen ja kulttuurin lisäksi ammattitaito. Nils Gaup kertoo, että hänen oli vakuutettava valtaväestön rahoitustahoja edustavat rahoittajat saamelaisten näyttelijöiden ja muusikoiden pätevyydestä. Saamelaisia tekijöitä ja jopa heidän ulkonäköään oli siis voitava arvioida ja verrata valtaväestön vastaaviin.

Gaupia voi pitää ruohonjuuritason kielellisenä toimijana alkuperäiskansojen ja vähemmistökielten uudella globaalilla toiminta-alueella, pitkässä elokuvassa. Pioneerityö pohjoissaamenkielen tuomisessa valkokankaalle pitkään elokuvaan oli mittava ponnistus, joka Ofelašin ollessa kyseessä poiki odottamattoman menestyksen ja toi saamelaisia ja saamen kieltä elokuvanteon maailmankartalle. Vaikka Ofelaš menestyi hyvin, oli Gaupin seuraavan pitkän saamenkielisen elokuvan Kautokeino kapinan (2008) rahoittaminen silti ongelmallista.

Molemmat elokuvat perustuvat saamelaisten historian tapahtumiin. Seuraavassa otteessa Gaup kertoo Kautokeinin kapinan rahoittamisesta:

- (24.) Nils Gaup: but my next movie in Sámi language was Kautokeino rebellion, and that was a really difficult movie to finance, still they had problems with the language, because it's (...) of course we shoot the movie in Sámi, and it was very very expensive (.) more than 50 million kroner (.) and the Norwegian institute gives only 10 million to movie which means that when we got the 10 million from, from Norwegian film institute we still had more than 40 million money to find elsewhere (.) so we had to find private financiers (.) but we could, could shoot the movie, or we could presell the movie to Germany, France and England (.) but in those cases they always insist to shoot the movie in English (.) and that was of course very very difficult with Kautokeino rebellion (.) and they also want actors from their own countries big stars from France and England and we could not do that with this movie, because it's true story and people have to understand it's true story that really happened (.) so we had to shoot in the Sámi and we had to find the money private money in Norway

Esimerkissä pohjoissaamen kieli näyttäytyy jälleen ongelmallisesti tuotteistettavana kielenä pitkän elokuvarahoituksen kannalta. Gaup käyttää ilmaisua *still they had problems with the language* kuvatakseen sitä, että vaikka hänen edellinen ohjauksensa Ofelaš oli menestys, ei saamenkielen arvo silti ollut korkea valtakielisten rahoittajien näkökulmasta haettaessa rahoitusta Kautokeinin kapinalle. Elokvien Ofelaš ja Kautokeinin kapina välillä oli kulunut 20 vuotta.

Otteen alkupuolella Gaup huomauttaa, että Saamenmaassa elokuvan tekeminen on kallista. Gaup kertoo harkinneensa erilaisia mahdollisia strategioita elokuvan rahoittamiseksi, kuten sen myymistä etukäteen Englantiin, Saksaan tai Ranskaan. Näin toimiminen olisi kuitenkin edellyttänyt kompromisseja, kuten elokuvan kielen vaihtamista englanniksi ja kyseisten maiden näyttelijöiden käyttämistä elokuvassa. Tämä ei ole Gaupin mukaan mahdollista erityisesti siitä syystä, että Kautokeinin kapina perustuu tositarinaan. Elokuvan saamelainen autenttisuus kärsii, jos kieli vaihdetaan englantiin ja saamelaiset näyttelijät ulkomaalaisiin.

Kautokeinin tapahtumat vuodelta 1852 ovat saamelaisten historian todellinen tapahtuma autenttisesti saamelaisessa ympäristössä (Lehtola 1997: 40-41). Esimerkkiotteen lopussa Gaup toteaa, että *it's true story and people have to understand it's true story that really happened so we had to shoot in the Sámi*. Kieliresurssien autenttisuus kytkeytyy otteessa saamelaisiin etnisenä ryhmänä ja historiallisiin tapahtumiin ja tapahtumapaikkoihin, jotka halutaan siirtää mahdollisimman autenttisenä tulkintana katsojille. Rahoittajien monolingvistinen, vähemmistöjen kieliresurssit ohittava kieli-ideologinen näkemys ei kuitenkaan tue pohjoissaamen käyttöä elokuvan kielenä.

Ofelašin tapauksessa pohjoissaamenkielinen elokuva liikkui kontekstista toiseen; alueellisesta kansalliselle ja kansainväliselle yleisölle tekstityksen avulla. Vaikka pohjoissaame oli käyttökelpoinen elokuvan kieli tuolloin, eivät resurssia

koskevat rahoittajien ennakkoluulot ole kadonneet. Elokvanteon ideaalit ja englannin asema hyperkeskeisenä kielenä vaikuttavat paineisiin vaihtaa elokuvan kieli valtakieleksi tai englanniksi. Luvussa 3.2.1 esitetty Abram de Swaanin (2010) maailman kielisysteemien hahmottamiseen pyrkivä jako perifeerisiin, keskeisiin, superkeskeisiin ja hyperkeskeisiin kieliin korostaa englannin hegemonista asemaa maailman valtakielenä. Tämä jaottelu sopii kuvaamaan myös eri kielten asemaa elokuvateollisuudessa. Englannin hegemonia on kiistaton, ja seuraavaksi käytetyimmät vaihtoehdot ovat keskeiset kielet eli kansallisvaltioiden valtakielet (vrt. de Swaan 2010: 56-57). Perifeeriset kielet, kuten pohjoissaame ja pienemmät saamenkielet sisältävät erottumisen pääomaa, mutta tämä pääoman muoto ei ole arvokasta elokuvien rahoittamisen markkinoilla. Monolingvistinen kieli-ideologia nostaa esiin kansallisvaltioiden valtakielten tai hyperkeskeisen englannin asemaa esimerkkitieteessä.

Elokvanteossa auktoriteettia edustavat tahot sijaitsevat usein angloamerikkalaisen elokuvanteon piirissä, ja kompleksisena elokuvien normien ja hyväksyttävyyden kriteerien säätelijänä voidaan pitää Hollywood-tuotantoja. Saamelaisen elokuvan tekemisen maailma ja elokuvien tuottaminen on hybridistä ja vaatii enemmän neuvottelua. Hollywoodin ja ”suuren maailman” auktoriteettien lisäksi on huomioitava myös erilaiset saamelaisuutta ja saamen kieltä edustavat tahot ja muu alkuperäiskansojen elokuvanteon maailma. *Kautokeinin kapinan* tapauksessa ulkomaiset rahoittajat suuntautuvat angloamerikkalaisiin perinteisiin elokuvanteon keskuksiin, joissa kieli-ideologia on etupäässä monolingvistinen. Gaupin omassa elokuvanteon ideologisessa matriisissa auktoriteetit ovat alkuperäiskansaperustaisia ja autenttisuutta korostavia, joten kieli-ideologioissa korostuu autenttisuuden osoittaminen kielen avulla.

Kautokeinin kapinan rahoituksen hakemisen aloittamisesta kului seitsemän vuotta siihen, ettäokuva oli viimein valkokankaalla. Esimerkissä monolingvistinen kansalliskieliä suosiva kieli-ideologia on dominoiva kieliä koskeva näkemys elokuvarahoituksessa Gaupin kokemusten perusteella, ja sen vaikutus saamen kieliin on kielten arvoa laskeva. Kun tarvitaan todella suuria summia, kuten pitkän elokuvan tekemisessä yleensä, voi ”väärä” kieli olla yksi rahoituksen hankkimista jarruttavista tekijöistä.

Uuden talouden tunnusomaisia piirteitä on erilaisen järjestötoiminnan määrän lisääntyminen (esim. McLaughlin 2010). Tämä merkitsee uudenlaisten alueellisten toimintaympäristöjen syntymistä ja mahdollistaa ruohonjuuritasolla tehtävää työtä kielten alueella. Toimijat hakevat hankkeisiin rahoitusta yhä enemmän myös valtion, kunnan tai muun hallintoon rinnastettavissa olevan järjestelmän ulkopuolisista lähteistä. Toisaalta myös valtiollisen tason vähemmistöjen kulttuurityön rahoitusperiaatteet ovat muuttuneet pitkästä ja kapeasta valtion leivästä lyhyitä kohderahoituksia suosiviksi useassa valtiossa (ks. luku 3.2.1). Nämä muutokset rahoitusperusteissa merkitsevät sitä, että vähemmistö- tai alkuperäiskansakulttuurin ja kielten markkinointi uuden talouden luomilla markkinoilla edellyttää uudenlaisten käytänteiden omaksumista (Atkinson & Kelly-Holmes 2011; McLaughlin 2010: 118; 2013: 36). Projektimuotoisuus esimerkiksi tapahtumamatkailussa vaatii rahoitushakuihin liittyvien käytänteiden

omaksumista. On etsittävä sopivat lähteet joista rahaa voi hakea, on opittava hakemusgenren konventiot ja yleensä kerättävä rahoitus monesta eri lähteestä. On elettävä lyhytnäköisellä perspektiivillä, ja toimintaa pystyy suunnittelemaan varmasti vain rahoituspätkä kerrallaan. Monikielisuuden ja erilaisten genrejen hallinnan merkitys kasvaa yksittäisille toimijoille, sillä erilaiset verkostot laajenevat yhä useamman toimijan tullessa mukaan toimintaan rahoittajan tai muussa ominaisuudessa.

Uuden talouden malleihin perustuvia kehityskulkuja on nähtävissä myös Suomessa ja Skábmagovilla, joka on perustunut pitkälti Saamelaiskäräjien tukeen, saanut tukea EU:lta ja joka saa projektirahoitusta Saamelaiskäräjien kulttuurilautakunnalta. Projektirahoitus on osa Opetus- ja kulttuuriministeriön myöntämää valtionavustusta saamelaisen taiteen ja kulttuurin edistämiseen, mutta tätäkin rahaa tulee joka vuosi hakea erikseen muiden projektirahoitushakemusten ohella. Rahoitusmallit, joissa valtio tukee hankkeita harkinnanvaraisesti projekti kerrallaan, siirtävät yhä enemmän päätäntävaltaa kielellisten vähemmistöjen kulttuurityöstä valtiolle tai saamelaiskäräjille (vrt. McLaughlin 2010: 108). Tuolloin kysymykset kulttuurin määrittelystä, määrittelijöistä, määrittelyn erilaisista kriteereistä ja niiden perusteista nousivat esiin. Yksinkertaistaen kyse on siitä, kuka saa päättää, mitä kuuluu mihinkin kulttuuriin ja mikä on arvokasta ja tuettavaa kieltä tai kulttuuria.

Vaikka Skábmagovia voidaan pitää esimerkiksi alueen instituutioiden kielikäytänteistä ja kieliä koskevista laeista vapaana paikkana, ei se kuitenkaan pysty määrittelemään, mitä rahoittajat ymmärtävät autenttiseksi ja tukemisen arvoiseksi saamelaisuudeksi tai kielikäytänteiksi. Jonkinlaiset yhteiset saamelaisen kulttuurin autenttisen kulttuurin matriisit ovat olemassa, eikä niistä voi liikaa poiketa. Tukia jakavia järjestöjä ja eri valtiollisia instansseja ohjailevat samat hegemoniset ja yhteiskunnassa luonnollistuneet kieli-ideologiat, jotka konkretisoituvat tämän tutkimuksen aineistossa taistelussa elokuvatuotantojen rahoituksesta.

7.2.2 Erottumisen pääoma tuotannoissa

Ottamalla käyttöön paikalliset monikieliset käytänteet ja mobilisoimalla saamelaisen kulttuurin kieliresursseineen globaaleille, pienille kuluttajaryhmille suunnatuille markkinoille, saamelaiset voivat kilpailla matkailun tai taidetoiminnan rahoituksesta muiden hankkeiden kanssa (vrt. Duchêne 2009; Jaworski & Thurlow 2010; Kelly-Holmes 2010; McLaughlin 2013: 35-36). Nämä kielelliset ja kulttuuriset elementit ovat jotain, mitä valtaväestöllä ei ole. Toisinaan monikielisistä käytänteistä muodostuu merkittävä resurssi globaalissa mediasfäärisä (Leppänen & Pietikäinen 2010: 155-157), toisinaan niiden tuotteistaminen on hankalampaa esimerkiksi hegemonisista kieli-ideologioista johtuen.

Edellisessä aluvuussa huomattiin, etteivät Saamenmaan perinteiset monikieliset käytänteet muunnu hetkessä globaaleilla markkinoilla tuotteistettavaksi pääomaksi ainakaan elokuvateollisuudessa. Erilaiset näkemykset ja uskomukset esimerkiksi pohjoissaamen kielestä voivat jarruttaa hankkeiden etenemistä. Gaupin esittämien rahoitukseen ja saamenkielen yhdistämiseen liittyvät ristiriit-

dat ilmenevät myös aineiston haastattelupuheessa. Festivaalin taiteellinen johtaja Jaakko kertoo festivaalin projektirahoitusmuotoisuudesta ja saamelaisen tuotantojen rahoituksen kytköksistä:

- (25.) Jaakko: näähän on sillä tavalla tietysti kytköksissä toisiinsa, että jotta festivaali saisi rahotusta niin täytyy myös osottaa että saamelainen elokuva on jonkun arvonen, että kannattaa järjestää tällaisia festivaaleja, että se on varsinkin nyt nyt on ollu niinku havaittavissa se että se ei oo niin ittestään selvää se rahoituksen saaminen että ni niinku tuollakin paneelissa kävi ilmi niin niillä (valtaväestön rahoittajilla) on pikkusen epäselvä käsitys siitä että pystyykö saamelaiset tekemään semmosta elokuvaa joka palvelis laajempiakin yhteisöjä varsinkin Suomessa on jotenki pinttyny semmonen näkemys että kun saamelaiset tekee jotakin elokuvaa tai muuta niin se palvelee sitä saamelaisyhteisöä, mutta että se ei välttämättä sitte aukene ulkopuolisille (.) siellä paneelissa oli hyvä puheenvuoro se yks niistä se, olit sä siellä
- Reetta: olin
- Jaakko: tää puheenvuoro siitä, siitä tosiaan, että että jos saamelaiset tekee semmosia elokuvia mitkä mitkä tota avautuu vain saamelaisille niin sillonhan te itte marginalisoitte ittenne (.) ((haastateltava ja haastattelija nauravat)) se oli hyvin suomalainen puheenvuoro että semmonen epäily kyttee siellä että ne ei avaudu ulkopuolisille, että se sama ongelmahan on ollu esmes sillon kun Unna Junnaa ((saamenkielinen lastenohjelma)) yritettiin saaha televisioon niin sekin että, mitä suomalainen sitä, että se on niin sisäänpäin kääntyny maailma ettei suomalainen sitä ymmärrä ja mieluummin näytettiin sitte DDR:n unijukkaa tai japanilaisia muumeja

Jaakko kytkee festivaalin rahoituksen ja saamelaisen elokuvan rahoituksen toisiinsa tuoden esiin Skábmagovien toimimisen ennen kaikkea saamelaisen elokuvan näyteikkunana. Jos elokuvia ei tuoteta, on myös festivaalin toimiminen vaakalaudalla. Otteessa Jaakko tuo esiin valtaväestön ennakkoluuloja siitä, ettei saamelainen elokuva avaudu muille kuin saamelaisyhteisölle. Tämä monolingvististä kieli-ideologiaa heijastava käsitys koskee paitsi varsinaista kieltä, myös tarinankerrontaa genrenä, ja sulkee ulkopuolelle muut kuin valtaväestön resurssit. Tässä otteessa suomalaiset eivät ymmärrä valtion sisäisten vähemmistökielisten käytänteiden arvoa ja olemassaoloa valtakielisen median rinnalla. Saamenkielinen kulttuurityö voikin olla arvokkaampaa pääomaa toimittaessa globaalien verkostojen parissa kuin kansallisella tasolla. Paradoksaalisesti autenttisuuden ja erottumisen pääoman hyödyntäminen vaikuttaa olevan saamelaisille hankalaa Suomen valtiossa kansallisella tasolla. Ristiriita johtuu saamen kieltä ja saamelaisia koskevista historiallisista prosesseista Suomessa.

Paneelikeskustelussa²⁶ esille tullut ja Jaakon tässä toistama uskomus siitä, että saamelainen tuotanto avautuu vain saamelaisille, on rahoituksen saamisen kannalta ongelmallinen. Uskomus heijastaa hyvin laajempien talouden proses-

²⁶ Paneelikeskustelu johon viitataan on *Sámi film, marginal or treasure?* -niminen tilaisuus Skábmagovien yhteydessä vuonna 2011.

sien ja kansallisten historiallisten prosessien yhteentörmäystä. Jaakko käyttää ilmaisua *hyvin suomalainen puheenvuoro* kertoessaan YLE:n rahoittajien epäluuloista saamelaisia tuotantoja kohtaan, ja siitä epäilystä, että leimallisesti saamelaisilla tuotannoilla saamelaiset marginalisoivat itsensä rahoituksen ulkopuolelle. Saamelaisen ja suomalaisen kulttuurin ja kielellisten resurssien välillä on eroja, mutta nämä erot eivät saisi töissä näkyä, ja liiallinen autenttisuus ei ole myyntivaltti tämän otteen perusteella ainakaan televisiotöissä. Monolingvistinen nationalistinen kieli-ideologia operationaalistuu portinvartijaksi tuotantorahoitusta haettaessa ja sitä organisoivat rotuun ja etnisyyteen paikantuvat selkeäpiirteiset rajat eri ryhmien välillä (vrt. McLaughlin 2013: 38).

Kansallisvaltiossa elävän alkuperäiskansan statukseen liittyvä kulttuurisen eron tunnustaminen ja tiettyjen resurssien kuuluminen alkuperäiskansan hallinnoimiksi (Valkonen 2009: 137-140). Näiden resurssien liikkuvuus kulttuuri-tuotteina kontekstista toiseen ja laajemmalle kuin alueelliselle yleisölle tai etnisesti rajatulle ryhmälle kyseenalaistetaan Jaakon esimerkkiotteessa ja seminaaripuheenvuoroissa. Seminaarissa *Sámi films onto the screen* puhuneen, suomalaisista tuotantoyhtiötä edustavan Anne Laurilan mukaan saamelaisten tuotantojen tuotteistamisen mahdollisuudet voivat olla ongelmallisia globaalilla elokuvanteon toimintakentällä, jossa mahdollisimman universaalit aiheet ovat suosittuja. Puheensa alussa Laurila kertoo kokemuksistaan ja ongelmista, joita saamelaiset ja suomalaisetkin tuotannot voivat kohdata. Suurimpana ongelmana Laurila näkee suomen ja saamen kielten puhujamäärän vähäisyyden ja siitä johtuvan liian suppean kohdeyleisön, joiden vuoksi tuotannot jäävät taloudellisesti kannattamattomiksi. Laurila kuvailee puheenvuorossaan niitä ongelmia, joita hän näkee saamelaistuotannoilla olevan:

- (26.) Anne L. too limited audience (.) it's also said, I actually have heard this many times that, yes, if you want to make films for the Sámi audience the audience is too little, so you have to start to think how your story would be more appealing for the wider audiences (.) we don't have that many people in Finland and it occurred to me that ok, but this is a universal problem (.) I went to South Korea last Autumn and even the Korean, they have like 20 million people living in the country there (.) but oh but we are such a small language territory so we have to find universal stories and try to help our films and stories to travel and I said hmm, ok, we have like, less than ok 5 million people here and even less Sámi speaking people

Taloudellisesta näkökulmasta tuotantoja katsova Laurila pitää saamenkielistä ja suomenkielistäkin yleisöä hyvin pienenä. Otteesta tai Laurilan seminaaripuheesta ei käy eksplisiittisesti ilmi, onko pieni yleisömäärä suhteessa elokuvan aiheeseen ja tarinaan ja elokuvassa käytettäviin kieliin, mutta otteen lopussa hän mainitsee saamenpuhujien pienen määrän. Puheenvuoro rinnastuu de Swaanin kielisysteemimalliin (de Swaan 2010), jossa perifeeristen kielten liikkuvuus ei ole yhtä suurta kuin super- tai hyperkeskeisten kielten. Elokuvan liikkuvuus on vahvasti kytköksessä kieleen, eikä pienen puhujakunnan omaava kieli liiku kansainväliselle yleisölle. Ratkaisuksi tähän Laurila mainitsee sellai-

set elokuvat, joissa tarinan kantavuudella voidaan ohittaa kielen liikkuvuuden tuomia ongelmia. Jos elokuvan tarina on niin hyvä universaali, että siihen voi samaistua myös kulttuurin ulkopuolinen, se voi olla kannattava investointikohde tuottajan näkökulmasta.

Yritysten markkinointia ja internetin monikielisiä käytänteitä tutkinut Helen Kelly-Holmes (2013) toteaa kielenvalinnasta yritysten internetsivuilla seuraavaa:

Unlike "foreign" languages, which tend to have particular associations with certain geographical locations and particular cultures, English has come to be ideologised in some quarters as separate to multilingualism and not indexical of any particular country. The assumption here seems to be that English is not part of multilingualism, instead, its' association is that of neutrality. (Kelly-Holmes 2013: 135)

Jos tarinan tulee olla mahdollisimman universaali, sen kielet saattavat assosioida haitallisesti johonkin tiettyyn maantieteelliseen paikkaan tai tiettyyn kulttuuriin. Englantia koskevat ideologiat asemoivat sen Kelly-Holmesin mukaan neutraaliksi vaihtoehdoksi, jonka valitsemalla monikieliset toimijat välttyvät suosimasta tai ohittamasta mitään kieliryhmää. Tästä monikielisyyden näkökulmasta saamen kielet ovat paikkaan ja kulttuuriin kytköksissä olevia resursseja, joiden valinta elokuvan kieleksi viittaa aina tiettyyn etniseen ryhmään, identiteettiin ja autenttisuuteen.

Kieli ja muut kulttuuriin kuuluvat resurssit voivat toimia esteenä elokuva-markkinoilla, jolloin niillä ei ole arvoa pääomana. Seuraavassa esimerkkiotteesta Skåbmagovien festivaalijohtaja Anni kertoo saamelaisen elokuvan rahoittamiseen liittyvistä asioista. Anni on itse dokumenttielokuvien tekijä, ja pohjoissaame on hänen äidinkieltensä. Haastattelijana viitataan ensimmäisessä vuorossani *Sámi films onto the screen* -seminaarissa saamelaista rahoitusyhtiötä edustaneen Anne Lajla Utsin käyttämään ilmaisuun, jossa hän puhuu alkuperäiskansojen omista elokuvista ilmiönä ja eräänlaisena uudenlaisena aaltona. Kysyn Annilta, onko hän huomannut, että saamelaiselle elokuvalla ja muille alkuperäiskansojen elokuvatuotannoille olisi avautumassa erityiset markkinat ja kysyntää.

- (27.) Reetta: että niinku olis avautunu sellaset markkinat nyt tässä, kun joku puhu jostakin wavesta siellä seminaarissa, että on sellaset uudet markkinat kaikelle tällasille etnisille niinku kulttuuriperintöön liittyville asioille ja sitten myöski kieleen liittyville asioille
- Anni: mm, no joo no sen mä tiedän että maailmalla lisääntyy jatkuvasti tämmösiä indigenous film festivaaleja, niinku tämäkin on, että niitä on hirveästi ja niitä tulee koko ajan lisää ja (,) ihmiset haluaa profiloitua tai monet festivaalit haluaa tarkemmin profiloitua just siihen että näyttää vain ja ainoastaan just niinku indigenous ihmisten itsensä tekemiä juttuja (,) ja sillä tavalla mä kyllä nään, että jos se on se merkki niin vois in kyllä kuvitella että näin on, mutta en ainakaan ite koe että, vaikka rahottajien suhteen olis mitään tämmöstä aaltoa, en ainakaan huomaa missään
- Reetta: et siitä ois apua
- Anni: ei, koska jo heidän, aalto ehkä on sillä tavalla ehkä että sitä on ylitarjontaa sitä vähä niinku aiheista, saamelaisaiheista tai lappiaiheis-

ta mitkä on heidän mielestä yks ja sama asia on ylitarjontaa, että joo, ehkä wave on niin että kaikki haluaa tehdä, mutta rahottajat eivät halua rahottaa kaikkia

Reetta: joo

Anni: eikä edes yhtään sen enempää ja tosi huonosti muutenki

Anni kertoo, että alkuperäiskansojen elokuvafestivaalien määrä kasvaa jatkuvasti. Rahoittajat eivät silti hänen mielestään ole kiinnostuneita saamelaisesta elokuvasta. Saamelaisuus ei toimi arvokkaana erottumisen pääomana, jos se yhdistyy rahoittajien mielessä muihin lappiaiheisiin ja ainut ero muihin valtaväestön elokuviin on se, että saamelainen elokuva tehdään Lapissa. Valtaväestön rahoittajista piirtyykin seminaaripuheiden, paneelikeskustelun ja haastattelujen perusteella varsin yksioikoinen kuva: he liittävät saamelaisuuden stereotyyppisesti poroihin ja lappiaiheisiin ylipäätään, eivät ymmärrä saamelaista tarinankerrontaperinnettä, ja pelkäävät saamelaisuuden ja saamen kielen etäännyttävän muun kuin saamelaisen yleisön. Tällöin etnisyys myyntivalttina ei toimi, ja rahoittajat eivät suosi saamelaiselokuviin investoimista.

Annin esittämät näkemykset liittyvät saamelaisten historialliseen asemaan Suomessa. Kansallisen yhtenäisyyden nimissä kaikki etniset ryhmät on haluttu tasapäistää eikä eroa saamelaisten ja suomalaisten välillä ole korostettu. Lehtola käyttää kirjassaan *Saamelaiset suomalaiset – kohtaamisia 1896–1953* saamelaisten ja suomalaisten yhteiskunnallisista suhteista ilmausta ”tasa-arvoisesti vaietut” ilmentääkseen sitä, kuinka samanarvoisuuden ideologia ei sallinut saamelaisille erityisoikeuksia. Tämä johti siihen, etteivät vähemmistön omat kielet, kulttuuriset perinteet tai perinteiset yhteiskunnalliset järjestelmät saaneet suojelua, joka puolestaan johti epätasapainoisiin valtasuhteisiin yhteiskunnassa (Lehtola 2012: 453-457). Saamelaisuus nähtiin ja nähdään usein yhä osana suomalaisuutta, mikä puolestaan johtaa siihen, että esimerkiksi saamelaisten kulttuurin erityispiirteiden ajatellaan olevan myös suomalaisten käytettävissä erilaisissa tuotteissa ja tapahtumissa.

Seuraavassa esimerkissä Jaakon haastattelusta sama tasa-arvoisesti vaikeaminen (Lehtola 2012) aiheuttaa ongelmia saamelaisten tuotantojen tuotteistamisessa. Rahoittajat eivät osaa tehdä eroa suomalaisten ja saamelaisten välillä, vaan rahoittajien eteläläisestä näkökulmasta ero on lähinnä maantieteellinen. Kulttuurisia eroja ei osata tunnistaa, ja Suomi on pitkä maa. Maantieteelliset erot aiheuttavat eriarvoisuutta eteläisen Suomen ja pohjoisen Saamenmaan välillä (vrt. Pietikäinen & Dlaske 2013: 99).

(28.) Jaako: Norjassa ja Ruotsissa kun ostat postikortin jossa on saamelainen niin voit olla varma että se on oikia saamelainen mutta Suomessa on hyvin paljon postikortteja jossa se mannekiini on suomalainen mutta ne vaan käyttää saamelaisvaatteita että se tavallaan kuvastaa sitä että niinkö suomalaiset tavallaan niinku omii tätä kulttuuria ja pitää sitä vaan semmosena jonkinlaisena lisukkeena siihen, siinä oman kulttuurin rinnalle ja varmaan siitä sitten osittain johtuu se että ne ei niinku näe sitä saamelaista kulttuuria semmosena että ne niinku ne elokuvaohjaajat niinku (nimi) sano siinä paneelissa että

meni hakemaan rahoitusta niin sanottiin että täältäähän tehtiin kolme vuotta sitten tai siellä Lapissahan kuvataan jotain toista elokuvaa jotain Napapiirin sankareita elikkä siinä ei nähä ollenkaan eroa siihen että kuka sitä elokuvaa tekee

Jaakko ottaa esille käsityksen, jonka mukaan Suomessa ei ole tehty samanlaista selkempää jakoa valtaväestön ja etnisen ryhmän saamelaiden välillä kuin Norjassa ja Ruotsissa. Jos kuka tahansa suomalainen voi käyttää saamelaisuuden emblemaattisia merkkejä tuotteistaessaan tavaroita tai palveluita, laskee emblemaattisten merkkien, kielten ja ”alkuperäisyyden” tuottaman erottumisen pääoman arvo. Otteessa Jaakko viittaa saamelaisen ohjaajan paneelipuheenvuoroon vuodelta 2011, jossa ohjaajan rahoitushakemus tyrmättiin valtion elokuva-rahastossa sillä perusteella, että Lapissa kuvataan jo elokuvaa *Napapiirin sankarit* (ohjaus Karukoski, 2010). Napapiirin sankarit on kuitenkin leimallisesti suomalainen, ei saamelainen elokuva. Yksi erottumisen pääoman muodoista ja mahdollisista eduista elokuvien rahoitusmarkkinoilla voisi olla etnisyys. Etnisyyttä ja autenttisuutta voi olla kuitenkin mahdoton hyödyntää, jos ero etnisten ryhmien välillä ei ole selkeä rahoittajille. Festivaalin juontaja, saamelainen Sonja, joka on myös media-alan ammattilainen, pohtii rahoitusasioita seuraavasti haastattelussaan:

- (29.) Reetta: no entäs sitte tää elokuvien rahotus, ootko sää ite joutunu taistelemaan näitten rahotusasioitten kanssa (.) tai olemaan tekemisissä
- Sonja: no joo, joo, (...) tuotetaan saamelaista elokuvaa, niin se on tosi hankala asia ja sitä mä ehkä en näe niin oo optimistisena ku niinku tämmönen festivaali, siihen niinku löytyy hirveen paljon helpommin se raha, se on jotenkin sellasta, se on sellasta niinku näkyvää ja siinä on se organisaatio sellanen helppo ja se on nopea vuoden homma (.) ja sitten taas elokuvien rahotukset on niin vaikeita ja ne on hyvin isoja ja tuntuu että se elokuvien rahotus on koko Suomesakin aika hankalaa ja elokuvantekijät on niinku tosi sellasia, että täytyy olla tosi intohimonen että siinä sitte niinku pärjää
- Reetta: joo
- Sonja: ja sit saamelaisilla on vähän kans sellanen huono tilanne marginaalien marginaali että siellä niinku vielä monien lisäasioiden kanssa taistelee vielä sen lisäksi että on huono se rahotustilanne

Sonjan mielestä festivaalin toiminta-ajan lyhyemmän syklin vuoksi tapahtumien on helpompi saada rahoitusta kuin elokuvien. Festivaalitoiminta yleisötahtumana on Sonjan mielestä näkyvämpää kuin elokuvanteko. Elokuvia tehdään mahdollisesti vuosiakin, ja vasta valmis tuote esitetään yleisölle. Tuotteenä elokuva saa yleensä medianäkyvyyttä vasta kun se on tulossa esitykseen. Elokuvien tekeminen on aikaavievää ja sitovaa toimintaa, jonka eri vaiheisiin tarvitaan usein kallispalkkaisia ammattilaisia. Saamelaiset elokuvantekijät asemoituvat Sonjan mielestä marginaalien marginaaliin. Tätä ilmausta Vuokko Hirvonen käytti väitöskirjassaan *Saamenmaan ääniä* (1999) saamelaisista naiskirjailijoista ja heidän kohtaamistaan vaikeuksista asettua kirjalliselle kentälle naisina ja saamelaisina. Sonjan mielestä saamelaisilla elokuvantekijöillä on saman-

kaltaisia ongelmia kuin muilla saamelaisilla luovien alojen edustajilla kun he taistelevat rajallisista resursseista valtaväestön luovien alojen edustajien kanssa. Yksi tärkeä marginaalistava asia on saamen kieli, jolla on hankalampaa päästä taide- ja kulttuuri alalla eteenpäin kuin valtakielellä.

Haastattelujen ja seminaaripuheiden analyysin perusteella piirtyy esiin kaksi tulkintaa siitä, mikä estää saamelaiseen kulttuuriin ja kieleen liittyvien tuotantojen rahoituksen valtaväestön hallinnoimista rahoituslähteistä. Valtaväestön rahoittajat eivät joko osaa tehdä eroa saamelaisten ja suomalaisten aiheiden ja tuotantojen välillä, tai he kokevat kulttuurien välisen eron liian jyrkäksi ja saamelaisten tuotantojen rahoittamisen siksi taloudellisesti kannattamattomaksi. Molemmissa tapauksissa saamen kielten ja emblemaattisten kulttuurin merkkien arvo ja käytettävyys eivät ole vahvoja ja tuotteistaminen valtaväestön hallinnoimilla markkinoilla on hankalaa. Rahoittajien hegemonisena kieli-ideologiana näyttäytyy monolingvistinen kieli-ideologia, joka osaltaan heikentää saamen kielten arvoa elokuvatyössä.

7.3 Saamen kielet autenttisuuden merkkeinä

7.3.1 Kielet ja autenttisuus

Tässä alaluvussa keskityn tarkastelemaan Skábmagovat-elokuvafestivaalin järjestäjien haastatteluissa ja *Sámi film onto the screen*-seminaarin puheenvuoroissa esiintyviä saamen kielten autenttisuuteen liittyviä kieli-ideologioita. Kielelliseen autenttisuuteen liittyvät kieli-ideologiat elävät vahvasti kielenkäyttäjien elämänvaiheiden ja esimerkiksi ammatillisten pyrkimysten mukana (ks. esim. Karjalainen A. 2012: 156). Autenttinen saamelaisuus on sidoksissa etniseen statukseen henkilönä, joka täyttää saamelaiskäräjälaissa esitetyt kriteerit (ks. luku 2.2). Saamelainen voi kuitenkin olla myös henkilö, joka ei puhu saamen kieliä. Kuten teoriataustassa luvussa 2 esitettiin, monet saamelaisista eivät ole saaneet mahdollisuutta opiskella saamea koulussa tai oppineet sitä lapsuudenkodissaan johtuen saamenkieliä koskevista historiallisista kolonisaatioprosesseista.

Autenttisuus liittyy pohjoissaamen lisäksi alueen muihin alkuperäiskansan kieliresursseihin. Luvussa 6 festivaalin kielikäytännöistä ilmeni, että pohjoissaame on Skábmagovilla käytetyin saamen kielistä ja inarinsaamea ja koltansaamea käytetään vähäisessä määrin. Pienempien saamen kielten taitajia kaivattaisiinkin tulevaisuudessa festivaalin työntekijöihin enemmän, kuten seuraavasta haastatteluotteesta ilmenee. Haastattelemistani festivaalin työntekijöistä kaksi, Sonja ja Seija, ovat uusia inarinsaamen puhujia, ja osaavat kieltä mielestään välttävästi. Sonja kertoo pienempien saamenkielten asemasta festivaalin elokuvanäytösten juonnoissa:

- (30.) Reetta: entä onko sinun mielestä näissä juonnoissa mukana nää muut, esimerkiksi alueen saamen kielet (.) vaikkapa inarinsaame, koltansaame

Sonja: no vähänhän ne on, ja tänä vuonna ((2011)) mulla oli just sellanen tilanne, että oli kokonaan inarinsaamenkielisiä elokuvia siinä yhdessä näytöksessä ja sit kun mä menin sinne sisälle niin mä tajusin, että ai kamala, eihän mun pitäis olla tätä juontamassa, tässähän pitäis olla tietenki inarinsaamenkielinen (.) sit inarinsaamelaiset elokuvantekijät siinä kuiskutteli mulle että sano es tervetuloa inarinsaameks ja kiitos ja näin ja sitte on kuitenkin se tapa ihmisillä puhua ja keskustelua niin inarinsaameksi (.) se oli mun mielestä tosi tyly tilanne, että tulevaisuudessa pitäis tosi paljon enemmän miettiä sitä kieli (.) ei mun mielestä niitä niitä niinku ei muita saamenkieliä ei näy juuri ollenkaan festivaalijuonnoissa eikä niinku muutenkaan koko festivaalilla kovin paljon

Tässä aineistoesimerkissä eri saamelaisryhmien väliset, historialliset ja poliittiset sekä sosiaaliset rajat piirtyvät selkeästi näkyviin (vrt. Olthuis 2003: 570-571). Erilaiset saamelaisia ryhmäyttävät prosessit ovat pitkään luoneet saamelaisuuden kategorioita, joihin muiden kuin pohjoissaamelaisten voi olla vaikeaa samaistua. Yhteistä identiteettiä etsittäessä saamelaisliikkeen on sanottu luoneen saamelaismääritelmän pitkälti pohjoissaamelaiseen kulttuuriin nojautuen. ”Oikeiksi saamelaisiksi” määrittäytyivät pohjoissaamelaiset saamea puhuvat henkilöt, jolloin esimerkiksi merisaamelaisten, kolttien tai inarinsaamelaisten oli vaikeaa löytää samaistumismahdollisuuksia institutionaalistumisen luomasta saamelaiskuvasta (Lehtola & Länsman 2012: 27; Lilja 2012: 135-136). Inarinsaamelaisen voi olla vaikeaa samaistua pohjoissaamelaisten kulttuuriperinteeseen, jossa laajamittainen poronhoito tai joikuperinne ovat tärkeitä. Inarinsaamen kielirevitalisaatioprosessit, joissa on panostettu aikuisten kielenoppiseen, ovat johtaneet inarinsaamenkielisen populaarikulttuurin kehittymiseen (esim. lauluyhtye Koškepuško ja räppäri Amoc; ks. Olthuis ym. 2013; Leppänen & Pietikäinen 2010). Skábmagovien inarinsaamenkielisessä näytöksessä vuonna 2011 esitetyt elokuvat ovat myös osaltaan tätä populaarikulttuuriin liittyvää kielirevitalisaatiotyötä. Inarinsaamenkielinen työ populaarikulttuurialalla on uuden talouden vähemmistökieliä koskevan diskursiivisen siirtymän revitalisaation ja taloudellisten tavoitteiden, eli *pride* ja *profit* -jaottelun välimaastossa (vrt. Heller & Duchêne 2012). Toisaalta kieli ja sen avulla tehtävä työ on vahvasti revitalisaatiota tukevaa, ja toisaalta markkinoitavaa kaupallista työtä (vrt. Leppänen & Pietikäinen 2010: 153-155).

Revitalisaatioprosesseista tietoinen ja pohjoissaamelaiseksi identifioituva Sonja kokee, ettei hän ole sopiva henkilö juontamaan inarinsaamenkielistä näytöstä. Autenttinen ja oikea henkilö juontamaan näytöstä olisi Sonjan mielestä ollut henkilö, joka puhuu inarinsaamea sujuvasti tai on etnisiteetiltään inarinsaamelainen eikä pohjoissaamelainen. Sonja on opiskellut inarinsaamen alkeet, mutta ei silti mielestään ollut oikea autenttinen henkilö juontamaan näytöstä. Hän on hyvin sensitiivinen inarinsaamen suhteen resurssina, ja hänen mielestään inarinsaamalla esiintyminen juonnossa kuuluisi kielen puhujalle. Saamelaisena ja inarilaisena Sonja on myös tietoinen kielen revitalisaatioprojekteista. Tämän vuoksi hänestä tuntuu *tosin tylyltä tilanteelta* hetki, jolloin hän hahmottaa itsensä vääräksi henkilöksi juontamaan näytöstä. Pohjoissaamen hegemoninen

asema saamenkielten joukossa johtuu alueellisista ja laajemmista sosiolingvisti-
sistä ja historiallisista prosesseista. Prosessien tuloksena Sonja asettuu asemaan,
jossa hän tuntee olevansa väärässä paikassa juontamassa. Eri saamelaisryhmien
väliset raja-aidat tekevät tässä yhteydessä pohjoissaamenkielestä kolonialistisen
kielen ja tilanteeseen sopimattoman.

Inarinsaamenkieliset elokuvantekijät ovat mukana näytöksessä. He pyytä-
vät Sonjaa edes tervehtimään ja kiittämään inarinsaameksi. Tällä tavoin pienet-
kin kielen palaset voivat toimia autenttisuuden rakentajina ja Sonja voi mobili-
soida suppeatkin repertuaarit (vrt. Blommaert ym. 2005: 199; Blommaert 2010: 8,
103). Sonja kertoo taustatietolomakkeessa osaavansa inarinsaamesta vain alkeet,
mutta pystyy kuitenkin esiintymistilanteessa hyödyntämään tätäkin repertuaa-
ria. Sonja kokee kuitenkin tilanteen epämiellyttävänä, ja hänen mielestään festi-
vaaliorganisaatiossa tulisi pohtia, kuinka vastaavanlaisten näytösten kielikäy-
tänneet hoidetaan ja kuka niitä juontaa.

Autenttisuus voi olla tuotteistettavaa pääomaa myös elokuvateollisuudes-
sa ja jopa rahoituksen saamisen edellytys. Saamelaiset ovat perustaneet omia
elokuvien käsikirjoittamista ja tuotantoja rahoittavia järjestöjä, kuten *Internat-
ional Sámi Film Centerin*, jonka johtaja Anne Lajla Utsi oli yksi *Sámi films onto the
screen* -seminaarin puhujista. Järjestö on ainakin alkuvaiheessa saanut rahoitusta
Norjan kulttuuriministeriöltä ja Norjan saamelaisparlamentilta. Järjestön ta-
voite on internetsivujen mukaan tarjota saamelaisille kompetenssia ja parempi
taloudellinen perusta kehittää, tuottaa ja esittää omia elokuviaan saamen kielel-
lä, ja promotoida alkuperäiskansojen elokuvia sekä edistää verkostojen yhteis-
työtä globaalilla akselilla. Järjestö toimii ammattilaisten elokuvantekijöiden
kanssa Norjassa, Suomessa, Ruotsissa ja Venäjällä, ja tuottaa ensisijaisesti saa-
menkielisiä elokuvia²⁷.

Festivaalijohtaja, dokumenttiohjaaja Anni kertoo haastattelussaan tuotan-
toyhtiön toiminnasta:

- (31.) Anni: sitten tää Norjan Filbma Giisa, Anne Lajla Utsin film sentteri juttu
niin (.) siis sehän voi oikeesti olla tosi tosi tosi hyvä juttu kuhan se
lähtee vaan kunnolla liikkumaan ja näin että, tai liikkeelle siinä voi
olla potentiaalia(.)mä oon iloinen että ne on päättäny avata myös
muille maille ne
- Reetta: niin
- Anni: ne jutut että Anne Lajlalla on selkeitä tämmösiä että (.) hän on hy-
vin kans sillä tavalla niinku että me ei todellakaan jaeta rahaa näille
norjalaisille tai suomalaisten tekemille projekteille vaan nimen-
omaan pitää olla saamelainen joka tekee se on hyvä juttu, ja se on
aika tarkka myös siitä kielipolitiikasta että pitäis olla saameksi
myöski että (.) että mä uskon että Anne Lajla kyllä edistää just halu-
ais edistää just just niitä jotka on ehkä tärkeimpiä tavallaan kielen
kannalta kielen säilymisen kannalta

Annin puheenvuorossa saamelaisille tarkoitettu tuotantoyhtiö rajautuu selkeäs-
ti autenttisten saamelaisten tuotantojen rahoituslähteeksi. Saamelainen autentti-

²⁷ Osoite: <http://www.isf.as/> (Luettu 14.7.2014).

suus tuotantojen lähtökohtana määritellään otteessa kahdella perusteella: 1) henkilön pitää olla etnisesti saamelainen ja 2) elokuvassa tulee käyttää saamen kieltä. Esimerkki vertautuu Nils Gaupin seminaaripuheenvuorossaan esiin tuomiin ongelmiin saamenkielisen elokuvan rahoittamisessa. Luomalla omia kanaviaan ja tehostamalla yhteistyötä eri maiden saamelaisten ja alkuperäiskansojen yhteisöjen kanssa, saamelaisten voivat ainakin osittain ohittaa valtavan rahoituksen kanssa kokemiaan ongelmia. Näistä ongelmista suurimmat liittyvät ennakkoluuloihin ja epäilyksiin saamen kielen liikkuvuudesta muulle kuin saamelaiselle yleisölle. Kuitenkin rahoitusta saamelaisten elokuvien tuotantoyhtiössä ISF:ssä on osaltaan tukemassa Norjan valtio, joten täysin taloudellisesti itsenäisiä tai kansallisvaltiosta riippumattomia uudet tuotantotahot eivät ole. Anni tarkentaa järjestön kieli-ideologiaa seuraavasti: *haluais edistää just just niitä jotka on ehkä tärkeimpiä tavallaan kielen kannalta kielen säilymisen kannalta.* Tämä on viittaus kaikista uhanalaisimpia saamen kieliä sisältävien tuotantojen erityiseen huomioimiseen. Perustamalla omia, omilla kriteereillä rahoitusta jatkavia järjestöjä kielivähemmistöt voivat määritellä rahoituksen edellytyksiä ja niihin liittyviä kieliä koskevia ideologioita uudella tavalla.

Saamen kielet eivät kuitenkaan kuulu kaikkien saamelaisten resurssihin. Kieliin liittyvä autenttisuus ei siten ole kaikkien saamelaisten elokuvantekijöiden ulottuvilla. Saamelaisen tuotantoyhtiön edustajan Anne Lajla Utsin puheenvuoro *Sámi films onto the screen* -seminaarissa ottaa kantaa tähän seikkaan. Hän kertoo seuraavassa otteessa, keitä heidän uusi yhtiönsä (perustettu 2007) International Sámi Film Center rahoittaa²⁸:

- (32.) Anne Lajla: so, who do we support (.) well we support Sámi film ideas and it is difficult for to some way to define but we have said that we first of all we want to support documentary fiction and animation films in any Sámi language and (.) but we also that amm (.) there are many Sámi people that don't speak their language but also so also projects where some of the key roles are Sámi we will support these projects and we also want to support Sámi film ideas and script writing yeah like I said if you have one of these key roles like a Sámi director or producer or script writer

Puheenvuorossa korostetaan tukimuotojen olevan sidoksissa tuotannon kieleen, ja ensisijaisesti tuetaan niitä tuotantoja, joissa käytetään saamen kieliä. Autenttisuus merkitsee tässä saamen kielen hyödyntämistä resurssina, jolloin kieli on arvokas pääomana puhujalleen. Toisaalta kieli ei ole ainut tai ehdoton osa henkilön symbolista, tuotteistettavissa olevaa pääomaa, vaan arvokkainta pääomaa on autenttinen saamelaisuus. Elokuva voi olla saamelainen elokuva, vaikka siinä ei puhuttaisi saamen kieltä, kunhan joku keskeisestä tekijäjoukosta on yhteisellä sopimuksella määritelly saamelaiseksi. Tällöin autenttisuuden määrittelyä koskevien kysymysten keskiöön nousevat saamelaisstatuksen määrittelyn perusteet. Koska kieli-ideologioissa autenttisuus on sidoksissa ajatukseen kielen, murteen, kielenkäyttäjän tai kulttuurin autenttisuudesta, on se kompleksinen

²⁸ Vuodesta 2014 eteenpäin järjestö on nimeltään International Sámi Film Institute.

abstrakti käsite ja ilmiö, johon investoidaan monin tavoin, ja josta saatetaan kilpailua. Saamelainen autenttisuus ei ole jokaisen ulottuvilla ja on siksi merkityksellistä etenkin erottumisen pääomana elokuvatuotannoissa, muissa populaarikulttuurituotteissa ja myös matkailun alalla.

7.3.2 Festivaalin, ohjelmiston ja työntekijöiden autenttisuus

Resurssina autenttisuus on autoritäärisesti vahvistettavissa tai haastettavissa oleva status, joka ei ole kaikkien ulottuvilla (Coupland 2013: 417). Autenttisuus edellyttää yksimielistä, erityisesti saamelaisten asiantuntijoiden kesken luotua konsensusta siitä, että tuote täyttää saamelaisen autenttisuuden kriteerit. Autenttisuuden kriteerit ovat yhtenäisen kulttuurisen ja ideologisen matriisin mukaiset ja tuotteen tulee voida paikantua niiden muodostamaan arvojärjestelmään (Coupland 2003: 418-419; ks. myös autenttisen tuotteen määrittelyn kriteeristö luku 4.2.2). Saamelaiselokuvien autenttisuuden ideologista matriisia ja siellä luotua konsensusta siitä, mikä on saamelainen elokuva, voidaan tarkastella Skábmagovien pääjärjestäjän Saamelaistaiteen tuki ry:n ylläpitämän Sámi-Film tietokannan avulla. Internetsivuilla saamelainen elokuvatuotanto määritellään näin:

Saamelaistuotannoiksi on tässä tietokannassa laskettu kaikki tuotannot, joissa saamelaisia on ollut keskeisissä tehtävissä (esim. ohjaajana, tuottajana, käsikirjoittajana).²⁹

Määritelmä on samankaltainen edellisessä aineistoesimerkissä esiteltyjen saamelaisen elokuvan tuotantoperusteiden kanssa. Myös Skábmagovat-elokuvafestivaalin tärkeä edellytys festivaalin autenttisuudelle on sen ohjelmisto. Seuraavassa otteessa festivaalijohtaja Anni pohtii festivaalin oleellisia funktioita. Hän määrittelee käsityksensä ohjelmiston ja Skábmagovat-festivaalin autenttisuudesta.

- (33.) Anni: sitten tietenki (...) että me pysyttäis saamelaisena festivaalina, että meihin vois luottaa että me näytetään saamelaisten ihmisten tekemiä elokuvia (.) koska me voitais täyttää koko meidän ohjelmisto suomalaisten tai englantilaisten tai ranskalaisten tai ihan minkä maanlaisten ihmisten tekemillä elokuvilla mitkä kertoo saamelaisista, eli sen takia musta on erittäin tärkeää että jos me näytämme vierasnäytöksen niinku tällä kertaa Utsjoen Beckhamit oli niin se pitää olla hyvin perusteltua meille, että miks me niin tehdään ja siihen merkitä selkeesti, että se on sit vierasnäytöntö, eikä niin kuin saami kutonen vaikka että tehdä se selväksi että näin on asiat että muut festivaalit tietää, kun muilla festivaaleilla se on erittäin tärkeää kuka on (,) ja, ja ne voi sitten luottaa siihen että meillä on, että meillä on tämmönen ajatus
- Reetta: että on saamelaiset tekijät
- Anni: niin sama koskee meidän ulkomaanohjelmistoa, että meillä on siten oikeesti ne, ne intiaanit ne tehneet eikä joku muu

²⁹ Osoite: <http://www.skabmagovat.fi/samifilm/index.php/> (Luettu 17.2.2014).

Tapahtuman autenttisuus on esimerkissä sidoksissa saamelaisuuteen ja muiden alkuperäiskansojen etniseen identiteettiin. Annin näkökulmasta on oleellista, että festivaaliohjelmisto on koostettu alkuperäiskansojen tekemistä elokuvista, ja että festivaali voi tätä kautta profiloitua saamelaiseksi elokuvafestivaaliksi. Saamelaisuus merkitsee tässä esimerkissä sitä, että festivaali ei esitä muiden kuin saamelaisten tekemiä elokuvia saamelaisista. Valtaväestön kiinnostus saamelaisia kohtaan on ollut suurta pitkään, ja erilaisia etnografisia elokuvia, dokumentteja ja saamelaisalueelle sijoittuvia elokuvia on tehty ja tehdään yhä runsaasti (vrt. Lehtola J. 2000). Annin mukaan vierasnäytökset halutaan merkitä ohjelmistoon selkeästi ja niiden esittämiselle on oltava painava syy. Anni käyttää sanaa *luottaa* painottaessaan saamelaisen ohjelmiston autenttisuutta. Sanalla hän korostaa autenttisuuden yhdessä sovittavaa ideologista matriisia tuotteistettavan pääoman arvon määrittämisessä. Mobilisoimalla tämän yhdessä sovittun ja erilaisin käytäntein vakiinnutetun pääoman tapahtuma voi perustella olemassaoloon ja hakea esimerkiksi rahoitusta.

Anni haluaa, että festivaali *pysyy* saamelaisfestivaalina, eli vaikka tapahtuman esityspaikat, ohjelmisto ja esimerkiksi vastuussa olevat henkilöt muuttuisivat, tulisi peruskonseptin pysyä samana. Koko Skábmagovien toimintaa ohjaavan tärkeimmän periaatteen voikin haastattelujen perusteella määritellä olevan juuri ohjelmiston saamelaisen autenttisuuden. Tässä mielessä etninen autenttisuus, kuuluminen alkuperäiskansaansa, on tapahtumassa tärkeämpi autenttisuutta rakentava tekijä kuin esimerkiksi alkuperäiskansan kieli, elokuvan aihe tai tapahtumapaikka.

Luotettavuuden periaatteen tulee Annin mukaan koskea myös ulkomaista, muiden alkuperäiskansojen tuottamaa ohjelmistoa. Ulkomaisten festivaalilla esitettävien elokuvien tulee olla etnisesti alkuperäiskansoihin kuuluvien henkilöiden tekemiä, eikä kyseisen maan valtaväestön alkuperäiskansoistaan tekemiä elokuvia hyväksytä. Skábmagovat ei halua ohjelmistoon antropologisia elokuvia,³⁰ vaan painotus on alkuperäiskansoihin kuuluvien henkilöiden taiteellisen työn esittämisessä ja töiden levittämisen mahdollistamisessa. Tässä mielessä festivaalilla ei haluta varsinaisesti esitellä eksoottisiksi koettuja kansoja, vaan tuoda saamelaisten ja muidenkin alkuperäiskansojen elokuvatuotantoa samalle viivalle valtaväestön tuotantojen kanssa, toimimaan samoilla ehdoilla. Autenttisuuteen kytkeytyvä pääoma on kuitenkin vartenotettava resurssi erityisesti matkailussa ja festivaalituotteen brändäämisessä.

Autenttisuuteen kytkeytyvä erottumisen pääoman hyödyntäminen on elokuvantekijänä toimivan Annin mielestä yksi tärkeimpiä Skábmagovien funktioista. Annin Saamelaisalueen koulutuskeskuksessa lopputyönä tekemä dokumentti sai ensi-iltansa Skábmagovilla, ja työ pääsi sitä kautta maailmanlaajuiseen levitykseen erilaisille alkuperäiskansojen festivaaleille. Dokumentin esittäminen erilaisten prosessien ja kieliin liittyvien käytänteiden kautta autenttiseksi hyväksytyssä ympäristössä mahdollisti osaltaan sen pääsyä laajempaan

³⁰ Poikkeuksen ohjelmistossa muodostavat vanhat arkistofilmit, jotka ovat usein dokumentteja tai antropologisia filmejä saamelaisista tai Lappiin liittyvistä ilmiöistä, ja merkitty ohjelmistoon otsikolla *Arkistojen aarteita*.

levitykseen erilaisten verkostojen kautta. Näissä verkostoissa ja niiden erilaisissa konteksteissa, kuten imagineNATIVE-festivaalilla on samankaltaisia autentisointiprosesseja meneillään kuin Skábmagovilla ja yhteinen konsensus alkuperäiskansatuotteen autenttisuuden rakentumisesta. Seuraavassa otteessa Anni kertoo Skábmagovien roolista omasta elokuvantekijän näkökulmastaan:

- (34.) Anni: joo, ja sit tavallaan, et se kaikki lähti Skábmagovista
 Anni: että mä en usko että mä oisin osannut alkaa sitä markkinoimaan siinä vaiheessa itse, minnekään lähettämään (.) ja se että se Skábmagovissa näytettiin, niin se anto, se ehkä on antanu mulle sen koko perusteen, se on se lähtö, se on siitä mistä on mulle tämä ura sitten lähteny sitte dokumentin tekijänä käyntiin (.) ja sen takia mä pidänkin Skábmagovia edelleen (.) no minun mielestä ne on tärkein, tärkein saamelaisen elokuvantekijöiden foorumi no tietenki Norjan puolella ajatellaan että se on joku muu
 Reetta: mmm
 Anni: mutta minun mielestä se on niinku, tai varsinkin Suomen puolen tekijöille se on ehdottomasti tämä paikka (.) ja tällä, täällä kuitenkin käy näitä industry ihmisiä, on käyny YLEltä ihmisiä ja tuottajia käy ja tämmöset tää on oikeesti mahdollisuus täältä on mahdollisuus päästä eteenpäin ja löytää hyviä kontakteja ja ja tai festivaaleille ja näin

Annin oma elämänhistoria saamelaisena ja dokumentintekijänä on yksi hänen töidensä autentisointiprosessien tärkeistä tekijöistä. Anni korostaa sitä, että Skábmagovat on hänen mielestään tärkein Suomen puolen foorumi saamelaiselokuville. Autenttiseksi mielletyssä kontekstissa esitetyksi tuleminen voi poikia elokuvalla menestystä alkuperäiskansojen elokuvanteon ja festivaalien verkostoissa, ja johtaa myös muille, kukaties laajemmille areenoille. Kun elokuvia ovat katsomassa muutkin levittäjät kuin alkuperäiskansojen verkostoihin kuuluvat, se saattaa päätyä myös valtavirran ohjelmistoon, kuten televisioon tai sellaisille festivaaleille, joilla ei ole alkuperäiskansapainotusta. Anni näkee tämän tärkeänä mahdollisuutena, jonka avulla saamelainen elokuva saadaan liikumaan muullekin kuin saamelaiselle yleisölle.

Festivaalin saamelainen autenttisuus rakentuu myös sen työntekijöiden etnisiteetin ja näiden elämänhistoriaan liittyvien, tuotteistettavissa olevien taitojen kautta. Asetelma paikallisten ja alueellisten autenttisen saamelaisuuden normien ja kansainvälisesti markkinoitavissa olevan saamelaisen tapahtuman kesken vaatii tasapainottelua ja kompromisseja myös työvoiman rekrytoinnin suhteen. Seuraavassa otteessa festivaalijohtaja Anni kertoo siitä, kuinka autenttisten ja ammattitaitoisten työntekijöiden löytäminen voi olla haastavaa.

- (35.) Reetta: mikä sun mielestä on haastavinta tässä työssä
 Anni: no ehkä semmonen (.) meitä on niin (.) niitä ketkä voi tehdä tätä työtä on tällä alueella niin vähän että se tuntuu olevan jokavuotinen ongelma löytää esimerkiksi tuottaja nyt ku (nimi) on lähteny pois elikkä se alkaa semmosella stressillä että mistä me löydetään tuottaja ja jos se joka vuosi vaihtuu se tuottaja niin sehän on sitten meiltä

- Reetta: muilta tietenkin kun opetetaan koko ajan joka vuosi uusi niin se on melkein sama sitten niinkun
 tehä ite
 Anni: niin että se on, se on mun mielestä ehkä se haastavin asia se että löytää täältä alueelta (,) tai ensinnäkin se että löytää saamelaisen ammattilaisen tähän hommaan ja jos ei se onnistu kuten yleensä ei onnistu niin sitten jonkun muun mutta mistä tänne saadaan kun palkat ei ole kovin hyviä ja eikä ihmisillä ole mitään tahtoa välttämättä tulla Inariin moneksi kuukaudeksi että se on, se on ehkä mun mielestä se suurin haaste

Autenttisten saamelaisten ammattilaisten löytäminen festivaalin eri tehtäviin, kuten tuottajaksi, on Annin mielestä festivaalijohtajan työn suurin haaste Skábmagovilla. Inarin perifeerinen sijainti keskuksiin nähden karsii sellaisia potentiaalisia työntekijöitä, joilla olisi sekä kulttuurialan että projektityön tuntemusta. Kaikki eivät ole valmiita muuttamaan, tai heillä ei ole mahdollisuutta asua lyhyitäkin aikoja pohjoisessa. Anni mainitsee erityisesti ongelmaksi tuottajan jatkuvan vaihtumisen, joka vie muilta työntekijöiltä työaikaa. Ensimmäisenä tavoitteena on löytää festivaalin eri tehtäviin saamelainen työntekijä, mutta jos se ei ole mahdollista, muutkin huomioidaan. Kulttuurialan palkkojen pienuus voi myös karsia henkilöitä, jotka ovat valmiita muuttamaan osaksi vuotta Inariin. Annin mainitsemat ongelmat rekrytoinnissa korostavat perifeerisen ja saamelaisen autenttisuuden pohjaavan tapahtuman järjestämisessä ilmeneviä ongelmia. Ongelmat kertovat erityisesti työvoiman ja kieliresurssien liikkuvuudesta keskusta-periferia akselilla. Ammattilaisia ja autenttisuuden kriteerit täyttäviä henkilöitä on helpointa rekrytoida keskusten alueella ja perifeerisen alueen tapahtumassa ratkaisut ovat neuvottelunvaraisia.

Työntekijävalinnat tehdään autenttisuuden ja etnisyyden kriteereihin nojautuen, mutta myös muut ominaisuudet, kuten saamelaisen kulttuurin tuntemus ja kielitaito voivat vaikuttaa valintaan. Kaarlo toimi vuonna 2010 festivaalilla koordinaattorina ja vuonna 2011 tuottajana. Kaarlo pohtii etnistä autenttisuutta ja Skábmagovilla työskentelyä seuraavassa esimerkkioitteessa:

- (36.) Reetta: ootko saanu mistään taholta tai keneltäkään semmosta palautetta siitä että et oo ite saamelainen mutta oot kuitenkin tässä hommassa?
 Kaarlo: no ((pitkä tauko)) en varsinaisesti tässä hommassa tuota ne ihmiset jotka sellasta palautetta antaa niin ne ei välttämättä tiä mistä on oikeesti kysymyskään (.) ja se että jos tekee käytännön järjestelyjä käytännön järjestelyjä festivaaleille ja hakee rahotusta ja näprää tuolla tietokoneen kanssa, niin siinä ei varsinaisesti (,) no tottakai siinäkin voi olla vaikutusta ja onki vaikutusta kulttuuriin ja miten sen toteuttaa ja näin, mutta, juuri se että mä en tee niitä taiteellisia ratkasuja ollenkaan mikä tekee mun tilanteen hyvin helpoksi että mä että se että jos mä varailen hotellihuoneita niin se on ihan sama siinä tilanteessa että onko se saamelainen vai suomalainen
 Reetta: niin
 Kaarlo: ja kyllä kai niinku kuka tahansa sen ymmärtää että ei sillä ole merkitystä ja toisekseen jos tähän tehtävään löytyy saamenkielentaitoi-

nen ihminen niin mun mielestä se on vaan todella hieno juttu jos löytyy saamenkielentaitonen ihminen joka tekee tän saman rullansin läpi niin voisin vaihtaa paikkaa vaikka hänen kanssa välittömästi mutta ehkä se ei nyt toimita tällä hetkellä((naurahtaa))

Kysymyksessä esitetään oletus siitä, että jollakulla voisi olla ennakkoluuloja ei-saamelaisista Skábmagovien työntekijää kohtaan. Kaarlo aloittaa vastaamalla *en varsinaisesti*, ja toteaa, että jos jollakulla olisi jotain sanottavaa tuottajan etnisiteettiä koskien, ei tämä henkilö ymmärtäisi tuottajan työn luonnetta. Kaarlon mielestä festivaalin autenttisuuden takaa ensi kädessä se, että taiteelliset ratkaisut, kuten ohjelmiston koostaminen ovat saamelaisien itsensä käsissä. Kaarlo siirtyy puhumaan saamenkielentaidosta tuottajan työssä ja mainitsee, että jos hänen töihinsä löytyisi saamenkielentaitoinen henkilö, se olisi hienoa, mutta hän ei usko sen todennäköisyyteen haastattelun tekemisen aikaan. Tässä Kaarlo ikäänkuin ohittaa oman saamen repertuaarinsa ja tarkoittaa saamenkielentaitoisella henkilöllä äidinkielistä autenttista puhujaa tai erittäin sujuvasti puhuvaa uutta puhujaa, jota hän ei katso itse edustavansa. Autenttisuuteen liittyvän kieli-ideologian paikantaminen Kaarlon haastattelupuheesta korostaa äidinkiellisen puhujan asemaa saamelaisessa tapahtumassa. Kielen arvo tuotteistettavana pääomana on parhaiten tuotteistettavissa, kun kieli kuuluu samaan pakettiin oikean etnisiteetin kanssa.

7.4 Dekolonisaatioon kytkeytyvät kieli-ideologiat

7.4.1 Pohjoissaame ja englantia dekolonisaatiotavoitteissa

Kieli-ideologioiden tutkimuksessa tarkastellaan aina jossakin mielessä kielen ja vallan yhteenkietoutumista (Blommaert 2005: 158). Valta-asetelmat kieli-ideologioiden rakentajina tulevat usein näkyviin, kun puhujayhteisössä on meillä jonkinlainen muutostilanne. Muutostilanne voi johtua esimerkiksi taloudesta tai yhteiskunnallisesta tilanteesta ja heijastua kielten välisiin hierarkioihin monikielisessä yhteisössä (Pietikäinen 2012: 410). Skábmagovien sosiaaliseen toimintaan ja kielikäytänteisiin vaikuttavat poliittiset ja taloudelliset prosessit, joiden vaikutuksesta joidenkin kielten arvoa ja käyttöä halutaan korostaa ja toisten resurssien arvo on pienempi.

Seuraan tässä alaluvussa näitä arvostuksia ja näkemyksiä kielistä alkupe- räiskansapolitiikan tekemisen välineenä. Nimeän tarkasteltavat kieli-ideologiat dekolonialisaatioon kytkeytyviksi kieli-ideologioiksi. Nimityksellä tuon esille niitä painotuksia, joita Skábmagovilla on tapahtumaa perustettaessakin ollut: pyrkimys antaa saamelaisille mahdollisuus kuvata itseään omalla tavallaan, omilla tarinoillaan ja omalla kielellään. Kolonialismiin liittyvät teemat ovat usein esillä festivaalin ohjelmistossa ja alkuperäiskansojen keskustelutilaisuuk- sissa. Saamelaisille dekolonisaatio voi nykyisin tarkoittaa esimerkiksi sitä, että koetetaan muuttaa tilannetta, jossa saamelaiset ovat suhteellisen näkymättömiä

julkisessa tilassa ja keskustelussa (Kuokkanen 2007: 151-152; Nyyssönen 2013a: 104). Skábmagovat on siten ohjelmistonsa sisältöjen puolesta ja itse tapahtumana vaikuttamassa dekolonisaatioprosesseihin.

Dekolonialisaation avulla pyritään purkamaan vallitsevia länsimaisen etnosentrismin mukaisia käytänteitä, teorioita ja yhteiskunnan vääristymiä (Seurujärvi-Kari 2011: 35). Dekolonialisaatioon liittyvät kieli-ideologiat ovat usein rinnakkaisia monikielisyyden ideologioiden kanssa ja ammentavat poliittisista valta-asetelmista ja myös matkailun viitekehystä. Esittelemistäni kieli-ideologioista ne ovat vahvimmin tulkittavissa pride- eli ylpeysdiskurssin näkökulmaa edustaviksi (vrt. Heller & Duchêne 2012; Blackledge & Creese 2012).

Skábmagovat-elokuvafestivaali on profiloitunut alkuperäiskansojen elokuvafestivaaliksi ja alkuperäiskansojen omien tuotantojen esittäminen on festivaalibrändin kulmakivi ja sen autenttisuuden tae, kuten edellisessä kappaleessa huomattiin. Kielikäytänteiden suhteen festivaalilla on myös tiettyjä, jälkikolonialiseen teoriaan ja tutkimukseen jäljitettävissä olevia linjanvetoja (esim. Kuokkanen 2000; 2007; Smith T.L. 1999). Koska alkuperäiskansojen kielet ovat useimmiten vähemmistökieliä valtioissaan, ei ole itsestään selvää, että niitä voidaan käyttää kaikilla yhteiskunnan toiminta-alueilla.

Erilaiset monikielisissä yhteisöissä pidettävät tapahtumat, joiden kielikäytänteitä lainsäädäntö ei kahlitse, voivat tehdä kieliä koskevat linjaukset itsenäisesti. Skábmagovilla kielikäytänteisiin vaikuttavat jälkikolonialistisen teorian mukaiset dekolonisaatiopyrkimykset. Festivaalin kääntäjä ja tulkki Seija linjaa festivaalin kielikäytänteitä seuraavassa esimerkkiotteessa. Seija kertoo festivaalin elokuvien jälkeisistä keskustelutilanteista, joissa hän on ollut tulkkauksessa tai muuten mukana, ja joissa saamelainen ohjaaja on paikalla ja suomi ei ole ollut elokuvan esityskielenä:

- (37.) Seija: joissain tilanteissa jos suomi ei ole ollenkaan mukana filmin esityskielenä niin sitten niissä puheissa ja semmosissa saatetaan käyttää just saamea ja englantia (.) ja yrityshän on että aina saamelaiset ohjaajat pääsee puhumaan äidinkieltään

Jos saamelaiset ohjaajat ovat mukana elokuviensa esitystilanteissa, pyritään siihen, että he pääsevät keskusteluissa puhumaan äidinkieltään. Seija ei määrittele tarkemmin, mikä saamenkielisten ohjaajien äidinkieli on, mutta oletan hänen tarkoittavan tässä yhteydessä jotakin saamenkieltä. Kommentti on dekolonisaatiotavoitteisiin kytkeytyvä kieli-ideologinen kannanotto, jossa yhdistetään ohjaajan saamelainen identiteetti, äidinkielen merkitys puhujalle, ja Skábmagovien toimiminen paikkana, jossa alkuperäiskansojen elokuvantekijät saavat puhua omaa kieltään.

Seijan esittää kieli-ideologisen näkemyksen siitä, että alkuperäiskansan oman kielen avulla voidaan ilmentää henkilön etnistä identiteettiä ja tukea kielen kytkeytyvää taiteellista ilmaisua. Seijan kommentissa on luettavissa myös ajatus siitä, että on sellaisiakin paikkoja, joissa saamen kielen puhuminen ei ole mahdollista. Skábmagovat alkuperäiskansojen elokuvafestivaalina haluaa profi-

loitua paikaksi, jossa käytetään saamenkieliä aina, jos jokin niistä on elokuvan-tekijän hallitsema resurssi. Kommentista on tulkittavissa kolonialististen valta-asetelmien purkamiseen liittyvä pyrkimys siihen, että saamenkielisen ohjaajan ei tarvitse käyttää valtakieltä, vaan hän voi esiintyä omalla äidinkielellään. Toisaalta Seijan äidinkieltä koskevan näkemyksen voi nähdä kumpuavaksi monolingvistiksi kieli-ideologioista, joissa kansa ja kieli niputetaan yhteen. Esimerkki osoittaa, kuinka kieli-ideologioiden tutkimus on aina tulkintaa, ja kieliä koskevat näkemykset moniselitteisiä (Mäntynen ym. 2012).

Skábmagovilla kielet toimivat kolonialististen valta-asetelmien purkamisessa ja dekolonisaation välineinä esimerkiksi siten, että alkuperäiskansojen ohjaajille halutaan tarjota mahdollisuus puhua äidinkieltään. Kuitenkin myös *lingua franca* englanti (ks. Canagarajah 2007: 91, 94) on tärkeässä osassa festivaalilla, kuten kielikäytänteitä koskevassa luvussa 6 huomattiin. Englannin käyttö on tässä sosiaalinen prosessi ja yhteydessä festivaalin kansainväliseen luonteeseen. Englannin ei, eikä sen haastattelupuheessa nähdä olevan ristiriidassa festivaalin alkuperäiskansakonseptin kanssa. Englanti ei Skábmagovien kontekstissa herätä konnotaatioita kolonisaatioon, vaan on neutraali ja järkevä valinta kompleksisessä monikielisessä yhteisössä. Neutraaliksi mieltäminen heijastaa ideologiaa, jonka mukaan englanti ei ole kenenkään kieli ja samanlaisesti se on kaikkien kieli.

Englannin mukanaolo festivaalin kielikäytänteissä nähdään luonnollisena valintana. Esimerkiksi alkuperäiskansojen keskustelutilaisuudet yleisön edessä ovat useimmiten englanninkielisiä, ja kääntäjä ja tulkki Seija kääntää puheen suomeksi. Kysymykseeni alkuperäiskansojen keskustelutilaisuuksien tulkkauksen kielenvalinnasta Seija jatkaa vastausta näin:

- (38.) Seija: että tää on kuitenkin kansainvälinen festivaali niin että se englanti kulkee siellä mukana koko ajan koska meillä on ympäri maailmaa ihmisiä (,) ja sitten sen lisäksi käytetään jotain niitä muita tarvittavia kieliä (,) toki meillä on ollu esimerkiksi Brasiliasta ihmisiä silloin tietysti portugali oli mukana tulkkauksenä ja näin (,) mmm, et sit semmoset, no nyt tällä hetkellä tuolla on hankittu näille tälle meidän Algonquin-intiaani tuota niin vieraalle niin ranskankielinen tulkki
- Reetta: joo
- Seija: että hän pääsee ranskaa puhumaan kun hän ei sitte puhu taas englantia kun tulee Kanadasta Quebecin suunnalta (...) mutta et toisaalta niinku kyllä nyt ihmiset osaa sen verran niinku et jos ihminen istuu salissa ja katsoo filmejä niin se voi esittää oikeestaan melkein millä kielellä tahansa kysymyksen ja se kyllä tulkataan sitten niinku niinkun näille meidän pääkielille, saamelle ja englannille

Seija painottaa Skábmagovien kansainvälisyyttä ja perustelee englannin mukanaoloa sillä, että festivaalille osallistuu ihmisiä ympäri maailmaa. Englanti kansainvälisyyden indeksinä on monikielisissä käytänteissä Seijan mielestä luonteva valinta kommunikaation kieleksi. Jos kansainväliset vieraat eivät puhu englantia, heille hankitaan tulkki. Seija käyttää esimerkkinä Brasiliasta saapu-

neita vieraita, joille hankittiin portugalinkielinen tulkki, ja haastatteluvuonna 2010 festivaalilla vierailleita Kanadan ranskankieliseltä alueelta saapuneita alkuperäiskansavieraita, joille hankittiin ranskankielinen tulkki. Seijan ilmaus *pääsee ranskaa puhumaan* heijastaa monolingvististä kieli-ideologiaa äidinkielen merkityksestä ja toisaalta viittaa autenttisuuden rakentumiseen kielten kautta. Quebecissa ranska on myös vähemmistökieli ja poliittisesti latautunut valinta myös alueen alkuperäiskansojen keskuudessa. Haastatteluotteessa mainitut englantia, ranska ja portugali ovat kaikki alkuperäiskansojen asuttamien maanosien valloittamisen aikaan tuotuja kieliä, jotka vakiinnutettiin valtakieliksi kolonialististen prosessien kautta. Näiden kielten käyttö on vähentänyt tai kokonaan tukahduttanut alkuperäiskansojen omien kielten käyttöä, arvoa ja merkitystä. Silti suurten valtakielten käytön ei nähdä olevan ristiriidassa alkuperäiskansojen tuotantoihin keskittyvällä elokuvafestivaalilla.

Otteen loppupuolella Seija tekee mielenkiintoisen viittauksen järjestäjien monikielisten repertuaarien laajuuteen. Hänen mukaansa yleisö voi esittää *melkein millä kielellä tahansa* kysymyksen ja se pystytään tulkkamaan pääkielille saameksi tai englanniksi. Seija asemoi kielivähemmistön monikieliset resurssit laajoiksi ja kattaviksi ja nimeää festivaalin pääkieliksi pohjoissaamen ja englannin. Kieli-ideologisesti pohjoissaame korostaa tapahtuman autenttisuutta ja tapahtuman toimimista kolonialististen valta-asetelmien purkajana, ja englantia puolestaan toimii kansainvälisen elokuvanteon ja alkuperäiskansojen verkostojen kielenä.

Esimerkki osoittaa, että Skábmagovilla käytetään muitakin kieliä kuin englantia, saamen kieliä tai suomea, ja että alkuperäiskansavieraiden repertuaareihin sopivia käytänteitä harkitaan ja suunnitellaan etukäteen. Kielten välisissä neuvotteluissa ja tilanteisessa, ennalta suunnittelemattomassa kielenvalinnassa arvokkaaksi ei osoittaudu yksittäisten resurssien äidinkielentasoinen hallinta. Arvokasta on monikielisyys ja pohjoissaamen ja englannin taito. Skábmagovien kielikäytänteitä voi pitää saamelaiden nykyaikaistettuna itsekuvana (Lehtola ja Länsman 2012: 14), jossa vastustetaan valtaväestön luomia saamelaiskuvia myös kielikäytänteiden osalta. Festivaaliyhteisön itse määrittelemät, muuttuvat kielikäytänteet kertovat nykyajan saamelaisuudesta, joka on monikielistä, ja jossa kansainvälisten verkostojen hallinnoimiseen käytettävä resurssi englantia on arvokkaampi kuin suomi. Skábmagovien järjestäjät ja elokuvien tekijät toimivat globaalien talousvirtausten ehdoilla, mutta kuitenkin myös kansallisvaltioiden kulttuurin rahoitusmekanismeista riippuvaisina.

Englannin vahvaa läsnäoloa kielikäytänteissä ja esimerkiksi seminaarin ja paneelikeskustelun englanninkielisyyttä ei haastatteluissa juurikaan kyseenalaisteta. Ainut poikkeus tässä on juontaja Sonja. Sonjan mielestä Skábmagovien profiloituminen alkuperäiskansojen festivaaliksi on jossain määrin ongelmallista, sillä sen ajatellaan edellyttävän englannin käyttöä toisinaan saamen kielten kustannuksella:

- (39.) Sonja: se alkuperäiskansojen festivaali, se tekee tosi paljon (...) vaikka se on niinku alkuperäiskansojen festivaali niin silti on niinku altavastaaaja (.) tuntuu että jotenkin sen kielen kanssa ja aina on joku suutunu että miksi miksi on vain saameksi (.) tiitätkö että omien omien saamelaisten omista järjestämissä festivaaleissaki niinku joutuu pyytelemään anteeksi että käytetään saamea

Otteen alussa Sonja viittaa englannin yleistymiseen kielikäytännöissä, jota kansainvälisyys edellyttää. Festivaalin profiloituminen muidenkin kuin saamelaisten elokuvafestivaaliksi, ja termin alkuperäiskansojen elokuvafestivaali käyttö, velvoittaa hänen mielestään jossain määrin liikaa muiden kielten kuin saamen kielten käyttämiseen. Sitten Sonja siirtyy puhumaan näkemyksestään siitä, että vaikka Skábmagovat on alkuperäiskansojen ja saamelaisten oma festivaali, joudutaan tekemään runsaasti kompromisseja kielikäytännöissä. Sonja kokee, että saamelaisella festivaalilla tulisi olla luonnollista käyttää saamen kieliä ja yksinomaan saamen kieliä, jos juontaja näin haluaa tehdä. Käyttämällä ilmaisua *saamelaisten omista järjestämissä festivaaleissaki niinku joutuu pyytelemään anteeksi että käytetään saamea* Sonja esittää voimakkaan kieli-ideologisen kannanoton. Hän esittää, että festivaalin tulisi nykyistä suuremmassa määrin toimia myös kielikäytänteiden osalta kolonialististen valta-asetelmien ja kansallisvaltion kielihegemonian purkamisen paikkana.

Kommentista on luettavissa turhautuminen siihen, että saamenkielinen joutuu tekemään jatkuvasti kompromisseja ja käyttämään valtakielisiä eri paikoissa. Saman joustamisen ja ei-saamenpuhujien huomioimisen tulisi vielä jatkua saamelaisten omalla festivaalillakin. Ristiriita on konkreettinen, kun huomioidaan festivaalin järjestäjien pyrkimys siihen, ettei ketään, esimerkiksi kylän suomenkielisiä suljeta tapahtuman ulkopuolelle, ja toisaalta pyrkimys edistää saamen kielten käyttöä, saamelaista kulttuuria ja saamelaisten elokuvaohjaajien tuotantoja. Osaltaan järjestäjät kokevat, että heidän on pakko huomioida muutkin kuin saamenkieliset. Ruohonjuuritasolla tehtävä kielen valintakaan ei ole vapaata alueen monikielisen historian painolastista ja vaatimuksista, joiden koetaan tulevan saamelaisyhteisön ulkopuolelta.

Suomen mukanaolo kielikäytännöissä on jännitteistä. Aikaisemmassa esimerkissä kappaleessa 7.3.2 festivaalijohtaja Anni pohti rekrytointiin liittyviä kysymyksiä, ja kertoi saamelaisten ammattilaisten löytämisen haasteista. Suomen kielen mukanaolo on osittain paitsi alueen sosiolingvistiseen historiaan liittyvää, myös työntekijöiden kommunikointiin liittyvä ”välttämätön paha”. Suomen asemaa kielikäytännöissä pohtii tulkki Seija seuraavasti:

- (40.) Seija: mutta ehkä se on sillä lailla että niinku et saamenkieliset pääsee puhumaan saamea ja sit englanti on lisäksi ja sit suomea käytetään niinku tavallaan tarvittaessa (.) et se tarve voi tulla niinku meidän työväestä ((naurahtaa)) tai sit se voi tulla yleisöstä

Valtakieli suomen rooli on ideologisesti latautunein ja tämä ilmenee siten, että Seija rajaa suomen käytön vain sellaisiin tilanteisiin, joissa pohjoissaame tai englantia resursseina eivät toimi. Tarve käyttää suomea voi tulla joko yleisöstä tai Skábmagovat-organisaation sisältä, sen oman työväen tarpeista. Seija tuo esille festivaalin alkuperäiskansaideologian ja valtakielisten työntekijöiden kieliresurssien välistä ristiriitaa naurahtamalla ja mainitsee vielä, että tarve suomen käytölle voi tulla myös yleisöstä. Suomi halutaan pitää kielenä, jota käytetään vaan tarvittaessa, mutta kokonaan sen käyttöä ei ole voitu ohittaa työntekijöidenkään elämänhistoriat ja tuotteistettavissa olevat taidot ja repertuaarit huomioonottaen.

Kolonialististen valtasuhteiden purkamiseen liittyvän kieli-ideologisen näkemyksen mukaan pohjoissaamen kieli on luonteva festivaalin joka tilanteeseen ja työtehtäviin sopiva kieli. Englanti puolestaan on kansainväliseen viestintään neutraali valinta. Suomen tilanne taas on ongelmallinen, ja se on kolonialistisesti latautunut resurssi. Idealisessa tilanteessa suomi on ainoastaan tarvittaessa käytettävä toissijainen vaihtoehto. Suomi onkin varattu työntekijöiden väliseen nopeaan kommunikointiin silloin kun virallinen ohjelma on muun kielinen.

Jokainen haastateltava puhuu festivaalista ja siellä käytetyistä kielistä omasta ammatillisesta asiantuntijan näkökulmastaan. Tämän vuoksi käsitykset pohjoissaamen ja muiden kielten asemasta ja merkityksestä festivaalin toimintavuosien aikana voivat vaihdella. Festivaalin kääntäjä ja tulkki Seija on ollut töissä Skábmagovilla sen perustamisesta lähtien. Hän on sitä mieltä, että pohjoissaamea on alettu käyttää entistä enemmän julkisissa yhteyksissä kuten mediassa, ja että tämä näkyy myös Skábmagovat-festivaalilla pohjoissaamen kielen yleistymisenä:

- (41.) Reetta: niin ossaatko niin tälleen kahentoista vuoden perspektiivillä sanoa että onko tuon pohjoissaamen rooli ja merkitys muuttunu näillä festivaaleilla
- Seija: on joo, kyllä sen käyttö on lisääntyny ehdottomasti aika voimakkaastikin et kyllä alussa käytettiin varmaan niinku suomea ja englantia
- Reetta: joo
- Seija: ja sitte oli muutama ohjaaja tietysti jotka käytti saamea mut kyllä se siis kyllä se on lisääntyny selvästi
- Reetta: mistä se johtuu
- Seija: se johtuu siitä että (.) että ylipäättään sitä kieltä on alettu käyttää niinku kaikkialla julkisuudessa, näillä julkisilla domeineilla enemmän kuin mitä sillon kun tää alko (.) ja sitten tiedetään tietysti että ymmärtävien ihmisten määrä on lisääntynyt että sehän tietysti helpottaa sit sen käyttöä koska tietää että sieltä yleisöstä puolet ymmärtää sen neljän sijaan mikä saatto olla se alkuvaiheen tilanne
- Reetta: niin
- Seija: että tota niin et kyllä sillä lailla on lisääntyny selvästi

Seija painottaa, että pohjoissaamen kielen käyttö puhetilanteissa on lisääntynyt, kun tarkastellaan Skábmagovat-elokuvafestivaalin ajallista jatkumoa vuodesta 1999 vuoteen 2010. Alkuaikoina Skábmagovilla käytettiin puhekielenä Seijan mukaan enemmän suomea ja englantia ja pohjoissaamea puhui vain muutama ohjaaja. Nyt tilanteessa on tapahtunut muutos, ja pohjoissaamen käyttö resurssina on lisääntynyt Skábmagovat-elokuvafestivaalin yleisön ja järjestäjien sekä elokuvantekijöiden keskuudessa. Kun vähemmistökieltä käytetään julkisuudessa, kuten mediassa ja eri instituutioissa, kielen näkyvyys ja tunnettavuus sekä sitä hallitsevien ihmisten määrä kasvaa. Tämä vaikuttaa kieleen siten, että sen liikkuvuus ja arvo puhujiensa pääomana muuttuu. 2000-luvun alussa festivaalin kielikäytänteet ovat Seijan mukaan olleet erilaisia johtuen siitä, että pohjoissaame oli vain pienen yleisön osan hallitsema resurssi. Näkemys heijastaa vähemmistökielten uusia rooleja populaarikulttuuriin ja matkailuun liittyvissä töissä.

Festivaalin juontajalla Sonjalla on myös näkemys pohjoissaamen arvon muuttumisesta. Sonja on aloittanut työt festivaalilla vuonna 2003, joten hänenkin ajallinen perspektiivinsä festivaalin kielikäytänteiden tarkastelussa on pitkä.

- (42.) Reetta: no vielä noista kieliasioista yksi kysymys että tuntuuko sinusta että se yleisö osaa enemmän saamea kuin esimerkiksi sillon 2003 kun sää alotit (.) että näkyskö se jotenkin
- Sonja: no emmä tiä osaako enemmän ei ehkä osaa enemmän mutta mä en tiä onko mun ajatus muuttunu vai ihmisten, että niin enemmän on ok, että jos ei niinku, jos on vaan saameksi (.) että se on mun mielestä muuttunu, tai sillä tavalla, että on saameksi keskustelua että niinku ennen on mun mielestä ollu niin kova se että, no niin no puhuisin saameksi mutta tässä nyt näkyy olevan tätä suomenkielisiäkin ihmisiä että puhun nyt, että niinku aina se anteeksi, että puhun saamea, että ei että puhun koska, että puhutaan sitä valtakieltä helposti (.) että se on varmaan niinku muuttunu, että nyt ollaan enemmän että anteeksi, että puhutaan nyt saamea mutta tota, että harmi että ne jotka ei osaa mutta täytyy sit yrittää sitte pärjätä kaikkien kielten kanssa (.) sillä tavalla se asenne on mun mielestä vähän muuttunu mutta samat ihmiset siellä on ja sama kieli että yhtä vähän tai yhtä paljon siellä on niitä saamenkielisiä mun mielestä

Sonjan mielestä festivaalin järjestäjien tai yleisön saamen kielen taidoissa ei ole tapahtunut muutosta, mutta muutos on havaittavissa kielten käyttöön liittyvissä asenteissa. Sonja pohtii sitä, ovatko hänen omat kieli-ideologiansa koskien pohjoissaamen käyttöä muuttuneet, vai onko myös yleisön kieli-ideologioissa tapahtunut muutosta. Tämä muutos merkitsisi sitä, että pohjoissaame on yleisempi valinta puhetilanteissa ja suomen puhuminen on vähentynyt. Dekolonisaatiotavoitteita myötäillen Sonjan mielestä saamenkieliset eivät enää pyytele anteeksi valtakieliseltä yleisöltä pohjoissaamen käyttöä juonnoissa ja puhetilanteissa.

Sonjan kommentti *harmi että ne jotka ei osaa, täytyy yrittää sitte pärjätä kaikkien kielten kanssa* on kieli-ideologisesti merkityksellinen. Se kertoo festivaalin alkuperäiskansakonseptiin kytkeytyvistä dekolonisaatiotavoitteista ja saamenkie-

lisille tutusta monikielisyydestä. Kielten hegemoniaa pyritään muuttamaan vähentämällä valtakielen puhumista, ja valtakielisiltä odotetaan samanlaista monikielisyyteen sopeutumista ja suvaitsevaisuutta, jota saamelaiset ovat kansallisvaltiossa joutuneet noudattamaan. Sonja kuitenkin kiistää sen, että saamenkielisten määrä olisi lisääntynyt, ja on sitä mieltä, että festivaalin yleisö koostuu suurelta osin henkilöistä, jotka käyvät festivaalilla vuodesta toiseen. Aikaisemmin ei-pohjoissaamen puhujien huomioiminen johti Sonjan mielestä helposti siihen, että juonnoissa tai keskustelutilaisuuksissa käytettiin valtakieltä eli suomea. Pohjoissaamen arvo kommunikoinnin ainoana tai ensisijaisena resurssina on kohonnut, ja asenteet ovat muuttuneet vähemmistökielille suotuisemmiksi. Seuraavassa otteessa Sonja linjaa omia juontokäytänteitään ja kieli-ideologioitaan festivaalin esiintymistilanteissa:

- (43.) Sonja: no onhan se semmonen ideologia, siis kun siellä festivaalilla, sitä-hän ei oo niinku päätetty että mikä se on se politiikka mutta oman tietenki kielipolitiikan ja valintojen mukaan ja tietenki helpointa on puhua saamea ja noin jotenki on niinku helppo puhua saamea jos on niinku saamelaisia muita ja tietenki kun puhuu niin tuntuu hyvin kummalliselta jos on saamelainen yleisö ja sit puhuis niinku suomea kun juontajana sä kuitenkin keskustelet niitten ihmisten kanssa jotka on siinä tilassa että olis hyvin omituista puhua suomea jos on saamenkielinen yleisö

Sonja käyttää otteessa sanaa ideologia kertoessaan omista käytänteistään. Hän painottaa alaluvussa 7.1.1 havaittua festivaalin kieliä koskevan linjauksen puuttumista organisaation tasolla ja korostaa jokaisen juontajan omien kieli-ideologioiden merkitystä kielenvalinnassa. Sonjan tässä esittämän kieli-ideologian tulkitsemisen dekolonisaatiopyrkimyksiin kytkeytyväksi ja pohjoissaamen ideologiasta asemaa korostavaksi. Myös pohjoissaamen liikkuvuus lingvistisenä resurssina tulee otteessa esille, sillä Sonjan mielestä olisi omituista puhua suomea sellaiselle yleisölle, jonka hän tietää puhuvan myös saamea.

7.4.2 Pienemmät saamen kielet ja dekolonisaatiotavoitteet

Haastateltavat näkevät pohjoissaamen asemassa dekolonisaatiotavoitteiden mukaisia muutoksia, mutta mikä on muiden saamenkielten asema Skábmagovilla? Kuten kielikäytänteitä koskevassa analyysiluvussa ilmeni, muut alueen saamen kielet eivät ole suuressa määrin esillä festivaalin puhetilanteissa tai kirjallisessa materiaalissa. Seuraavassa otteessa Seija pohtii inarinsaamen ja koltansaamen asemaa festivaalin puhetilanteissa, joissa hän on ollut tulkkina ja kääntäjänä:

- (44.) Reetta: entäs inarinsaame ja koltansaame, onko ne millään tavalla täällä olleet esillä
 Seija: no joo ei oo ollu esillä ja kun meissä ei oo ketään niiden taitajaa niinku tässä järjestäjäporukassa niin sitten ei oo käytetty mutta veikkaisin että inarinsaamea sitte ku alkaa tulla sitä porukkaa joka

osaa sitä niin varmaan käyttää sitä mutta kyllä se tietysti pikkusen niinku vaatii ihmiseltä olla siellä salin edessä ja käyttää sitä saamea jos se ei oo niinku äidinkieli että se, ei se ihan tota niin (...) saa aika reipas olla

Festivaalin järjestäjistä tulkki Seija ja juontaja Sonja ovat opiskelleet inarinsaamea, mutta mainitsevat taustatietolomakkeissa osaavansa lähinnä alkeet. Tämä kielitaito ei ole Seijan mukaan riittävä tällä hetkellä siihen, että inarinsaamea voitaisiin hyödyntää festivaalin eri tilanteissa enemmän. Saamelaisalueen koulutuskeskuksen inarinsaamenkursseilta saattaisi tulevaisuudessa olla tulossa inarinsaamentaitajia myös järjestäjien joukkoon. Inarinsaamen ja koltansaamenkin asema tulevaisuuden resurssina edellyttää revitalisaatiohankkeiden etenemistä ja uuden puhujasukupolven muodostumista aikuisten keskuuteen, ja osittain tähän tavoitteeseen on jo päästy. Inarinsaamen uudet puhujat ovat Seijan mukaan kuitenkin haastavassa tilanteessa, jos he esiintyvät inarinsaamella yleisön edessä. Seija esittää autenttisuuteen, dekolonisaatiopyrkimyksiin ja monolingvistiseen äidinkielen merkityksen korostamiseen liittyvän kieli-ideologisen näkemyksen, jossa ei-äidinkielen voi olla haastavaa käyttää kieltä esiintymistilanteessa. Käsitys kumpuaa alueen sosiolingvistiksestä historiasta ja eri saamelaisryhmien välisestä hierarkiasta, ja kytkeytyy uuden puhujan aseman haasteisiin vähemmistökielten puhujajyhteisössä.

Kysymys siitä, kuka uskaltaa käyttää pientä vähemmistökieltä yleisön edessä, kertoo äidinkielen puhujan asemasta täydellisen kielen haltijana. Se avaa myös näkökulmaa aikuisena opiskellun kielen epätäydellisyydestä, jota varsinkin esiintymistilanteessa saatetaan arastella käyttää. Esiintymistilanteessa kielenoppija ikäänkuin asettaa oman kielitaitonsa arvioitavaksi yleisön edessä. Yleisössä saattaa olla kieltä äidinkielenään puhuvia ihmisiä, joiden reaktioita tai arvioita resurssin hallinnasta saatetaan pelätä. Kielenoppija saattaa kokea, että hänen repertuaarinsa on vaillinainen ja hänen kielitaitoaan arvioidaan. Inarinsaamen tai koltansaamen puhuja saattaa olla myös etnosensitiivisyydestä johtuen epävarma kielenkäytön oikeutuksesta, kuten Sonjan kertomuksessa inarinsaamenkielen näytöksen juonnosta havaittiin. Jos henkilö ei ole itse inarinsaamelainen, hän voi arastella käyttää inarinsaamea julkisessa tilanteessa, koska jännitteinen resurssi kuuluu inarinsaamelaisille. Kuitenkin on huomattava, että saamelaistenkin keskuudessa on tunnustettu uusi ryhmä, inarinsaamen kielen opetelleet suomalaiset (vrt. Rasmus 2010). Uuden puhujan aseman tarkastelu tuo esiin kieli-ideologisen näkemyksen siitä, että etninen ryhmä omistaa kielen resurssina ja että kieli kuuluu enemmän äidinkielisille kuin kielen aikuisiällä uutena puhujana opiskelleille. Seija käyttää sanaa *reipas* kuvatessaan, mitä kielenoppijalta vaaditaan hänen ollessaan yleisön edessä ja käyttäessään puhetilanteessa kieliresurssia, joka ei ole äidinkielen veroinen.

Inarinsaamen ja koltansaamen nähdään olevan enemmän tulevaisuuden resursseja Skåbmagovien kontekstissa kuin nykyhetken kielikäytännöissä oleellisia kieliä. Huomionarvoista on se, että suomeksi tehdyissä haastatteluisissa haastateltavani useimmiten käyttävät sanaa saamenkieli ja tarkoittavat sillä pohjoissaamea, jonka arvo ja merkitys festivaalin ideologisena pääkielenä vai-

kuttaa kiistattomalta. Puhujamäärältään pienempien saamenkielten huomioiminen dekolonisaatiotavoitteiden mukaisesti, tietoisuus paikallisten saamenkielten revitalisaatiohankkeista, ja englannin läsnäolo kielikäytänteissä voivat aiheuttaa paineita järjestäjien kielikäytänteitä koskevissa neuvotteluissa. Juontaja Sonja arvioi kielikäytänteiden muuttumista ja sopeutuvuutta seuraavasti vuoden 2011 festivaalin jälkeen:

- (45.) Reetta: eli ne kieliasiat niissä juonnoissa niin ne niinku koko ajan, voisiko sanoo että ne niinku elää ja hakee paikkaansa jollakin lailla
 Sonja: kyllä ne elää ja sit just että tänä vuonna puhuttiin siitä että se englanti ottaa enemmän tilaa sehän on just sitä kansainvälistä, sitä (...) taas vaatii ja sitte taas niinku, mut tuntuu et koko ajan vaan vaatimuksetkin kovenee että pitää olla näitä kaikkia saamenkieliä ja (.) mutta mä luulen että se ratkasu siihen on niinku tulevaisuudessaki että inarinsaameksi kato kun nekin lisääntyy niitten elokuvatuotanto ja näin niin sit tietenki sit tänä vuonnahan on ollu myös se kolttakino ((2011)) että eihän se nyt ihan silleen et on ollu unohtukissa kaikki nää että kyllähän ne yritetään ottaa huomioon sen mukaan mikä on tilanne ja mun mielestä Skábmagovilla on tosi hyvä että ei oo semmosta keinotekosta niinku kaiken kääntämistä niinku saamelaiskäräjillä esimerkiks tai kunnilla on, että kaikki käännetään näille viidelle viralliselle kielelle
 Reetta: niin
 Sonja: et on tosi hyvä että tilanteen mukaan

Kielikäytänteet muokkaantuvat esimerkiksi festivaalin elokuvien ja eri tilaisuuksien juonnoissa jatkuvasti. Tässä esimerkissä Sonja nostaa aktiiviseksi toimijaksi englannin *joka ottaa tilaa* muilta kieliltä festivaalin kansainvälisen painotuksen vuoksi. Englanti on, kuten edellä esitettiin, dekolonisaatiopyrkimysten kannalta neutraali ja tapahtuman kansainvälisyyden vuoksi välttämättömäksi koettu valinta kommunikaatioon. Ulkoapäin tulevaksi paineeksi ja yhä kasvavaksi vaatimukseksi koetaan tässä esimerkissä myös kaikkien saamenkielten huomioiminen, jottei festivaali profiloituisi ainoastaan pohjoissaamelaisten tai pohjoissaamenkielisten festivaaliksi. Sonja uskoo kuitenkin tulevaisuudessa inarinsaamen ja koltansaamen kielten käytön lisääntymiseen, kun inarin- ja koltankielisiä tuotantoja saadaan lisää.

Inarinsaamen ja koltansaamen aseman kehittyminen festivaalilla seuraa siten pohjoissaamenkielisten tuotantojen kehityskaarta Inarissa. Ensin 1990-luvun lopulla Saamelaisalueen koulutuskeskuksessa oli koulutusta pohjoissaamenkielillä elokuvantekijöille, sitten elokuvia (dokumentteja ja lyhytelokuvia) alkoi valmistua, ja lopulta esityspaikaksi kehitettiin festivaali. Inarinsaamenkieliselle ja koltankieliselle tuotannoille esitysfoorumi on jo valmiina ja vakiinnutettu, ja nyt odotetaan kieli- ja dokumenttikoulutuksen satoa eli tuotantoja esitettäväksi (vrt. Lehtola ja Länsman 2012: 25). Sonja nostaa esimerkiksi muiden saamenkielten huomioimisesta Koltakinon, jota järjestettiin vuonna 2011 yhteistyössä samanaikaisesti Skábmagovien kanssa.

Sonja tuo esimerkissä voimakkaasti esiin Skábmagovien kielikäytänteiden tilanteisuutta. Tilanteisuus ja päätöksenteon riippumattomuus kieliä sitovista

lainsäädännöllisistä seikoista asemoivat festivaalin erilaiseen asemaan kuin esimerkiksi alueen instituutiot. Näiden valtiollisten tahojen kielikäytänteisiin kuuluu kääntää viralliset tekstit ja dokumentit pohjoissaameksi, inarinsaameksi, koltansaameksi ja suomeksi. Sonja erottaa festivaalin kielikäytänteet ja alueen instituutioiden kielikäytänteet toisistaan toteamalla: *mun mielestä Skábmagovilla on tosi hyvä että ei oo semmosta keinotekosta kaiken kääntämistä niinku saamelaiskäräjillä esimerkiks tai kunnilla on, että kaikki käännetään näille viidelle viralliselle kielelle.* Kieli-ideologiana kommentin voi nähdä puolustavan Skábmagovien asemaa kielikäytänteiltään alueen instituutioita vapaampana paikkana, jossa ruohonjuuritason kielikäytänteillä luodaan alueen kielille uusia merkityksiä ja niiden arvo muuttuu. Termillä *keinotekoinen* Sonja ottaa kantaa alueen instituutioiden kääntämiskäytänteisiin. Esimerkiksi saamelaiskäräjillä käännetään kaikki käräjien omat tiedotteet kaikille kolmelle saamen kielelle, ja saamelaiskäräjien internet-sivut ovat kolmella saamen kielellä. Sonjan kommentin voi ymmärtää myös dekolonisaatiopyrkimykseen kytkeytyväksi kieli-ideologiseksi kannanotoksi, jossa saamelaisten omiakaan hallintoelimiä ja instituutioita ei nähdä saamelaisten omien käytänteiden tai arvojärjestelmien pohjalta kehitetyiksi, vaan ulkoapäin määrättyiksi ja siten keinotekoisiksi (itsehallinnon kehittämisestä ks. tarkemmin esim. Kuokkanen 2007: 145).

Skábmagovilla ja muilla sen kaltaisilla uudehkoilla vähemmistökielten käyttöalueilla alkuperäiskansoilla itsellään on instituutiota suurempi määräysvalta siihen, miten ja mitä kieliä käytetään. Tilanteittain päätettävät kielikäytänteet antavat saamelaisille itselleen vapauden hallinnoida omiksi resurssiseikseen kokemiaan kieliä ja mahdollisuuden jättää pois esimerkiksi jonkin saamenkielen tai valtakielen suomen niin halutessaan. Kuitenkin paineita myös pienempien saamenkielten huomioimiseen on olemassa.

7.5 Yhteenveto

Analyysiluvussa 7 tarkastelin Skábmagovat-elokuvafestivaalilla vaikuttavia kieli-ideologioita. Luvun aineistona toimivat festivaalin järjestäjien haastattelut ja seminaarin *Sámi films onto the screen* -puheenvuorot. Kieli-ideologioiden tutkimisen lisäksi koko luvun läpäisevänä teemana oli tutkia, miten kieli-ideologiat ilmentävät saamen kielten arvoa kielenkäyttäjien pääomana. Kieli-ideologiset näkemykset festivaalin kielihierarkiasta olivat ristiriitaiset. Pohjoissaame nähtiin haastattelussa festivaalin periaatteellisena pääkielenä, mutta sen asemaa haastoivat erityisesti kylän asukkaiden huomioiminen kaikille avoimessa tapahtumassa. Yksikielisten suomea puhuvat huomioitiin suomen kielen käytöllä, joka toisinaan tapahtui saamen kielten kustannuksella. Kieli-ideologisiin näkemyksiin haastattelussa vaikuttivat haastateltavan työtehtävät ja elämänhistorian rakentama symbolinen pääoma. Kielikäytänteet nähtiin neuvottelunvaraisina ja tilanteisina, ja kieli-ideologiset näkemykset haastattelussa olivat monikielisyttä suosivia. Saamelaisuuden ymmärretään yhä useammin merkitsevän monikielisyttä eikä vaan saamen kielten puhumista. Saa-

melaisuuden representaatioiden voi ymmärtää olevan murroksessa ja muok-
kaantumassa yhä heterogeenisemmiksi.

Tulkitsin haastattelupuheen perusteella yleisöstä löytyvän seitsemän eril-
listä kategoriaa. Näihin kategorioihin suhteutettuna englantia on liikkuvuudel-
taan kattavin resurssi. Oletukset yleisön kielellisistä tarpeista ohjasivat myös
ohjelmiston suunnittelua siten, että ulkomaiset ja saamelaiset elokuvat olivat
erillisissä näytöksissä. Juontoja ohjaavat kieli-ideologiset näkemykset korostivat
monikielisyttä ja neuvottelunvaraisuutta. Juonnoissa koettiin painetta tuoda
esiin myös pienempiä saamenkieliä.

Saamen kielen arvo erottumisen pääomana ei toimi hyvin kansallisilla tai
kansainvälisillä markkinoilla. Pohjoissaamen liikkuvuus koettiin rahoittajien
taholta heikoksi ja monolingvistiset valtakielet tai englantia suosivat näkemyk-
set olivat etualalla. Valtaväestön rahoittajat eivät myöskään festivaalin toimijoi-
den mukaan osanneet tehdä eroa saamelaisten ja suomalaisten aiheiden ja tuo-
tantojen välillä. Saamen kielten ja emblemaattisten kulttuurin merkkien arvo ja
käytettävyys näyttäytyivät hankalina resursseina valtaväestön hallinnoimilla
markkinoilla.

Saamelainen autenttisuus ja autenttisuuteen kytköksissä olevat kieli-
ideologiat korostivat kielen ja etnisiteetin yhteyttä. Saamelainen autenttisuus ei
ole jokaisen ulottuvilla, ja on sen vuoksi arvokasta erottumisen pääomana
useissa populaarikulttuurituotteissa ja myös matkailun alalla. Skábmagovien
ohjelmiston autenttisuus perustui yhdessä sovittuihin laajempiin kriteereihin.
Festivaalin saamelainen autenttisuus rakentui ohjelmiston, työntekijöiden etni-
siteetin ja näiden elämänhistoriaan liittyvien, tuotteistettavissa olevien taitojen
kautta. Näistä taidoista saamen kielen taito oli yksi oleellisimmista.

Dekolonialisaatioon kytkettyvät kieli-ideologiat toivat esiin niitä tapoja,
joilla kieli nähtiin kolonialististen valta-asetelmien purkajana. Nämä kieli-
ideologiat olivat voimakkaasti kytköksissä siihen näkökulmaan, jossa vähem-
mistökielet merkityksellistyvät ennen kaikkea identiteettityön ja oikeuksien
pride-näkökulmasta. Dekolonialisaatioon kytköksissä olevat kieli-ideologiat
suosivat saamen kielten käyttöä, ja myös alueen instituutioiden kielikäytänte-
siin tehtiin pesäeroa niiden välityksellä. Saamelaisuus näyttäytyi monikielisyys-
tenä ja englantia luonnollisena osana kansainvälistä tapahtumaa.

8 TULOKSIA JA POHDINTAA

8.1 Tutkimuksen päätuloksia

Tutkimukseni tavoite oli selvittää, miten saamen kielten arvo ja käytettävyys määrittyvät Skábmagovat-elokuvafestivaalin kielikäytänteissä. Kielikäytänteiden tarkastelun lisäksi paikallistason kielten arvon määrittymisen ymmärtäminen vaati myös festivaalin toimijoiden kieli-ideologisten näkemysten selvittämistä. Havainnoituissa kielikäytänteissä ja haastateltavien ja seminaaripuhujien metakielisissä lausumissa kielistä oli eroja ja yhtäläisyyksiä. Kieli-ideologioiden ja toisaalta observoitujen kielikäytänteiden erot ilmenivät erityisesti siten, että haastateltavien esiintuomat saamen kielten dekolonisaatiotavoitteiden mukaiset ideologiset näkemykset kielistä jäivät usein periaatteellisiksi ja itse festivaalin puhetilanteissa suosittiin englantia. Suomi taas haluttiin jonkinasteisesti häivyttää haastateltavien mukaan, mutta sitä käytettiin kuitenkin työntekijöiden välisen nopean informaation vaihdossa festivaalin eri tilanteissa. Pienemmät saamen kielet olivat haastateltavien mielestä tärkeitä resursseja festivaalilla, mutta itse kielikäytänteissä ne olivat varsin mitättömässä roolissa.

Kielikäytänteiden ja kieliä koskevien ideologioiden välillä oli myös yhtäläisyyksiä. Haastateltavat ja seminaaripuhujat korostivat pohjoissaamen merkitystä autenttisuuden rakentajana ja saamelaisuuden ilmentäjänä, ja saamelaiset juontajat käyttivätkin useimmiten saamea. Pohjoissaame oli myös esillä kirjallisessa materiaalissa. Myös haastatteluissa ja seminaaripuheenvuoroissa ilmenevä englannin vahva hegemonia elokuvamaailman kielenä tuli esiin kielikäytänteissä. Englanti oli puhetilanteissa läsnä aina, kun paikalla oli ulkomaisia alkuperäiskansavieraita.

Tutkimuksen keskeisiä tuloksia on Skábmagovat-festivaalin järjestäjien kielikäytänteitä koskevan jatkuvan neuvottelun esille tuominen. Festivaalilla alusta saakkakin mukana olleet toimijat kokevat tapahtuman kieliin liittyvät valinnat ja päätökset ristiriitaisiksi ja osittain epäselviksi. Tämä heijastaa sitä, kuinka kielikäytänteet muuttuvat lyhyellä ajallisella syklillä monikielisessä tapahtumassa, ja kuinka kieliä koskevan linjauksen puuttuminen sekä vapauttaa

että rajoittaa Skábmagovien toimintaa. Toisaalta järjestäjillä on vapaus tehdä joka vuosi tapahtuman kielikäytänteistä omien näkemystensä mukaiset, ja toisaalta kielenvalintaa koskeviin kysymyksiin joudutaan palaamaan aina uudelleen joka tilaisuudessa.

Työn keskeisiä tuloksia on myös se, että kielikäytänteitä koskevat päätökset tehdään Skábmagovat-festivaalilla ruohonjuuritasolla, eikä ylemmän tason lakisäateisten instituutioiden mallien mukaisesti. Tulos vastaa tutkimuskirjallisuudessa esitettyjä näkemyksiä populaarikulttuurin, matkailun ja median merkityksestä vähemmistökielten tärkeänä uutena käyttöalueena ja vähemmistökielten arvon kohottajina (vrt. Moriarty 2011; Kauppinen 2014; Pietikäinen & Kelly-Holmes 2013). Suhteellisen uudenlainen populaarikulttuurin, taiteen ja matkailun konteksteihin sijoittuva kielenkäyttöalue elokuvafestivaali suosii saamelaiden lingua francaa pohjoissaamea, kansainvälistä resurssia englantia ja valtakielä suomea. Kolmeen kieleen keskittyvät käytänteet tulkittiin ruohonjuuritasolla määritellyiksi näkemyksiksi siitä, mitkä resurssit ovat oleellisia toimituksessa kulttuuri- ja matkailutapahtumassa paikallisella, kansallisella ja kansainvälisellä tasolla.

Tutkimuksen päätuloksia on, että saamelaisuus on monikielisyttä. Tämä merkitsee saamelaiden toimijoiden kykyä ja mahdollisuuksia hyödyntää monikielisiä resursseja erilaisissa konteksteissa, joita esimerkiksi Inarissa on runsaasti institutionaalaiselta tasolta lähtien. Yksittäisen festivaalin toimijan parhaiten tuotteistettavissa olevaa pääomaa tapahtumassa ovatkin monikieliset resurssit. Skábmagovien kielikäytänteissä näihin kuuluvat jokin saamenkielistä, mieluiten pohjoissaame, englantia ja suomi. Jokin muu saamen kieli toimii talouden sanastoa lainaten henkilön lisäarvona. Jotkut järjestäjistä olivatkin investoineet pääomaansa opiskelemalla inarinsaamen alkeiskursseilla. Tämä kielitaito kärsi kuitenkin hienoista inflaatiota sen vuoksi, ettei muilla kuin inarinsaamelaisilla ajateltu olevan legitimeettiä käyttää resurssia.

Skábmagovien yhteisössä voidaan tehdä pesäeroa ylemmän tason lain ja auktoriteettien määrittelemiin kielikäytänteisiin ja totuttuihin, legitimeiksi määriteltyihin tapoihin tuottaa ja vastaanottaa erilaisia standardoituja tekstejä. Festivaalikonteksti mahdollistaa siis muidenkin kuin valtionhallinnon rakenteista nousevien mallien mukaisten kielikäytänteiden tuottamista, ja haastaa viranomaisten auktoriteettia niiden tuottamisessa. Kuitenkin festivaalin toimijat tuovat haastattelussa esiin niitä paineita, joita alueen instituutioiden kielikäytänteet pienempien saamen kielten osalta aiheuttavat. Koska esimerkiksi saamelaiskäräjillä kaikki tiedotteet käännetään kolmelle saamen kielelle, tuntevat festivaalin järjestäjät tarvetta samantapaisiin kielikäytänteisiin festivaalillakin. Syynä on myös etnosensitiivisyys, jonka nimissä pohjoissaamenkielen ja -kulttuurin hegemoniaa saamelaisryhmien keskuudessa pyritään vähentämään festivaalin kontekstissa.

Skábmagovat-elokuvafestivaalin konseptin sitoutuminen alkuperäiskansakäsitteeseen merkitsee englannin mukana oloa kielikäytänteissä. Tarvitaan yhteinen kieli kansainvälisten verkostojen ja monikielisen yleisön kanssa toimimiseen ja Skábmagovilla tämä kieli on englantia. On ehkä yllättävääkin, että

englanti, joka on ollut monessa maanosassa kolonialistien mukanaan tuoma valtakieli, paikantuu festivaalin kontekstissa neutraaliksi resurssiksi. Jos esimerkiksi kääntämiseen liittyviä käytänteitä hyödynnettäisiin eri tilaisuuksissa enemmän, olisi englannin arvo ja merkitys kenties vähäisempi. Voi myös olla, ettei englannin merkitystä elokuvafestivaalikontekstissa voi pelkillä käännöspalveluilla ohittaa. Tämä johtuu siitä, että elokuvamaailman englanninkielisyys on vahvaa ja ideologisella tasolla syvään juurtunutta ja palvelee kansainvälistä näkyvyyttä tavoittelevia elokuvantekijöitä.

Yksi lyhytelokuvantekijöiden strategia ohittaa ”kielimuuri” on tehdä elokuvat sellaisiksi, ettei niissä käytetä lainkaan verbaalista ainesta. Tällöin saamelaiset resurssit liikkuvat alueellista kontekstia laajemmalle kansainväliseen levitykseen vaivattomammin. Näin toimiessaan elokuvantekijät eivät riko niitä saamelaisten rahoitustahojen periaatteita, joissa elokuvan rahoituksen saaminen vaatisi saamen kielen käyttöä. Kansainvälistä yleisöä ei myöskään vieraannuteta tuntemattomalla, joskin eksoottista lisäarvoa nauttivalla kielellä tai käännösteksteillä. Useimmat elokuvantekijät haluavat työnsä laajempaan levitykseen, vaikka kotiyleisö ja -yhteisö voikin olla tärkein. Asetelma paljastaa erottumisen pääoman hyödyntämisen paradoksaalisuuden – toisaalta halutaan erottua saamelaisuudella, ja toisaalta erottua vain ammatillisten ansioiden perusteella kansainvälisilläkin areenoilla.

Tutkimus osoitti myös, että suppeakin repertuaari jossakin kielessä ja pelkät pienet kielen ”palaset”, kuten tervehtiminen tai kiittäminen toimivat hyödynnettävinä resursseina tietyissä tilanteissa ja erityisesti pienempien saamen kielten ollessa kyseessä (vrt. Blommaert 2010). Tämä tulos on yhteneväinen esimerkiksi Anu Karjalaisen (2012) suomen kieltä koskevan väitöstutkimuksen tulosten kanssa, jossa suppeatkin suomen resurssit olivat merkityksellisiä amerikansuomalaisille.

Kielikäytänteiden ja resurssien tutkimuksellisen viitekehyksen hyödyntämisessä näen kuitenkin myös ongelmia. Yksi niistä liittyy kieliresurssien nimeämiseen. Sosiolingvistiksessä tutkimuksessa on usein viitattu kielten nimitysten ja määritelmien ajoittuvan nationalismiin kiihkeimpään aikaan ja olevan siten kolonialististen prosessien tuottamia (vrt. Heller 2009: 104). Kuitenkaan tässä tutkimuksessa ei pystytty sanoutumaan irti eri kieliä koskevista nimityksistä ja niiden historiaan kytkeytyvistä määrittelyperusteista. Nämä perusteet nousevat länsimaisesta kielitieteen historiasta, jonka puitteissa kielet on määritelty ja kielioppi ja ortografia rakennettu.

Kielet ja käsityksemme niistä ovat ideologisesti ja diskursiivisesti rakentuneita. Jo se, että jokin kieli ei ole ”meidän” tai ”minun” kieleni vaikuttaa tulkitoihin ja käsityksiin kielestä. Kieliä koskevat nimitykset ja käsitykset kielistä ovat yhteydessä muihin tapoihin jäsentää ja ymmärtää maailmaa (Heller 2008a: 518). Jollakin länsimaisen tieteenhistorian ulkopuolisella kuvaamisen tavalla, jota emme osaa oikein kuvitellakaan, tarina saamen kielistä olisi toisenlainen (vrt. esim Said 2011; Smith L.T.). Eri saamen kieliä ja saamelaisten ryhmiä (kuten inarinsaamelainen) koskevat nimitykset ovat kuitenkin mukana työssä myös sen vuoksi, että ne ovat merkityksellisiä tutkittaville itselleen. Ilman kie-

lille vakiintuneita nimityksiä eri resurssien valintojen ja käytön kuvaaminen olisi tässä tutkimuksessa ollut hankalaa. Kielten nimityksistä luopuminen ja niiden ymmärtäminen puhtaasti resurssina vaatisi toisenlaisen nimeämisen ja kuvaamisen tavan kehittämistä, jollaista teoreettisella viitekehysellä ei ainaakaan vielä ole tarjolla.

Toinen kielikäytänteiden tutkimiseen liittyvä rajoitus tässä työssä on sen osoittaminen, kuinka kieli muuttuu festivaalin sosiaalisten käytänteiden myötä omanlaisekseen resurssiksi (vrt. Pennycook 2010). Tämänkaltaisen muutoksen perinpohjainen osoittaminen vaatisi vertailuaineistoa. Vertailuaineisto voisi liittyä vaikkapa Inarin alueen instituutioihin, ja sen avulla havainnoitaisiin, minkälainen resurssi esimerkiksi pohjoissaame on Inarin institutionaalisissa konteksteissa, ja millä tavoin se on erilainen resurssina Skábmagovilla.

Kielikäytänteiden teoreettisen viitekehysten mukainen ymmärrys kielistä resurssina ja heteroglossinen ymmärrys kielistä aiheutti myös päänvaivaa tutkimuksen sanoituksessa ja linjausten yhdenmukaistamisessa. Esimerkiksi haastateltavien taustatietolomakkeen kielitaitoa koskevat kysymykset ovat hyvinkin standardin kielenopetuksen diskursseja mukailevia. Kaiken kaikkiaan taustatietolomakkeen hyödyntäminen oli kuitenkin tässä tutkimuksessa haastateltavien repertuaarien selvittämiseksi toimiva ratkaisu.

8.2 Etnisyys ja saamen kieli yhdessä parhaiten tuotteistettavissa

Tutkimuksessa tarkasteltiin vähemmistökieliä koskevaa diskursiivista siirtymää, jossa kielten ymmärretään sisältävän vaihtoarvoa erilaisissa yhteyksissä. Profit-diskurssin mukainen kielen hahmottaminen hyödykkeeksi tai tuotteeksi tarkoittaa sitä, että kieltä tarkastellaan instrumentaalisiin, pragmaattisiin tai taloudesta lainatuin termein. Talouden sanaston lainaaminen tutkimuksessa sen teoreettisen kehysten mallin mukaisesti pyrki auttamaan kielten arvon ja käytettävyyden kuvaamisessa. Talouteen kytkeytyviä tutkimuksen lähtökohtia tuotiin esille esimerkiksi markkinoiden tai tuotteen metaforien avulla ja käyttämällä termejä kuten investointi, inflaatio, lisäarvo ja pääoma. Englanninkielestä lainattujen pride- ja profit-diskurssien avulla pyrittiin myös metaforisesti kuvaamaan kielten muuttuvia merkityksellistämisen tapoja. Englanninkieliset termit ovat mielestäni kuvausvoimaisempia kuin suomenkieliset vastineensa ylpeys- ja hyöty-diskurssit.

Tutkimustulosten mukaan Skábmagovat-festivaalilla kieliä merkityksellistettiin sekä pride- että profit-diskurssien näkökulmista (vrt. esim. Duchêne & Heller 2012). Pride-diskurssin kautta merkityksellistyivät erityisesti pienempiin saamen kieliin liittyvät asiat. Tällöin inarinsaamen ja koltansaamen kielistä ja niiden käyttäjistä puhuttiin erityisesti suhteessa revitalisaatioprosesseihin. Pride-diskurssi oli myös keskeinen sellaisissa kieliä koskevissa näkemyksissä, joissa kielten avulla toimittiin festivaalilla dekolonisaation tavoitteiden mukaisesti, eli jollakin tavoin pyrittiin purkamaan valtakielen asemaa. Nämä saamen kielten emansipaatioon tähtäävät prosessit voidaan osittain nähdä samankaltaisina

kuin ne prosessit, joiden vaikutuksesta kansalliskieli suomen asema vakiinnutettiin pitkän 1800-luvun kuluessa. Pienempiä saamen kieliä ei ole vielä suuressa määrin käytetty festivaalin kielinä ja kielet siirrettiinkin tulevaisuuden kieliksi. Saamen kieliä ei sekoiteta festivaalilla ainakaan vielä esimerkiksi juonoissa. Mediassa olisi sekoittamisesta joitakin tuoreita esimerkkejä, kuten nuorten radio-ohjelma *Sohkaršohkka*, joka toimii kolmella saamen kielellä Ylen Sámi Radiossa.

Profit-diskurssissa saamen kielet merkityksellistyivät tutkimuksessani tuotteen lisäarvona tai tuotteistettavana teknisenä taitona ja osana etnistä autenttisuutta. Saamen kielen toimiminen tuotteen lisäarvona merkitsi sitä, että kielen avulla korostettiin festivaalin saamelaisuutta tai kytköstä alkuperäiskansoihin. Tuolloin kieli toimi semioottisena resurssina (vrt. Blommaert 2010: 30; Kelly-Holmes & Pietikäinen 2014). Festivaalin toimijat saattoivat tuotteistaa kielitaitonsa teknisenä taitona esimerkiksi käännöksiin liittyvissä töissä. Osana etnistä autenttisuutta kieli toimi, kun festivaalin toimija oli sekä saamelainen että puhui saamen kieltä. Autenttisen saamelaisuuden ja monikielisten resurssien ja elämänhistoriaan liittyvien taitojen, kuten projektityötaitojen, yhdistelmälle oli festivaalilla eniten kysyntää. Tuotteistettavana taitona ja henkilön pääomana saamen kieli saattoi olla yhtä aikaa tekninen taito ja autenttisuuden merkki. Autenttinen saamelaisuus ja virallinen alkuperäiskansaan kuuluminen olivat festivaalilla ja toimijoiden ominaisuutena tuotteistettavaa pääomaa myös niissä elokuvia rahoittavissa tahoissa, jotka rajaavat rahoituksen vain saamelaisille. Näissä rahoitustahoissa myös mikä tahansa saamen kieli on arvokasta pääomaa.

Kansalliset monolingvististä kieli-ideologiaa kaiuttavat rahoitusverkostot voidaan myös ohittaa, ja suunnata suoraan kansainvälisille areenoille ja globaaleihin verkostoihin. Näillä alueilla saamenkielinen kulttuurisyö voikin olla arvokkaampaa pääomaa kuin kotimaan markkinoilla. Tämä ristiriita on suoraan kytköksissä saamen kieliä ja saamelaisia koskeviin historiallisiin prosesseihin Suomessa, jossa kielten merkitys marginaalisina vähemmistökielinä on monipolvisen historian tulosta. Saamen kielet ovat olleet hierarkkisesti alisteisia kansalliskielille suomelle ja ruotsille.

Skábmagovat on nostanut tuotantojen rahoitukseen liittyviä kysymyksiä esille eri tilaisuuksissaan vuosien mittaan. Rahoittavat tahot saattavat vaihtua suuremmissa määrin kansallisista tahoista saamelaisten keskinäisiin tai alkuperäiskansojen kansainvälisesti hallinnoimiin organisaatioihin. Tällainen siirtyminen herättää uusia kysymyksiä saamen kielten hallinnoinnista, omistajuudesta, äidinkielisten puhujien ja uusien puhujien välisistä rajoista, ja saamen kielten ja saamelaisryhmien valtahierarkioista. Kysymykset liittyvät myös saamelaisen autenttisuuden kulttuurisen ja ideologisen matriisin mukaisiin yhdessä sovituihin määritelmiin.

Dekolonisaation viitekehyksestä voidaan nähdä saamelaisuus kansainvälisenä ja globaalina ilmiönä, ei kansallisena ilmiönä. Tämä tarkoittaa sitä, että kansainvälisessä kontekstissa saamelaisuus on tasa-arvoisempi kategoria ja status kuin kansallisessa kontekstissa. Suomessa saamelaisuus on marginaalista,

perifeeristä ja usein stereotyyppisesti hahmotettua ja jossakin määrin alisteista valtakulttuurille ja -kielelle. Tämä voidaan huomata esimerkiksi saamelaiskäräjälain saamelaismääritelmän muutosta koskevista viimeaikaisista lakiehdotuksista ja niiden kumoutumisesta. Kulttuurityön tekeminen laajemmissa ja lähtökohtaisesti alkuperäiskansoihin positiivisesti suhtautuvissa konteksteissa vaatii vähemmän ideologista kärhämää ja kädenvääntöä, kuin joissakin kotimaisissa konteksteissa. Kotimaassa saamelaisuus usein nähdään suomalaisuuden vastakohtana, kilpailevana kategoriana, uhkana tai kansallisvaltion tasa-arvoideologian vastaisesti etuoikeutettuna ryhmänä. Jatkotutkimusideana tai tutkimuksellisen dekolonisaation strategiana voisi toimia sellainen tutkimusasetelma, jossa saamelaisuus irrotetaan kansallisesta kehyksestä samalla tavoin kuin festivaalilla pyritään horjuttamaan valtakielen suomen hegemonista asemaa muita resursseja käyttämällä.

Jaottelu pride- ja profit-diskurssiin on neoliberalistisen ideologian kriittisestä tarkastelusta inspiraationsa saavan ja kielten tuotteistamista tarkastelevan sosiolingvistisen tutkimuksen näkökulma, jossa kieli nähdään vahvasti osana markkinataloutta. Tutkimus ei silti pyri osoittamaan, että talouden näkökulmat olisivat ainoa relevantti tarkastelun lähtökohta sosiaalisiin ilmiöihin. Talouden näkökulmien oleellisuutta vähemmistökielten arvoon liittyvissä kysymyksissä ei kuitenkaan pysty myöskään kiistämään ja kuten Bourdieukin (1991) totesi, kaikki pääomaan liittyvä toiminta ei aina tähtää taloudellisen voiton tavoitteeseen. Pride- ja profit-diskurssien hyödyntämistä tutkimuksessa vaikeuttaa jonkin verran se, että diskurssit ovat kuitenkin osittain päällekkäisiä. Profit-diskurssi hahmottuu myös helposti ainoastaan kapitalistisen markkinatalouden katsantokannaksi kieliin, tai jopa negatiiviseksi resurssien hyväksikäyttämiseksi, pride-diskurssi taas osittain vanhanaikaiseksi. Resurssien hyödyntämisen saamelaisten tai muiden alkuperäiskansojen itsensä toimesta voi nähdä positiivisena asiana, joka tuo työtä ja toimeentuloa alkuperäiskansoille itselleen.

8.3 Aineiston ja metodien arviointia

Elokuvafestivaaleja on tutkittu aikaisemmin lähinnä matkailuntutkimuksen tai antropologisen tai lingvistisen antropologian tutkimuksen painopisteiden alueella (ks. luku 2.3.1). Tämä tutkimus poikkeaa siis valtavirran festivaaleja tarkastelevasta tutkimuksesta, sillä tapahtumaa ei tarkastella matkailukokemuksen tai organisaation kehittämiseen liittyvien seikkojen selvittämiseksi. Teoreettisen viitekehyksen linjaukset merkitsivät sellaisia aineiston keräämiseen liittyviä valintoja, joissa erilaiset kokouspöytäkirjat, kävijämääräraportit ja asiakastutkimukset tai tilastot jätettiin tutkimuksen ulkopuolelle myöhemmin hyödynnettäviksi. Samoin tämän tutkimuksen ulkopuolelle rajattiin aineiston keräämisen alkuvaiheessa tehdyt yleisön jäsenten haastattelut. Ratkaisu johtui siitä, että tutkimusasetelman kannalta oli mielekkäämpää selvittää niiden henkilöiden kieli-ideologioita, jotka viime kädessä päättävät festivaalin kielikäytän-

teistä, ja näitä henkilöitä ovat festivaalin järjestäjät. Nämä valinnat merkitsivät myös matkailuntutkimuksen viitekehysten poisjättämistä.

Yksi tämän tutkimuksen metodologiseen viitekehykseen liittyvä oleellinen elementti on etnografinen tutkimusote. Etnografian hyödyntäminen tässä tutkimuksessa merkitsee ennen kaikkea kenttätöitä tutkittavassa yhteisössä, tutkijan osallistumista kentän tapahtumiin ja oman tutkijan position tiedostamista ja reflektointia. Olen kerännyt aineistoni kenttätöissä Skábmagovat-elokuvafestivaalilla, ja oma osallistumiseni kentän tapahtumiin on ollut keskeinen tekijä saamen kielten arvoon ja käytettävyyteen liittyvän tiedon tuottamisessa. Esimerkiksi festivaalin ulkomaalaisten alkuperäiskansavieraiden vierasvastaavana toimiminen vuosina 2012 ja 2013 oli tutkimuksen kannalta hyödyllinen ja avartava kokemus. Pääsin tutustumaan festivaalin järjestäjien tavalliselta yleisöltä suljettuun kulissien takaiseen elämään, ja tutustuin muiden alkuperäiskansojen elokuvantekijöihin ja heidän konteksteihinsa.

Etnografisella otteella tehdyssä tutkimuksessa kerätään usein monimuotoinen aineisto, ja niin on tehty myös tässä tutkimuksessa. Pidän audiotallentamista toimivana ratkaisuna tämän aineiston osalta, mutta myös videoiminen olisi toiminut ratkaisuna etenkin festivaalin keskustelutilaisuuksissa. Kenttätömuistiinpanot ja valokuvat osoittautuivat arvokkaaksi aineistoksi. Erityisesti haastattelemisen aineistonkeruun menetelmänä kieli-ideologioiden käsitettä hyödyntävässä tutkimuksessa on onnistunut ratkaisu. Tutkimukseni haastatteluvien joukosta puuttuu kuitenkin henkilö, joka tekisi ainoastaan vapaaehtoisuustyötä. Näiden henkilöiden haastattelemisen syventäisi ymmärrystä uuden talouden prosesseista kielten arvoa määrittävänä tekijänä.

Vaikka etnografisen työn tekijä refleктоisi omaa positiotaan, ei tutkija voi koskaan välttyä kokonaan omilta piilossa vaikuttavilta, luonnollistuneilta ideologioiltaan. Olen tehnyt tutkimuksen kuluessa monta ideologista valintaa alkaen aiheen valinnasta, teorioiden valinnasta ja tutkimuskysymysten muokkaamisesta, ja päätyen tutkimustulosteni tulkintaan ja siihen tapaan ja näkökulmaan, josta raportoin työn. On myös selvää, että saamelaisen kulttuurin koulutukseni vaikuttaa näkemyksiini saamelaisista, saamelaisuudesta ja alkuperäiskansoista, ja nämä näkemykset tulevat esiin tekstissä. Tutkijan oma elämänhistoria ja oma symbolinen pääoma ovat myös ohjanneet aineiston tekstien lukutapaa ja tulkintaa. Minulla oli pääomaa (aiempi koulutus, verkostoja, kontakteja, tutkimusrahoitus) ja sitä kautta pääsy näihin teksteihin ja mahdollisuus osallistua niiden tuottamiseen. Tiedostan, että kaikilla ei näitä osallistumisen mahdollisuuksia ole.

Työn kielenvalinta kertoo omista kieli-ideologioistani. Kirjoittaminen äidinkielellä on rationaalinen ja instrumentaalinen ratkaisu, sillä äidinkielellä kirjoittaminen on helpointa, ja suomalaisessa tutkijayhteisössä suomi on relevantti kieli. Alkuperäiskansojen kontekstiin liittyvän tutkimuksen olisi voinut myös perustellusti kirjoittaa englanniksi ja saamelaisia koskevan tutkimuksen jollakin saamen kielellä.

Tutkimuksen metodologiaksi valitsin etnografista tutkimusotetta ja kriittistä diskurssintutkimusta yhdistävän metametodologian, neksusanalyysin

(Scollon & Scollon 2004). Neksusanalyysi on siinä mielessä joustava metodi, että sen analyysitapaa voi soveltaa omaan tutkimukseen sopivaksi, kuten minä tein. Tähän tutkimukseen soveltui hyvin neksusanalyysin sosiaalista toimintaa jäsentävistä työkaluista toimijoiden elämänhistorian käsite, joka avulla kuvattiin niitä resursseja, joita festivaalin toimijoilla on käytössään. Tämä käsite sopi yhteen myös Bourdieun pääoma-teorian kanssa. Valitsin tutkimukseen mukaan myös Pietikäisen (esim. 2012) sovelluksen sosiaalista toimintaa jäsentävästä genrestä, ja se oli käytössä Scollonien (2004) esittelemän käsitteen interaction order tilalla. Kuvasin genren avulla niitä vuorovaikutukseen vaikuttavia verrattain vakiintuneita kielellisen toiminnan muotoja, joita festivaalilla käytetään. Neksuksiksi paikantuivat festivaalin kielikäytänteet ja tutkimuksen laajempi neksus määriteltiin itse Skábmagovat-festivaaliksi.

Scolloneiden esittelemässä neksusanalyysissa hyödynnetään myös käsitettä diskurssit (discourses in place, ks. luku 5.2). Tutkimuksessani olen korvannut osittain diskurssit-käsitteen kieli-ideologioiden käsitteellä. Ratkaisut ovat oma sovellukseni Skábmagovat-elokuvafestivaalin tutkimiseen ja sopivat saamen kielten arvon ja käytettävyyden tarkastelemiseen.

Neksusanalyysin tärkeä anti työn kannalta on sen analyysikehikon tarjoama lähtökohta paikantuneen toiminnan ja makrotason kieliin liittyvien yhteiskunnallisten ilmiöiden yhdistämisestä. Tutkimuksessa se merkitsi festivaalin kieliä koskevien ilmiöiden liittämistä laajempaan, teoreettisen viitekehyksen tarjoamaan näkemykseen vähemmistökieliä koskevista ajankohtaisista prosesseista. Tämä tutkimus on osa Peripheral Multilingualism -projektia, ja sillä on runsaasti yhtymäkohtia neksusanalyysia soveltaviin, projektin saamelais- ja muissa vähemmistökielilyhteisöissä tehtävään tutkimukseen (vrt. Jaffe & Oliva 2013; Moriarty 2014a; Pietikäinen ym. 2014). Kielten ja kulttuurin tuotteistamiseen, autenttisuuteen, valtakielten hegemoniaan, monikielisiin resursseihin ja valtion rooliin vähemmistökieliä koskevissa projekteissa liittyvät kysymykset ovat vähemmistökielikonteksteissa hyvinkin samankaltaisia.

Neksusanalyysin hyödyntäminen väljänä metodisena viitekehystenä mahdollisti sovelletut metodiset ratkaisut, ja analyysitavan juostavuus ja kyky kuvata erilaisia kytköksiä tekivät neksusanalyysista tähän tutkimukseen sopivan valinnan. Teoreettista ja metodologista viitekehystä hahmoteltiin festivaalin todellisuudesta nousseiden havaintojen perusteella, eikä ennakkoon lukkoon lyötyjä teoreettisia taustoja tai metodiikkaa sovitettu väkisin festivaalin tutkimisen työkaluiksi. Tämä lähtökohta merkitsi esimerkiksi sitä, että kieli-ideologioiden tarkastelu on tutkimuksessani aineistolähtöistä.

Nostin esille luvussa 7 ne kieli-ideologiat, jotka tulkitsin oleellisimmiksi saamen kielten arvoa muokkaaviksi kieli-ideologioiksi aineiston perusteella. Saamen kielten arvoon ja käytettävyyteen tutkimuksen konteksteissa vaikuttavat analyysini perusteella monolingvistinen kieli-ideologia, erilaiset monikielisyysyteen liittyvät kieli-ideologiat, autenttisuuteen kytkeytyvät kieli-ideologiat sekä dekolonisaatiotavoitteisiin liittyvät kieli-ideologiat. Kieli-ideologian käsite toimi mielestäni hyvin kieliä koskevien näkemysten, kokemusten ja uskomusten kuvaajana saamen kielten arvoa ja käytettävyyttä koskevassa tutkimuksessa.

Käsitteen hyödyntäminen auttoi erityisesti ymmärtämään niitä tapoja, joilla kielet merkityksellistyvät festivaalin eri työtehtävissä oleville toimijoille tai saamelaisten elokuvien rahoituksissa. Kieli-ideologioiden luonne jaettuina käsitteinä kielestä tuli esille haastatteluaineistossakin, mutta erityisesti kieli-ideologioiden jaettu luonne tuli esiin saamelaisten elokuvien rahoitusta koskevissa näkemyksissä.

Yksi tutkimuksen haasteista liittyi englanninkielisten termien kääntämiseen. Tutkimuskirjallisuuden monet termit eivät ole suomenkielisessä tutkimuksessa vakiinnutettuja, vaan suomenkielisistä vastineista piti valita sopivimmat. Esimerkiksi teoreettisessa viitekehyksessä laajalti käytetty termi *commodification* suomennettiin tässä tutkimuksessa sanalla *tuotteistaminen* ja neksusanalyysin jäsentäjän *historical body* käänsin muotoon *toimijan/henkilön elämänhistoria*. *Pride-* ja *profit-*diskurssit olivat, kuten aikaisemminkin totesin, mielestäni toimivammat englanninkielisinä.

8.4 Tulosten hyödyntäminen ja jatkotutkimus

Yksi sosiolingvistiikan, diskurssintutkimuksen, etnografisen otteen ja neksusanalyysin viitekehystä hyödyntävän tutkimuksen tavoitteista on tarjota käytännöllistä ja toivottavasti myös hyödyllistä tietoa tutkittavalle yhteisölle. Tämän vuoksi esitän joitakin ehdotuksia tutkimuksen tulosten hyödyntämisestä Skábmagovat-elokuvafestivaalin organisaatiolle ja tutkijoille.

Tutkimukseni osoitti, että Skábmagovat-elokuvafestivaalin järjestäjät käyvät jatkuvaa neuvottelua festivaalin kielistä. Kukin työtehtävä vaatii erilaisten resurssien painottamista, ja kielen valinta monikielisessä yhteisössä on haastavaa. Kuten haastateltavani moneen otteeseen totesivat, varsinkaan Inarin kyläläisiä tai lähiseutujen asukkaita ei haluta jättää tapahtuman ulkopuolelle. Tapahtuman avoimuus onkin varmasti yksi sen suosion kulmakivistä. Jos suomen vahva läsnäolo koetaan kompromissiksi, sen suullista käyttöä voisi vähentää käännöspalveluita lisäämällä. Tämä hyödyttäisi myös alueen monikielisiä henkilöitä tarjoten työllistymistä. Samoin englannin rooli ”tilan ottajana”, kuten yksi haastateltavista englannin asemaa kielikäytännöissä kuvasi, voisi muuttua vähemmän dominoivaksi erilaisten käännöspalveluiden avulla. Käännöspalvelut ovat tietenkin kustannuskysymyksiä. Käännöksiin voisi hakea uuden talouden mallien mukaisesti rahoitusta erilaisista lähteistä. Käännöksiä ja tekstityksiä lisäämällä ratkeaisi myös ohjelmiston koostamiseen liittyviä ongelmia ja eri kansojen elokuvia voitaisiin kenties yhdistää eri näytöksissä aikaisempaa jousitavemmin. Yksi mahdollisuus on myös se, että saamen kieliä voisi sekoittaa aiempaa enemmän juonnoissa. Nämä kysymykset ovat budjettikysymysten lisäksi ideologisia.

Skábmagovien voimakas kehittyminen tapahtumana yhä ammattimaisempaan suuntaan ja alkuperäiskansojen elokuvaverkoston ammattimaistuminen ja kasvu kiinnittävät festivaalin yhä tiukemmin kansainväliseen kontekstiin. Samoin tekee saamelaisten elokuvien laadun huima kehitys, jonka saame-

laisia elokuvia 10 vuoden aikavälillä festivaalilla katsoneena huomaan tapahtuneen. Tämän vuoksi voi osoittautua, että kansallisen tai paikallisen tason vaatimat kielikäytänteet eivät ole enää niin relevantteja kuin aikaisemmin. Toisaalta on mahdollista myös linjata järjestäjien kesken festivaalin tavoitteiksi paikallisen yleisön ja esimerkiksi lapsiperheiden huomioimisen muutoinkin kuin erillisenä Lasten päivänä.

Jokaisessa kontekstissa ei tarvita ”virallista” linjausta kieliin liittyvissä kysymyksissä. Skábmagovat-festivaalin vahvuuksia onkin sen tapahtumaluonteen liittyvä vapaus ja sitä kautta syntyvä mahdollisuus joustaa ja muuttaa erilaisia käytänteitä ilman hankalia byrokraattisia prosesseja. Silti saattaisi olla hyvä idea pohtia ja päivittää festivaalin kieliin liittyvät kysymykset yhdessä järjestäjien ja vapaaehtoistenkin kesken vaikka vuosittain organisaatiokokouksissa ennen festivaalia. Kun tapahtuma on käynnissä, ei tällaisiin pohdintoihin luonnollisestikaan ole aikaa eikä mahdollisuutta. Pohdintoja tehdäänkin, mutta niihin voisi kenties syventyä vielä intensiivisemmin. Olisi hyvä päivittää toimijoiden kielikeskustelujen ideologiset painotukset: mitkä kielet ovat ehdottomasti mukana ja missä yhteydessä, ja mitkä eivät ole yhtä oleellisia ja miksi. Jos suuret linjat ovat kielten suhteen selkeämmät, jää voimavaroja suunnattavaksi vaativan tapahtuman muiden alueiden kehittämiseen.

Saamen kielten arvo festivaalilla on kiistaton ja erityisesti saamen kielten arvo erottumisen pääomana kansainvälistä tapahtumaa luotsattaessa on merkittävä. Saamen kielet eivät ole ainoastaan lingvistinen resurssi, vaan myös semi-oottinen resurssi niille, jotka eivät ymmärrä saamea. Näkemykseni mukaan käännöksiä ei aina edes kaivata varsinkaan kestoltaan lyhyemmissä vuorovaiikutustilanteissa, kuten elokuvien juonnoissa. Lisäksi rohkaisisin Skábmagovien järjestäjiä muutenkin saamen kielten hyödyntämiseen entistä suuremmissa mittakaavassa. Voisi olla hyvä pohtia yhdessä, mitkä kielet koskevat, ulkoa päin tulevat vaatimukset vaativat reagoitua, ja millä tavoin kielikäytänteiden oman näköisyys voidaan oikeuttaa ja vakiinnuttaa tapahtuman työntekijöiden keskuudessa.

Tämä tutkimus voi antaa joitakin työkaluja ja vinkkejä monenlaiseen sosiolingvistisen ja diskurssintutkimuksen alalla tehtävään tutkimukseen vähemmistökielisyhteisöissä. Esimerkiksi symbolinen ja erityisesti erottumisen pääoma käsitteenä on mielestäni toimiva konsepti silloin, kun halutaan tarkastella kieliin ja autenttisuuteen liittyviä diskursseja. Kansallisvaltio-alkuperäiskansa dikotomian voimakkaasta esiin tuomisesta luopuminen, silloin kun tutkimusasetelma sen sallii, voisi myös avata uusia ja kiinnostavia näköaloja alkuperäiskansoja koskeviin asioihin. Tämä tarkoittaisi uusien tutkimusintressien esiin tuomista. Nyt hyvin monet sosiolingvistiset ja diskurssintutkimuksen työt vähemmistökielisyhteisössä rakentuvat vastakkainasettelun ympärille – tietenkin myös siksi, että se on niin relevanttia. Sellaisen alkuperäiskansaa koskevan kielen- tai kulttuurintutkimuksen tekeminen, jossa ei voimakkaasti tuoda esiin valtaväestö-alkuperäiskansa -asetelmaa tuntuu suorastaan radikaalilta ajatukselta.

Neksusanalyysista kiinnostuneille tutkijoille Ron ja Susie Wong Scollonin vuoden 2004 kirjan *Nexus analysis – discourse and the emerging internet* loppuosan analyysiopas on hyvä lähtökohta. Joustavuudestaan huolimatta neksusanalyysi ei sovellu minkälaiseen diskurssintutkimukseen tai sosiolingvistiseen tutkimukseen hyvänsä. Neksusanalyysin suurin anti on mielestäni pienten paikallistason tapahtumien ja laajempien yhteiskunnallisten ja globaalien kehityskulkujen kytkösten havaitsemisessa. Tämän vuoksi se ei metodina ole sopivin sellaiseen tutkimukseen, jossa halutaan keskittyä hyvin tarkasti esimerkiksi johonkin yksittäiseen kielen piirteeseen, jolloin laajemmilla prosesseilla ja historiallisilla ulottuvuuksilla ei ole niin merkitystä.

Tutkimukseni on, kuten laadullinen tutkimus aina, vain pieni palanen kiinnostavasta ilmiöstä, eli vähemmistökielten arvon rakentumisesta käyttäjilleen. Saamen kielten arvon ja käytettävyyden rakentumiseen liittyviä kysymyksiä on vielä runsaasti ratkaisematta. Yksi tärkeä tutkittava asia ovat erilaiset rahoitusmekanismit, jotka koskevat sekä tapahtumarahoitusta että elokuvatuotantojen rahoittamista. Tämän tutkimuksen aineiston perusteella päätöksiä tehdään monolingvististen kieli-ideologioiden ohjaamina ja päättäjät joutuvat tekemään päätökset puutteellisen informaation myötä. Lisäksi voi olla, että rahoituspäätöksissä kuunnellaan vain valtaväestön asiantuntijoita, eikä päättäjissä ole etnistä diversiteettiä. Erilaisten päätösten ja jakoperusteiden tutkiminen toisi lisävalaistusta siihen, miten rahoitusrakenteet vaikuttavat etnisten ja kielivähemmistöjen tuotantojen rahoitusperusteisiin ja miten niitä mahdollisesti tulisi muuttaa. Myös vaihtoehtoisten kulttuurityön ja rahoittamisen muotojen (lahjoitusten ja talkootyön, omien tuotantoyhtiöiden jne.) käytänteitä ja mahdollisuuksia tulisi selvittää laajemmin. Pinnalla olevien kaupunkikulttuuria kehittävien hankkeiden ja niihin liittyvän vapaaehtoistyön soveltaminen perifeerisille alueille olisi myös kiinnostava ajatus ja tutkimusaihe. Yksi esimerkki tällaisesta sosiaalisesta innovaatiosta on esimerkiksi *Uusi Inari* verkkopaikallislehteen liittyvä pop up -hanke³¹. Näihin osallistumisen tapoihin liittyvä tutkimusaihe sopisi myös luontevaksi osaksi sellaista tutkimusta, jossa tarkennettaisiin tapahtumien vapaaehtoistyöhön ja järjestöperusteisuuteen liittyviä merkityksiä.

Kiinnostavia tutkimuskohteita ovat myös muut erilaiset vähemmistökieliä hyödyntävät projektimuotoiset tapahtumat. Lisäksi kysyntää on alkuperäiskansojen kansainvälisiä kulttuurityön verkostoja tarkastelevalle tutkimukselle. Elokuva on alkuperäiskansojen keskuudessa suosiotaan kasvattava taidemuoto ja itse festivaaleja on runsaasti, joten tutkimus voisi keskittyä myös alkuperäiskansojen elokuvaan ja niiden tarinankerrontaan ja niihin diskursseihin, joiden avulla tarinankerronnasta, festivaaleista ja niihin liittyvästä alkuperäisyydestä rakennetaan autenttisia. Yksi jatkotutkimusidea on kielikäytänteiden ja kieli-ideologioiden tutkiminen diskurssintutkimuksellisella otteella monipaikkaista etnografiaa hyödyntäen. Tämä tarkoittaa aineiston keräämistä useammasta alkuperäiskansojen elokuva- tai kulttuuritapahtumasta. Myös elokuvien sisällöt, aihepiirit ja niiden kielikäytänteet, joita tässä tutkimuksessa ei käsitelty, ovat mielenkiintoinen tutkimusaihe.

³¹ <http://www.uusiinari.fi/luettu> 1.5.2015.

Kielen ja talouden yhdistävä tutkimus on tämän tutkimuksen puitteissa luonteva jatkotutkimusalue, ja erityisesti erilaisten kieliresurssien tuotteistaminen ja siten toimeentulon mahdollisuuksien kartoittaminen perifeerisillä seuduilla vaatii lisätutkimusta. Talouden tutkimuksen teoreettiseen viitekehykseen tarkempi perehtyminen sosiolingvistisen ja diskurssintutkimuksen yhteydessä auttaisi ymmärtämään vähemmistökieliä koskevia prosesseja vielä syvällisemmin.

SUMMARY

Sámi languages as capital at the multilingual Skábmagovat Film Festival

Theoretical background

The globalized new economy and the commodification of language have resulted in a shift in the domains of tourism, media, popular culture, and the arts. This shift has inspired sociolinguists and researchers applying discursive analytical frameworks to search for new ways to explain the changes in the value and use of minority languages. The traditional understanding of a language as an entity or as an abstract constellation is challenged by the theory of linguistic resources. The hegemony of national languages is crumbling while the economic changes connected to neoliberalism and the new economy have resulted in a new position for the multilingual repertoires of linguistic minorities. The value of these repertoires is implicated in globalization, which creates opportunities in local organizations as well as in international networks (Harvey, 2005; Heller, 2003).

This study examines the value and function of the Sámi languages used in Finland at Skábmagovat, an international indigenous people's film festival. The study's theoretical framework draws on sociolinguistics, discourse studies and, to some extent, Sámi studies. I begin with the theoretical starting points of Sámi studies and introduce the concepts and definitions of the Sámi and their membership in international networks and UN agencies that indigenous peoples use to advocate for their issues. Many indigenous groups have to deal with similar challenges caused by colonization and have common goals to develop their culture and languages. Land rights are a contested topic in many indigenous communities and many groups have language revitalization programs that stress the importance of access to indigenous or minority language education and daycare in the areas where the groups or linguistic minorities live (see Kuokkanen, 2007). The concept of decolonization belongs to postcolonial theory and means the tearing down of biased power hierarchies caused by colonial practices in these societies.

There are three Sámi languages spoken in Finland: Northern Sámi, Skolt Sámi, and Aanaar Sámi. Each of these languages has its own history. Aanaar Sámi and Skolt Sámi have rather small groups of speakers (around 350–500), and are therefore highly endangered. These languages, especially Aanaar Sámi, have various types of successful revitalization programs in progress (see Olthuis et al., 2013). Northern Sámi is used as a lingua franca among the Sámi and works in different domains of the society. As the Finnish nation state started to develop in the mid-1800s, the Sámi languages were pushed to the margins. However, the languages were still relevant forms of communication in the northern communities until the end of World War II. They became stigmatized resources in the modern nation until the start, in the 1960s, of the "Sámi renaiss-

sance." Little by little, the languages began to be seen once again, along with Sámi ethnic status, as valuable resources.

There are many Sámi institutions in the Inari village. These include the Sámi Parliament of Finland, Sámi media, and schools offering education in Sámi languages. Tourism is also a significant livelihood in the area and is often based on the display of Sámi resources. The Skábmagovat Film Festival, established in 1999, is organized once a year at the end of the January in the village of Inari. The festival is specialized in showing films, short films, and documentaries made by the Sámi and every year they invite indigenous guests from different continents to attend with their films. The festival is based on the concept of authentic Sáminess, and in its advertising, it relies on the nature of Lapland and wintertime to attract visitors. For example, every year a theater made of snow is built to show films during special festivities. The festival audience comes from the village, the surrounding Sámi area, the southern parts of Finland, and from all over the world.

In this study, language is viewed as social action. Sociolinguistics and discourse studies broadly understand the concept of language to be a set of context-bound resources (Blommaert, 2005; 2010). These resources formulate various language practices when they are used in a certain place at a certain time. This study takes language practices to mean that language is seen as action and as part of how the festival is interpreted as a place.

The distinction between the pride and profit discourses of minority languages is also a significant theoretical point. This distinction demonstrates metaphorically a shift in focus: the questions of minority languages used to center on politics and rights, but they are now connected to economic gain (Heller, 2011). One key to approaching the value of minority languages such as Northern Sámi is to deploy the terms of economics into social action. This approach means that the ideas of language and of linguistic and other resources are considered to be symbolic capital (Bourdieu, 1977; 1991). Symbolic capital can be placed in different niche markets formulated by the new economy (Heller, 2003). This view of language is in line with Heller (2007a, p. 2), who argues that languages are

(...)a set of resources which circulate in unequal ways in social networks and discursive spaces and whose meaning and value are socially constructed within the constraints of social organizational processes, under specific historical conditions.

The functions and values of language are connected to the language practices, symbolic capital, and the ways language users talk about their languages. These perceptions, views, and beliefs about language are language ideologies (Jaffe, 2009; Kroskrity, 2000). In the views of language users, Northern Sámi may be seen as out of place for a film, Skolt Sámi can be described as a difficult language, or Finnish may be seen as the oppressor because of its status as the majority language in Finland. These ideas affect the macro-level processes that in-

volve languages and vice versa. Therefore, studying the way language is talked about by the festival organizers and people making films reveals a great deal about the current value and usability of the different languages at Skábmagovat.

Data and analysis

The data have been collected in fieldwork at the Skábmagovat festivals in 2010 and 2011. They comprise audio recordings of the festival's different events (e.g., panel discussions and film presentations), the snow theatre festivities, a VIP event, the festival website, the 2010 and 2011 festival programs, and field notes as well as photographs. The language practices are analyzed using these data primarily. For the language ideologies analysis, the main data were the interviews with festival workers and seminar speeches from the seminar "Sámi Films onto the Screen," in which Sámi film professionals discussed the funding of their films.

The methodological framework of the study is nexus analysis (e.g., Scollon & Scollon, 2004; Pietikäinen, 2012; 2013), which combines discourse analysis with an ethnographic approach. Nexus analysis is aimed at analyzing the complexity of situated events and their language practices. It includes the coming together of the participants and their historical body (a process connected to Bourdieu's ideas of individuals' resources and skills as symbolic capital), as well as the presence of language ideologies and genres and the connection of these to wider historical, social, and economic processes. This approach helped to focus on experiences of festival staff and their ideas of languages, and to connect them to the social action as experienced and interpreted by the researcher in the social action of the festival events.

Nexus analysis as a method comprises three overlapping activities engaging the nexus, navigating the nexus, and changing the nexus. In the first phase, the crucial social actors and activities are located and the researcher enters the field to establish a position as a participant in the nexus. In the context of Skábmagovat, this meant deciding on whom to interview and obtaining legitimacy (e.g., in the form of research permission) to work at the festival as a researcher, to attend as a member of the audience and later to serve as a volunteer for the international guests. The second phase consisted of navigating the crossroads of the festival events' language practices, at which met the participants' historical bodies, language ideologies, and genres. It was in this phase that the data were collected and analyzed. For the third phase, the changing of practice can mean positive social change via activism. In this case, the study findings were all brought back to the community.

Findings

The analysis showed that the main resources used in the language practices of the festival events were Northern Sámi, Finnish, and English. These three languages were used, in that order, on the website and for the festival program.

Northern Sámi, the Sámi people's *lingua franca*, was used as a linguistic and emblematic resource at festival events and it was clearly featured more than Aanaar Sámi or Skolt Sámi, the smaller Sámi languages used in the area. The festival organizers do, however, feel pressure to use, along with Northern Sámi, the smaller Sámi languages. This pressure is caused by the language practices of the area and the presence of Sámi institutions such as the Sámi parliament. As a consequence, the smaller Sámi languages gain value as future resources. One of the important functions of Northern Sámi was to index the Sámi authenticity of the festival, its staff, and the programming. Northern Sámi was also closely linked to the indigenous agenda of the festival. However, for Northern Sámi to gain mobility with a wider audience at some of the festival events, it required the support of other languages. For example, the main presentations of films (e.g., at premieres and the snow theater) were given in Northern Sámi and English.

Finnish was used for efficiency between festival workers when information needed to be imparted quickly, but it was also a resource used in the translation of speeches and in some presentations of films. The use of Finnish was contested because of its position as the majority language of the nation-state. The use of Finnish was seen as necessary because of the audience – there are many Sámi living in the village and nearby attending the festival who have not been able to study any Sámi language and therefore do not speak them. In addition, the Finns of the village are considered to be a valuable part of the audience. It Finnish was the first language to be left out of the practices because of its status as a colonial language.

English, on the other hand, is also a colonial language on many continents, yet it did not appear to be such in the festival space. English was widely used and present at all speaking events and acted as a *lingua franca* for the international audience. English is a neutral choice in the festival environment because it does not belong to anybody and caters to everyone in the multilingual environment.

The analysis of the language ideologies that influence the value and function of the Sámi languages revealed significant tension and negotiation regarding the festival language use. Three main language ideologies were identified from the data. The first is monolingualism, which is connected to the ideological constructions of a nation and its language. Northern Sámi, for example, was closely related to the Sámi as a group and Aanaar Sámi was seen as belonging to the Inari Sámi themselves. The monolingual ideology also prevented the use of Sámi languages in films and made funding difficult for Sámi film directors. New kinds of funding channels that promoted only Sámi speaking films were built and networking with indigenous parties strengthened. Second, an ideology of authenticity was identified. This ideology stressed the importance of the authenticity of the speaker as a Sámi and as a member of an indigenous group. Coincidentally, the symbolic capital in this marketplace that was easiest to commodify included Sámi ethnic status, native-level skills in Northern Sámi as well as skills in English and Finnish. The third language ideology identified

consisted of aspirations for decolonization. This ideology highlighted the importance of the Sámi languages, diminished the position of Finnish, and emphasized the significance of indigenous cooperation and English as a *lingua franca* for networks. This ideology of decolonization also positioned the smaller Sámi languages as future resources of the festival.

Conclusions

This study views the value and function of the Sámi languages and other languages used at the festival from a rather novel theoretical perspective that considers language to be a set of resources as well as a situated practice. As a methodological framework, it applies nexus analysis. The study presents new perspectives on how the value of minority languages is formulated in a multilingual context that has local constraints regarding access, ownership, legitimacy, and authenticity. It also includes global issues such as the mobility of the Sámi languages and the marketing of authentic culture and language to a local and global audience. The stakes are high for the indigenous participants and issues of pride and profit create tension.

The results can be applied in the planning of events that have indigenous and minority languages, that are multilingual or which are based on indigenous cultures. It also has implications for minority language learning and multilingual education. This research may be useful in future studies where the indigenous culture working networks are examined and that emphasize the combination of sociolinguistics, discourse studies, and economy theory.

The study is part of the Peripheral Multilingualism project, which is funded by the Academy of Finland. The project investigates multilingual practices in various minority language contexts in different domains such as tourism, education, popular culture, and the media.

LÄHTEET

- 3M Identities in Motion: Multilingualism, Multiculturalism and Mobility. Tutkijaverkosto. Jyväskylän yliopiston kielten laitos, NordForsk. <https://www.jyu.fi/hum/laitokset/kielet/tutkimus/hankkeet/paattyneet-hankkeet/3M> (Luettu 4.12.2014).
- Aikio, M. 1988. Saamelaiset kielenvaihdon kierteessä. Kielisosiologinen tutkimus viiden saamelaiskylän kielenvaihdosta 1910–1980. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Aikio-Puoskari, U. 2006. Raportti saamelaisopetuksesta Pohjoismaiden peruskouluissa. Pohjoismainen vertailu opetuksen perusedellytysten näkökulmasta. Inari: Saamelainen parlamentaarinen neuvosto/Saamelaiskäräjät.
- Aikio-Puoskari, U. 2002. Kielten ja kulttuurien risteysasemalla – kysymyksiä saamen kielestä ja identiteetistä. Teoksessa S. Laihiala-Kankainen, S. Pietikäinen & H. Dufva (toim.) *Moniääninen Suomi. Kieli, kulttuuri ja identiteetti*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. 90–108.
- Alia, V. & Bull, S. 2005. *Media and ethnic minorities*. Edinburgh: Edinburgh University Press. E-kirja.
- Anderson, B. 2007. Kuvitellut yhteisöt. Nationalismin alkuperän ja leviämisen tarkastelua. Tampere: Vastapaino.
- Andersson, T.D. & Getz, D. 2009. Festival Ownership. Differences between public, nonprofit and private festivals in Sweden. Special issue: Festival Management. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism* 9 (2-3), 249–265.
- Appadurai, A. 1996. *Modernity at large*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Appadurai, A. 1986. Introduction: Commodities and the politics of value. Teoksessa A. Appadurai (toim.) *The social life of things: Commodities in cultural perspective*. Cambridge: Cambridge University Press, 3–63.
- Aro, M. 2013. Kielen oppijasta kielen osaajaksi. Teoksessa Keisanen, T., E. Kärkkäinen, M. Rauniomaa, P. Siitonen & M. Siromaa (toim.) *AFinLAN vuosikirja 2013*. Jyväskylä: Suomen soveltavan kielitieteen yhdistys, 11–28.
- Atkinson, D. & Kelly-Holmes, H. 2011. Codeswitching, identity and ownership in Irish radio comedy. *Journal of Pragmatics* 43, 251–260.
- Beaivváš Sámi Našunálateáhter. <http://www.beaivvas.no/> (Luettu 4.12.2014).
- Bell, L. A. 2013. *Diamonds as development: Suffering for opportunity in Canada's North*. Väitöskirja. Humanities and Social Science and Social Justice Education, Toronto: University of Toronto.
- Bell, L. A. 2012. In search of hope: Mobility on the Canadian frontier. Teoksessa W. Lem & P. Gardiner-Barber (toim.) *Migration in the 21st century: ethnography and political economy*. London: Routledge, 207–246.
- Bernstein, B. 1971. *Class, codes, and control, volume 1*. London: Routledge and Kegan Paul.

- Blackledge, A. 2009. "As a country we do expect": The further extension of language testing regimes in the United Kingdom. *Language Assessment Quarterly* 6 (1), 6-16.
- Blackledge, A. & Creese, A. 2012. Pride, profit and distinction. Negotiations across time and space in community language education. Teoksessa A. Duchêne & M. Heller (toim.) *Language in late capitalism: Pride and profit*. London: Routledge, 116-141.
- Blackledge, A. & Creese, A. 2010. *Multilingualism. A critical perspective*. London & New York: Continuum International Publishing Group.
- Blommaert, J. 2010. *The sociolinguistics of globalization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Blommaert, J. 2008. Grassroots literacy. Writing, identity and voice in Central Africa. Lontoo: Routledge.
- Blommaert, J. 2007. Sociolinguistic scales. *Intercultural Pragmatics* 4, 1-19.
- Blommaert, J. 2005. *Discourse. A critical introduction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Blommaert, Jan. 2003. Commentary: A sociolinguistics of globalization. *Journal of Sociolinguistics* 7 (4), 607-623.
- Blommaert, J. 2001. Investigating narrative inequality: Analyzing African asylum seekers' stories in Belgium. *Discourse & Society* 12 (4), 413-449.
- Blommaert, J. (toim.) 1999. *Language ideological debates*. Berliini: Mouton deGruyter.
- Blommaert, J., Collins, J. & Slembrouck, S. 2005. Spaces in multilingualism. *Language & Communication* 25, 195-216.
- Blommaert, J. & Dong, J. 2010. *Ethnographic fieldwork: A beginner's guide*. Clevedon: Multilingual Matters.
- Blommaert, J. & Huang, A. 2009. Historical bodies and historical space. *Journal of applied linguistics* 6 (3), 267-282.
- Blommaert, J. & Verschueren, J. 1998. *Debating diversity: analysing the discourse of tolerance*. London & New York: Routledge.
- Bourdieu, P. 1993. Public opinion does not exist. Teoksessa *Sociology in question*. E-kirja. London: Sage, 149-157.
- Bourdieu, P. 1991. *Language and symbolic power*. Oxford: Polity Press.
- Bourdieu, P. 1977. The economics of linguistic exchanges. *Social Science Information* 16 (6), 645-668.
- Bourdieu, P. & Passeron, J. C. 1990. *Reproduction in education, society and culture*. London; Newbury Park, California: Sage. E-kirja.
- Bruner, E. M. 2001. The Maasai and the Lion King: authenticity, nationalism, and globalization in African tourism. *American Ethnologist* 28(4), 881-908.
- Bucholtz, M. 2003. Sociolinguistic nostalgia and the authentication of identity. *Journal of Sociolinguistics* 7 (3), 398-416.
- Butler, R.W. 1980. The concept of a tourist area cycle of evaluation: implications for management of resources. *Canadian Geographer* 24 (1), 5-12.
- Canagarajah, S. 2007. The ecology of global English. *International Multilingual Research Journal* 1 (2), 89-100.

- Carpelan, C. 1994. Katsaus saamelaistumisen vaiheisiin – tutkimusongelmia kartoittava essee. Teoksessa U.-M. Kulonen, J. Pentikäinen & I. Seurujärvi-Kari (toim.) Johdatus saamentutkimukseen. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 13-42.
- CASLE, Complementary Aanaar Saami Language Education.
<http://www.casle.fi/gallery.php?subject=2> (Luettu 4.12.2014).
- Comaroff, J. L. & Comaroff J. 2009. *Ethnicity, Inc.* Chicago: The University of Chicago Press.
- Compton, S. 2013. Implementing language policy for deaf students in a Texas school district. *International Multilingual Research Journal* 7(2), 138-154.
- Coupland, N. 2014. Language, society and authenticity: themes and perspectives. Teoksessa: V. Lacoste, J. Leimgruber & T. Breyer (toim.) *Indexing Authenticity: Sociolinguistic Perspectives*, FRIAS Linguae & Litterae series. Berlin: Mouton de Gruyter, 14-39.
- Coupland, N. 2013. Welsh tea: the centering and decentering of Wales and the Welsh language. Teoksessa S. Pietikäinen & H. Kelly-Holmes (toim.) *Multilingualism and the Periphery*. New York and Oxford: Oxford University Press, 133-153.
- Coupland, N. 2012. Bilingualism on display: The framing of Welsh and English in Welsh public spaces. *Language in Society* 41 (1), 1-17.
- Coupland, N. 2010. Introduction: Sociolinguistics in the Global Era. Teoksessa N. Coupland (toim.) *The handbook of language and globalization*. Oxford: Wiley-Blackwell, 1-27.
- Coupland, N. 2003. Sociolinguistic authenticities. *Journal of Sociolinguistics* 7 (3), 417-431.
- Coupland, N. & Jaworski, A. (toim.) 2009. *The new sociolinguistic reader*.
- da Silva, E., McLaughlin, M. & Richards, M. 2007. Bilingualism and the globalized new economy: the commodification of language and identity. Teoksessa M. Heller (toim.) *Bilingualism: A social approach*. New York: Palgrave MacMillan, 183-206.
- de Swaan, A. 2010. Language systems. Teoksessa N. Coupland (toim.) *The handbook of language and globalisation*. Oxford: Wiley-Blackwell, 56-73.
- Dlaske, K. 2014. Semiotics of pride and profit: interrogating commodification in indigenous handicraft production. *Social Semiotics* 24 (5), 582-598.
- Doerr, N. M. 2009. Language, power and social process: Native speaker concept: Ethnographic investigations of native speaker effects. New York: Mouton de Gruyter/Walter de Gruyter: E-kirja.
- Duchêne, A. 2009. Marketing, management and performance: multilingualism as a commodity in a tourism call center. *Language Policy* 8 (1), 27-50.
- Duchêne A. & Heller, M. 2012a. Multilingualism and the new economy. Teoksessa M. Martin-Jones, A. Blackledge & A. Creese (toim.) *The Routledge handbook of multilingualism*. London and New York: Routledge, 369-383.
- Duchêne, A. & Heller M. (toim.) 2012b. *Language in late capitalism: Pride and profit*. London: Routledge.

- Dufva, H. 2014. Vieraasta kielestä omiksi sanoiksi: Mitä Vološinov sanoi kielen oppimisesta ja opettamisesta? *Kieli, koulutus ja yhteiskunta*. Kielikoulutuspolitiikan verkoston avoin verkkolehti. [Saatavana verkossa] <http://www.kieliverkosto.fi/article/vieraasta-kielesta-omiksi-sanoiksi-mita-volosinov-sanoi-kielen-oppimisesta-ja-opettamisesta/> (Luettu 20.3.2014).
- Dufva, H. 2012. Harjoituksia toisin ajattelemiseen. Kirja-arvio teoksesta Pennycook, A. *Language as a local practice*. 2010: Lontoo: Routledge. *Virittäjä*, kieli-ideologioiden tutkimuksen teemanumero 116 (3), 484-491.
- Dufva, H., Aro M., Suni M., & Salo O.-P. 2011a. Onko kieltä olemassa? Teoreettinen kielitiede, soveltava kielitiede ja kielen oppimisen tutkimus. *AFinLA-e publication* 3, 22-34. [Saatavana verkossa] <http://ojs.tsv.fi/index.php/afinla/article/view/4454/4261> (viitattu 31.11.2103)
- Dufva, H., Suni, M., Aro M., & Salo O.-P. 2011b. The changing concept of language. *Apples – Journal of Applied Language Studies* 5 (1), 109–124.
- Dufva, H. & Pietikäinen, S. 2009. Moni-ilmeinen monikielisyys. *Puhe ja kieli* 29 (1), 1-14.
- Evans, O. 2007. Border exchanges: the role of the European film festival. *Journal of contemporary European studies* 15 (1), 22-23.
- Fairclough, N. 1992. *Discourse and social change*. Cambridge: Polity Press.
- Feist, T. 2010. *A grammar of Skolt Saami*. Väitöskirja. School of Languages, Linguistics and Cultures. Manchester: University of Manchester.
- Field, M. C. & Kroskrity, P. V. 2009. Introduction. Revealing Native American language ideologies. Teoksessa P. V. Kroskrity & M. C. Field (toim.) *Native American language ideologies: beliefs, practices, and struggles in Indian country*. Tucson: University of Arizona Press, 3-30.
- Foucault, M. 2014/1976. Diskurssin ei pidä katsoa olevan... Teoksessa T. Kilpeläinen, S.K. Määttä & J.L. Pii (toim.) *Michel Foucault. Parhaat*. Tampere: Eurooppalaisen filosofian seura ry, 152-153.
- Foucault, M. 2005. *Tiedon arkeologia*. Tampere: Vastapaino.
- Gal, S. 2012. Sociolinguistic regimes and the management of diversity. Teoksessa A. Duchêne & M. Heller (toim.) *Language in late capitalism: Pride and profit*. London: Routledge, 22-42.
- Gal, S. 2006. Migration, minorities, and multilingualism: Language ideologies in Europe. Teoksessa C. M. Molinero & P. Stevenson (toim.) *Language ideologies, policies and practices. Language and the future of Europe*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan, 13-27.
- Geertz, C. 1976. From the native's point of view: on the nature of anthropological understanding. Teoksessa K. Basso & H. Selby (toim.) 1976. *Meaning in anthropology*. Albuquerque: University of New Mexico Press, 221-237.
- Getz, D. 2008. Event tourism: definition, evolution and research. *Tourism management* 29, 403-428.

- Getz, D. 1997. Event management & event tourism. New York: Cognizant Communication Corporation.
- Getz, D. 1991. Festivals, special events and tourism. New York: Van Nostrand Reinhold.
- Goffman, E. 1983. The interaction order. *American Sociological Review* 48 (1), 1-17.
- Gotham, K. F. 2002. Marketing Mardi Gras: Commodification, spectacle and the political economy of tourism in New Orleans. *Urban Studies* 39 (10), 1735-1756.
- Guttorm, G. 2011. Käsityö- ja kulttuuriperintö ja sen omistaminen. Teoksessa I. Seurujärvi-Kari, P. Halinen ja R. Pulkkinen (toim.) Saamentutkimus tänään. Tietolipas 234. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 369-392.
- Gyimóthy, S. 2009. Casual observers, connoisseurs and experimentalists: a conceptual exploration of niche festival visitors. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism* 9, (2-3), 177-205.
- Hackert, S. 2012. The emergence of the English native speaker: a chapter in nineteenth-century linguistic thought. Berlin; Boston: De Gruyter Mouton.
- Halinen, P. 2011. Arkeologia ja saamentutkimus. Teoksessa I. Seurujärvi-Kari, P. Halinen ja R. Pulkkinen (toim.) Saamentutkimus tänään. Tietolipas 234. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 130-176.
- Halinen, P. 1999. Saamelaiset – arkeologinen näkökulma. Teoksessa P. Fogelberg (toim.) Pohjan poluilla. Suomalaisten juuret nykytutkimuksen mukaan. Helsinki: Suomen tiedeseura, 121-130.
- Halonen, M. 2012. Rikkinäisiä ja likaisia. Kieli-ideologiset prosessit kielen tutkimuksen diskursseissa. *Virittäjä*, kieli-ideologioiden tutkimuksen teemanumero 116 (3), 443-462.
- Harbord, J. 2002. Film cultures. London: Sage. E-kirja.
- Harvey, D. 2005. A brief history of neoliberalism. Oxford; New York: Oxford University Press. E-kirja.
- Heikkinen, V. 1999. Ideologinen merkitys kriittisen tekstintutkimuksen teoriassa ja käytännössä. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Heller, M. 2013. Repositioning the multilingual periphery: class, language, and transnational markets in Francophone Canada. Teoksessa S. Pietikäinen & H. Kelly-Holmes (toim.) Multilingualism and the Periphery. New York and Oxford: Oxford University Press, 17-34.
- Heller, M. 2011. Paths to post-nationalism. A critical ethnography of language and identity. Oxford: Oxford University Press.
- Heller, M. 2010a. Language as resource in the globalized New Economy. Teoksessa N. Coupland (toim.) The handbook of language and globalization. Oxford: Wiley-Blackwell, 349-365.
- Heller, M. 2010b. The commodification of language. *Annual Review of Anthropology* 39, 101-114.
- Heller, M. 2009. Colonialism and re-imaging minority language management. Commentary article. *Journal of multicultural discourses* 4 (2), 103-106.

- Heller, M. 2008a. Language and the nation-state: Challenges to sociolinguistic theory and practice. *Journal of sociolinguistics* 12 (4), 504-524.
- Heller, M. 2008b. Doing ethnography. Teoksessa L. Wei & M. Moyer (toim.) *The Blackwell guide to research methods in bilingualism and multilingualism*. Malden: Blackwell, 249-262.
- Heller, M. 2007a. Bilingualism as ideology and practice. Teoksessa M. Heller (toim.) *Bilingualism: A social approach*. New York: Palgrave MacMillan, 1-22.
- Heller, M. (toim.) 2007b. *Bilingualism: A social approach*. New York: Palgrave MacMillan.
- Heller, M. 2006. Linguistic minorities and modernity: a sociolinguistic ethnography. *Toinen laitos*. London: Continuum.
- Heller, M. 2005. Language, skill and authenticity in the globalized new economy. *Noves SL Revisita de Sociolinguistica*, Winter 2005. [Saatavana verkossa]
http://www6.gencat.net/llengcat/noves/hm05hivern/heller1_2.htm
 (Luettu 5.11.2012).
- Heller, M. 2003. Globalization, the new economy and the commodification of language and identity. *Journal of Sociolinguistics* 7 (4), 473-492.
- Heller, M. & Duchêne, A. 2012. Pride and profit: changing discourses of language, capital and nation-state. Teoksessa A. Duchêne & M. Heller (toim.) *Language in late capitalism: pride and profit*. London: Routledge, 1-21.
- Heller, M. & Duchêne, A. 2007. Discourses of endangerment: sociolinguistics, globalisation and social order. Teoksessa A. Duchêne & M. Heller (toim.) *Discourses of endangerment. Ideology and interests in the defence of languages*. London: Continuum, 1-13.
- Heller, M. & Pujolar, J. 2009. The political economy of texts: a case study in the structuration of tourism. *Sociolinguistic Studies* 3 (2), 177-201.
- Herlin, I. 2004. Kieli ja kansallinen tiede J. V. Snellmanin filosofisessa järjestelmässä. Teoksessa K. Huumo, L. Laitinen & O. Paloposki (toim.) *Yhteistä kieltä tekemässä. Näkökulmia suomen kirjakielen kehitykseen 1800-luvulla*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 259-285.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirvonen, V. 1999. Saamenmaan ääniä. Saamelaisen naisen tie kirjailijaksi. Väitöskirja. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Hughes, L. 2012. No-nonsense guide to indigenous people. E-kirja. Oxford: New Internationalist.
- Hult, F. M. 2010. Analysis of language policy discourses across the scales of space and time. *International Journal of the Sociology of Language* 202, 7-24.
- Hult, F. M. 2007. Multilingual language policy and English language teaching in Sweden. Väitöskirja. Pennsylvania: University of Pennsylvania.

- Hult, F. M. & Pietikäinen, S. 2014. Shaping discourses of multilingualism through a language ideological debate: The case of Swedish in Finland. *Journal of Language and Politics* 13 (1), 1-20.
- Huss, L. 2006. Utta kielipolitiikkaa Skandinaviassa: kenellä on vastuu vähemmistökielten säilyttämisestä? *Virittäjä-verkkolehti* 4. [Saatavana verkossa]
http://www.kotikielenseura.fi/virittaja/hakemistot/jutut/2006_578.pdf
 (Luettu 19.12.2013).
- Hymes, D. 1996. *Ethnography, linguistics, narrative inequality: toward an understanding of voice*. London: Taylor & Francis.
- Hymes, D. 1980. *Language in education: ethnolinguistic essays*. Washington DC: Center for applied linguistics.
- Ijahis Idja. Alkuperäiskansojen musiikkitapahtuma.
<http://www.ijahisidja.fi/welcome.php> (Luettu 4.12.2014).
- ILO 169, International Labour Office. ILO Convention on Indigenous and Tribal Peoples, 1989 (No. 169).
http://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEXPUB:12100:0::NO:12100:P12100_ILO_CODE:C169 (Luettu 4.12.2014).
- imagineNATIVE Film + Media Arts Festival.
<http://www.imagenative.org/home/> (Luettu 4.12.2014).
- International Sámi Film Institute. <http://www.isf.as/> (Luettu 4.12.2014).
- Irvine, J. T. 1989. When talk isn't cheap: Language and political economy. *American Ethnologist* 16, 248-267.
- Irvine, J. T. & Gal, S. 2000. Language ideology and linguistic differentiation. Teoksessa P. V. Kroskity (toim.) *Regimes of language: ideologies, politics, and identities*. Santa Fe: School of American Research Press, 25-83.
- Joona, T. 2012. ILO convention no. 169 in a Nordic context with comparative analysis: an interdisciplinary approach. Väitöskirja. *Juridica Lapponica* 37. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Jaffe, A. 2011. Critical perspectives on language-in-education policy: The Corsican example. Teoksessa T. McCarty (toim.) *Ethnography and language policy*. New York & London: Routledge, 205-230.
- Jaffe, A. 2009. The production and reproduction of language ideologies in practice. Teoksessa N. Coupland & A. Jaworski (toim.) *The new sociolinguistics reader*. New York: Palgrave MacMillan, 390-404.
- Jaffe, A. 2007. Minority language movements. Teoksessa M. Heller (toim.) *Bilingualism: A social approach*. New York: Palgrave MacMillan, 50-70.
- Jaffe, A. 1999. *Ideologies in action: Language politics on Corsica*. Berliini & New York: Mouton de Gruyter.
- Jaffe, A. & Oliva, C. 2013. Linguistic creativity in Corsican tourist context. Teoksessa S. Pietikäinen & H. Kelly-Holmes (toim.) *Multilingualism and the periphery*. New York and Oxford: Oxford University Press, 95-117.
- Jaworski, A. & Piller I. 2008. Linguascaping Switzerland: Language ideologies in tourism. Teoksessa M. A. Locher, J. Strässler (toim.) *Standards and norms in the English language*. Berlin and New York: Mouton de Gruyter, 1-21.

- Jaworski, A. & Thurlow, C. 2010. Language and the globalizing habitus of tourism: towards a sociolinguistics of fleeting relationships. Teoksessa N. Coupland (toim.) *The handbook of language and globalisation*. Oxford: Wiley-Blackwell, 255–286.
- Jaworski, A., Thurlow, C., Lawson, S. & V. Yläne-McEwen. 2003. The uses and representations of local languages in tourist destinations: a view from British TV holiday programmes. *Language Awareness* 12, 5–28.
- Joseph, J. E. 2004. *Language and identity. National, ethnic, religious*. New York: Palgrave MacMillan.
- Jouste, M. 2011. Tulläcalmaaš kirdäččij 'tulisilmillä lenteli'. Inarinsaamelainen 1900-luvun alun musiikkikulttuuri paikallisen perinteen ja ympäröivien kulttuurien vuorovaikutuksessa. Väitöskirja. Acta Universitatis Tamperensis 1650. Tampere: Tampere University Press.
- Jørgensen, J. N. 2008. Polylingual languaging around and among children and adolescents. *International Journal of Multilingualism* 5 (3), 161-176.
- Jørgensen, J.N. 2005. Plurilingual conversation among bilingual adolescents. *Journal of Pragmatics* 37, 391-402.
- Karjalainen, A. 2012. Liikkuva ja muuttuva suomi. Diskursiivis-etnografinen tutkimus amerikansuomalaisten kielielämäkerroista. Väitöskirja. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Kauppinen, K. 2014. Welcome to the end of the world! Resignifying periphery under the new economy: a nexus analytical view of a tourist website. *Journal of Multicultural Discourses* 9 (1), 1-19.
- Kauppinen, K. 2013a. At an Intersection of postfeminism and neoliberalism: a discourse analytical view of an international women's magazine. *Critical Approaches to Discourse Analysis across Disciplines* 7 (1), 82-99.
- Kauppinen, K. 2013b. "Full power despite stress": A discourse analytical examination of the interconnectedness of postfeminism and Neoliberalism in the domain of work in an international women's magazine. *Discourse & Communication* 7 (2), 133-151.
- Kauppinen, K. 2012. *Subjects of Aspiration. Untersuchung von diskursiven Prozessen neoliberaler Regierung in einer postfeministischen Frauenzeitschrift [A study of discursive processes of neoliberal governance in a postfeminist women's magazine]*. Väitöskirja. Frankfurt am Main: Peter Lang (Finnische Beiträge zur Germanistik 28. Doctoral thesis).
- Kelly-Holmes, H. 2014a. Linguistic fetish: The sociolinguistics of visual multilingualism. Teoksessa D. Machin (toim.) *Visual communication. Handbooks of communication science Series*. Berlin: De Gruyter, 135-151.
- Kelly-Holmes, H. 2014b. Commentary: Mediatized spaces for minoritized languages. Challenges and opportunities. Teoksessa J. Androutsopoulos (toim.) *Mediatization and sociolinguistic change*. Berlin: De Gruyter, 539-543.
- Kelly-Holmes, H. 2013. "Choose your language!": Categorisation and control in cyberspace. *Sociolinguistica* 27, 132-145.

- Kelly-Holmes, H. 2010: Rethinking the macro-micro relationship: Some insights from the marketing domain. *International Journal of the Sociology of Language* 202, 25-39.
- Kelly-Holmes, H. 2005. Advertising as multilingual communication. New York: Palgrave Macmillan.
- Kelly-Holmes, H. & Pietikäinen, S. 2014. Commodifying Sámi culture in an indigenous tourism site. *Journal of Sociolinguistics* 18 (4), 518-538.
- Kelly-Holmes, H., Pietikäinen, S. & Moriarty, M. 2011. Promoting tourism in linguistic minority spaces on the Web: A study of linguistic and visual resources on tourist websites for Dingle, Ireland and Inari, Finland. *Tourism, Culture & Communication* 11 (1), 31-42.
- Knudsen, B. T. & Waade, A. M. 2010. Performative authenticity in tourism and spatial experience: rethinking the relations between travel, place and emotion. Teoksessa B. T. Knudsen & A. M. Waade (toim.) Re-investing authenticity: tourism, place and emotions. Bristol: Multilingual Matters/Channel view publications, 1-21.
- Korhonen, M., Mosnikoff, J. & Sammallahti, P. 1973. Koltansaamen opas. Castrenianumin toimitteita 4. Helsinki: Suomalais-Ugrilainen Seura.
- Kopytoff, I. 1986. The cultural biography of things: Commoditization as process. Teoksessa A. Appadurai (toim.) The social life of things: Commodities in cultural perspective. Cambridge: Cambridge University Press, 64-91.
- Korpijaakko, K. 1989. Saamelaisten oikeusasemasta Ruotsi-Suomessa: oikeushistoriallinen tutkimus Länsi-Pohjan Lapin maankäyttöoloista ja -oikeuksista ennen 1700-luvun puoliväliä. Väitöskirja. Helsinki: Lakimiesliiton kustannus.
- Kroskrity, P. V. 2000a. Regimenting languages. Language ideological perspectives. Teoksessa P.V. Kroskrity (toim.) Regimes of language: ideologies, politics, and identities. Santa Fe: School of American Research Press, 1-34.
- Kroskrity, P. V. (toim.) 2000b. Regimes of language: ideologies, politics, and identities. Santa Fe: School of American Research Press.
- Kroskrity, P. V. & Field M. C. (toim.) 2009. Native American language ideologies: beliefs, practices, and struggles in Indian country. Tucson: University of Arizona Press.
- Kuokkanen, R. 2011. From indigenous economies to market-based self-governance: A feminist political economy analysis. *Canadian Journal of Political Science* 44 (2), 275-297. [Saatavana verkossa] http://rauna.files.wordpress.com/2007/10/cjps_44-2.pdf (Luettu 19.11.2014).
- Kuokkanen, R. 2009. Achievements of indigenous self-determination. The case of the Sami Parliaments in Finland and Norway. Teoksessa J. Marshall Beier (toim.) Indigenous diplomacies. New York: Palgrave, 97-114. [Saatavana verkossa] http://rauna.files.wordpress.com/2007/10/sami_parliaments_self_determination.pdf (Luettu 19.11.2014).

- Kuokkanen, R. 2008. Mitä on saamelaisten hyvinvointi? Tarkastelua kansainvälisessä alkuperäiskansojen kontekstissa. SámiSoster -seuran 10-vuotisjuhlaseminaari. Inari 21.4.2008, 1-9. [Saatavana verkossa] <http://rauna.files.wordpress.com/2008/04/samisostersuomi.pdf> (Luettu 19.11.2014).
- Kuokkanen, R. 2007. Saamelaiset ja kolonialismin vaikutukset nykypäivänä. Teoksessa J. Kuortti, M. Lehtinen & O. Löytty (toim.) Kolonialismin jäljet: keskustat, periferiat ja Suomi. Helsinki: Gaudeamus, 142-155.
- Kuokkanen, R. 2000. Towards an "indigenous paradigm" from a Sámi perspective. *The Canadian Journal of Native Studies* 20 (2), 411-436.
- Kuortti, J., Mäntynen, A. & Pietikäinen, S. 2008. Kielen rakennustelineillä: kielellisen ja yhteiskunnallisen käänteen merkitys. *Tiedotustutkimus* 31 (3), 25-37.
- Kuortti, J. 2007. Jälkikoloniaalisia käännöksiä. Teoksessa J. Kuortti, M. Lehtinen & O. Löytty (toim.) Kolonialismin jäljet: keskustat, periferiat ja Suomi. Helsinki: Gaudeamus, 11-38.
- Kytölä, S. 2013. Multilingual language use and metapragmatic reflexivity in Finnish internet football forums: a study in the sociolinguistics of globalization. Väitöskirja. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Lacy, J. & Douglass, W. 2002. Beyond authenticity: The meaning of cultural tourism. *Tourist Studies* 2(1), 5-21.
- Lahelma, E. & Gordon, T. 2007. Taustoja, lähtökohtia ja avauksia koulu-etnografiaan. Teoksessa S. Lappalainen, P. Hynninen, T. Kankkunen, E. Lahelma & T. Tolonen (toim.) Etnografia metodologiana. Lähtökohtana koulutuksen tutkimus. Tampere: Vastapaino, 17-38.
- Laihiala-Kankainen, S. & Pietikäinen, S. 2010. Contexts and consequences of language ideologies: the case of indigenous Sámi languages in Inari and Lovozero. Teoksessa M. Lähteenmäki, & M. Vanhala-Aniszewski (toim.) Language ideologies in transition. Multilingualism in Russia and Finland: Frankfurt am Main: Peter Lang, 57-78.
- Laihonen, P. 2009. Language ideologies in the Romanian Banat: analysis of interviews and academic writings among the Hungarians and Germans. Väitöskirja. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Laki saamelaiskäräjistä (17.7.1995/974). <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1995/19950974> (Luettu 4.12.2014).
- Lane, P. 2010. "We did what we thought was best for our children": a nexus analysis of language shift in a Kven community. *International Journal of the Sociology of Language* 202, 63-78.
- Lane, P. 2009. Identities in action: a nexus analysis of identity construction and language shift. *Visual Communication* 8 (4), 449-468.
- Lantto, H. 2012. Grammatical code-switching patterns of early and late Basque-Spanish bilinguals. *Sociolinguistic Studies* 6 (1), 21-43.
- Lappalainen, S. 2007. Johdanto. Mikä ihmeen etnografia? Teoksessa Lappalainen, S., P. Hynninen, T. Kankkunen, E. Lahelma, & T. Tolonen (toim.) Etnografia metodologiana. Lähtökohtana koulutuksen tutkimus. Tampere: Vastapaino, 9-14.

- Lappalainen, S., P. Hynninen, T. Kankkunen, E. Lahelma, & T. Tolonen (toim.) 2007. Etnografia metodologiana. Lähtökohtana koulutuksen tutkimus. Tampere: Vastapaino.
- Lauerma, P. 2004. Aluemurre vai murteiden yhdistelmä? Keskustelu kirjakielen perustasta 1800-luvun alkupuolella. Teoksessa K. Huumo, L. Laitinen & O. Paloposki (toim.) Yhteistä kieltä tekemässä. Näkökulmia suomen kirjakielen kehitykseen 1800-luvulla. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 136-176.
- Lehtola, J. 2000. Lailasta Lailaan: tarinoita elokuvien sitkeistä lappalaisista. Inari: Kustannus-Puntsi.
- Lehtola, V.-P. 2013a. Saamelaisten poliittinen herääminen. Saamelaisten oikeuksista keskusteltiin vilkkaasti jo 1900-luvun alussa. *Historia* 2, 54-59. [Saatavana verkossa] www.veli-pekkalehtola.fi/UserFiles/files/Historialehti.pdf (Luettu 12.10.2014).
- Lehtola, V.-P. 2013b. Radikaalista taistelijasta kansalliseksi instituutioksi – saamelaisteatteri Beaivváš ja lähihistorian periodisointi. Teoksessa M. Junila, P. Granberg, J. Juntunen, P. Kaitasuo & H. Turunen (toim.) Pappi, partisaani ja pirtuhevonen – poimintoja pohjoisen historiasta. Oulun Historiaseura ry:n 80-vuotisjuhlakirja. *Scripta Historica* 36. Oulu: Oulun historiaseura 2013, 265-277. [Saatavana verkossa] <http://www.veli-pekkalehtola.fi/UserFiles/files/Beaivvaitto.pdf> (Luettu 12.3.2014).
- Lehtola, V.-P. 2012. Saamelaiset suomalaiset – kohtaamisia 1896-1953. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Lehtola, V.-P. 2000. Kansain välit – monikulttuurisuus ja saamelaishistoria. Teoksessa I. Seurujärvi-Kari (toim.) Beaivvi mänát. Saamelaisten juuret ja nykyaika. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 185-196.
- Lehtola, V.-P. 1999. Aito lappalainen ei syö haarukalla ja veitsellä. Stereotypiat ja saamelainen kulttuurintutkimus. Teoksessa M. Tuominen, S. Tuulentie, V.-P. Lehtola & M. Autti (toim.) Outamaalta tunturiin. Pohjoiset identiteetit ja mentaliteetit. Osa 1. Rovaniemi: Kustannus-Puntsi ja Lapin yliopisto, 15-32.
- Lehtola, V.-P. 1997. Saamelaiset – historia, yhteiskunta, taide. Rovaniemi: Kustannus-Puntsi.
- Lehtola, V.-P. 1994. Saamelainen evakko: rauhan kansa sodan jaloissa. Helsinki: City Sámit.
- Lehtola, V.-P., Piela, U. & Snellman H. (toim.) 2012. Saamenmaa. Kulttuuritieteellisiä näkökulmia. Kalevalaseuran vuosikirja 91. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Lehtola, V.-P. & Länsman A.-S. 2012. Saamelaisliikkeen perintö ja institutionalisoitunut saamelaisuus. Teoksessa V.-P. Lehtola, U. Piela, & H. Snellman (toim.) 2012. Saamenmaa. Kulttuuritieteellisiä näkökulmia. Kalevalaseuran vuosikirja 91. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 7-35.

- Lenihan, A. 2013. The interaction of language policy, minority languages and new media - a study of the Facebook translations application. Väitöskirja. Limerick: University of Limerick. [Saatavana verkossa] <http://ulir.ul.ie/handle/10344/3590> (Luettu 20.10.2014).
- Leppänen, S. & Peuronen, S. 2012. Multilingualism on the Internet. Teoksessa M. Martin-Jones, A. Blackledge & A. Creese (toim.) 2012. The Routledge Handbook of Multilingualism. Abingdon: Routledge, 384-402.
- Leppänen, S. & Pietikäinen, S. 2010. Urban rap goes to Arctic Lapland: breaking through and saving the endangered Inari Sámi language. Teoksessa H. Kelly-Holmes, & M. Gerlinde (toim.) Language and the market. England: Palgrave Macmillan, 148-160.
- Levitt, T. 1965. Exploit the product life cycle. *Harvard Business Review* 11, 81-94.
- Lilja, N. 2012. Kieli saamelaisuutta määrittämässä - Saamelaisyntyisten henkilöiden haastattelupuheessa rakentuvat saamelaisuuden kategoriat. *Puhe ja kieli* 32 (3), 127-150.
- Lindgren, A.-R., Lindgren, K. & Saari, M. 2011. From Swedish to Finnish in the 19th century: a historical case of emancipatory language shift. *International Journal of the Sociology of Language*, 209, 17-34.
- Lämsä, A.-S. 2004. Väertisuhteet Lapin matkailussa. Kulttuurianalyysi suomalaisten ja saamelaisien kohtaamisesta. Väitöskirja. Inari: Kustannus-Puntsi.
- Machin, D. 2007. Introduction to multimodal analysis. London & New York: Hodder Arnold.
- Magga, S.-M. 2010. Vapauden rajat ja ulottuvuudet. Kirjoittamattomat säännöt duodjin ja saamelaisen muotoilun mahdollisuuksina ja rajoittajina. Pro gradu -tutkielma. Oulun yliopisto. Giellagas-instituutti. Saamelainen kulttuuri. [Saatavana verkossa viitattu 16.9.2013] www.oulu.fi/giellagas/tiedostot/Gradut/SiggaMarjan%20gradu/Vapauden%20rajat%20gradu.pdf. (Luettu 16.9.2013).
- Makoni, S. & Pennycook, A. 2007. Disinventing and reconstructing languages. Teoksessa S. Makoni & A. Pennycook (toim.) Disinventing and reconstructing languages. Clevedon: Multilingual Matters, 1-41.
- Marcus, G. E. 1995. Ethnography in/of the world system: the emergence of multi-sited ethnography. *Annual Review of Anthropology* 24, 95-117.
- McCarty, T. L. 2011. (toim.) Ethnography and language policy. New York: Routledge.
- McCarty, T. L. 2008. American Indian, Alaska Native, and Native Hawaiian education in the era of standardization and NCLB - An introduction. *Journal of American Indian Education*, 47 (1), 1-9.
- McCarty, T. L. & Nicholas, S. 2012. Indigenous education: local and global perspectives. Teoksessa M. Martin-Jones, A. Blackledge & A. Creese (toim.) The Routledge handbook of multilingualism. London and New York: Routledge, 145-165.
- McLaughlin, M. 2013. What makes art Acadian? Teoksessa S. Pietikäinen & H. Kelly-Holmes (toim.) Multilingualism and the Periphery. Oxford and New York: Oxford University Press, 35-54.

- McLaughlin, M. 2010. *L'Acadie post-nationale: Producing Franco-Canadian identity in the global economy*. Väitöskirja. Toronto: University of Toronto.
- Meek, B.A. 2009. Language ideology and aboriginal language revitalization in the Yukon, Canada. Teoksessa P. V. Kroskrity, M. C. Field (toim.) *Native American language ideologies: beliefs, practices, and struggles in Indian country*. Tucson: University of Arizona Press, 151-171.
- Michaels, F. S. 2011. *Monoculture: how one story is changing everything*. Kamloops, B.C: Red Clover.
- Miettunen, T. 2012. Pärjäämistarinoita hyvinvointivaltion reunoilta. Saamelaisten kansaneläkeläisten sosiaalinen turva. Pro gradu -tutkielma. Giellagas-instituutti. Oulun yliopisto. [Saatavana verkossa] http://www oulu.fi/giellagas/tiedostot/Gradut/Tuuli%20Miettunen/D_Tuuli_Miettunen_gradu_2.pdf (Luettu 16.9.2013).
- Minde, H. 2003. Assimilation of the Sami - implementation and consequences. *Acta Borealia* 2003 (2), 121-146.
- Minde, H. 2000. Alkuperäiskansojen kansainväliset liikkeet: historiallinen näkökulma. Teoksessa I. Seurujärvi-Kari (toim.) *Beaivvi mánát. Saamelaisten juuret ja nykyaika*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 227-236.
- Mooney, A. 2010. Has God gone global? Religion, language, and globalization. Teoksessa N. Coupland (toim.) *The handbook of language and globalization*. Malden: Wiley-Blackwell, 323-345.
- Moriarty, M. 2014a: Contesting ideologies in the linguistic landscape of an Irish tourist town. *International Journal of Bilingualism* 18 (5), 464-477.
- Moriarty, M. 2014b. *Súil Eile: media, sociolinguistic change and the Irish language*. Teoksessa: J. Androutsopoulos (toim.) *Mediatization and Sociolinguistic Change*. Berlin: De Gruyter, 463-486.
- Moriarty, M. 2011b. Minority languages and performative genres: the case of Irish language stand up comedy. *Journal of Multilingual and Multicultural Development* 32 (6), 547-559.
- Moriarty, M. 2011a. New Roles for endangered languages. Teoksessa P. K. Austin & J. Sallabank (toim.) *The Cambridge handbook of endangered languages*. Cambridge: Cambridge University Press, 446-458.
- Moriarty, M. 2009. Normalising language through television: The case of the Irish language television station, TG4. *Journal of Multicultural Discourses* 4(2), 137-149.
- Moriarty, M. & Pietikäinen, S. 2011. Micro-level language planning and grass-root initiatives: a case study of Irish language comedy and Inari Sámi rap. *Current Issues in Language Planning* 12 (3), 1-17.
- Moshnikoff, J. & Moshnikoff S. 2006. Selvitys koltansaamen nykytilasta ja tarpeellisista toimenpiteistä. Kotimaisten kielten keskuksen vähemmistökielten selvityksiä. [Saatavilla verkossa] http://www.kotus.fi/tietoa_kotuksesta/kielipolitiikka/vahemmistokieltien_selvityksia (Luettu 1.7.2014).

- Møller, J. S. 2008. Polylingual performance among Turkish-Danes in late-modern Copenhagen. *International Journal of Multilingualism* 5 (3), 217-236.
- Mustonen, T. 2012. Kohti saamentutkimuksen uutta tulkintakehystä. Teoksessa V.-P. Lehtola, U. Piela, & H. Snellman (toim.) Saamenmaa. Kulttuuritieteellisiä näkökulmia. Kalevalaseuran vuosikirja 91. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 254-263.
- Mäntylä, K., Pietikäinen S. & Dufva H. 2009. Kieliä kellon ympäri: perhe monikielisyuden tutkimuksen kohteena. *Puhe ja kieli* 29 (1), 27-37.
- Mäntynen, A. 2012. Kieli-ideologiat käytännössä. Sanajärjestyksen normittuminen tietokirjojen suomennostyössä. *Virittäjä*, kieli-ideologioiden tutkimuksen teemanumero, 116 (3), 378-407.
- Mäntynen, A., Halonen, M., Pietikäinen, S. & Solin A. 2012. Kieli-ideologioiden teoriaa ja käytäntöä. *Virittäjä*, kieli-ideologioiden tutkimuksen teemanumero, 116 (3), 325-347.
- Määttä, S. K. 2014. Discourse and ideology – why do we need both? Spanish and portuguese across time, place, and borders: studies in honour of Milton M. Azevedo. L. Callahan (toim.). New York: Palgrave Macmillan, 63-77.
- Määttä, S. K. & Pietikäinen, S. 2014. Ideology. Teoksessa J-O Östman & J. Verschueren (toim) Handbook of Pragmatics: 2014 Installment. John Benjamins, 1-23.
- Nordlund, T. 2012. 1800-luvun itseoppineet kirjoittajat kielellisillä markkinoilla. *Virittäjä* 116, (1), 33-66. [Saatavana verkossa] <http://ojs.tsv.fi/index.php/virittaja/article/view/4930/4589> (Luettu 12.3.2014).
- Nordlund, T. 2004. Arat taimet ja ankarat puutarhurit. 1800-luvun lopun kielikeskustelun metaforat ja kieli-ideologiat. Teoksessa K. Huumo, L. Laitinen & O. Paloposki (toim.) Yhteistä kieltä tekemässä. Näkökulmia suomen kirjakielen kehitykseen 1800-luvulla. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 286-322.
- Nugent, D. 1994. Building the state, making the nation: the bases and limits of state centralization in "modern" Peru. *American Anthropologist* 96 (2), 333-369.
- Nyyssönen, J. 2013. Sami counter-narratives of colonial Finland. Articulation, reception and the boundaries of the politically possible. *Acta Borealia* 30 (1), 101-121.
- Nyyssönen, J. 2012. Väinö Tanner, saamentutkimus ja uudelleen herännyt kansainvälinen kritiikki. Teoksessa V.-P. Lehtola, U. Piela, & H. Snellman (toim.) 2012. Saamenmaa. Kulttuuritieteellisiä näkökulmia. Kalevalaseuran vuosikirja 91. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 244-253.
- Olthuis, M.-L. 2000. Inarinsaamen kielen vuosisadat. *Virittäjä*, 4 /2000, 568-575.
- Olthuis, M.-L. 2003. Uhanalaisen kielen elvytys: esimerkkinä inarinsaame. *Virittäjä*, 4/2003, 568-579.

- Olthuis, M.-L. 2007. Inarinsaamen lajinnimet. Lintujen ja sienten kansannimitysten historiaa ja oppitekoisten uudisnimien muodostuksen metodiikkaa. Ivalo: Anarâškielâ servi ry.
- Olthuis, M.-L., Kivelä S. & Skutnabb-Kangas T. 2013. Revitalising indigenous languages – how to recreate a lost generation. Bristol, Buffalo & Toronto: Multilingual Matters.
- Partanen, M. 2013. Suomen kielen oppimisen mahdollisuudet ja työyhteisön tuki puhdistuspalvelualalla: afrikkalaisten maahanmuuttajien käsityksiä ja kokemuksia. Osallistumisen multimodaalit diskurssit. Multimodal discourses of participation. AFinLAn vuosikirja 2013.
- Pasanen, A. 2005. Kielipesätoiminta osana karjalan ja inarinsaamen kielen revitalisaatiota. Teoksessa P. Kokkonen (toim.) Sukukansaohjelman arki. Suomalais-ugrilainen perintö ja arkipäivä. Helsinki: Castreniaumin toimitteita 64, 67-81.
- Pasanen, K., Taskinen, H. & Mikkonen J. 2009. Impacts of cultural events in eastern Finland – development of a Finnish event evaluation tool. *Scandinavian Journal of Hospitality and Tourism*. Special issue: festival management, 9 (2-3), 112-129.
- Patrick, D. 2012. Indigenous contexts. Teoksessa M. Martin-Jones, A. Blackledge & A. Creese (toim.) *The Routledge handbook of multilingualism*. London and New York: Routledge, 29-48.
- Pavlenko, A. 2005. Emotions and multilingualism. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pavlenko, A. 2001. "In the world of tradition, I was unimagined": negotiation of identities in cross-cultural autobiographies. *The International Journal of Bilingualism* 5 (2), 317-344.
- Pennycook, A. 2012. Language and mobility: unexpected places. Bristol and Buffalo: Multilingual Matters.
- Pennycook, A. 2010. Language as a local practice. London and New York: Routledge.
- Pennycook, A. 2007a. Global Englishes and transcultural flows. London and New York: Routledge.
- Pennycook, A. 2007b. The myth of English as an international language. Teoksessa S. Makoni & A. Pennycook (toim.) *Disinventing and reconstructing languages*. Clevedon: Multilingual Matters, 90-115.
- Pennycook, A. 2004. Performativity and language studies. *Critical Inquiry in Language Studies: An International Journal* 1 (1), 1-9.
- Pennycook, A. 2003. Global Englishes, rip slyme, and performativity. *Journal of Sociolinguistics* 7, 513-533.
- Pennycook, A. 1998. English and the discourses of colonialism. London: Routledge.
- Pennycook, A. 1994. The cultural politics of English as an international language. London: Longman.
- Peripheral Multilingualism. Jyväskylän yliopiston kielten laitos, Suomen Akatemia. <http://www.peripheralmultilingualism.fi/> (Luettu 4.12.2014).

- Pettersson, R. 2004. Sami tourism in Northern Sweden. Supply, demand and interaction. Väitöskirja. Department of social and economic geography. Umeå: Umeå University.
- Pietikäinen, S. 2014. Circulation of indigenous Sámi resources across media spaces. A rhizomatic discourse approach. Teoksessa J. Androutsopoulos (toim.) *Mediatization and sociolinguistic change*. Berlin: De Gruyter, 515-538.
- Pietikäinen, S. 2013. Heteroglossic authenticity in Sámi heritage tourism. Teoksessa S. Pietikäinen & H. Kelly-Holmes (toim.) *Multilingualism and the periphery*. Oxford and New York: Oxford University Press, 77-94.
- Pietikäinen, S. 2012. Kieli-ideologiat arjessa. Neksusanalyysi monikielisen inarinsaamenpuhujan kielielämäkerrasta. *Virittäjä*, kieli-ideologioiden tutkimuksen teemanumero, 116 (3), 410-440.
- Pietikäinen, S. 2010a. Sámi language mobility: scales and discourses of multilingualism in a polycentric environment. *International journal of the sociology of language*. Special issue: scales of multilingualism: toward multilayered analysis of linguistic diversity 202, 79-101.
- Pietikäinen, S. 2010b. Mitä kaikkea monikielisyys tarkoittaa? Teoksessa S. Stolt, M. Lehtihalmes, S. Tarvainen & K. Launonen (toim.) *Suomalainen monikielisyys ja sen haasteet. Puheen ja kielen tutkimuksen yhdistys ry:n julkaisuja* 42, 8-20.
- Pietikäinen, S. 2000. Kriittinen diskurssintutkimus. Teoksessa K. Sajavaara & A. Piirainen-Marsh (toim.) *Kieli, diskurssi & yhteisö. Soveltavan kielen tutkimuksen keskus*. Jyväskylän yliopisto, 191-218.
- Pietikäinen, S., Alanen, R., Dufva, H., Kalaja, P., Leppänen, S. & Pitkänen-Huhta, A. 2008. Languaging in Ultima Thule: multilingualism in the life of a Sámi boy. *International Journal of Multilingualism* 5(2) 79-99.
- Pietikäinen, S., Compton, S. E. & Dlaske, K. 2014. Putting resources into practice: a nexus analysis of knowledge mobilization activities in language research and multilingual communities. *Current Issues in Language Planning* 5.11.2014 [Saatavilla verkossa]
<http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14664208.2015.972533#.VGB1SWPDVbw> (Luettu 4.12.2014).
- Pietikäinen, S. & Dlaske K. 2013. Cutting across media spaces and boundaries: The case of a hybrid, indigenous Sámi TV comedy. *Sociolinguistica* 27 (1), 87-100.
- Pietikäinen, S. & Dufva, H. 2014. Heteroglossia in Action: Sámi Children, Textbooks and Rap. Teoksessa A. Blackledge & A. Creese (toim.) *Heteroglossia as practice and pedagogy*, p. 59-74.
- Pietikäinen, S. & Kelly-Holmes, H. 2013. Multilingualism and the periphery. Teoksessa S. Pietikäinen & H. Kelly-Holmes (toim.) *Multilingualism and the periphery*. Oxford and New York: Oxford University Press, 1-16.
- Pietikäinen, S. & Kelly-Holmes, H. 2011. The local political economy of languages in a Sámi tourism destination: Authenticity and mobility in the labelling of souvenirs. *Journal of Sociolinguistics* 15 (3), 323-349.

- Pietikäinen, S., Lane, P., Salo, H. & Laihiala-Kankainen, S. 2011. Frozen actions in the Arctic linguistic landscape: A nexus analysis of language processes in visual space. *International Journal of Multilingualism*, iFirst Article, 1-22.
- Pietikäinen, S. & Mäntynen, A. 2009 Kurssi kohti diskurssia. Tampere: Vastapaino.
- Pietikäinen, S. & Pitkänen-Huhta, A. 2014. Dynamic multimodal language practices in multilingual indigenous Sámi classrooms in Finland. Teoksessa: D. Gorter, V. Zenotz & J. Cenoz (toim.) *Minority languages and multilingual education*. Dordrecht: Springer, 137-157.
- Pitkänen-Huhta, A. 2011. Kielentutkimusta etnografisella otteella. Teoksessa P. Kalaja, R. Alanen & H. Dufva (toim.) *Kieltä tutkimassa. Tutkielman laatijan opas*. Helsinki: Finn Lectura, 88-103.
- Pohjoinen monikielisyys - Northern Multilingualism Project. Jyväskylän yliopiston kielten laitos, Suomen Akatemia.
https://www.jyu.fi/hum/laitokset/solki/tutkimus/hankkeet/pohjoinen_monikielisyys (Luettu 4.12.2014).
- Prentice, R. & Andersen V. 2003 Festival as creative destination. *Annals of Tourism Research* 30 (1), 7-30.
- Pujolar, J. & González, I. 2012. Linguistic 'mudes' and the de-ethnicization of language choice in Catalonia. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism* iFirst Article, 1-15.
- Puuronen, V. 2012. Huomioita saamelaisiin kohdistuvasta rasismista. Teoksessa V.-P. Lehtola, U. Piela, & H. Snellman (toim.) 2012. *Saamenmaa. Kulttuuritieteellisiä näkökulmia. Kalevalaseuran vuosikirja 91*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 229-243.
- Pääkkönen, E. 2008. Saamelainen etnisyyt ja pohjoinen paikallisuus. Saamelaisten etninen mobilisaatio ja paikallisperustainen vastaliike. Väitöskirja. Acta Universitatis Lapponiensis. 153. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Pöyhönen, S. 2003. Uraopettajia, juurilleen palaajia ja kielenharrastajia. Suomen kielen opettajien ammatti-identiteetti Venäjän koulutuksen ja opetuksen murroksessa. Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Pöysä, J. 2010. Asemointinäkökulma haastattelujen kerronnallisuuden tarkastelussa. Teoksessa J. Ruusuvuori, P. Nikander & M. Hyvärinen (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, 153-179.
- Rasmus, M. 2010. Saamen kielten ja saamelaisen kulttuurin koulutustarpeet Suomessa. Publications of the Giellagas Institute 13.
- Regis, H. A. & Walton, S. 2008. Producing the Folk at the New Orleans Jazz and Heritage Festival. *Journal of American Folklore* 121 (482), 400-440.
- Reynolds, J. E. 2009. Shaming the shift generation: Intersecting ideologies of family and linguistic revitalization in Guatemala. Teoksessa P. V. Kroskrity & M. C. Field (toim.) *Native American language ideologies: beliefs, practices, and struggles in Indian country*. Tucson: University of Arizona Press, 213-237.

- Ruusuvuori, J. & Tiittula L. 2005. Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa J. Ruusuvuori & L. Tiittula (toim.) Haastattelu: Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 22-56.
- Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen M. 2010. Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa J. Ruusuvuori, P. Nikander & M. Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 9-36.
- Rüling, C.-C. & Pedersen. Film festival research from an organizational studies perspective. *Scandinavian Journal of Management* 26 (3), 313-323.
- Saamelaisaiteen tukiyhdistys ry, Sámedáidaga doarjjasearvi rs. Saamen kielilaki (15.12.2003/1086).
[http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20031086?search\[type\]=pika&search\[pika\]=saamen%20kielilaki%201992](http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2003/20031086?search[type]=pika&search[pika]=saamen%20kielilaki%201992) (Luettu 4.12.2014).
- Saarikivi, J. 2011. Saamelaiskielet – nykypäivää ja historiaa. Teoksessa I. Seurujärvi-Kari, P. Halinen ja R. Pulkkinen (toim.) Saamentutkimus tänään. Tietolipas 234. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 77-119.
- Said, E. W. 2011. Orientalismi. Helsinki: Gaudeamus.
- Sajantila, A. 2011. Saamelaiset ja geneettinen tutkimus. Teoksessa I. Seurujärvi-Kari, P. Halinen & R. Pulkkinen (toim.) Saamentutkimus tänään. Tietolipas 234. Helsinki, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 120-129.
- Sámi Film – tietokanta saamelaiselokuvista.
<http://www.skabmagovat.fi/samifilm/> (Luettu 4.12.2014).
- Sammallahti, P. & Mosnikoff, J. 1991. Suomi-Koltansaame sanakirja (Lää'dd-Sää'msää'nnke'rjj). Utsjoki, Finland: Girjegiisá.
- Sarivaara, E. K. 2012. Statuksettomat saamelaiset. Paikantumisia saamelaisuuden rajoilla. Väitöskirja. Lapin yliopiston kasvatustieteiden tiedekunta. Sámi allaskuvla, Guovdageaidnu. Dieđut 2, 2012.
- Schieffelin, B. B. 2000. Introducing Kaluli literacy. A chronology of influences. P. V. Kroskrity (toim.) Regimes of language: Ideologies, politics, and identities. Santa Fe: School of American Research Press, 293-328.
- Schieffelin, B. B. & Woolard, K. A. & Kroskrity, P. V. (toim.) 1998. Language ideologies. Practice and theory. New York & Oxford: Oxford University Press.
- Scollon, R. 2002. Intercultural communication as nexus analysis. Logos and Language. *Journal of General Linguistics and Language Theory*, 3(2), 1-17.
- Scollon, R., & Scollon, S. W. 2007. Nexus analysis: Refocusing ethnography on action. *Journal of Sociolinguistics* 11(5), 608-625.
- Scollon R. & Wong Scollon S. 2004. Nexus Analysis: Discourse and the Emerging Internet. London: Routledge.
- Seurujärvi-Kari, I. 2012. Ale jaskkot eatnigiella. Alkuperäiskansaliikkeen ja saamen kielen merkitys saamelaisten identiteetille. Väitöskirja. Helsingin yliopisto.
- Seurujärvi-Kari, I. 2011. Alkuperäiskansatutkimus, alkuperäiskansaliike ja saamelaiset. Teoksessa I. Seurujärvi-Kari, P. Halinen & R. Pulkkinen (toim.) Saamentutkimus tänään. Tietolipas 234. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 10-55.

- Seurujärvi-Kari, I. 2000a. (toim.) *Beaivvi mánát. Saamelaisten juuret ja nykyaika.* Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Seurujärvi-Kari, I. 2000b. Globalisaation kulttuuriset haasteet pohjoisille alueille ja alkuperäiskansoille. Teoksessa I. Seurujärvi-Kari (toim.) *Beaivvi mánát. Saamelaisten juuret ja nykyaika.* Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 197-209.
- Silverstein, M. 1998. The uses and utility of ideology. Teoksessa B. B. Schieffelin, K. A. Woolard & P. V. Kroskity (toim.) *Language ideologies. Practice and theory.* New York: Oxford University Press, 123-145.
- Silverstein, M. 1979. Language structure and linguistic ideology. Teoksessa P. Clyne, W. Hanks & C. Hofbauer (toim.) *The elements.* Chicago: Chicago Linguistic Society, 193-248.
- Skábmagovat-elokuvafestivaali. http://skabmagovat.fi/skabmagovat_2014/ (Luettu 4.12.2014).
- Skutnabb-Kangas, T. 1988. *Vähemmistö, kieli ja rasismi.* Helsinki: Gaudeamus.
- Smith, L. T. 2005. Building a research agenda for indigenous epistemologies and education. *Anthropology & Education Quarterly* 36 (1), 93-95.
- Smith, L. T. 1999. *Decolonizing methodologies: research and indigenous peoples.* London: Zed Books.
- Solin, A. 2012. Genremuutos kieli-ideologisena prosessina. Normiristiriidat ja uuden genren kotouttaminen. *Virittäjä, kieli-ideologioiden tutkimuksen teemanumero*, 116 (3), 349-377.
- Solin, A. 2006. Genre ja intertekstuaalisuus. Teoksessa A. Mäntynen, S. Shore ja A. Solin (toim.) *Genre - tekstilaji.* Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 72-95.
- Spolsky, B. 2008. Introduction. What is educational linguistics? Teoksessa B. Spolsky & F. M. Hult (toim.) *The handbook of educational linguistics.* E-kirja. Malden: Blackwell Pub., 1-9.
- Stoor, M. 1999. "Enköhän mie itte tiiä parhaiten, kuka mie olen." Suomea puhuvien saamelaisten ja nk. lappalaisten etninen identifikaatio. Teoksessa M. Tuominen, S. Tuulentie, V.-P. Lehtola & M. Autti (toim.) *Outamaalta tunturiin. Pohjoiset identiteetit ja mentaliteetit. Osa 1, Rovaniemi: Kustannus-Punssi ja Lapin yliopisto, 67-80.*
- Suni, M. 2011. Maahanmuuttajakin tarvitsee ammatillista kielitaitoa. *Kieli, koulutus, yhteiskunta* 17. [Saatavilla verkossa] <http://www.kieliverkosto.fi/article/maahanmuuttajakin-tarvitsee-tyoelaman-kieli-ja-viestintataitoja/> (Luettu 23.8.2013).
- Suni, M. 2008. *Toista kieltä vuorovaikutuksessa.* Jyväskylä studies in humanities 94. Väitöskirja. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Tampere Film Festival. <http://www.tamperefilmfestival.fi/site/> (Luettu 4.12.2014).
- Tan, P. K. W. & Rubdy, R. (toim.) 2008. *Language as commodity. Global structures, local marketplaces.* London: Continuum.

- Tapio, E. 2013. A nexus analysis of English in the everyday life of FinSL signers: a multimodal view on interaction. Väitöskirja. Oulun yliopisto. Jyväskylä: JYX-julkaisuarkisto.
- Thurlow, C. & Jaworski, A. 2003. Communicating a global reach: inflight magazines as a globalizing genre in tourism. *Journal of sociolinguistics* 7 (4), 579-606.
- Turan, K. 2003. Sundance to Sarajevo: film festivals and the world they made. E-kirja. Berkeley: University of California Press.
- Tuulentie, S. 2001. Meidän vähemmistömmä. Valtaväestön retoriikat saamelaisien oikeuksista käydyissä keskusteluissa. Väitöskirja. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- UN Permanent Forum on Indigenous Issues.
<http://undesadspd.org/IndigenousPeoples.aspx> (Luettu 4.12.2014).
- Unesco Interactive Atlas of the World's Languages in Danger.
<http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/endangered-languages/atlas-of-languages-in-danger/> (Luettu 4.12.2014).
- Urry, J. 2001. Globalising the tourist gaze. Cityscapes Conference Graz November 2001. Lancaster University. On-line paper, 1-9. [Saatavana verkossa]
<http://www.comp.lancs.ac.uk/sociology/papers/Urry-Globalising-the-tourist.gaze.pdf> (Luettu 5.3.2014).
- Uusi Inari. Pop up -verkkopaikallislehti. [Saatavana verkossa]
<http://www.uusiinari.fi/> (Luettu 1.5.2015).
- Vahtola, J. 2003. Suomen historia. Jääkaudesta Euroopan unioniin. Helsinki: Suuri Suomalainen Kirjakerho Oy.
- Valkonen, S. 2009. Poliittinen saamelaisuus. Väitöskirja. Tampere: Vastapaino.
- Valtonen, T. 2014. Kulttuurista onomastiikkaa. Neljän saamen kielen paikannimien rakenne, sanasto ja rinnakkaisnimet vähemmistö-enemmistö-suhteiden kuvastajina. Väitöskirja. Publications of the Giellagas Institute nro 15-e. Oulu: Giellagas-instituutti. [Saatavana verkossa]
www.oulu.fi/sites/default/files/content/Giellagas_Valtonen_Kulttuurista_onomastiikka_0.pdf (Luettu 1.8.2014).
- Wacquant, L. 2009. Punishing the poor. The neoliberal government of social insecurity. Durham & London: Duke University Press.
- Westinen, E. 2014. The discursive construction of authenticity: resources, scales and polycentricity in Finnish hip hop culture. Väitöskirja. Jyväskylä: University of Jyväskylä.
- Woolard, K. A. 1998. Introduction. Language ideology as a field of inquiry. Teoksessa B. B. Schieffelin, K. A. Woolard & P. V. Kroskrity (toim.) Language ideologies. Practice and theory. New York and Oxford: Oxford University Press, 3-47.
- Woolard, K. A. & Schieffelin B. B. 1994. Language ideology. *Annual Review of Anthropology* 23, 55-82.
- World Council of Indigenous peoples. <http://wcip2014.org/> (Luettu 4.12.2014).

LIITE 1 Aineistotaulukko

Aineiston osa-alue 1: Skábmagovat-festivaalin kirjallista viestintää varten tuotettu materiaali, kenttätyömuistiinpanot ja valokuvat

Tekstimuotoinen aineisto ja kenttätyömuistiinpanot	pohjoissaame	suomi	englanti	muuta huomioitavaa
Festivaalin käsiohjelma 2010	Käsiohjelman 1. kieli	Käsiohjelman 2. kieli	Käsiohjelman 3. kieli	Käsiohjelman ensimmäiselle aukeamalle niitattu muutoksialappu, jossa kielten järjestys on vaihteleva. Elokuviin nimissä esiintyy vieraskielisiä sanoja, kuten elokuvan nimi jollakin inuitti-kielillä.
Festivaalin käsiohjelma 2011	Käsiohjelman 1. kieli	Käsiohjelman 2. kieli	käsiohjelman 3. kieli	Kielikohtaiset värikoodit käytössä. Sivulla 4 koltankielistä tekstiä.
Skábmagovat-elokuvafestivaalin internetsivut, www.skabmagovat.fi	voi valita alkusivun valikosta, 1. vaihtoehto	voi valita alkusivun valikosta, 2. vaihtoehto	voi valita alkusivun valikosta, 3. vaihtoehto	Sivuston kaikki tiedot saatavilla pohjoissaameksi, suomeksi ja englanniksi. Ohjelmistovalikossa esitelty elokuvien kielet ja tekstityksen kielet.
Kenttätyömuistiinpanot 2010 ja 2011 ja valokuvat				Muistiinpanot suomeksi käsin ja koneella kirjoitettuna festivaalin kuluessa ja niiden jälkeen. Valokuvat tapahtumasta ja tapahtumaympäristöstä kronologisesti järjestettynä.

Aineiston osa-alue 2: Skábmagovat-festivaalin puhetilaisuudet ja toimijoiden käyttämä kieli

Tilaisuus, äänitallenteen kesto	Kuka käyttää: pohjoissaame	Kuka käyttää: suomi	Kuka käyttää: englantia	Paikka ja päivämäärä
Kutsuvierastilaisuus, 17:25 min	juontaja, vanhemman polven saamelainen ohjaaja, saamelainen ohjaaja	tulkki, juontaja, vanhemman polven saamelainen ohjaaja, festivaalin taiteellinen johtaja	juontaja, tulkki, festivaalia rahoittavien tahojen edustajat, ulkomaiset vieraat, muut vieraat kuten ohjaajat, tutkijat, toimittajat	Siidamuseon yläkerran erillinen näyttelytila, pe 29.1.2010
Palkinnonjako Revontuliteatterissa, 7:20 min	festivaalin johtaja, molemmat tilaisuuden juontajat	festivaalin taiteellinen johtaja, festivaalin johtaja, palkittu henkilö	festivaalin johtaja ja taiteellinen johtaja, palkittu henkilö, toinen tilaisuuden juontajista	Revontuliteatteri, pe 29.1.2010
Revontuliteatteri, elokuvan esittely, 01:24 min	toinen tilaisuuden juontajista	-	toinen tilaisuuden juontajista	Revontuliteatteri, pe 29.1.2010
<i>Sámi Films onto the screen</i> – seminaari, noin 2 h	kaksi saamelaista ohjaajaa (muutama lause)	saamelainen ohjaaja, kaksi järjestäjää	kaikki puheenvuoron käyttävät	Hotellin kokoushuone, pe 29.1.2010
Keskustelutilaisuus, perjantai-aamu vuoden 2010 festivaali, 48:39 min	-	saamelaiset järjestäjät, tulkki kopissaan, tulkkaus laitteilla	kaikki esiintyjät: saamelaiset järjestäjät (2 henkilöä) ulkomaiset vieraat (3 henkilöä)/ mukana myös ranska ja algonquin-kieli/vieraat ja tulkki	Siidan auditorio, pe 29.1.2010
Keskustelutilaisuus, lauantai-aamu 2010 festivaali, 55:33 min	juontaja	tulkki kopissaan, tulkkaus laitteilla	juontaja, molemmat esiintyjät	Siidan auditorio, la 30.1.2010
Paneelikeskustelu <i>Sámi film, marginal or treasure?</i> , n. 2 h	-	-	juontaja ja kaikki panelistit	Hotellin ravintolatila, pe 21.1.2011

LIITE 2 Taustatietolomake ja suostumus tutkimukseen

Reetta Karjalainen
Jyväskylän yliopisto, kielten laitos

osoitetiedot
puhelinnumero
sähköposti

Taustatietolomake ja suostumus tutkimukseen

Haastateltavan henkilötiedot

Nimi:

Osoite:

Puhelinnumero:

Sähköpostiosoite:

Kansallisuus:

Kielitaito

Äidinkieli:

Merkitse tähän, jos puhut jotakin saamenkieltä tai -kieliä. Milloin ja missä olet oppinut tai opiskellut kyseistä kieltä? Arvioi kielitaitoasi kyseisessä kielessä ympyröimällä sitä kuvaava arvio asteikolla erinomainen, hyvä, välttävä tai alkeet.

pohjoissaame:

erinomainen, hyvä, välttävä, alkeet

inarinsaame:

erinomainen, hyvä, välttävä, alkeet

koltansaame:

erinomainen, hyvä, välttävä, alkeet

muu saamen kieli:

erinomainen, hyvä, välttävä, alkeet

Mitä muita kieliä puhut?

Työskentely Skábmagovilla

Minä vuosina olet työskennellyt Skábmagovilla?

Pääasialliset tehtävät festivaalilla:

Oletko työskennellyt vapaaehtoistyössä, palkallisena, vai sekä että?

Mitä kieliä olet pääasiassa käyttänyt työssäsi Skábmagovilla ja missä tilanteessa?

Tutkimuksen sisältö:

Tutkin väitöskirjassani Skábmagovat -elokuvafestivaalin kielikäytänteitä ja kielideologioita. Olen erityisen kiinnostunut siitä, millaisina saamen kielten arvo ja käytettävyys näyttäytyvät monikielisellä festivaalilla ja mitä positioita muilla kielillä, kuten suomella ja englannilla on. Tutkimustani varten olen tallentanut Skábmagovat-festivaalin erilaisia yleisötapahtumia ja haastatellut festivaalin työntekijöitä. Tutkimukseni toivotaan tuovan uutta tietoa tavoista käyttää saamen kieliä ja muita kieliä etnisesti profiloituneessa yleisötapahtumassa.

Muuta tietoa:

Väitöskirjatyössä kunnioitan Suomen Akatemian ja Tutkimuseettisen neuvottelukunnan tutkimuseetiikkaan liittyviä ohjeita. Tutkijana minulla on vaitiolovelvollisuus haastateltavien henkilöllisyydestä ja muista luottamuksellisista asioista. Osia haastatteluista voidaan käyttää opetuksessa ja seminaareissa yliopistotyössä. Vastaan mielelläni kaikkiin tutkimustani koskeviin kysymyksiin.

Suostumus:

Olen mukana haastateltavana Reetta Karjalaisen väitöskirjatutkimuksessa, jota Reetta tekee Jyväskylän yliopiston kielten laitoksella. Tutkimus on osa Suomen Akatemian rahoittamaa Pohjoinen monikielisyys -hanketta (2008-2011) ja Perifeerinen monikielisyys -hanketta, www.peripheralmultilingualism.fi (2011-2015). Hankkeita johtaa professori Sari Pietikäinen. Reetan väitöskirjan ohjaajat ovat Sari Pietikäinen (Jyväskylän yliopisto) ja Anna Solin (Helsingin yliopisto).

Tuhannet kiitokset vielä haastattelusta ja osallistumisestasi tutkimukseen!

Päivämäärä ja suostumuksen antajan nimi

Allekirjoitus

LIITE 3 Haastattelukysymykset

Oma toimenkuva

Mikä on toimenkuvasi festivaalilla?

Mitä töitä tehtävään kuuluu?

Mitä muita tehtäviä hoidat?

Mitkä ovat työsi haasteita?

Teetkö vapaaehtoistyötä vai palkallista työtä?

Jos teet vapaaehtoistyötä palkkatyön lisäksi, mitä vapaaehtoistyöhön kuuluu?

Kuinka kauan olet työskennellyt Skábmagovilla?

Millä tavoin olet päättänyt työskentelemään Skábmagovilla?

Kieli, oma työ ja festivaali

Mitä kieliä olet käyttänyt työssäsi festivaalilla?

- missä tilanteessa?
- kenen kanssa?

Mitä muita kieliä olet käyttänyt festivaalilla?

Mitä kieliä puhut?

Onko joku saamenkielistä äidinkielesi?

Oletko jonkun saamenkielen uusi puhuja?

Mitä kieliä festivaalilla tulisi käyttää?

Minkälaisia festivaalin kieliin liittyviä ratkaisuja teet työssäsi

- itsenäisesti?
- yhdessä muun yhteisön kanssa?

Mitkä kielet ovat mielestäsi Skábmagovat-festivaalin tärkeimmät kielet? Miksi?

Miten omat repertuaarisasi vaikuttavat työssäsi käyttämiisi kieliin?

Miten oma etnisiteettisi vaikuttaa työhösi ja kielisi festivaalilla?

Minkälaisia omaan työhösi ja festivaalin kieliin liittyviä ongelmia olet kohdannut?

Onko ongelmat pystytyt ratkaisemaan ja kuinka ne on ratkaistu?

Missä asemassa saamen kielet ovat

- omassa työssäsi?
- festivaalikonaisuudessa?

Mikä on pohjoissaamen asema näkemyksesi mukaan festivaalilla?

Mikä on inarinsaamen ja koltansaamen asema näkemyksesi mukaan festivaalilla?

Miten festivaalin kieliä koskevat valinnat ja kielten käyttäminen ovat muuttuneet mielestäsi sinä aikana kun olet työskennellyt festivaalilla?

Mikä on suomen kielen asema festivaalilla?

Mikä on englannin asema festivaalilla?

Mikä festivaalin kielikäytännöissä on mielestäsi haastavaa?

Festivaalin merkitys

Miksi festivaali on sinulle tärkeä?

Minkä näet festivaalin tärkeimpänä antina ja funktiona?

Minkälaisia tilaisuuksia Skábmagovat-festivaalilla tulisi järjestää?

Mitä kieliä tilaisuuksissa tulisi käyttää?

Mistä festivaalin saamelaisuus mielestäsi muodostuu?

Käytätkö työskennellessäsi festivaalilla saamenpukua?

Millaisia elokuvia Skábmagovilla näytetään?

Mikä on mielestäsi lumiteatterin merkitys?

Jos olet tekemisissä festivaalin rahoitukseen liittyvien asioiden kanssa, kerro niistä?

Mitä mielestäsi tarkoittaa se, että Skábmagovat on alkuperäiskansojen festivaali?

Oletko itse elokuva-alalla?

Oletko ollut tekemisissä saamelaisen elokuvan rahoittamisen kanssa?

- jos olet, kerro kokemuksistasi ja näkemyksistäsi?

Millaisena näet Skábmagovat-elokuvafestivaalin tulevaisuuden?

Mitä festivaalin tulevaisuudessa tulisi tapahtua/huomioida?

- tapahtumapaikat
- vieraat
- eri tapahtumat
- tilaisuuksien kielet

Mitä haluaisit vielä tuoda esille liittyen Skábmagovat-elokuvafestivaaliin tai saamelaisten elokuvien rahoittamiseen?

LIITE 4 *Sámi films onto the screen* -seminaarin puheenvuorot

Seminar: Sámi films onto the Screen at Hotel Kultahovi.	
Paikka:	Inari, Hotelli Kultahovi
Aika:	29.1.2010, 11:00-13:10
Aihe:	How to get Sámi film onto the screen?
11:00	The beginning of seminar: current situation and possibilities of Sámi film, Suvi West, Skábma Film Centre and Liisa Holmberg, Saami Area Educational Centre
11:10	The success story of Sámi film: Ofelaš and The Kautokeino Rebellion, Nils Gaup, director
11:30	How to get funding? Every day life of Sámi filmmaker: Liselotte Wajstedt, director
11:50	The funding of Sámi film and alternative style of making: Pauliina Feodoroff, director
12:10	Prospect to the future of Sámi film: Anne Laurila, Film Arc project
12:30	International Sámi Film Centre and the backup of Sámi film: Anne Lajla Utsi, Kautokeino
12:50	The views of northern producer: Jani Johansén, Forest Camp production house
13:10	The end of seminar
	Production event for Sámi filmmakers, 13:10-16:30

LIITE 5 Litterointimerkit

Tauot ja päällekkäisyydet	
,	hyvin lyhyt tauko
()	lyhyt tauko
(.)	vähän pidempi tauko
[päällekkäispuhunnan alku
]	päällekkäispuhunnan loppu
Muut merkit	
-	keskenjäänyt sana
(nimi)	henkilön nimi, jota ei mainita tutkimuseettisistä syistä
(())	((kaksoissulkeiden sisällä litteroijan selityksiä tilanteesta))
(...)	pidempi jakso, josta ei ole saatu selvää tai joka on poistettu esimerkin kannalta tarpeettomana

LIITE 6 Filmografia

Tutkimuksessa mainitut elokuvat, dokumenttielokuvat, lyhytelokuvat, musiikkivideo ja TV-ohjelmat

Elokuvat	Ohjaaja	Vuosi	Maa
Ofelaš (Tiennäyttäjä)	Nils Gaup	1987	Norja
Kautokeinin kapina	Nils Gaup	2008	Norja, Ruotsi, Tanska
Säilöttyjä unelmia	Katja Gauriloff	2012	Suomi
Non Profit	Pauliina Feodoroff	2008	Suomi
Atanarjuat	Zacharias Kunuk	2001	Kanada
Napapiirin sankarit	Dome Karukoski	2010	Suomi

Dokumenttielokuvat	Ohjaaja	Vuosi	Maa
Antakaa meille luuran-komme!	Paul-Anders Simma	1999	Suomi
Reel Injun	Neil Diamond, Catherine Bainbridge	2009	USA
Suomi tuli Saamenmaahan	Anja Ahola	2011	Suomi
Vaikein niistä on rakkaus	Suvi West	2005	Suomi

Lyhytelokuvat	Ohjaaja	Vuosi	Maa
Let's Dance	Paul-Anders Simma	1991	Suomi, Ruotsi
Lämpimät karvakengät	Anneli Lappalainen	2010	Suomi
Herkkujen äärellä	Anneli Lappalainen	2010	Suomi
Juomustus	Anneli Lappalainen	2010	Suomi
Koukkupyynti	Anneli Lappalainen	2010	Suomi

Musiikkivideo	Ohjaaja	Vuosi	Maa
Sofia Jannok: Árvas	Liselotte Wajstedt	2009	Ruotsi

TV-ohjelmat	Esiintyjät	Vuosi	Maa
Njuoska bittut (Märät Säpikkäät)	Anne Kirste Aikio, Suvi West	2012-	Suomi
Unna Junná, lastenohjelma	useita esiintyjä	2007-	Suomi, Ruotsi
Mánáid-tv, lastenohjelma	useita esiintyjä	1991-	Norja
Ođđasat, uutislähetys	useita esiintyjä	2001-	Suomi, Norja, Ruotsi